

Acc. No - 295

చంద్రికా పరిణయము

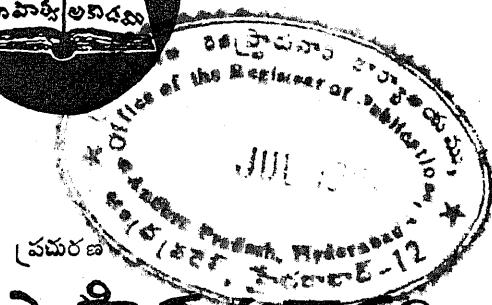
జటప్రోలు సంస్థానాధీశ్వర
శ్రీసురథి మాధవరాయ ప్రభుపంగవ

పతీతము

౫౫/౩-౪౮.

వంపాదకుడు

శ్రీ కేశవంతుల నరసింహశామ్రీ “శిరోమణి” విద్యాన్
రిటైర్డ్ ఆకాశవాణి కార్యక్రమనిర్వహణాధికారి

ఆంధ్రప్రదేశ్ సామీత్య ఆకాడమి
కళాభవన్ - సైఫియాబాదు,
హైదరాబాదు. 4

CHANDRIKA PARINAYAMU - A Telugu classic by Surabhi
Madhava Rayalu of 16th century A.D. Edited by Sri Keshava-
pantula Narasimha Sastry, 'Siromani' Retd. Programme
Executive, All India Radio, Hyderabad.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

హైదరాబాదు-500 004,

Acc. NO. 295

ప్రచురణ : 330

ప్రథమ ముద్రణ : 1982

ప్రతులు 2000

294, 592
MAS

వెల: రూ 6-25

ప్రతులకు :

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

కొఠవన్, నైపూల్,

హైదరాబాద్-500 004.

ముద్రణ :

మాస్టర్ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్

1-1-894/2/a, గాంధీనగర్.

హైదరాబాద్-500 380.

Ised for the printing of this book was made available
Government of India at Concessional rate.

తొలిపలుకు

భాషలో వస్తున్న క్రమవికాసాన్ని, సాహిత్య శృంగారో రచయితలు చేస్తున్న ప్రయోగాలనూ, నమకాలీన సాంఘిక వృత్తాన్ని, మహాకవులు సాధించిన స్థిరాలనూ అవగతం చేసుకోవడానికి ప్రాచీనార్వాచిన కావ్యాలతో పరిచయం నంపాదించుకోవలసిన అవసరం సహృదయులకు ఎప్పుడూ ఉంటుంది. విశేషించి రచయితలకూ, పరిశోధకులకూ, విద్యార్థులకు వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియల్లో వెలువడిన రచనలతో ఎడతెగని నంబంధం ఉంటుంది. ఈ ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని సాహిత్య అకాడమీ అప్పుడెప్పుడో ముద్రణ బొంది. ఇప్పుడు అలభ్యంగా ఉన్న పుస్తకాలను విద్యాత్మికలతో తైసేని ప్రచురిస్తున్నది. శతాదికంగా అకాడమీ వెలువరించిన ప్రాచీన కావ్యాలను తెలుగు పతిత్రోకం సాఖిమానంగా, సాదరంగా స్వీకరించి అకాడమీ కార్యక్రమాలకు అండగా నిలిచి ప్రోత్సహిస్తున్నది.

16వ శతాబ్దిలో జటపోలు ప్రథమైన నురభి మాధవరాయలు రచించిన “చంద్రికాపరిణయము” అనే ప్రాథకావ్యాన్ని ఇప్పుడు అకాడమీ అందిస్తున్నది. 1928లో ఇది తొలిసారిగా నవ్వావ్యానంగా ప్రచురితమైనది. కానీ ఇప్పుడు ప్రతులు లేవు. మాధవరాయలు బహుసాస్త్రాలలో నిష్టాతులు. వసుచరిత్ర వలనే ఈయన చంద్రికాపరిణయము విద్యలోకంలో, సహృదయ కదంబంలో, సరసకావ్యంగా, హృద్యమైన శైఖలకుఅకరంగా, ప్రాథ ప్రయోగాలకు కాణాచిగా, నూత్రు వదనంయోజనకు నిదర్శనంగా, వినూత్ర కల్పన లకు, సుందరవదబంధాలకు నేవధిగా, ప్రసిద్ధిని పొందినది. విద్యాంసులైన సహృదయమెందరో ఈ కావ్యాన్ని ప్రచురించవలసినదిగా అకాడమీకి సూచించినారు.

ఈ కావ్యానికి సమగ్రమైన, పాండితీవిలసితమైన, బహువిషయ వివేచనాత్మకమైన పీరికమసమకూర్చి నంపాదకత్వాన్ని నిర్వహించిన శ్రీ కేళవ వంతుల నరసింహశాస్త్రి “శిరోమణి” గారికి అకాడమీ వజ్రన కృతజ్ఞతాభి వందనాలను సమర్పించుకుంటున్నాను.

ప్రోదాబాదు.

తేది : 7-8-1982

ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి
కార్యదర్శి.

విషయసూచిక

ఉపోధ్యాతము	....	X
(సువర్ణాతశల)		
 కవి - కాలము	....	IX
 కవితా వైదుష్యము	....	XXV
 ప్రథమాశ్వనము	....	I
 ద్వితీయాశ్వనము	....	46
 తృతీయాశ్వనము	....	86
 చతుర్థాశ్వనము	....	123
 పంచమాశ్వనము	....	164
 షష్ఠాశ్వనము	....	197

విషయసూచిక

ఉపోష్టాతము	....	X
(సువర్ణాతలు)		
 కవి - కాలము	....	IX
 కవితా వైద్య రఘ్యము	....	XXV
 ప్రథమశ్యాసనము	....	1
 దీపీతియశ్యాసనము	....	46
 తృతీయశ్యాసనము	....	86
 చతుర్थశ్యాసనము	....	123
 పంచమశ్యాసనము	....	164
 షష్ఠిశ్యాసనము	....	197

విషయసూచిక

ఉపోధ్యాతము	....	X
(సువర్ణాతతల)		
కవి - కాలము	....	IX
కవితా పై దుష్టము	....	XXV
ప్రథమాశ్వనము	....	1
ద్వితీయాశ్వనము	....	46
తృతీయాశ్వనము	....	86
చతుర్థాశ్వనము	....	123
పంచమాశ్వనము	....	164
షష్ఠాశ్వనము	....	197

ఉ పో ద్వాత ము

(సువర్జా క్రతు)

కవుల ప్రతిభా వ్యాత్పత్త్యభ్యాసములను బట్టియు, వారివారి యథిరుచులు, సంస్కారములు, స్వభావములను బట్టియు, కావ్యములు, సామాన్యములు గాను, ప్రోథములుగాను, ప్రోథతములుగాను రూపొందుచుండును. అవి చదువువారి యంతస్తులను బట్టి యర్థమగుటయు, ఆదరపొత్రములగుటయు జమగుటుండును. “సుమతి, వేమన” శతకములు మొదలుకొని “అమృత మాల్యద వసుచరిత్ర”ల వరకుగల కావ్యజాత మంతయు నిట్టసోపాన క్రమములోనే సహ్వదయుల యాదరమును బొందుచు నాంధసరస్వతి కలం కారప్రాయమైయున్నది. అట్టివానిలో ప్రోథతమజాతికిఁ జెందినట్టిది యాచంద్రికాపరిణయము.” దీనియంతస్తునుగురించి విద్వత్సార్వభోములు, పండితకవులు నగు బ్రాహ్మి వేదము వేంకటరాయశాస్త్రీలవారు శాక్రింది విధముగాఁ దమయథిప్రాయము నొపుగినారు.

“శ్రీమతొగ్రూహాపరీ వంషానాధిక్షరులలో ప్రాక్తనులైన శ్రీమాధవ సాయనివాడు రచించిన చంద్రికాపరిణయంబను ప్రాచీనగ్రంథమును ముద్రాష్టరాంకితముగాఁ గనునట్టిభాగ్యము నేఁటికొదవినది. వసుచరిత్రకన్న లైష్టగాంథిర్యంబు గగ్గి రసనిష్యందనంబన విజయవిలాశముం బురణీంచుచు కల్పనాప్రోథియందు అమృతమాల్యదం దలఁఁచుచు అటవట స్వయ వై శేఖికాది కాత్రమర్యాదల నసునంధించుచు నుండు నీయతిప్రోథప్రబంధము

ప్రాతమ స్తుకములలో బహుదోషములపాలయి యుండినది. దీనియర్థమును భేదించుట సామాన్యపండితులకును ఆశాత్రజ్ఞులకును శక్యముగాదు. అట్టియా కరివగ్రంతమును విద్వత్సార్వబోములగు శ్రీమద్వైల్లాల సదాశివాశ్రీ జేషశాస్త్రీలవారయి చేపట్టినందున దీనికి సమంజసమైన వ్యాఖ్య నిష్పన్నం బయి, యది పండితులకు సుఖముగా సాస్వాదసీయం బయినది. ఇట్టియా కావ్యమునకు పీరిచే వాఖ్యచేయించి ముద్రింపించిన ప్రభువులకు శాశ్వత కీర్తియు ఆంధ్రపండితులకు వారింగూర్చి యథండకృతజ్ఞతయు వృథివియందు నెలకొన్నవి.”

మదరాసు

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

8-11-04

శ్రీకవిసార్వబోములగు మ.రా.రాశ్రీ రావుబహుద్దరు కందుకూరి పీరేశ లింగం పంతులవారిచ్చిన యథిప్రాయము.

“తాము దయతోనంపిన శ్రీకొల్లాపురాధీశ్వర మాధవరాయ కృత చంద్రికాపరిణయమును నేనక్కుడక్కడఁ జిదివియాచితిని. మూలము వను చరిత్రమువలె జేషభూయిష్టమయి మృదువద ఘటితమయి యత్యంత ప్రౌఢముగా నున్నది. శ్రీమద్వైల్లాల సదాశివశాస్త్రీలవారిచేతను అవధానము జేషశాస్త్రివారి చేతను రచియింపబడిన వ్యాఖ్యానము సామాన్యముగఁ బండితులకునపోతము దురవగాహములుగా నుండు మూలభాగముల యర్థకాత్మపుర్యములను సృష్టిముగా వివరించునదియయి. వారి యసమానపొండిత్యమును వెల్లడించుచు నర్వవిధముల కొఫాపొత్రమయి లోకోవకారాధ్మగఁ జంద్రికాపరిణయమును ముద్రింపఁడఁ బూనిన వర్తమాన కొల్లాపురాధీశ్వరు లగు శ్రీసురభి రాజు వేంకటుఁజ్యేరావు బహుద్దరుగారికిఁ గీర్తిదాయకమయి యున్నది. ఈ నవ్యాఖ్యాన చంద్రికాపరిణయ మాంధ్రమండలమునం దంతట వ్యాపించి శాశ్వతముగా నెలకొనుగాక!

ఇట్లు విన్నవించు భవద్విధేయాత్మరు,
కందుకూరి పీరేశలింగము

పై రెండభిప్రాయమల వలన సీకావ్య మెంతప్రొఫెతమహో సృష్టి మనుచన్నదికదా! కనుకనే కీ. శే. ఇటప్రోలు (కొల్లాపురం) సంస్కారాధిపతు లగు శ్రీశ్రీ సురభి రాజావేంకటలక్ష్మీరావు బహోదర్, రాజానవాటివంతు గారు, తమ యాస్తానవండితులను అవధనం శేషకాస్త్రీలు, వెల్లాల సదాశివ శాస్త్రీల వారిచేత తమయభీష్మానుసారముగా రచింపబడిన శరదాగమనమాణ్య వాఘాయసహితమగా, జంద్రికాపరిణయమును శ్రీ. క. 1928కో రాజమహాంద్ర వరం అలితాప్రెస్సునందు బ్రి॥ శ్రీ చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రీలవారి పర్యవేక్షణమున ముద్రింపించిరి. ఆట్టిచంద్రికాపరిణయ ప్రతులు ప్రస్తుత మానంస్తానమువారివద్దనే యొకొన్నియో యున్నవి. అందఱికిని అందుభాటులో లేవు.

అందువలన ఆంద్రప్రదేశ్ సాహిత్య అడమీవారు ఇట్టియున్నతస్తాయికి జందిన మహాకావ్యము బహుళవ్యాప్తిని, బొందవలయునన్నబో ప్రతులు మూలమాత్రములైనను సాహిత్యప్రియుల కరకమలందుండుల యావశ్యకమని యెంచి విపులమగు పీరికతోగూడ దీని పునర్వృద్రణమునకు, బూను కున్నారు. మూలమునందలి పద్యములను ఆధునికములగు విరామ చిహ్నములతో నందించినబో వ్యాఖాయము లేకన్నను విజ్ఞాలగువారు పద్యభావములను గ్రహింపగలరని తలంచి యట్లుచేయబడినది. ఇంత కరినకావ్యము నెవ్వరథముచేసికొనగల రన్నది పరిష్ట్యానప్రశ్నకాదు. ఇంతకరిన మని తోయనట్లు పద్యములు వ్రాయగల కవి యున్నప్పుడాపద్యముల వర్ణము చేసికొని యానందింపగల్లువారును లభింపగలరు. ఇంతకు ఉత్కృష్ట భాషా పాండిత్య మర్యాదలు గల్లి సాహిత్యమంజూష లనఁదగిన మహాకావ్యములు లుప్తప్రాయములు గాకండునట్లు వానిని హానఃపున్య ముద్రణములచేత రస జ్ఞాల కందించుట సాహిత్యసంస్థలు చేయవలసిన వనిగదా! సతిగా సాహిత్య అకాదమీ అట్టి యపరిషర్యమగు విధినే నిర్విర్తించుచున్నది.

ఆధునికకాలమున వివిధనంస్కృతులతోను వివిధభాషలతోను సంచంధ మేర్పడియున్నప్పబడిని, కవితారచనలోని వివిధప్రక్రియలలో పద్యమున కున్న

ప్రాధాన్యము పద్యముదే. దానివలె స్వతంత్రముగా జిహ్వగ్రమున నిలిచి మానవుని నైతిక ధార్మిక సాంస్కృతిక ద్వానుభూతులను నెమరువేయింపఁ గల శక్తి వచనాదిప్రక్రియలకు లేదు. కనుక పద్యమును పదటుగాని ప్రాయమానుటగాని వాంఛనీయము గాదు. ఈనాటకిని సుమతి వేమన శతకములకు మరికొన్ని చాటుపులకును సంప్రాతళోకాలకును గల ప్రాచుర్యము తిరస్కరింపానిదికదా! అయితే పద్యమైట్లే పదజాలము కలిగియిండవలెను? ఎట్లి భావసంపద యుండవలెను? యొట్టిశైలి కావలెను? అన్న ప్రశ్నలు రచయితయేక్కాయు అతనిరచన నష్టముఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁఁ కొనఁగలిగిన సహ్యాదయుని యొక్కాయు శక్తికిని అభిరుచికిని మాత్రము సంబంధించినట్టివే కాని యొవరంపే వారికి సంబంధించినవికావు.

కమక “ఉత్పత్త్వాత్ మమతు కోటపి సమాన ధర్మా, కాలోహ్యాయం నిరవధి ర్యోపులాచ వృథ్యో” అను భవభూతిమహాకవి యథియుకోట్లే కిని పురస్కరించుకొని శ్రీ సురభి ఘాఢవరాయ రాజకవి యాచంద్రికావరిణయ ప్రబంధమును రచించెను. ఇందున్న పదప్రయోగ విశేషములను, భావపరీమళమును, రసరురీ మాధర్యమును, లైశ యమక చమత్కార్మత్తిని, అలంకారళోభను, ఇంకను తత్త్వగుణవిశేషములను దెలిసికొని సహ్యాదయు లానందింపురుగాతమని యకాడమీవారు దీని పునర్వ్యాప్తమునకు బూముకున్నారు. యథశక్తిగా సీకావ్యశోభను దిజాగ్రత్తముగా, జూపుపీఠికను రచించుటకై నన్నుడే శించినారు. ఈ బృహత్తత్తరకార్యమున కల్పజ్ఞాడు పగు నన్ను బ్రేరేపించుటకు ముఖ్యకారణము శ్రీసురభి మాధవరాయల వంశీయులగు రాజులకు భారతస్వతంత్ర్యలభ్యికిని, సంస్కారవిలీనములకును అతిపన్చిహితమగు కాలమువరకు రాజుధానీయై, ఇప్పటికిని మచ్చాచూటునగరమండలమునఁ దాలూకాకేంద్రమై యున్నకొల్లాపురముతో నాకు సన్నిహిత సంబంధముండుటయు, సాజనస్థాన మాత్రాలూకయందే యుండుయు ననుకొందును. కారణమేది మైనను నేనుధన్యుడును. ఈపనికి నియోగించిన సాహిత్యాలకాడమీ కార్యదర్శకిని యతరసభ్యులకును గృతజ్ఞాడును.

రసజ్జు చేందులారా! చంద్రికాపరిణయదర్శన కౌతూకూల మనస్కులారా!
పశ్చాదయులారా! రండు, “కవి-కాలము, కవితావైదుష్యము, కథాసం
విధానము” అన్నవిభాగములతో శ్రీమాధవరాయ కవిమూర్ఖుష్యాఁడు మనకై
సిద్ధపరచియుంచిన పద్యపాత్రలయందలి తావ్యామృతమును మనసారణ్గోలి
యానందింతము రండు.

కవి-తొలపులు

భారతదేశ స్వాతంత్ర్యాలభీకిం బూర్జ్యమును కూడాట్టుల పరిపాలనలో నుండిన యాంధ్రప్రాంతమండును, నిజాం పరిపాలనలోనుండిన తెలంగాణమనండును నిలిచియండిన సంస్థానములు, జమీందారీలను జేసిన కళాబోషణము, సాహిత్యసేవయు మరువు దగినవికావు. తెలుగునాట వెలసిన దేవతావిగ్రహా, దేవాలయిల్పములు, సంస్కృతాంధ్రకావ్యములు మొదలగు సంస్కృతి చిట్టము లన్నియు కాతవాహన, విష్ణుకుండిన కాకతీయ, చాళుక్యది వంశములకు, జెందిన రాజులచేతను, రాషులచేతను, శ్రీకృష్ణదేవరాయ, అనవేమహాపాల, సర్వజ్ఞసింగభూపాలాది ప్రఘువులచేతను నిరిక్తంపఱడి, ఈనాటి మనమనతకును, సంస్కృతికిని వన్నెఱుదిద్దుచున్న విషయము సర్వజన విదితము. వారిలో సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని వంశమునకు జెందినరాజు శ్రీసురభిమాధవరాయయ.

చ. “వికలిత వంకజాత నవవిభ్రమమై, మన గోధు తాఖిభూత కమరనాథమై, యరుణధామ విభాసితమై, ద్విజోత్తమ ప్రకటిత హార్షణ్యోగభర భావుకమై. ధరయందు “బద్మనాయక కుల “ముద్భవించె నట, నాత్కుజమప్పద తుల్యమై ఖరిన్”

అని చంద్రికాపరిణయ పీటికాభాగమునందలి 18 వ పద్యమున వర్ణింపఱడిన వద్దునాయకకులమున (పెలమహారణి ప్రసిద్ధిని, గన్నకులమున) వీరికి మూల పురుషుడై న పిల్లలమత్తి బేతాకనాయ, డుఢ్యవించెను (ఈయన ఇన్నునామము చెవ్విరెడ్డి). కాకతీయ గణపతిదేవ చక్రవర్తివద్ద సేనానాయకుడుగా నుండి కాకతీయ సామాజికమున తెనిసేని సేవజేసిన యా బేతాకనాయనివారివి, రేచర్లగోత్రమువా రందఱును అనగా వేంకటగిరి, బోఖిలి, సింపురం, జటప్రోలు, మైలవరం మొదలగు ముప్పదియాఱు (36) వంశములవారు తమ మూలపురుషనిగా భావించుచున్నారు. సేటికిని కొల్లాపురం (జటప్రోలు) వారు

శరన్వరాత్రోత్సవ సందర్భమున నీ బేతాళనాయనికి బిలిని, హూజలను జరి పెంచున్నారు. ‘రేచర్ల’ యమనది బహుళ చెవ్విరెడ్డి జన్మష్టానమగు గ్రామము. దానినే వీరందఱును గోత్రనామముగా స్వీకరించి యుండురు. వల్యాటియుద్ధమున సుప్రసిద్ధురైన రేచర్ల బ్రహ్మనాయిడు ఈ బేతాళనాయని మనమడు. బేతాళనాయనికి నల్లగాండ మండలమునందలి రాచకొండ, దేవరకొండ గ్రామములు రాజధానీ నగరములై యుండినవి. ఈతని వంశము నంద పదవతరమువాడు “సర్వజ్ఞ” బిరుదభూషితుడై, సాహిత్యక్రీతమున సుప్రసిద్ధురైన, శ్రీనాథాది మహాకవులను సత్కరించిన సింగభూషాలుడు. ‘‘రసాధవసుధాకరము’’ (సింగభూషాలీయ మను నామాంతరముగల అలం కారణాత్మ గ్రంథము), సంగీతరత్నాకరవ్యాఖ్య, దీనికి ‘‘సంగీతసుధాకరము’’ అని పేరు. ఇది నిక్కంకశాస్త్రదేవుని సంగీతరత్నాకరమునకు గల వ్యాఖ్యలలో నుత్తమమైనదని విద్యాంసులు మెచ్చుకొనిరి. ‘‘రత్నపూంచాలిక’’ ఇది ‘కవల యావలి’ యము నామాంతరము గల నాలుగంకముల నాటిక. యిప్పటికి లభించిన యితని కృతులు. ఈ రాజేంద్రుని కావ్యలక్షణములను మహామహాపాఠాయ మల్లినాథసూరి తన వ్యాఖ్యనములలో బ్రహ్మణికరించెను. ఈ సింగభూషాలని, జంధ్రికాపరిణయ మిట్లు ప్రశంసించినది.

సీ. “అరిపుర ఫేదనాయత దోర్పుల స్వార్థి
నవరాజవర్ధన వితతకీర్తి,
కనదహీనాంగద కలితచాపలీల
అండితాహిత ఘనాఘన విహాల,
పధంరష్టం త్సమ చరణాన కీ
బటు చంద్రకోటీరభా నిష్కర్తి
దత వర్యమంగళాంచిత గాత్రరుచిపాట
నచలధరోకైన్పుత ప్రచయ కేళి

తే. బ్రికట దుర్గాధినాయకభావ భూతి
వైరి దర్పకదాంబిక వహ్నిహేతి
నవనిఁ బోగదాందె “సర్వజ్ఞఁ” డనవగ సింగ
దరణిభృన్ముళి తీవ్రప్రతాపహేళి.”

సింగభూపాలుడు విద్యావిశారదుడై రసార్థవ సుధాకరాది గ్రంథప్రచేతన్యై “పర్వజ్ఞాడ”ను బిరుదమును గాంచి యుండగా, అరిషురథేదన, నతరాజవర్ధన, అహీనాంగద కలనాది ల్లిష్టవిశేషం రూపచాదులచేత సీళ్వరునిటోలిన సర్వజ్ఞాడని కని యిం పద్యమున వణ్ణించెను.

మరియు,

తే. “అర్థసాతగ్నృత సురభి, పరాశి సురభి,
సుగుణవల్లి ప్రకాండై క సురభి, కీర్తి
జిత సురభి, కౌర్య సురభి, నా సింగనృపతి
పరగఁ దద్యంశమును గాంచే సురభినంజ్ఞ.”

యాచకాథినముగఁ జేయబడిన సువర్ణము గలవాఁడును, ఈత్తువులనెడు తుష్టిదలకు నంపెంగ లైనవాఁడును, సుగుణములనెడుతీగలకు వనంతుడైనవాఁడును, కీర్తిచేత జయింపబడిన కామధేనువుగలవాఁడును, కౌర్యపరిమళము గలవాఁడు నగు సింగభూపాలు డుదయించుటచేత నతని వంశమునకు ‘సురభి’ యనుపేరు ప్రసిద్ధమై యన్నదని చెప్పేను. వస్తుతః సురభి యను గ్రామమునం దీవంశము వారుండియుండుటచేత పీరి యింటిపేరు ‘సురభివారి’ని వచ్చినదని లైతిహాసికులు విళ్వసించుచున్నారు. ఈ రాజకవి పెదకోమటి వేమ భూపాలునికి నమకాలికుడై గ్రంథరచనయిందును విద్యతోపటమునందును నతనితో స్వర్థ పహించి యుండెనని విమర్శకులు భావించియుండుటచేత నితఁడు క్రీ.శ. 1403 మొదట క్రీ.శ. 1430 వఁడును, తరువాత మంకోంత కాలమును జీవించియుండె నని మనము భావింపచ్చును.

ఇట్లు విస్తరించుచు వచ్చిన రేచర్లగోత్రజలగు జటప్రోలు సురభివారికి, బేతాకనాయనికి బిదిమూడవ (13) తరమువాఁడగు మాదానాయఁడు శాఖమూల పురుషుడు. వీరు నల్లగొండ, దేవరకొండ ప్రాంతములందే యేలుబడిని సాగించుచునుండి తరువాతికాలమున జటప్రోలును రాజధానిగా నేర్చురచుకొన్నారు. జటప్రోలుకు పశ్చిమందున్న చిన్నమర్చారు, బెక్కెం, పెంటివల్లి, పెల్లారు గ్రామములలో గోటుకట్టి, తటాకములు వేయించి, దేవాలయములు కట్టించి, దేవతాప్రతిష్ఠలునుశేసి, సుమారు రెండుపందల సంవత్సరములక్కింద ప్రస్తుతము రాజుసినగరముగానున్న కొల్లాపురమునకు జేంరి. అయినను పీరికి

జటప్రోలు సంషోనసువారన్న వ్యవహారము నై జాం రికార్డులలోను కొంత వరకు ప్రజలలోను నేటికిని నున్నది. పై మూలపురుషునిగురించి యొక హర్వెకవి యిట్లు ప్రాపెను,

ఈ. శ్రీలలరంగఁ బాండ్యగజ సింహుడుగా నచలంబుపెంపున్ లాలిత పట్టభూషణ లలాటము సూర్యార్థింద్రు మాధవుం డాలములోను నశ్వరమున కాదటఁ బెట్టినఁ జెల్లుగాక తాలిని బాని యచ్చిరుదు చయ్యన నస్యలుపెట్టఁ జెల్లునే?"

ఈ మాధవుడే మాదానాయఁడు, ఇతని తండ్రిపేరు ఎట్లసూరానాయఁడని యాపద్యము తెలుచున్నది.

(పెలుగోటివారి వంశచరిత్ర. పుట 75)

అతని తరువాత పదునాల్లవ తరమువాడైన (14) మల్లునాయఁడు లేదా కుమార మాదానాయఁడు క్రీ.శ. 1627 లో ఆనెగంంది రామదేవరాయలవలన జటప్రోలు సంషోనమును పారితోషికముగాఁగొని, విజయనగర సామ్రాజ్య మునకు సామంతరాలై యేలఱడిని సాగించెను. జటప్రోలు నగరమునందు మదనగోపాలస్వామి దేవాలయమును గట్టించి, స్వామిని ప్రతిష్ఠించి, వహ్ని తృప్తి, బ్రహ్మకృత్యవాడుల నేర్చాటు చేసెను. ఆయన తరువాత పెద్దినేడు పదునైదవతరము (15) వాఁడు. ఈ పెద్దినేనినే, చంద్రికాపరిణయము "పెద్దకోరి, పెద్దవసుమతీకాంతుడు, పెద్దన్నవతీ" యని పేర్కొని, యతడు గొప్ప వరాక్రమశాలియగు అశ్వరేవంతుఁ డనియు, సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని వంశమున నుద్దవించిన సురభివారి మూలపురుషుడనియుఁ జెప్పుచున్నచి. ఇచ్చట మాదానాయనిగాక పెద్దినేనిని శాఖమూల పురుషునిగాఁ బేర్కొన్నమటకు గారణము చంద్రికాపరిణయ రచనాకాలమున లభించిన శాసనాద్యాధారములై యండునని యూహింపనగును. ఆ పెద్దన్నపాలనికి వల్లభాంబ యను పత్తి యందు మల్లనాయఁడు . జనించెను. ఇతడు జటప్రోలు వారి పూర్వులలో మొదటి మల్లభూపాలుడు. అతనికిఁ జెన్నాంబయందుఁ బుట్టిన కుమారునికిఁ బెద్దమల్లానాయఁడని నామదేయము (ఇతడు రెండవ మల్లభూపాలుడు). ఇతడు మహావరాక్రమశాలియు, దాతయు నైయండినట్లు చంద్రికాపరిణయము వర్ణించినది. ఆ మల్లనాయని కుమారుడును మల్లభూపాలుఁడే(ఇతడు ముమ్మఁచే మల్లనాయఁడు). ఈ పేరుగలవారిలో మూడవవాఁడు). ఇతనికి

“చెన్నాంబి, తిరుమలాంబి, మల్లాంబిక, అనంతమాంబిక” యని నలుగురు భార్యలు.

శా. ఆవామదనుండు మల్లావసుధాధైళిందు దచ్చేన్నమాం శా వామేష్టణయిందు రామవిభనిన్, మల్లావనీమల్లభన్.
త్రీవాసేష్టః నిన్ను! మల్లమయేదన్ గృష్ణాధిపున్ మేదిని రావున్ గాంచె; నంచలప్రమదసాంద్రా! మాధవజోణిపా!..”

అను చంద్రికాపరిణయ పద్యమువలన ముఘ్యడిమల్లభూపాలునికి “చెన్నాంబి” యను భార్యయిందు రామరాజు, మల్లాన్నవతి, చంద్రికాపరిణయక్త్రయగు మాధవరాయలను జన్మించిరనియు, మల్లాంబికయిందు కృష్ణభూపాలుడు, మేదినీరావు అనునిద్దతుకుమారులు గగ్గిరనియుఁ దెలియుచున్నది. కాగా వీరు సోదరపంచకముగానుండి మాధవరాయల కిద్దరన్నయలను, ఇద్దతు తమ్ములును నుండిరని విశదమగుచున్నది. వీరిలోనిమల్లాన్నవతిని వర్ణించుపట్టును జెప్పిన “అనుపమ మల్లికార్థున యశోంచితుడైన తుమారమల్ల నావనిపతి” యను పద్యభాగమువలన నీవంకమువారికి త్రీకైలమల్లికార్థునస్యామి యిష్టదైవమై యుండినట్లు తెలియుచున్నవి. అందువలననే వీరిలోజెక్కుండ్ర నామధేయములు పెదమల్లభూపాలుడు, చినమల్లభూపాలుడు, లింగభూపాలుడు, లింగాంబిక మొదలగురీతిగా నుండుకును గారణమైనది. రేచరల్వారందఱీకిని గూట స్ఫురుగా భావింపఱడుచున్న ఆనపోతమహారాజు త్రీకైలమనకు సోపానములు గట్టించినట్లు “యశ్చారు సోపానవభేన చక్రే త్రీవర్యతం సర్వజనాంప్రీ గమ్యమ్” అని రసావర్షసుధాకరమునఁగల క్షోకభాగమువలన పైవిషయము దృఢికృతమగుచున్నది. తరువాతికాలమున నీరాజులు పైషషపత్రులునునై సర్వ మతసామరస్యమును బాటించిరి.

పై ముఘ్యడి మల్లభూపాలుడే చంద్రికాపరిణయ క్త్రయగు మాధవ రాయలకు దండ్రి. తండ్రియగు మల్లభూపాలునిపై విశేషమైన భక్తిగలిగి యుండిన సురభిమాధవరాయలు భక్తుహారిసుభాషిత శతకత్రయిని “మల్లభూపాలీయము” అనుపేరున నాంప్రీకరింపు మని మహాపాధ్యాయ యేలకూచి బాలసరస్యతికవిని ప్రార్థించుటయు, నత్తుడు దానిని మల్లభూపాలున కంకితము చేసి “సురభిమల్లా నీతివాచస్యతీ! సురభిమల్లా మానినీ మన్మదా! సురభిమల్లా

వై దుషీభూషణా!“ యను మకుటత్రయముతో నీతి శృంగార వైరాగ్య శతకముల ననువదించుటయు జరిగినది. బాలసరస్వతీమహాపాధ్యాయుని కనేక సత్కారములు, ధనకనక వస్తువాహనములను మాధవరాయలవా రిచ్చియుండి నట్లు ఈ క్రిందిపద్యము మొదలగు మల్లభూపాలీయరచనలవలన స్పష్టపడు చున్నది.

“శ్రీమద్వాలసరస్వతీ ప్రకటలక్ష్మీ హేతువై, శాంతమై,
అమోదావహమై, నిజానుభవ వేద్యంబై. అనేహాదిగా
ద్వ్యమేయ ప్రవిశోధ రూపమహితంబై యొప్పు తేజంబు, ప్రా
వై మీకు= సిరులిచ్చుత్తా సురభిమల్లా: నీతివాచస్పతి!”

ఆట్లు తండ్రికంకితముగా భర్త్రుహరిసుభాషితముల ననువదించు జేయుటయే కాక సింగపట్టణక్షేత్రమున “నృసింహసాగర” మన గొప్ప తటాకమును, మంచాలకట్ట గ్రామమున మాధవస్వామి దేవాలయమును, జటప్రోలునగరమునందు శివాలయమును శ్రీమాధవరాయలవారు కట్టించిరి. శ్రీ యెలకూచి బాలసరస్వతీమహాపాధ్యాయుఁడు బాలసరస్వతీయముయొక్క పీరికా పద్యములలో “చంద్రపరిణయాది సత్కృతి ప్రస్తుతు” అని తనను గురించి చెప్పుకొన్నందున, నతదే యాచంద్రపరిణయకర్త యైయుండునని కొండఱమునానించున్నారు. అంతకుఁడప్ప మరియుక ఆధారములేని యాశంకనుచర్చించుట యుక్తముకాదని మానవేసితిని. ఇంతకు బేరులోనే వ్యత్యాపమన్నదికదా!

అన్నట, తమ్ముడు రాజ్యభారమును వహించియున్నందునఁగాబోల మాధవరాయలు విద్యావంతుడై. తర్కవ్యాకరణాది శాత్రుముల నథ్యసించి, లహూప్రయ్యవేదియై. సాహిత్యప్రియుడై విద్వత్కువిగాయకుల సాహచర్యము గలిగియన్నందునఁ గావ్యరచనకు హానుకొని యతిప్రోధప్రబంధమైన ఈ చంద్రికాపరిణయమును రచించెను. తీరుటడితోగూర్చుని, యత్కంతమైన సామర్థ్యముచేత, నీ ప్రభంధమునందలి యొక్కక్కపద్యమును ప్రాసి తర్డులకు వినిపించుచు, వారు ఆహాచోరా! యెంతబాగున్నది! యని మెచ్చుకొనుచుండగా నీకావ్యమును రచించుఁ బూర్తిచేసియుందు నని తోచును.

ఆశ్వసాంతగద్యలో “సుభయభాషాకథక్తర” యని వేసికొన్నవి జేషణము నర్వ్యధా సత్యమని కావ్యముబాటుబన్నది.

శ్రీమహాధవరాయనింగారు విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు విధేయులై శ్రీకృష్ణదేవరాయల యనంతర మాసామ్రాజ్యమును బెక్కువత్సరములు గాపాడిన అశియరామరాయలవారికి పమకాలికులు. తన పరిపాలనకాలమన శ్రీరామరాయలనందను గ్రూత్తచేయించుకొన్నవారు. రామరాజభూషణ విరుద్ధాంచితుడగు బట్టుమూర్తి రచించిన వసుచతిత్రయు నితని చంద్రికా పరిణయమును పమకాలికరచనలని యెన్నియో అంతర్మహిస్సాషములు గలవు. కాగా నీరాజకవి క్రీ.శ. 1530 సుండి క్రీ.శ. 1600 వరకు జీవించియుండె ననియు విజయనగర సామ్రాజ్య పతనము నెఱింగియుండె ననియు చెప్పటకు వీలున్నది. శ్రీఅశియ రామరాయలవలెనే మాధవరాయలను చీఫ్ఫాయష్టం తుడై యుండినట్లు చంద్రికాపరిణయము సాక్ష్య మొనగుబున్నది.

తే. “ఆ ధరాధీశ పిమ్ముట నథిలభూమి
భరము నీవు ధరించితి కిరికులేంద్ర
కమరవల్లభ కులకైల కరబిసంప
దురగనాథులతోడు బెన్నుద్దివసుచు.”

కుమారమల్లభాషాలుని (ఇతనిసోదరుడు) పిమ్ముట మాధవరాయలు రాజ్యభారము వహించియుండినట్లు తెలుపుచున్నది. విజయనగరసామ్రాజ్యము తాళికోటయుద్ధమునందు (క్రీ.శ. 1530) పతనమై తదుపరి తీటించుచుటోయిన కారణమున మాధవరాయల కడవబీదశతోను యనంతరమును జటప్రోబు రాజ్యము ఖుతున్ పాహీలవళ్ళమై గోలకొండ సామ్రాజ్యము క్రిందికివచ్చెను. కనుకనే మాధవరాయనియనంతరమున నతనికుమారులకు “సుల్తానుల్లట్టు హాస్తాఖుత్పంపా” (తానీషా) ఈ క్రిందివిధముగా ఘర్మనా యిచ్చెను.

“మీతండ్రికార్క కిర్దున నడుచుచున్న నంస్తానములు కచీముజట్టుపోయి, వ హూత్ మొఫసాగ్రామాలు, వ సూగూరు, కొత్తకోట వ దేహాయనిడివెన్ను

ఇజూరతి దేఖియ యెవుటిపలె మీతండ్రి మాధవరాయని కార్కిద్దన నడిచినట్టు
మీకు శాశ్వతముగా నిరాచ్ఛేదముగా మొకరరు చేయ నవధరించినారము కాన
ఛతరజమాతోటి కమావిను చేసుకునేది” ఇత్యాదిగా ఫర్మానుఇయ్యించినది.

ఆ తరువాతి తరములవా రండలీకిని గోలకొండ నిచొంపుభువుల
సన్నయులు లభిస్తూవచ్చినవి. వారు, వరుసగా నరసింగరావు, మాధవరావు,
బారిగదుపులరావు, పెద్దరామారాయడు, జగన్నాథరావు అను నామధేయములు
గలవారైయుండిరి. ఇరువది నాలుగవ (24) తరము వాడగు నీజగన్నాథ
రావునక సంతాము లేకపోగా ఓరుగల్లు మండలాంతర్గత పాకాల తాలూకా
లోని గురజాల గ్రామమందుండిన “రావు” వంశపువారి పిల్లలవానిని దత్తు
శెచ్చుకొని యతనికి “వేంకట లక్ష్మీరావు” అని నామకరణము, జేసిరి.
(సురభివారు హృద్యుకొలమున రావు వంశపువారే బైయన్నందున ఆదత్తు
పగోత్రదత్తతగా భావింపఁయిందును). ఈ వేంకట లక్ష్మీరావుగారు ఒక
గొప్ప వజ్రమును హైదరాబాదు నవాబుకు వప్రానాగా నిచ్చి జటప్రోలు సంస్థా
నమును పేస్కు-ప్రైమాటో శాశ్వతకొలుగా (బిల్మట్లాగా) సంపాదించెను.
ఈ ప్రభువునకుగూడా సంతాములేనందున తన జన్మస్థానమునుండి యొక
బాలుని దత్తుశెచ్చుకొని యతనికి వేంకట జగన్నాథరావు అని నామకరణము,
జేసెను. ఈ వేంకట జగన్నాథరావుగారు గుఱ్ఱపు, బండములలో మిక్కిలి
నైపుణ్యము గలవారై బెంగుళూరు, మంద్రాను నగరములలో జరుగుచుండిన
పండిములలో పలుసార్లు విషయమును ఓందియుండిరి. కాంచీనగర వరదరాజ
స్వామివారికి దైనందినము బిందెసేవ లైంకర్క్యుమున కేర్పాటుచేసిరి. సింగ
పట్టం దేవాలయము నథివృధిపరచి “లక్ష్మీనృసింహావిలాన” మను
సంస్కృతచంహాగ్రంథమును, జటప్రోలు మదనగోపాల మాహాత్మ్య మను
సంస్కృతశాస్త్రమును హోసుయగ్గం కృష్ణమాచార్యులవారిచేత రచింపజేసిరి.
ఈ వేంకట జగన్నాథరావుగాలికిని సంతతిలేనందున వేంకటగిరి ప్రభువైన
శ్రీ సర్వజ్ఞకుమార యాచమనాయుడుగారి చతుర్థపుత్రులయన నవనీత కృష్ణయా
చేంద్రులను దత్తపుత్రునిగా స్వీకరించిరి. ఈ దత్తపుత్రునికి తమ తండ్రి
పేరున శ్రీ వేంకట లక్ష్మీరావుగారని నామకరణము, జేసిరి. ఈ దత్తస్వీకార
మహాత్మువము శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి సన్నిధియందు క్రీ.శ.

1879 మార్చినెల 7 వ తేదీకి సరియగు నీళ్వర సంవత్సర పాలన కుద్దతదియ గురువారము వగలు పదిగణియల సమయమున జరిగినది. క్రి.క. 1865 సంవత్సరమున జన్మించిన శీర్పీ వేంకట లక్ష్మీరావుగారి వయస్సు ఆ యత్న వమునాటికి 14 సంవత్సరములైయండెను. క్రి.క. 1884 వ సంవత్సరం మార్చి 3 వ తేదీన పట్టాభిషిక్తులై, క్రి.క. 1896 మార్చి 3 తేదీన నైజాం ప్రిథువు ఫర్మానా ప్రికారము జటపోరీలు (కొల్లాపురం) రాజ్యముపై నధికారమగల ప్రిథువులైరి. అప్పటినుండియు ప్రిజాపాలన. ధర్మకార్యాన్విర్యహణ, సంద్రింథమద్రిణాది నత్కృత్యము లాచరించుచు దాదాపు ముఖ్యది రెండు (32) సంవత్సరములు రాజ్యపాలనముఁజేసి తమపూర్వుడగు నురభిమాధవరాయ విరచితమగు ‘చంద్రికాపరిణయ’ ప్రింథమునకు విద్యత్పూర్ణభోమలగు బ్రి॥వే॥ వెల్లాల నదిపాత్రాత్రి. బ్రి॥వే॥ అపథానం శేషకాత్రిగాల్ల చేత “శరదాగమ” మనుపేయగల విషులమైన వ్యాఖ్యానమును రచింపజేసి, ముద్రించు చేయించి, వండితార్థాదమునుబోంది, పిత్రాణ మును దీర్ఘకొని క్రి.క. 1928 ఏప్రిల్నెల 15 వ తేదీన దివంగతులైరి. చక్కగా ముద్రింపబడిన యాకావ్యప్రతితులను జూచి వారి యాత్మ యొంత సంతోషపడియండెనో చెప్పుఁజాలము.

శీర్పీరాజు వేంకట లక్ష్మీరావు బహుద్దరువారు స్థసంతానములలో ముఖ్యతమమైన పుత్రిరత్నము లేక యిద్దులు పుత్రికారత్నములమాత్ర ముండుటచేత తమ వంశోద్దరంమునకై తమ యన్నగారసు బొభీలి సంప్రానధికులు శీర్పీరాజుశ్శేతరచలపతి వేంకటరంగారావు బహుద్దర్వారి పొత్తురీలు శీర్పీరాజరాజగోపాలరావుగారిని దత్తనిగా స్వీకరించి యాభాసికి దమ జనకుని నామధేయమగు శీర్పీరాజువేంకట జగన్నాథరావు బహుద్దర్ అని నామకరణముఁ జేసిరి. కానీ దత్తపుత్రీనికి పట్టాభిషేకమును, పరిణయమును గావింపకమునుపే శీర్పీ వేంకట లక్ష్మీరావుగారు దివంగతులగుటచేతనా కథకార్యములు వారి ధర్మపత్ని శీర్పీరాజీవేంకటరత్నమాంబగారి కరకమలములద్వారా జరిగినవి. వారి రెండవ కుమారై శీర్పీమతి రాణి సరస్వతీదేవిగారి పుత్రీకయగు శీర్పీమతి రాణి ఇందిరాదేవిగారిని శీర్పీ వేంకట జగన్నాథరావు బహుద్దరుగారికిచ్చి వివాహమును జరిపించిరి. శీర్పీరాజు వేంకట జగన్నాథరావు, బహుద్దరువారు జటపోరీలు రాజ్యపట్టథర్థిలై మాత్రశీర్పీరాణి వేంకట

రత్నమాంబగారి యండదండలతో భారతసాధ్వతంత్ర్యాలభీయు, సంస్కానముల విలీనికరణమును జరుగువరకును జటపోర్లు (కొల్లాపురం) సంషోధనమును బాలించిరి. పిమ్మటి రాజ్యభారమునుండి విముక్తులై, విశ్రాంతినిఁ గొసుచుఁ బెక్కుండ్రు విద్యాంసులకుఁ దమ తండ్రిగారగు రాజావేంకట లక్ష్మీరావుగారిచే నమ్మచేయింపటడిన చంద్రికావరిణయ ప్రితులను ఉచితముగా నిచ్చిరి. పండితపోషణ, ధర్మకార్య నిర్వహణములందు శ్రీధృష్టవులైయున్న శ్రీ వేంకట జగన్నాథరావు బహుద్దరువారు గత కీర్తి.శ. 1980 న సంవత్సరమున దివగంతులైరి. శ్రీవారికి వంశోద్ధారకుఁడైన కుమారుడు. చిరంజీవి శ్రీ సురభి వేంకటమార కృష్ణబాలాదిత్య లక్ష్మీరావు (శ్రీ బాలాదిత్య లక్ష్మీరావును, చిరంజీవి కుమారి శ్రీ రత్నమధూబాల యను పుత్రికయు వర్తమాన జటపోర్లు సురభివారి రాజవంశమున నున్నారు. ఈ చిరంజీవులను వారి కుల దైవములగు మదనగోపాల, లక్ష్మీనృపింహసాయములను, సురభివంశీయులగు పెద్దల సుకృతవిశేషములను, బోర్ధిచి రక్షించి యితోఉధిక విద్యా బోగభాగ్య సంపన్న లగునట్టు వర్ణిలఁజేయుదురుగాత.

కవితా వైదుప్రీపులు

‘చంద్రిక’యను నాయకయొక్క వరిణయమును కథావస్తుపుగా¹
జెప్పుటచేత నీకావ్యమునకు “జంద్రికాపరిణయము” అనునామధేయము
అన్వర్థమై యొప్పుచున్నది. శృంగారరస ప్రధానమైన యికావ్యమాత్మాన
ములతో నమర్పించియున్నది. కావ్యమందంతటను శైవచమతాస్కరము.
పదప్రయోగ చాతుర్యము, గల పద్యము లుండుటయొగాక ఉత్సర్థాశ్వాసము
మొత్తము యమకాలంకారములతో నిండి యొప్పారుచున్నది. న్యాయ వై జీ
షిక వేదాంత వ్యౌకారణాది తంత్రప్రసిద్ధ కల్పనానల్పంతై మాధవరాయల
యశేష విశేష వైదుషీ ప్రతిభను అడుగుగునను జాటుచునేయిండును.
ఈ కావ్యమును శ్రీమహావిష్ణువునకు, బ్రతికృతిమైన శ్రీజటప్రోలు మదన
గోపాలమూర్తి. “శ్రీవాన జట్టప్రోలీ, ఖావుక వత్తనవిహార వటుశిలునకున్,
గోవర్ధన, గోవర్ధన వృష్టిహృతికి గోపాలనకున్” అని కవి యంకితము
చేసినాడు. ఈమదనగోపాలస్వామి జటప్రోలు (కొల్లాపురము) రాజుల కాది
కాలమునుండి నేటివరకును గులదైవమై యిష్టదైవమై నకల సౌభాగ్యములను
జీకూర్చున్నాడు. శ్రీకైలము జలవిద్యుత్తుజలాశయమునం దీజటప్రోలు
నగరము మునిగిపోవ నుండఁగా శ్రీస్వామివారి దేవాలయసహితముగా
నాగ్రమమును దరలించి మరియొకచోట నిర్మించునేరాటును ఇటీవలనే
స్వగంపులైన శ్రీత్రీ. రాజు సురభివేంకట జగన్నాథరావు బహుద్దరువారు చేసి,
వంశప్రతిష్ఠను నిలిపినారు. ఆనగర మిప్పుడింకను నిర్మాణములో నున్నది.

ఈ చంద్రికాపరిణయ కావ్యమునకు, గథానాయకుఁడు నుచంద్రుఁడు.
సూర్యవంశియుఁడై విశాలానగరమునకు, బరిపాలకుఁడై యుండిన యి

భూపాలాగ్రణి పుణ్యశ్లోకుడై బహుషురాతనరాజమ్యాదై యుండెనని శ్రీమద్వాలీకి రామాయణ బాలకాండమునందలి యాశ్లోకము సాక్ష్యమొనఁగును.

శ్లో॥ “విశాలమ్య సుతో రామ! హేమచంద్రో మహాబలః।
‘సుచంద్ర’ ఇతి విశ్వాతో హేమచంద్ర దనంతరః॥

ఇంక కథానాయిక ‘చంద్రిక’. ఈయువతి ‘వసంతుడు’ అను మనివరుని శాపమచేత మనుష్యజాతియందు బుట్టిన “చిత్రరేషి” యనుఱడు దేవాంగన. మానవత్తీయై పుట్టినయామెకు పొంచాలదేశాధిపతి యగు ‘షణదోదయ’ నరేంద్రుడు తండ్రి. ‘క్యామ’ యనునామె తల్లి. ఇట్టి లోకో తర నాయకానాయకుల ప్రేమను ఇతివృత్తముగా స్వీకరించి వారిపరిణయమతో సుఖాంతముగా నీకావ్యమును ముగించినాడు శ్రీసురభిమాధవరాయలు. ఈకవి రామరాజభూషణనికి సమకాలికుడనియు. నీచంద్రికాపరిణయము వసుచరిత్రకు సమకాలీన మనియు శ్రీతిరుమలసెట్టి జగన్నాథకవి ప్రభృతులయిన సాహిత్య విమర్శకులు నిర్జయంచుటవలన మాధవరాయలు, వసుచరిత్రయొక్క కథానాయకుడు ‘ఉపరిచరవసు’ వనుఱడు పురాణ పురుషుడై యుండగా నంతకేమాత్రము తగ్గని రాయాయణ మహాకావ్యమునంద్రులైఫింపుఱడిన ‘మచంద్రు’డను మహాపురుషుని, దనకావ్యమునకు నాయకుడుగా నేర్చురచి నాడని మనము గ్రహింపవలయును. ఇంక నాయికయగు ‘చంద్రిక’ వసుచరిత్రనాయిక యగు ‘గిరిక’కు ఏమాత్రమును దీసికట్టుగా లేదు. అనేక ఘుట్టములలోను, సంమటనములలోను, వర్షనములలోను, విశ్రమ ప్రదేశము లందును “వసుచరిత్ర చంద్రికాపరిణయ” “ములకు సారూప్యమున్నది. ఇవి సమకాలిక కావ్యములే యైనవో మాధవరాయలు వసుచరిత్రనసరించెనా? లేక భట్టమూర్తి చంద్రికాపరిణయము ననుసరించెనా? యనుసంశయము కలగకమానడు. కాని యిద్దులును ఉద్దండులు, ఇద్దులును మహాకవులు, ఇద్దులును పదపదైకదేశ సాప్రస్యనహితముగా సాహిత్యమర్మము నెఱిఁగిన వారు. ఎవరికైలి వారిదే యైనపుటికిని రామరాజభూషణదు లోకప్రసిద్ధరు భిప్రయోగములు చేయుటలో దిట్ట యనితలంచినవో, మాధవరాయలు యోగికార్థ సంపలితములయి, కాత్ర నిషుంటువు లయందలి యసామాన్యయోగికార్థములు కల్పించి, పదప్రయోగములు చేయుటలో దిట్ట అని తలంపలసియున్నది.

ఉ॥ “సురభి తులామలాద్వితీ బొడచూపిన ‘మాధవరాయ’చంద్రుండ్రా
సరన పదార్థ రంజనము, నత్కువిహృద్యము గాఁగ“చంద్రికా
వరిణయమున్”రచించే నది భావ్యము; నీ వసుచర్య చూడగా
బరగె నిగూఢవృత్తి, నటు నీకును వర్తితె మూర్తినామమున్”

ఇది యొకవిచిత్రమైన చాటువు. కీ. జీ. వెలాల సదాశివశాస్త్రిగారు
రచించిన సురభివారి వంశచరిత్రలో ఉదాహరింపఁబడిన పద్యమిది. దీనిని
రచించిన కవి యొవరో తెలియదు కాని, యావిద్వైత్కువి మాధవరాయల
యాశ్రితుడై బట్టమూర్తిపై సనాదరముగలవాడై యుండినట్లు ఈ పద్యము
సూచించుచున్నది. ‘చంద్రికావరిణయము’ సరనవదములచేతను, సరనములైన
యర్థములచేతను రంజకముగా నుండి సత్కువులకు హృదయంగమముగా
నున్నదనియు, అది భావ్యమనియు, మాధవరాయల కవిత్వమును భీగడు
టయు, వసుచరిత్ర నిగూడాధములుగలగి, భావ్యముగా లేదని తెగడుటయు,
నితని యభిప్రాయమై యున్నది. అంతిమేకాక వసుచరిత్రము రచించినందు
వలన నీకు ‘మూర్తి’ యనుపేరు సార్థక మైనదనియు, దృణీకారమున
బల్యుటచూడగా ‘జంద్రికావరిణయము’ లైష యమకాది సర్వాలంకార శోభి
తమగు మహాకావ్య మొకటియుండగా నీ “వసుచరిత్ర”యొందులకోయి?
యన్న యధిక్షేపము సైతము గోచరించుచున్నది, “మూర్తిః కాతిస్య
కాయయోః” యను నమరవచనమువలన “మూర్తి” యనుగా కలిసుడు,
బిండ యను నర్థము వచ్చుటవలన “నీ వసుచర్య చూడగా బరగెనిగూడ
వృత్తి నటు నీకునువర్తితె మూర్తి నామమున్” అనియనుటలో “నీవసు
చరిత్ర యొవ్వరికిని అర్థముకాదు, నీవు వట్టిబిండవు” అన్నభావ మీ పద్య
రచయిత హృదగతమై యున్నట్లు తోచెడిని. ఈ పద్యరచయిత భావమేదయి
నను, సంస్కృతాంధ్రసౌహిత్య మర్యాద శేటింగినవారు కేవల మూలములను
మాత్రము చదివిచూచినచో నితనిపద్యమునందిలి యభిప్రాయముయొక్క
సత్కాసత్కములు టోభపడగలవు. వాఖ్యానములను జూచినచో, దారతమ్యము
తెలియుట కష్టము. ఇంతకు సురభిమాధవరాయలను రామరాజభూషణఁడును
సమకాలికులై యుండిరసుట పరమసత్కము.

XXVIII

పోలికలు : సీ॥ నుమనోగ సమచాత సుమనోగజపరీత
 సుమనోగజేత సారళోభితాః
 కలనాదసంతాన కలనాదసమ నూన
 కలనా దలితమాన బిలవియోగి
 లతీకాంతరిత రాగలతికాంత సవరాగ
 లతికాంత వరియోగ లట్టుకాః
 కమలాలయాస్తోక కమలాలయ దనేక
 కమలాలసిత పాక కలితకోకి

తే॥ జాలక వితానక వితానపాశిభూత
 చారు హరిజాత హరిజాత తోరణోల్ల
 సద్గ్వతత్తికా వ్రతత్తిగాప్రజ తయాతి
 భాసురము పోలై వాసంతపానరంబు

(చంద్రికాపరిణయము ఆ 4వ.25)

సీ॥ లలనాజనపాంగ వలనావసదనంగ తులనాభికాంభంగ దోః
 మహినీ గరుడనీక మలినీకృత ధనీ కమలినీసుభిత కోకతుల
 ప్రవంగమలసానిల విలోలదళ సాసవ రసాలఫల సాదర
 కుకాలపన విశాల
 వధూక మహికాంత సలతాంతలతికాంతర నితాంత రతికాంతరణ
 శాంత సుతముకాంత

తే॥ మకృతకామోద కురవకావికల వకుల
 ముకుల సకలవనాంత ప్రమోద చలిత
 కలిత కలకంతకుల కంతకాకలీ వి
 భాసురము వోల్ము మధుమాసవానరంబు

(పసు చరిత్రము)

నందర్ఘము రెండు పద్యములకును మధుమాసవానర వర్ణనమే, అస్తో కూతురు అత్తవారింబికి వెళ్లనప్పుడు చంద్రికతండ్రియు, గిరికతండ్రియు నోదార్పి పలికినవలుకులలో సామ్య మీక్రిందివిధముగా నున్నది.

కం॥ “నిచ్చలు పుట్టినయింటికిఁ జొచ్చినయింటికి నహూర్వ శభకీ రితతుల్ హాచ్చ మెలంగవె తల్లిఁ భవచ్చరితము భువనపుణ్య వై ఖరిఁ బొదలన్”

(చంద్రికాపరిణయము ఆశ్వ. ౬ పద్య ౧౪)

కం॥ “సీతమ్ముల శభవాసన సీతలిదంట్రుల గథిరనిశ్చలగుణ వి శ్యాంతియును దలఁచి మెలగుము, నాతల్లిఁ కులవథూజన మతల్లికవై”
(వసు చరిత్ర ఆశ్వ. ౬ ప. ౫౫)

సీ॥ “నిజకటకాశీర్త ద్వీజపోషణమున నెవ్వని సార్వభౌమత ఘనతఁగాంచుఁ బర మహాహీన సదృలవిభేదనలీల రమణనెవ్వని నరేంద్రత్వమలరు; గంధాంక కైరవకాండ లంటాక ధామమున నెవ్వని యనత్వము నెలంగు; జాగ్రత్పూషున సాంద్ర మదాపచాళక్తి నెవ్వని మహేశ్వరత వొసఁగు;

తే॥ నతఁడు వొగదొందు, జయచాలి, యహితసాల కీరి, యతిదీప్తినిధూతహోళి, యమర విసర సన్నుత నయకేళి, యనమ సుగుణ విజితభవనాళి, త్రీసింగ వీరమోళి.”

(చంద్రికాపరిణయము ఆ. గ. ప. 20)

సీ॥ వసుమతీభార ధూర్వహాత నెవ్వని యుర్వరావరాహోంక మర్మము వహించుఁ, గరగతచక్ర విక్రమళక్తి నెవ్వని రామానుజత్వంబు రమణ కెక్కు, జీర్ణకర్ణాటలక్ష్మీ పునస్పఱ్జీ నెవ్వని లోకేశ్వరత్వము పొనంగుఁ, జటులశార్వర మగ్ని సర్వవర్ణోధార పటమ నెవ్వని రాజభావ మొనఁగు,

తే॥ నతఁడు “పీరప్రతాప, రాజాధిరాజ,
రాజవరమేళ్లు, రాష్ట్రదీగ్రాజకుల మ
నోభయంకర” బిరుద సన్నుత జయాభి
రామ గుణహోరి, తిరుమలరాయశోరి.

(వమచరిత్ర ఆ. 1 ప. 13)

సీ॥ తన కలావిభవంబు తన కలావిభవంబు కరణి సుదృగ్గుతి
వఱలఁజేయుఁ,
తన దానమహిషంబు తన దానమహిషంబుగతిని బ్రిత్యుద్ధిసంఘముల
బెంపు,
తన సుమనోవృత్తి తనసుమనోవృత్తిలీలన దానవహేలఁ గూర్చు,
తన మహోమిత్రా? తన మహోమిత్రా? వగిది నానావసీభరణమూను,

తే॥ దనరు విషమాద్రి జిహ్వుగ స్తథిరోమ
మత్తుమాతంగ కరిసకూర్చు ప్రవసంగ
విరసవసుధావథూ భోగవర విషార.
శాలి భుజకేళి, మల్లుభూషాలమోళి.

(చంద్రికాపరిణయము ఆ. ८. ప. 29)

సీ॥ తన భవ్యధామంబు తన భవ్యధామంబు కరణి మిత్రోన్మేషకరము
గొగు,
దన ధర్మగుణములు దన ధర్మగుణము లట్టుతులిత క్రుతిమార్గగతుల
నెసుగు
దన మహోహావదీత్ దన మహోహావదీత్ వగిది నానావసీవకులఁ బెంపు
దన యంబకంబులు దన యంబకము లట్టు పరభీరువిముఖతు బిరిథవిల్ల,

తే॥ బరఁగుఁ గలినాద్రి జడలుర జ్జరతకమర
కూటకిటి గూఢవరణ దికోగైకరటి
కుటీలతాసహ భూ సౌఖ్యఘటన భూరి
ఘజబల విషారి యార్ధీటిబుక్కెరి.

(వసుచరిత్ర ఆ.1 ప.28)

చ॥ అలఘు మనోభవోదయకరాంగ యుతిం దగు నా మిళిందకుం
తల, నలమీననేత్ర, నలతామరసానన, నాపికారవో
జ్జీల పరమంజలాభిగశనంగత, నాభిసభాహా, నాపవవ
శ లలితపాద, నాచెలిఁ దలంపగ సీకేతఁగున్ నృపాలకా :

(చంద్రికా వరిణయము ఆశ్వా 3. పద్య. 31)

మ॥ కమనీయాకృతి యోగ్యకీర్తనములం గన్వట్టునశ్యమ, యా
సుమభాజాంబక, యాయమూల్యమణి, యాచాక్కుంపు పూబంతి, యా
సుమనోవల్లరి, యాసుధాసరసి, యాసొంపొందు డార్శీవి, యా
కొమరుంప్రాయపురంభ, యాచిగురుటాకుంబోడి, సీకేతగున్.

(వసుచరిత్ర ఆ.2 ప.52)

సీ॥ మంజులాహీన హర్ష్యప్రదేశంబున కుచిగరుత్స్తల్లిలఁ జూచికొనుచు,,
గలధోతమయ కైలకందరాష్టుల మహానంది హారిలీల లరసికొనుచు,
సుమనోనివాన భాసుర నగాగ్రములందు దివ్యసారంగాభ దెలిసికొనుచు,,
పుష్టిరవీథులఁ బొలపొందు నేకచక్రరథ విస్మారిని గాంచికొనుచు,,

తే॥ గమల దైత్యరి, శర్వాణి కమలవైరి
ధారి, పోతోమి యుర్వాధర విదారి,
ఛాయ హారి, యన నలరిరి నకలకాల
సమచితాఫేలనంబుల సతియుఱతియు.

(చంద్రికా వరిణయము ఆశ్వారి పద్యి1)

సీ॥ అభిరామ నవపల్లివారాము కుంజవాటికలుఁ గీరముల నాడించికొనుచు,,
బద్మాలయోదర ప్రోధసారసవీధి సంచలవేడంబు లరసికొనుచు,
గాంగేయధము శృంగవిటంకముల నీలకంధరోజ్యుల గతుగ్గాంచి
కొనుచు,
విమల సింఘద్వీప వేదిక నరుణా ప్రథమగవిహోరప్రోధిఁ బోగడికొనుచు,

తే. రతియుఁ జేతోభవుండు, భారతియు నజుఁడు.

శచియు నమరాధినాథుండు, జలధినుతయు
నజ్జునాథుండు, నన మించి యథిలనయు
నముచిత్క్రీడ సలిపిరి సతియుఁబతియు.

(వసుచరిత్ర. ఆశ్వా. ౩ పద్య. 97)

ఆట్లు చంద్రికాపరిణయ వసుచరిత్రములలో పెక్కువద్యములు అది
సుండి యంతమువఱకు నొకడాని నొకటపోలియున్నవి. నాయకాలంబనము
లగు పీరశృంగార రసములయందును, నాయకాశ్రీయముగు సంగీతకళ
యందును, మధ్యవర్తులగు వితరపాత్రీలు నాయకానాయతులకుఁ బరస్వరాను
రాగముల నుష్టిపింప జేయుటయందును, విప్రలంబశృంగారమున జరుగు
సుద్యానవిహోర జలకీరీదారుల యందును, వివాహావిధాన మంగళకార్యము
లందును, నాయకానాయక సంభోగమునందును బెక్కుపోలిక లందుటచేత
కపులగు నురథిమూఢవరాయ రామరాజభూషణలకుఁ బరస్వరసమాగమములు
గాని, యొకరి రథనావి శేషముల నొకరు తిలకించియుండుట గాని జరిగియుండు
నని దృఢముగా విశ్వసించుటకు వీలగుచున్నది. ఇద్దరును శ్రీ కృష్ణదేవరాయల
పేనట్లుడగు నసియరామరాయలతో సన్నిహితసంబంధము గలిగియున్నట్లు
చరిత్రకాదులు భావించినందున యట్లు తలంపవలసిపచ్చినది. అయినప్పటికిని
పీరిద్దరిలో నొకరు ఎక్కువయనిగాని యొకరు తక్కువయనిగాని, ఒక్క
డుత్తమర్ముడు నొక్కుఁ డధమర్ముఁ డనిగాని నిర్మయించుకొని తారతమ్యమును
జెప్పుట సాహసమగును. మాధవరాయలు చాలఘటికుఁడు వసుచరిత్ర
పోలికలతోఁబాటు పూర్వుకపులగు కాఁడాన కవిత్రయ కృష్ణదేవరాయ పెద్ద
సాడుల రచనలను టోలిన వద్యములు సైత మిందులో నున్నని. పూర్వపూర్వ

భావములు సంస్కరపథిశేషములచేతఁ గవియగువాని చిత్తమున నెలకొని పురల బయల్పుడు సహజము. అతఁడు వలయునని తెచ్చుకోనుడు, వాని యంతట నవిమే యట్లుబోరఱచుండును. కనుకఁ జంద్రికాపరిణయకర్త భావదారిద్ర్యముచేతఁగాని భాషాదారిద్ర్యముచేతఁగాని అట్లుపోలికలు తెచ్చుకొనువాడు కాదు. అదియంతయు నతనికిఁగల సంస్కరబలముచేత కాకతాళియముగా జరిగినదే. అనలు సమాండుగు నేకవియు నొకనిరచనా పద్ధతి నెరవుతెచ్చుకొనుటకు సిద్ధపడఁడు. అట్టి పరిస్థితిలో నుద్దండకవి ప్రకాండుఁ డగు మాధవరాయకపీందునిగూర్చి సాహిత్యవిమర్శకులు సంశయంప నవసరములేదు.

తే.గి. “విబుధ శిక్షితుడవు శాత్రు విదుఁడ, వథిల కావ్య వేదివి,ఘనతార్పిక వ్యవహార్తు నెరుఁగుదువు, నీకసాధమే? యింపుమీరఁ గృతి వివిరిశుంపు మాధవషీతిపఁ యనిరి

ఇదినురథి మాధవరాయల యాస్తానమునందున్న పండిత మండలి యతనినఁ జంద్రికాపరిణయరచనకు పోత్పహించినవాక్యము “కావ్యజ్ఞ శిక్షయాఉభ్యాసః” అను లాటఁటిక వచనానుసారముగఁ గవియగువాడు చక్కని విద్యాభ్యాసమును విబుధులవద్దు శేయవలయు ను గనుక యితఁడట్లు చేసినట్టివాడు. “శాత్రువిదుఁడవు” అనుపలుకు మాధవరాయని ఛండో వ్యక్తరణా లంకార జోయైతిష నంగీతాది శాత్రుముల పరిత్రమను దెలపుచున్నది. “అఖిలకావ్యవేదివి” ఇదికవియగువానికి మిక్కిలియావళ్యకము. “ఘనతార్పిక వ్యవహార్తు నెరుఁగుదువు” తర్వశాత్రు వ్యవహారము నంత బీని యెరిఁగినవాడట. “కాణాదం పాణిసీయంచ సర్వశాస్త్రోపకారకము” అనియు, “పాణి తర్వశాత్రుసోజ్యలా” అనియు విద్యాంసులచేతఁ గొనియాడు బధుమన్న తర్వశాత్రుమునందు సైతమీకవికి బ్రహ్మవేళమున్నచో నికయతని రచనాక క్తిని గురించి వేరుగాఁజెపునక్కరలేదు. ఇట్లు మహాపండితుడై మహాకవియై విరాజిల్లిన విద్వత్కుఁవి శ్రీ సురథి మాధవరాయలు కనుక నతదౌకరిచినాపద్ధతి నవలంబించు ననుమాట యేపుట్టదు పైపర్యమునందుఁ బొందుపరచిన యతనిగుణములలో నొకొక్కుడానిని స్థాలీపులాకన్యాయ మునఁ జాతముగాక.

చందీరీతులు :

కొవ్వారంభమను శభథల ప్రద మగు ‘మగణము’ తోను సర్వదోష హారమగు శ్రీ కారముతోను గూర్చి, శార్దూలవృత్తముతో శ్రీ వహోజధర స్పురద్వర మురస్సిమన్’, అనిసాగించుటచేత శతాగ్నంప్రధాయవేత్త యని చెప్పవచ్చును.

కావ్యము పతితలక్షును, యిర్థము జేసికొనువారికిని సులభపక్షియ మైయుండుటకుఁ గాబోయి: కొన్ని విశేషస్థలములందుతప్ప సర్వత్ర ఉత్పల మాల, చంపకమాల, శార్దూలము, మత్తేభవిత్కీడితము, కందము, గీతము, సీసములనే వాడిను. ఆశ్వాసములచిపర వాడినవి వృథీవృత్తము, ఉత్సాహవృత్తము, కవిరాజవిరాజితము, వంచారము, మాలినీవృత్తము అనునవి మాత్రమే ఇక నాయా విశేషస్థలములయండు రసామకూలముగా, సుచంద్రుడు. చంప్రికయన్న కొండకోనలోని కోలాటమును విని యచ్చటి కుత్సాహమన వెళ్లనప్పుడు లయగ్రాహివృత్తమును, సుచంద్ర తమి ప్రసాసరుల యుద్ధవర్షమనుండు “మహాప్రగ్రహపృతమును, తమిప్రస్తుత సుచంద్రునిపై బాణములను ద్వారితగతితో వేయునప్పుడు త్వరితగతివృత్త మును, ఇంకను వాపియుద్దపై చిత్రిని వ్యాపించుటలో మాలిని, ప్రహారణకలి తము పంచచామరము శిఖరిణి భుజంగప్రయాతము, వృథీవృత్తము, అను వృత్తమిశేషములను, చంప్రిక చెలికత్తె లాద్యానవనమును, బువ్వులాగోయ నప్పుడు వారియుత్సాహమును. దెలుపుటకు వ్యపథగతిరగడను మాత్రము రచించేను. గర్వకవిత్వమునుగాని బంధకవిత్వమునుగాని స్వీకరింపలేదు, ‘శ’ కారాల కారములకు ప్రాపమైత్రి నంగికరించెనుగాని ‘రేఖ’ ర కారముల ప్రాపమైత్రి నంగికరింపలేదు. సీసపద్యముల రచనలో, శ్రీనాథడు పెట్టిన యొరవడిలోనే, సమాంతరవాక్య విశ్వాసముగల పెద్దపాదములు నాఱగింటినిఁ బూరించి, పిమ్ముట గీత పద్యమును జతపరచుపద్ధతిలోనే కలమును సాగిం చెను. ‘శ’ ల ప్రాపమున కుదాహాణమనదగిన శఃక్రిందిపద్యము వంటి పద్యము ఆముతక్షమాల్యద, అనధ్రరాఘవము వంటికావ్యములలో మాత్రము లభించును.

మ. “గళదర్కుంబు బనీవతప్పుజము, రింభదోత్రగోత్రంబు, జా
చల దుర్మీవలయంబు, ఘక్కురథిలాశాకంబు, భిద్యన్నబ
ష్లి మేహొఖము, బ్రహ్మదృష్టము, రణత్పద్మసనాండంబనై।
యలరెన్ దన్మహిపాల జైత్రగమ ఐంభారావ షుష్టువన్.

(ఆశ్వ గ. చ. 151)

ఇందులో ‘ళ’ కార, ‘ల’ కారములకు బ్రాహ్మము చెల్లినది. వద్యమునందలి
‘గళత్తే’, ‘పనీవతత్తే’ మొదలగు శబ్దముల వ్యాకరణ విశేషములనుగుఱించి
మరియుకళ్లికక్రిందు జ్యోంపణిదును. యతులను బ్రాచీనులగు ఫీమన,
అనంతుడు నిర్ణయించివావినే యుపయోగించెనుగాని యాధువిడంగు
సప్తకవిచూపిన యతివైవిధ్యమును పాటించి యుపయోగింపలేదు ఇంతకు
సప్తకవి యతనికి దరువాతివాడేకదా! ఇక పచనరచన యందును తన
యసాధారణప్రతిభను జాపుచు గావ్యమునందు మొత్త మిరువది పచనము
లను, ఒక సంస్కృత దండకమును రచించెను. ఈ సంఖ్యలో పచనము
లను వద్యకావ్యములందుఁఁఁర్పిన పూర్వకవులు తక్కువ. “గద్యవద్యమయం
కావ్యం చంపూ రిత్యుభిథియతే” అనులాష్టటిక పచనముసారముగా గద్యము
లను వద్యములునుగల కావ్యమునకు “జంపువు” అనుపేరుండుట యుత్కము.
కాని మనతెలుఁగుకవులు ఆపేరును ఛెట్టుకొనడేయ. బహుళః తెలుఁగుభాషలో
చకారము, తాలవ్యము (‘చ’) గాను, దంత్యము (‘చో’ గాను ఉండుటచేత
ప్రజలవ్యవహారమున చంపు అనుటకుబడులు ‘చంపు’ అనియగునను
భయముచేత పదలియందురని భావింతును. కనుక వద్యకావ్యమునందే
యవనరమని తోచినప్పుడు పచనములనుగూడడు జేర్చుచు, తత్ప్రయుత్కమగు
నామకరణమును మాత్రము వదలుచు వచ్చిరి. మాధవరాయల పచనరచన
విశ్ిష్టమైనట్టీది. అందులో సంస్కృతపథభూయ్యములగు కీడ్ల సమానములతో
పాటు అచ్చతెలుఁగు పలుకుల కూర్చులును, అలఁతియలతు పదము లభయ
భాషలయందును, క్లేషాద్యలంకారములు, విరోధభాసలు, విశ్ిష్టచాత్రమార్యదయ
మొదలగు శష్ఠిరచిత్రములు విచిత్రమగా బ్రికబితములై బాణవి కాదంబరీ
గద్యశైలిని, దండి దశకుమారచరిత్రవైఖరిని, పెద్దనాదుల పచనరచనా

విధానమును స్ట్రోతివభమున నియమును, ఇంక తన సంస్కృతభాషాప్రాపీణ్యమును జాపుచు పార్వతీత్వముగా రచింపబడిన సంస్కృతదండకమునందు విచిత్రకైలితోపాటు విజ్ఞప్త తంత్రశాత్ర మర్యాదలను గోచరింపజేయును. పద్యరచనయందువలెనే గద్యరచనయందును సాటిలేనిమేటికవి యితడని పించును.

వ్యాఘరణవిశేషములు :

కం॥ “అమల్లన్నపతి చెన్నాంటా మానినియందు, గంచె మల్లక్షీతిపున్,
వోమగపీ సోమగపీ రామ గపీశాచుక్కి రి రాజన్నార్తిన్”

(ఆశ్విప్ర. ప. 33)

ఇది మాధవరాయల వంశియులలో, బూర్యుదగు నొకమల్లభూపాలుని కుమారుడు రెండవమల్లభూపాలుని వర్ణన. అతని కీర్తి వోమగపీ, సోమగపీ, రామ, గపీశాచుమైయున్నదట. వోమగపీ=కామధేనువు, సోమగపీ=చంద్రకిరణము, రామ=బలరాముడు, గపీశ (గో+శశి+గపీశ)=సరస్వతి శివులవలెను అచ్చ=టెల్లనై యున్నది అనియర్థము. గోశబ్దముపై సమాసాంత టచ్, ప్రత్యయమును, శ్రీత్యబోధకమగుళీవ్ (శశి) ప్రత్యయమును వచ్చుటచేత ‘గపీ’, యనునవియు, ‘గపీశ’, అనునది అవాదేశంధివచ్చుటచేతను సిద్ధించిన రూపములు.

సీ॥ “ధర్మనిర్మితనంబు దాణేసి జనకజా ‘పాణొకృతి’ క్రీడ,

బ్రహ్మలండేని”

(ఆశ్విప్ర. ప. 30)

‘పాణొకృతిక్రీడ’ యనగా వివాహము. “నిత్యం చూస్తే పాణా వువయమనే” యను పాణినియసూత్రమచేత పాణిశబ్దముయొక్క నప్పమీవిభక్తికిలోపమరానందన (అలక్) “పాణొకృతి” యనురూప మేర్పునిపిడి. ఇది యిలక్ష్మయము. ఉపయమన మనగా వివాహముచేసికొనుట.

XXXVII

మ॥ “చెల్చికై కర మేగన్ సురథేను వాస్యమటుగాఁ గావించె హథేయ పృతిన్”.

(ఆశ్వాధ. ప. 81)

పారేమధైషష్టోయావా” అనుషూతముచేత మధైమార్గము వలె నీ ‘మధైసృతి’ యనునదియు నలుక్కమానమే. ‘సృంగతా’ అను ధాతువైపై వచ్చిన ‘క్రిన్’ ప్రత్యయంతరూపమే సృతి. అనుగా సరణి, మార్గముమొ. అర్థములుగలది.

మ॥ “గళదర్శంబు, బసీవతత్కుజము, రింఖగోత్రగోత్రంబు, జా చల దుర్మీవలయంబు, వక్కుదఫిలాశాంకంబు, భిద్యన్నమి స్థానల మేఘాఘము, భ్రష్టదుక్షము, రణత్వద్వాసనాండంబునై, యలరెం దన్మహిపాల జైత్రగమ ‘ఓంభారావ’ మప్పుటుపన్.”

(ఆశ్వాధ. ప. 151)

ఈ వద్యమునం దాయా వంస్కృతధాతువులపై శత్రుప్రత్యయమును (అత్త) జేర్పి వర్తమానార్థమున పమానములయందు, గూర్చుట యొకచమత్కారమే కాదు పాండిత్యపేశేష స్పోరకమునగును. ధాత్జ్ఞానమును, బ్రక్రియావిశేష జ్ఞానమును నిట్టిప్రయోగములు చేయుటకెంతయు నావక్యకములు. గళ, వత్త, రింఖ, చిల, వక్కు, భిదుర్, భ్రంత, రణధాతువులపై శత్రు (అత్త) జేర్పి ‘గళత్’, ఇత్యాదిరూపములను పమానగతములుగాఁ బ్రయోగించెను. వాటి లోను ‘పనీవతత్త్త్వ’, చాచలత్త్వ’, అనునవి యతికయార్థకములగు యుభ్రగంత ధాతువులపై వచ్చినరూపములు. “ఫక్కుదఫిలాశాకంబు” అనుప్రయోగము నందు ‘ఆశా’ శబ్దమునకు ప్రాణ్యములేకపోవుటయు నొకప్యాకరణవిశేషము. ఇదియంతయు నీకవి నంస్కృతప్యాకరణజ్ఞత కుదాహరణము గానోషును.

“అనృవతి దానెననె మాననతటీ వివిశమాన ముదమంతన్”

(ఆశ్వాధీన-ప. 21)

‘విశ’ ధాతువు పరసైటపదియే యైనను “నేర్విశః” అనుమాత్రముచేత ని, అను నుపన్స్క్రితోగూడి నప్ప డాత్సైనేపదిగా మారును. అట్టియాత్సైనే పదిత్వమును బొందిన ‘విశ’ ధాతువునకు, వర్తమానమును బోధించు ‘శానచ్’ ప్రత్యుథమును జేర్పగా ‘నివిశమాన’ అనుపదము సిద్ధించును. ప్రవేశించున్న యని దానియర్థము.

మ॥ “పరసామ్యంబు ఘటీలైనంచు నృపతుల్వజ్ఞింప రాజుధీరాజు. రవిదోయైతనరూపతేజా, నితనిన్ సోమాస్యః యుద్యహామై. నిరతం బొప్పము సర్వభూప చూరిణినేత్రా శిరోరత్న దివ్యరుచుల్ త్వత్పుదపీధి యావకరసాన్యాదేశముం బూనఁగన్”

(ఆశ్వ 5. పద్య 88)

ఓచంద్రికా : నీవీకర్ణాటభాషతిని వరించితివేని సర్వభూప ప్రియాంగనా శిరోరత్నకాంతులు, నీపాదప్రేశమునందు “యావకరసాన్యాదేశమున్” లాజ్ఞిరసమునకు బౌనర్తక్యమును బొందును. మొదటలాజ్ఞిరసముఁ బూసిన పాదలములపైఁబడి, యారత్వకాంతులు, మరలనట్టికాంతినే పాదములకు, జేకూర్చుననిభావము. ‘అన్యాదేశ’ కళిము వైయాకరణసంకేతము. “కించితాగ్రాంర్యం విధతం ఉపాత్తస్య కార్యాంతరవిధానాయ పునరుపాదాన మన్యాదేశః” ఒకకార్యమును విధించినదానినే మరల గార్యాంతరమును విధించుటకై గ్రహించుట “అన్యాదేశ”మని దానివివరణము. అనగా బౌనర్తక్యం మని తాత్పర్యము. ఈ ప్రయోగ మీకవియొక్క వైయాకరణ సంప్రదాయవేదిత్వమును దెలాపును.

అష్టదిక్కపుల భార్యలను జెప్పునప్పు, దువయోగించిన “మఘాని, అగ్నాయి, అంతకీ, తమీవరాటిల, వరుతా మారుతవథూ, ఐలవిలీ, గిరికన్యా కళిము లీతనికిఁ గలప్యకరణజ్ఞతను జాటును. ఇఁక నాయకుడగు సుచంద్రుఁడు పెండ్లికొడుకై పాంచాలభూపాలుని మందిరమును బివేంచు మహాత్ప్రవమున జరుగు తత్త్వద్వి జేషముల యతికయమును బోధించుకై. యతికయర్థ బోధకములగునాయా యజ్ఞగంత ధాతువులపైఁగూర్పిన శానచ్ ప్రవత్యయాంతములగు “జరీజృభ్వమాణ, నానంద్యమాన, వరీవృత్యమాన

“శరసంటన్” శరసుసంటన్ అవి యుండవలసిన ‘శరసు’ అనుద్వాతీయాంతమునకు ‘శరసు’ అను ప్రథమాంతమును స్వీకరించి, దానికి శిరసు + అంటన్ = శరసంటన్ అనిసంభిచేసినాడు. అవయవవిశేష వాచకమగు ‘శరసు’ జడవాచక మగుటచేత “జడవాచకంబులద్వితీయకు ప్రథమయగు” నను బూలవ్యాకరణ సూత్రముచేత సాధుత్వము. ‘స్వాయి’ అను సంయుక్తమయనందలి ‘స’ కారమునకును శరసంటన్ లోని బిందుహర్షార్ఘక ఉకారమునకు (అట) యతిచెల్లట మరియుకవిశేషము.

“పలకు వాలు దొరలన్.” (ఆశ్వాప్ర. పద్య 146)

శాపరూపవాక్య— లాయుధముగాఁగల ప్రభువులు=ముని శ్రేష్ఠులని యద్దము. చక్కని తెలుగు కర్కుధారయసమాపము.

“తపుతుఁట్టాఁగెంపుమెట్టులదారి” మెఱయుచున్న ముదురుకెంపుల యొక్క సోపానమార్గము. తప్పురుష సమాపము.

“పగడపుఁగంబముల్ ....
.... నచ్చపు బంగరు పేరరంగునన్ (అ.ద్వి. ప.23)

పేరు + అరంగు=పేరరంగు=వికాల మైనవేడిక. ఇచ్చట కర్కుధార యమునం దుత్తున కచ్చి పరంబునపుడు రావలసిన‘టు’ గాగమము వచిచు “పేరుటరంగు” అనియవకపోవుటకుఁ గారణము టుగాగమము. వైకలింక మగుటయే.

“నఱవథు జొహోరు గావించి నిలిచెనపుడు” (ఆశ్వాద్వి. ప. 43)
జోహోరునకు దూపాంతరము “జొహోరు.”

“పడతి! యొకమౌని నిల మోహవరచుటెంత!” (ఆశ్వాద్వి. ప. 51
పద్మాయలు పరంబులను నపుడు‘చు’ వర్ణము లోపించును.

‘భయమువదు’ ననునది ‘భయవడు’ అయినట్లే “మోహము వరచుట” మోహవరచుటమైనది.

“నృపాలు చూపుదోష్మర్మ” రాజు యొక్క చూపులనేడు దోష్మర్మ; చక్కనిరూపకసమాసము (ఆశ్వ. 3. ప. 46)

“వృషునేత్రములు” (ఆశ్వ 3. ప. 47) నృపునియొక్క నేత్రములు అచ్చపు తత్పమవద తత్పరుష సమాసము.

“నవలా యేగినదారిఁ గాంహ” (ఆశ్వ 3. ప. 96) “నవలా కలువకంటి నాతి గోతి” యను నిఘంటువువలనే త్రీపర్యాయముగా “నవలా” పదము చక్కనాఁ బ్రియోగింపఁబడినది. ఇట్లు తెలుగు వ్యాకరణ, నిఘంటు జ్ఞానము పుష్టిలముగానుండుటచే నెన్నియో యచ్చతెలుగు పదములను, సంధులను, సమాసములను, చక్కనిజాతీయములను జేర్చి తసయచ్చంద్ర విజ్ఞాన విశేషములను గోచరింపఁ జేసినాడు.

తర్వాత్తాప్రవీణత

మ. “ధరణిన్ మాధవరాయి : తావక బలోద్యద్రేషుపాళీ కృతో ధూర భావత్కృ మహాగ్నిబ్రథి ప్రమయై తోవంగ, నాన్యాషకీ వరు లవ్యాప్తము ధూకి తద్వలమున్న భాటిల్ల ధూమధ్వజా కరథి యపమ యంఘనెంచుట లిఁకన్ గైకొండురే? యొంతయున్”

(ఆశ్వప్రథ. పర్య 72)

“పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్” (పొగ కనపడుచుండుటవలన ఈపర్వతమునం దగ్గియున్నది) అను నగ్నిజ్ఞానము, “యత్ర ధూమ ప్రతితిగ్నిః” (యెచ్చుట పొగయుండునో అచ్చుట నగ్నియుండును) అను వ్యాప్తిజ్ఞానము వలనఁ గలుగును. ఇది తర్వాత్తాప్తమునందలి యనుమాన ప్రమాణ న్యారూపమును జెప్పుటలో నువ్వుటో నువ్వుటో పదయోగించ పదజాలము. పస్తుత పద్యమునందు బలోద్యద్రేషు పాళిని (నైన్యగమనముచేత రేగినదుష్మును) ధూమముగా రూపణముచేసి దాని వ్యాప్తిజ్ఞానముచేత మాధవరాయల ప్రతా పాగ్నిబ్రథి ప్రమయై (యధర్జ్ఞానమై) హోచున్నదని నిర్ణయము. “ముత్ర యత్ర నైన్యగమనధూకిః తత్తతత్త మాధవరాయ ప్రతాపాగ్నిః” నైన్య ధూకి యున్నచోట మాధవరాయ ప్రతాపాగ్ని యుండు నన్నచ్చాప్తిజ్ఞానము,

తస్మాతుక మగు ‘ప్రమ’ సిద్ధించుచుండగా, అన్యేళ్కకీపరు లనఃగా న్యాయ శాత్రువువీఱులు, ‘ధూఁ’ అవ్యాప్తము, దానివలన గలగు ‘ధూమద్వాజాకరథీ’ అనఁగా వహ్నావిషయకళ్ళానము ‘అప్రమ’ యని యెన్నుడును దలంపరు, అశ్మితలంచుచారు అతాప్రైతులై యుందురని భావము. “తస్మిన్ తత్త్వికారక జ్ఞానం ప్రమ” (ఉన్నదున్నరీతిని గ్రహించు యధార్జ్ఞానము) దానికి విరుద్ధ మైనది ‘అప్రమ’ (అకస్మిన్ తద్వత్తా బుధీః) ఇది యేప్రమ అవ్యాప్తి యునఁగా (లక్ష్మీకదేశేలక్షణస్యాసత్యం) లక్ష్యమలో గొన్నిబోట్లు లక్షణము సరిపోకపోవుట. ఈశైలఁగు వద్యమునం దీవిధమగు తర్గుశాత్రువిషయమును, పారిభ్రమిక వదజాలమును గూర్చుటవలన సీకవికాశాత్రుమునందు దృఢ క్రమేశము గలిగియండెనని స్ఫుర్తపడుచున్నదికదా:

“శ్రీర తపసీయసాంసన దీ ప్రిమ్మశా తపనాతపంబు భా
స్వర కటిహార్షై నాభిమిషజాలక పీథికఁ బర్యినన్ దదం
తరమున నక్షిలక్ష్యగతిఁ దాల్చిన సూత్కుతరాణు వోజమీ
కరికులరాజయాన నునుగొను మనంబునఁ జింత యూన్నఁగన్”

(ఆఖ్యాతృ. ప. 11)

ఇది నాయకయగు చంద్రిక ‘అణమధ్య’ అమెనడుము అణు ప్రమాణ మని, సామాన్యకవు లందదు చెప్పినట్లుకాక, నవోతుకముగా నశాత్రుయముగా జెప్పుట. “జాల సూర్యమరీచిష్టం సూత్కుం యద్దుక్షయతే రజః, తస్య షష్ఠుతమో భాగః పరమాణుః ప్రకీర్తితః” గృహమయొక్క గపాశమాగ్దమునఁ బ్రివేశించు సూర్యకిరణముల కాంతిలో సూత్కుముగా గనపడు రజోరేణువేదికలదో, దానిలో ఆరవభాగమరిత యుండునది, పరమాణువు, అట్టి స్తోతిగల మధ్యము త్రుకెవుట నెట్లు గోచర మగుచున్నది? అనుప్రవు యుద్యించినప్పుడిగో! ఇట్లు, అనుషు నాలంకారిక తర్గుపరి భాషులతో జెప్పిన వద్యమిది. ‘సారసన’ మనఁగా నొడ్డుణము, బంగారు నొడ్డుణపుకాంతి యనెడు సూర్యకిరణ ప్రసారము, కటియనెడు మేడలోనికి నాభిరంగ్రథగవాతముద్వారా జరుగుచున్నప్పు, డచ్చుట నునుగొను=సూత్కుమగు సండుము అక్షిలక్ష్యగతిని బోందినది. అనఁగా త్రసరేణువై కవిదుష్టిక గోచరించుచున్నదని భావము. పరమాణువు యోగిబుద్ధి సాక్ష్మార విషయ

మగుటచేత నిచ్చట “నక్కిలక్ష్యగతిఁ దార్పిన” అని ప్రయోగించెను. పట్టు ప్రమాణవిషయమునందు అఱకం, ద్వ్యాళుకం, త్ర్యాళుకం అనునవి యొకదానికన్న నొక్కటియొక్కవ. ఆఱకద్వ్యాళుకముల పునకు గన బదవ. త్ర్యాళుకము మొదలుకొని చట్టర్గోచరములగును. కనుక చంద్రికా మద్యము త్రసరేణువై అక్కిలక్ష్యగతిని బొందినదనిభాషము. ఇచీ అఱమధ్య వ్యవహారము. ఇస్తే స్వాయందరు పర్ణనసందర్శమునందునుఁడు చంద్రికను “సారిమాండల్యవన్మధ్య!” అని సంబోధించెను. అచ్చుటనునిచియేయటము. సారిమాండల్య శబ్దమునకు పరమాణువని యట్టము. ఇట్లు తన స్వాయ నై శేషిక శాత్రుజ్ఞాన విలసితములగు భావములను చూచ్యమునం దచ్చుటచ్చుఁ బొదిగియున్నాడు. ఇస్తే జ్యోతిష, యోగ, స్థాంఖ్య, వేదాంతాది శాత్రువరి భాషలను, తత్త్వద్వ్యాపయ పరిజ్ఞానమును వెల్లడించు పద్యము లాయానందభూము లందుఁగలవు.

సంగీత జ్ఞానము

ప్రశ్నదేవుని యాజ్ఞాచేత చిత్రరేఖ పచ్చి పనంతమునిని మోహింపే జీయుటకై చేసిన ప్రయత్నముల సందర్భమన.

“అయితోకమో? హృదయంటు బయల్పుడకున్ని గాంచి యూ తోయజనేత్ర యాంతతితో మునినన్నిధిఁజేతి జాపవా కాయలపీణిగై కొని తగన్ త్రుతిసూర్య యొయార మెచ్చగా నాయిద నేచ్చుమించ గమపాదిక పుంఫల మూన్ని వేడుకన్”

(అశ్వద్వి. ప. 93)

“గమపాదికపేంథం” మనగా గౌంథార, మధ్యమ, పంచమ స్వరముల మూర్ఖున మనియటము.

సీ: “ఘన మార్గ విభవంటు వనిత వేణైనొము త్రుతిపుష్టరాగు సంతతి నమ తాళ విసూఫ్తరి సతిగుట్టులనేగాదు నప్ప గీతప్రకాశములనేసనే;

గలహంన వైటి చెలిగలునెగాదు సరస ప్రబంధ పుంజమును
దోచే;

బల్లవంకుల పెంపు పడతికేలనెగాదు సాగసైన పదపాచి సొంపుపూనె
ననుచు వనదేవతాజనం బథిసుతింప, రక్తివిధమును దేశియ రాగ
గతియుఁ

శిత్రశర మంద్రరాగజక్కిల పెలయ నింతి మునిచెంత వీటెవాయించే
నంత”

(ఆశ్వ. ద్వి. వ. 84)

సంగీతశాస్త్రపరిభాష లోని శబ్దములకు చంద్రిక ప్రసాద్యవయవము
లతోడి సంబంధము నర్థబేదములచేతఁ గల్పించి చెప్పుట యాకవియసాధారణ
ప్రఫ్లజును వెల్లడించున్నది. మార్గ, దేశియని సంగీతము రెండువిధములు.
శాస్త్రియవద్ధతి, సంప్రదాయమును గలది మార్గసంగీతము. దేశబేదమున
వైవిధ్యమును బొందినట్టేది దేశిసంగీతము. శాఖవిస్మాత్రి సతిగుబ్బలకును
గీతప్రతాసములకును సమమట. మొదట శాఖఫల ప్రమాణము, పిమ్మట అది
రూపక శాఖములు గీతములకు, శాసనములక్కును తగియిందుట. ‘కలహంన’
రాగముపేరు. అట్టే ప్రబంధము, వల్లవము, పదము, రక్తి, దేశియరాగగతి,
మంద్రాదిశబ్దములు సంగీతశాస్త్రప్రపారిథాషికములు. వాటికి చక్కని యర్థములు
గల్పించెను.

“చెన్నగు జాటవాయోళవు చిన్నరికెంపులమెట్లు నీలపు

న్యాన్నియనొప్పుకాయలు నవంబిగువజ్జుపుకర్మ్య బచ్చలం

బన్నినయట్టిమేరువును బాగగు తంత్రులు మించ నొప్పు మే

ర్చున్నర చెంతఁశేరి యొకకిన్నరకంతి యొసంగ నయ్యదన్.”

(ఆశ్వ. ద్వి. వ. 85)

ఇది వీణాన్వరూపమును బాగుగా నెరిగిన వర్ణనము. కిన్నర వీణక
షురియొకపేరు.

“సరసత్వంబునః గేలనూని యలయోషాహో? చక్కన్” రిరి
మృగిగామారి యటంచు, “రిష్ణనిమగా మామృగి” యంచువ్యిథ
స్వర నానా నవర క్రీ “దానతతి” మించన ‘గో’ వాయించి, ని
ఖ్యారపున్ వేడుకఁశేయ పంతు నిధముల్ పలిగ్యంచె నప్పట్లునన్”

(ఆచా ద్వి. ప. 96)

కృంగారోద్దీపకమగు ‘గో’ రాగమునందు తానమును వాయించి,
‘పంతువరా?’ రాగమునఁగే ర్తనలు వాయించెనని శాస్త్రియముగా పెప్పెను.
ఆసై నాచిత్రరేణ యిల్లు నాట్యము చేసెనట.

“బళిరే! మైసిరితీరు, నిల్గుడలు సేచా; సయ్యదే! పేరణి
కలనం, బొరా! పదార్థికాథినయై ఖర్యంబు, మజ్జారేకో
పులవైచిత్రి, యహో! వినిర్కులకరాంభోజాత విన్యాస, మం
చలవేఱల్ వినుతింప నల్గెనటనం కొకామ్మ తత్పన్నిధిన్” (ద్వి. 97)

నాట్యము చేయుటలోగల మెలకువలను పేరణి మొదలగున్నత్యములను
జెప్పి తనభరతనాట్య శాస్త్రపరిచయమును దెలిపెను,

వివిధవర్తనలు

సీ. సేసకాప్యుల నమరిగ్న మొల్లమొగడచాల్
సరిగదుల ప్రై జక్కుఁ దోవ,
వలెవాటువై చిన సుఖవుణిందిరకావి
పలిపముల్ పదపల్లవముల జీర,
నెలవంకరేణు నెలకొన్న పేరుర
ముల జిల్గుతాఁలు తణకుపూడు
ఇలువంబునెగడు దీర్ఘిన క్రొత్తకస్తూర్
పళ్లుల ప్రేల్రావి మట్టమీలు

శే. శిక్షుగవ సుత్తియుపు టొంట్లబిగి జెలుంగై
ఒటుకుగుప్రంపు వీదెంబువలపు నీగుడ,
అశ్వతీతుచేడోక వెనుపెంచ జెలులు నేడవ,
ఎండోట్లుంజు రనిశంబు పిటులు వీటు.

ఇటి యానాటి కృంగారఫురుఘల చేషము. నఱగరమాల=జీ
యంచుకోసుంటి. తలకుజ్ఞాష్టుకొను రుచాల. సుశవుజెందిరకా వివిష
చుల్ల=ఏత చంద్రకావిరంగుగల యుత్తీరీయములు. చిల్కుతాటలు=తాపళ
ఘుములగాసున్నాపోరములు. ముత్తియుపుంట్లు=ముత్తాలుపెవుల పోగులు,

సీ. కట్టండ పెడుదకాకు గజ్యంగి ప్రవహించు

అంగ్యాచిడిగ్గియ, చాలలోయ
సదుచుకొక్కుచ్చే గ్రోత్తవటికంపు జలిపజ్జ

శ్శార్దైన కెంపురావులకు వాలు

ప్రాధరుఛ్ఛోన్నలరాలు. పుపొప్పియుసుముపై

(ప్రాధరుఛ్ఛోన్నలరాలు) బిగిలి యొప్పెద్దు ఖేరువననవంటి
నీటికాల్యులఁ బ్రోచి పాటించుణైజేల

ఉఁడ్చుండ్చు ప్రశ్నాకుత్తీవలఁ జట్టిరాగ, నలరు

శే. దాకపందిలిక్రింద, విద్దంపువేశ్శు
దవిలి, కోలాటమాడు గంధర్వసతుల
చారు సౌపర్చకటక సింజానినాద
తల ఘుమఘుమాయమానమో కోనుగవియు.

నాయ శ్శగు సుచందుడ్డు, వెండకాక్కడే ఇజ్జిగి శ్శవహిచడన్న
ఇంగ్యాచిచేత నేపుడిన చొకచిగుడుచావిని, దానిప్రక్కన స్వచ్ఛతుపుదరిపై
కెంపులసంధఁమంటి పుట్టుకపచ్చిన పొన్నుష్టుష్టుంటి. రాలిన పుపొప్పి
యిసునను. దానిపై బిగిలిన వనవపంట్లరఘుము కాల్యులగఁ భూటుండ
పాటిప్రక్కఁసున్న కల్పాలతల చుట్టుఱడిన ద్రాక్షపందిరి క్రింద దానిచేత
నుత్పసామతో, గోలాట మాడుచున్న గంధర్వయువతుల కాళ్యందెల
ఘష్టుండుచేతు ఖ్రతిధ్యానించున్న ఖ్యామకూలు పర్మాతమునంధలి రెపుక

రచాశ్యప్రదేశమును (కోనసి) జాచెనని భావము. తెలుగు వదము తెక్కువగానుండి సమాంతరపాదములులేని సీసపద్య ఏది.

చం. వగదప్పుగంబముల్, తథకుఱబ్బుల బోదెలు, కెంతుదూలముల్.
జగమగరాల దెంచికలు, చక్కనినీలపుఁ బలగ్గుచూర్, మెరుగు
గగు తెలిమిన్నలోవయును, నచ్చపుటంగరు పేరరంగునన్
దగుగనుపట్టు నొక్క వికసన్నటిమండప, మణ్ణ దోషగన్.

‘సమృద్ధిమ ద్వస్తుపర్చనముదాత్తః’ ఆను లక్షణముగలఁడూత్తాలంకార
వర్షానమేయైనను ఇది యాకాలపు గృహానిరాగ్రణ పద్ధతిని వివరించుచున్నది.
లోవయనగాచూరుంకేపల మణిమండప మనిచెప్పకదాని యివయవముల్చు
థాయామణి విచేష నిల్వితములో చెప్పుట చమత్కారము.

మ. అల సత్యాధ్వర్మ డెగి, యష్ట తప మొయ్యన్దాటి దీవ్యజ్ఞన
ప్పల మాపిమ్మట నొంది, యంతట మహాశాసనంబునుంబొంది, వే
ఱ్ఱులరాపీడట వేడ్కు దగ్గణి, ఖవర్లోకేంద్ర మవ్వేళజే
రి, లలిం గంజశరుండు దా దొరసె ధాత్రిన్, మేరుమాగ్గంబునన్

బ్రిహాప్రదేశుని యాజ్ఞాచేత వసంతముని తపోభంగముఁ జేయదలఁచిన
మున్నటుఁడాముని తపమాచరించుచున్న భూలోకమునందలి పారిజ్ఞాతవనమునకు,
పత్యలోకమునుండి వచ్చుమాగ్గము మేరుపర్యతమాగ్గమే యనియు, నా మాగ్గ
మున సత్యలోక, తపోలోక, జనర్లోక, మహర్లోక, స్వర్లోక, భూపర్లోక
ములను గ్రహముగ్గా డిగి, భూమిపైకి వచ్చెనని తెలుపు సీపద్యము, మాధవ
రాయల పొరాణిక భూగోళ విజ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నాఁ. చక్కని ధార గల
పద్యము.

సీ॥ జవరాలి సునుగుట్ట చన్నులఁ జేరుట.

వసుధాధరస్త్రీ ఉనతిగాఁగఁ;

నతివ రత్యంత శ్రమాంబులు దోఁగుల,

నమరావగా వగాచానము గాఁగఁ;

XLVIII

శఱవ చెమ్మావిక్రొందేనియల్ గ్రోలట.

నిరుప మామృతపాన సరణి గాగ;

కొమ్మతో రతుకూజితమ్ములు నొడువుట,

సరసాగమాంతో చదువు గాగ;

సీ॥ దలయఁ బద్దుంబకు భిఖ్య తైవతంబు
మనలక దయాంసంబున నొసుగు సుమ్మ
ఖండితానందగరిష నిక్కలన మనము
వట్టి యాథేరక నిప్పుత్తి గట్టి హోని!

ఇది చిత్రరేఖ వసంతముని తపోభంగమును జేయుటకై చేసిన యువ
దేశము, నిప్పుత్తిమార్గమునుండి ప్రవృత్తిమార్గమునకు మార్పుకొని, పద్మ
భాజుండగు మన్మత్తుదైవతము నారాధించుటయే సీకు అఖండానందప్రద
మగునని బోధ. పర్వతాదులకు బదులు ఇవరాలి గుబ్బలు మొదలగు వానిని
సేనించి ధన్యుడవు గమ్మన్నది. ఇది వరూధినీ ప్రవరుల వాదమును
స్పృరింపఁజేయుచు నంతకన్న విపులముగా పర్మింపఁఱడియున్నది: ఇంత
కన్నను శ్లేషచమతక్కారములతో మనిని నంటోధించి పలికిన చద్యములతో
(ధ్య. 104, 105, 106, 107, 108)కపి యసాధారణ శక్తివి గసఁబరచి
నాడు.

తరుణి మొగంటె కా నని సుధానిధి విష్ణుపదమ్ముట్టి దు
ష్టుర కరజాత పాండిష విగ్ర్హితుడై యికుచిం గృశింపఁ; బం
కచుహాము తన్నటోపమము గానని కా హరిపాదమంటి యిం
దిర దసుఁ జేరు గీత్తుగని దీపికణీపన మయ్య నెంతయ్యన్.

ఇది చంద్రికాముఁ వర్ణనము. చంద్రుడు, కమలము నను నీరెండు
పచాన వస్తుపులలోఁ జంద్రుడు గర్వము చేత నేనే చంద్రికముఖము నని
విష్ణుపాదమువట్టి బాసచేసెను. వంకరూహాము నేను చంద్రిక మొగమునకు
సాటికాణాలనని హాపాదమువట్టి వచించెను. చంద్రుడిద్దమాడి బాస
చేసినంమన దుష్టురకర జాతపాండిమివిగ్ర్హితుఁడయ్యెను. అనగా చికిత్సకు
ల్హాంగని చేశిథుండచి పాండురోగముచేత దూషిథుఁడయ్యెను. కమలము

నిజముచెప్పి నందున నిందిర తనను శేరగా దీపితణివన మయ్యెను. అనగా కమలము నందు లాజ్యైవివసించుటయు, కమలముచేత ణివన మన నీరు వ్రకాశించుటయు మొదలగు కీర్తని బొంది మేలుగాంచెను. ఈ పద్యమునందలి “విష్ణువద, కరజాత, విగ్విత, అశబి, హరిసాద, దీపిత ణివన” పదములు లైష్టములు. నిజము పలుకువాడు మేలును బొందుని యును, అఖధ్యానట్టే ప్రమాణములు చేయువాడు, పాపకోగములు గల వాడగు ననియు వస్తుధ్వని ప్రస్తుతములువర్ణనావస్తువు చేతే గలుగు చుండుట చేత, నిని, వస్తుకృత వస్తుధ్వని. ఈ చంద్ర కమల యుగ ప్రవస్తి యాకవికిం గాళిదాసు కుమారసంభవమునందలి యా క్రింది తోకథావము వలన గలుగఁగా దానిని కొంచెముమార్పి చెప్పినట్లు తోచును.

తో॥ చంద్రంగత పద్మగుణాన న భుంత్తే
పద్మాత్రీతా చాంద్రమనీ మథిభ్యామ్మి।
ఉమాముఖంతు ప్రతిపద్య లోలా
ద్వినంత్రయాం ప్రీతి మవావ లక్ష్మీ॥

చంచల యగు లక్ష్మీ అనగా కాంత్యధిదేవత, చంద్రీ నాశ్రియిం పగా పద్మగుణములగు పరిషూధయ, లేకపోవుటయు, అట్లు కాదని పద్మము నాశ్రియింపగా జంద్రీగుణములగు జల్లదనము, తెల్లదనము లేక పోవుటయు గల్లి, పార్వతీముఖము నాశ్రియించెను. అప్యదుభయ గుణ ప్రాత్మిచేత పీరీతినొందెనని భావము. అనగా పార్వతీముఖము చంద్రీ రవిండములకన్న నథికమని కాళిదాసు చెపుగా, చంద్రికమొగమునైతము సుధానిధి కమలముల కన్న నెక్కువ శోభగలది యని యాకవి చెప్పేను. ఇస్తైన్నియో హర్షకవుల భావముల భంగ్యంతరమున మాధవరాయల కావ్యమున సచ్చటచ్చట గోచరించుచునే యుండును,

మ॥ అతితోణం బతికోమలం బతివికాలాత్మం బతిశక్తకం
బతినిముం బతిమేవకం బతిదృఢం బతయంత పారిష్వవం
బతివక్రం బతిదీష్మ మారి బఁఁ యా యంబోసపత్రాణి య
ప్రతిమానా వయవ ప్రతానఫు మనః పద్మన విభారింపగన

ఇది నాయకయగు చంద్రికయెక్కు— సౌందర్యమును నాయకుడగు సుచం
 ద్రుండు తవలోఁ దలయకొని వలవంతఁ గ్రుంగు నప్పబి వర్ణనము. మనః
 పద్యన్ అనుగా మనోచిథియందు విచారింపగా నొకయువతి యపయవ
 ములలోఁ గొన్ని యెఱ్ఱగను, కొన్ని నల్లగను, కొన్ని కోమలముగను, కొన్ని
 దృఢముగను ఉండుట యాళ్ళర్యమని భావించెనట. ఇంతకును విశేషములు
 చేత విశేషములను స్పురింపఁజేయు వ్యంగ్య రచనావర్ధతిచేత నిబంధింపఁ
 భూరీను యతికయ క్ష్యలంకారమున కిది యుదాహారణము. పాదారి కేళాంత
 వశ్వముగా నుస్స యిండులోఁ అతికోణంబు=మిక్కిలి యెఱ్ఱగా సుస్సుది
 పాదయుగ్మమనియు. అతికోమలంబు=మిక్కిలి మృదువుగా నుస్సుది యూరు
 పుల జంట యనియు, అతివిశాల మైనది జఫున నితంబి ప్రదేశమనియు.
 అతికష్టకంబు=మిక్కిలి కృశించినది నదుమనియు, అతినిష్టమైనది నాభి
 యనియు, అతిమేచకంబు=మిక్కిలి నల్లనై నది నూగా రనియు, అతి దృఢ
 ముగా నుస్సుది స్తునయుగ్మమనియు, అత్యంతపార్శ్వవంబు=మిక్కిలి చవల
 మైనది కసుల జంట యనియు, అతివక్రంబు=ఎక్కువ వంకరలు చీరినవి
 ముగిసురులన్నియు, అతికీర్పము=మిక్కిలిరీర్పుముగా నుస్సుది వేణి యనియు,
 దెలిస్కానవలయునని భావము. నాయకుడు విరహావిభ్రాంతిచే వసమునందలి
 ప్రకృతి విలాసములను జాచి నాయకకై యువ్యిశ్చరుట యిట్లు వచ్చించు
 బడెనది.

సీ॥ కమ్ముపుణోప్రదీ గాడుగు గ్రమ్మకై నొప్పుగు బండి

గురివెంద తిరిగుతీ కొమరుఁ జాచి,

యూలరు నంచెగతివయలము నంపుగడోటు

కలికి క్రొచ్చుల్లియు చెలచు జాచి,

మగతేఁటి తేఁచ్చుమించుగు శుద్ధునొనిన చ

క్కుని మెష్టుతాముర కశుకుఁ జాచి,

సొలపు వక్కెర్కురతిండి పుతుగు మొక్కెడి బింబి

చెండించారి కాశ్చమ్మపురణు పొకంటు జాచి.

తే॥ తరణి చనుదోయి కెంపగందవోడీఁ బూసి,
చెలువ నెమ్మేను కొగిటఁ జేర్పి, కొమ్మ
మోము చుద్దిఁఁ, హృదోఁఁమోవిఁ గ్రోలి.
చెలఁగు పెపు దబ్బునో యంచుఁ దలఁయ నృపతి.

పై పెప్ప పాచములకును గీతము సంవలి పాదములకును, నంబంథ
మును గల్పించు క్రమాలంకార శోభతో నివి మనోహరముగా నున్నది.

సీ॥ బాలాంబుజ తమాల మా లాభినవ జాల
జాలామృతోల షట్టుదోష,
రాగాది వచమాగ ముగాంత సువరాగ
రాగావరణభా గర్మ వపన,
కేశిగుహ క్ష్మేలి వోలి స్థిత పికాలి
కా లీనరవ లోలితా ధ్వగాత్మ,
రాజీవ శర వాటి వాజీన నిరతాజి
తాజీ జనక రాజి తాప్రు ఫలిక.

తే॥ భవ్య బుతుకాంత కోంతతప్పుర్వు స్ఫుర్షు
ఘన విషమ దాణటుం సంఘాత కలిత
తిలక మధుగంథ గంథ సంచలుకి తాళ;
కనదచిరధామధామః యవ్యనిక గంతా?

ఇది కామ జ్యోరముచేత దూఢవడుచున్న చంద్రికతోఁ జెలిక త్రైలు
ఉద్యానవన సౌందర్యమును వర్ణించుఁ బలుకు ఘుటుములోనిది. వనిక =
చిన్నవనము, ఉద్యానవనమనియర్థము. యమకాలంకార భూయిష్ఠముగా
ఉన్నింపజుట్టేన వత్సర్థాశాసనము నందలి పడక్కములన్నియు నిట్టి ఇజ్జు విన్యాసము
గెలవియే. ఒక పద్మము వాటిక మచ్చుతునక.

సీ॥ నటదీశవోఁ దిక్కారులు చల్లు మం
గళ సితాకుత జాలకంబు లనఁగ,
నచలావపతన వేంత్రు లగ్న తమః క
శ్రుణువగా జాలకఉళు లనఁగ,

వనరాజి రవి మాధవత్తఁ దోష నంబరా
 గమునఁ బొల్పిన జాలకంబు లనఁగు,
 దతీ రా కుభము వేల్పుతెలువచాల్ గన నాక
 మనకుడ్యకృత జాలకంబు లనఁగ

తే॥ గురుసరశ్రేష్టఁ రాజీవకులము నడఁచి
 యంబిరస్తలి నాఱ దిష్టోఽణ్యమైని
 కతతి పఱచిన వరజాలకంబు లనఁగు
 శోక్కుమగు మింటుఁ గనుపట్టి రిక్కు లపుడు.

ఈది నష్టత్వవర్షనము. యమకాలంకారము కొఱకై 'జాలక' శబ్దమించులే వరుసగా, సమాహాము, బిందువులు, మొగలు, గవాళములు, క్రొత్తవలు అను ఖిన్నార్థములం దయిదు పర్యాయములు ప్రయోగింపవంది నది "మైనికతతి" యనగా మీనఘూతులగుంపు (చేపలను జంపువారు) "ప్రాణముశ్యముగానుటంతి" అను పాణిసీయసూత్రముచేత తర్హితప్రత్యయ మగు'తక్' దానికి ఇకాదేశమును వచ్చి "మైనికః" అను శబ్దమేర్పడును. మీనమును జంపువాడని య్యరుము. "మత్స్యపర్యాయేషమీనుస్యైవ" అని భల్టోజిచెప్పేను. అందువలన "మాత్స్యికః, మైనికః" అనునచి మాత్రమే సాధవుల. నష్టత్తములు, సంధ్యానటుఁ దగుళవునితల పై దిగఁగనలు చల్లు కెల్లనియక్తల వలెను, అందకార మను నది సేలపైకిఁ బ్రహ్మహించుటకు దిగగా నాకనమున నంటియున్న జలబిందువుల వలెను, సముద్రమున సూర్యుఁ దనువంతుడు గన్నట్టిగా గగనమమువృక్షమునకుఁ బూచిన మొగల వలెను, దేవతాత్మియ చూచుటకు గగనకుడ్యమునకు శేయిందిన గవాళముల వలెను, సంధ్యకాలమను బెస్తవరు సరస్సులయందలి కమలములనెడు మత్స్యములను బట్టుకొని - యాకాశమను నాఱవేసిన వల వలెనుగసపడుటన్నవని పద్యాఖావము.

మ॥ అనికంబున్ బుదువర్షుఁ కల్పతరు దీవ్యద్వానశాలభీఁ జే
 కొని యదైవ తరుచిం గరంబుమను వీక్తిఁ జీస్తులాఢికవ
 ద్వుని కీత్రిప్రకరంబు మించ. పకిఁ యోహోఁ హర్షపజ్ఞవలం
 దినతన రాజిలనట్టి క్ష్యాంతపరికామం బెట్టునే యెచ్చుటన్?

ఆది స్వయంవరమునక వచ్చినదాఱలను వ్యాంచనందర్ఘమునందలీ ప్రత్యేషాధిపతివర్ధనము. ఓ చంద్రికా! ఈరాజుకీ త్రిప్రకరము కల్పితరు కాంతితో నెక్కిభవించిన కాంతిగలడై మించియుండగా కుక్కప్రశమందుండు చంద్రునితేజము హెచ్చగునా? యని సామాన్యముగా బద్యభావము. అదైన్యత సిద్ధాంత పరులయిన విద్యాంసులచేతఁ బ్రిశంసింపబిందుచున్న “వేదాంత కలు తరు” గ్రంథ పతనమనసాదులచే సుదయించిన వాసనాబిలముచేత బ్రిశోత్తైక్యాను సంధానము గల విద్యాంసు డతిశయకీ త్రిమంతుడై యుండగా పూర్వప్రశమతము నవలంఖించిన మాధ్వమత వేదాంతసిద్ధాంతము హెచ్చ జాలదని వ్యంగార్థము, పూర్వప్రశమనఁగా అపసిద్ధాంతము, కుక్కప్రశమము నని యర్థద్వయము. “కీ త్రిప్రకర”ళజ్ఞములోని ప్రకర ళజ్ఞము పుంలింగ మగుట చేత నొకపురుషు దనివ్యంగ్యార్థము. ధ్వంతపరదామంబు=మధ్యమత సిద్ధాంత మనియర్థము, ‘ధ్వ అంతే యస్యసః ధ్వంతః’ అను విగ్రహ వాక్యముచేత ‘ధ్వ’యను నతరము చివర గలది ‘మాధ్వ’ ళజ్ఞమగును. తద్వా చ్యుణ మాధ్వయ అనఁగా దైత్యతమతప్సు లనియర్థము. ఈపద్య మీత్రింది వసుచరిత్రలోని చంద్రదూషణ పద్యమును భోలియున్నది.

●● ఇంతలనేషపాతక మదింతకు నంతటఁ బొడు పాంథలో
కాంతక: నిన్ను హూరతమై, ఘనమై, యజహత్కుకంకమై
వంతలఁఛెట్టి యాఱుపదిప్రక్కలు సేయక; పూర్వప్రశపుం
గంతులకేమి! చూచెదవుగా! తుది సీ బహుకార్తిఫేదముక.

ఈకవి స్వయంవరమునందు నాయకయగు చంద్రిక నాయకుడగు సుచంద్రుని కంతమున వైచిన స్వయంవరమాలను విశేషముగా నేడు పద్య ములలో వ్యాంచెసు (పంచమాశ్వాసము. 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136 పద్యములు) సుచంద్రుడు చంద్రికచేవరింపబిందుట పార్వతీదేవి ప్రమథగణసాన్నిధ్యమున దాక్షిణామూర్తిని వరించినట్లుండెనట. ఆవరమాల సౌగంధ్యమునకై ప్రాలిన తుమైదలు, పూర్వము సుచంద్రుని విరహకాలమున మలినాత్మతో బాధించినయవరాధమును తుమింపుమని సుమార్పణముఁ జేసి ప్రార్థించుచున్నట్లుండెనట. చంద్రిక సుచంద్రుని వష్టష్టలమందుంచిన సుమ నస్సరవల్లరి, యతనిదేహకాంతిచే నైఱ్లనయి చంద్రికకటాతజలపుంజములు

వర్యగు సుచంద్రునిహృదయ మొండుమదనాగ్నిజ్యాల నిలవలేక వేలు వడినడో యమసల్లు ప్రకాశించెనట. మరియు నాషాలదండ సగము ప్రతి ఫలించినదై , సుచంద్రునిహృదయమందు కలఁతఁబెట్టు మన్మథాణములను మెఱవడికి దీనికొని రాగలనని యతనిహృదయమందు జౌరఱడినదా యన్నట్లు ప్రకాశించెనట. తుమ్మెగురులు సుచంద్రునికంరమున నతనిదేహాక్షాంతిచే నెళ్ళజిదిన యాదండ సరపెంగపూలదండ యని భయవడి పాతిపోవు చుండగు నవి మన్మథమికి కొంకనీవు సుచంద్రునిఁ బొడువఱనిలేదు, అతనిని చంద్రీకపరించిని దీని చెప్పుటకు వెణ్ణిచున్నట్లుండెనట. నాయకునికంరము సందు సాయిక్కవై లీన పోరము, పద్మరాగమణివ్యాప్తమై యచ్చట చంద్రికారాగలక్ష్మీ చేరి యతనినిగొగెలింపఁగా పారాగెందిరణాపులతాయిగైమూ? యమసల్లుండెనట. ఆవరమానకాంతి కతడు ధరించిన యతరమాలలు నిస్తేజ స్తుమ్ములై యుండెనట. ఇట్లు ప్యాయంవరమాల నక్యధికముగా నుట్రేషించి చెప్పేను.

సుచంద్రునిఁ ఛెయ్యికొడుకును జేయుటకు ముందవ్యాంగముఁ జేయు నప్ప దొకచెరి యతనికిఁ దలయంటెను. ఆశిరసంటుటలో నాయువతి వంపు సొంపు తెట్టుండినో తములక్కఁ గట్టిన టీప్రైండిపద్యమున వణించెను.

సీ॥ అఱచంద్రమామ్మివై కుటుకు చీకటిపిల్ల^{పోల్చిల్లు}
లన, పాలతటీ గుంఠలాకి జాయ;

మదిపేరి మదుమేడఁ బొదలు భూమము వర్య

సునుపోల్చిల్లు, గ్రోండావియూర్పులు జ్ఞానీలప;

సననూగుమేళ్లు జేకాని ప్రొయు తేటిచార్

సరి, సీలవలయముల్ చాల మెఱరయ;

లవలియాకులఁ గ్రమ్ము నవమైమకణముల

గ్రత్తిల, జెక్కుల క్రమాంచుకణేక లంటి;

కే॥ సరుయ నటియింప, మనుగొను సంచలింప,

గుణ్ణుకవ రాయిడింప, సకత నుతీంప.

చూపునెఱమించు మించుమేలీసొగసు నింప,

నమ్మమ్మేపాలు శిరసంటే గొమ్మ యొకశె.

బ్రహ్మ, చట్టుకూతుననగా నోక నివేక కూస్యురాలిని సర్వజ్ఞాదగు
శంకరునికిఁ గూర్చిన తనప్రకరచనను, ఖరపాదుని ననగా గాణిద కాళ్ల
గల నానిని (ఖరపాదుతన తీక్ష్ణిరించములు గల సూర్యుడని శైఖారము)
పచ్చనితోఁ గూర్చిన విపరీతపృష్ఠని, కుముద్యుతిని, సంతోషమే యొఱుగని
యొక తీరిని, సత్పుతితోఁ, ననగా మంచిభ్రతోఁ దార్పిన ప్రదోష సృష్టిని,
సర్వాంగములను బంగారపుచాయకోసను లక్ష్మిని చిరఫూచుమని కనగా
మెక ముదుశలివానికిఁ గూర్చిన యుతుల్యసర్గమును, ఈతన తప్పుల ననిఁ
టిని తోకము మఱచు నట్లు, ధీచకచక్కము, అనమానతూపము, ఆను
కూల్యము, అనురూపయోవనము గలిగిన చంద్రికాసుచంద్రదంపతులము
జతోఁ గూర్చి కీర్తిగాంచె నను వర్ణన గల యిం క్రిందివద్య మత్యంత మనో
షారముగా నున్నది.

సీ॥ చట్టు కూతు నోకర్తు సర్వజ్ఞాదగు మహే
శ్వరునితోఁ దార్పిన వామరచన,
ఖరపాదు రసవదంతర యైన పద్మిని
తోన గూర్చిన పవలైన చెయ్య,
లల కుముద్యుతి మనోహరియో సత్పుతి
తో ఘటించిన యాప్రదోషసృష్టి,
చిరఫూచుమని వసుస్ఫురితాంగియగు లక్ష్మి
తో నెనయించు నశుల్య సర్గ,

శే॥ మన్నియు జగంబు మఱప నయ్యబ్బజన్మ
దతుల ధీ చాకచక్కయింబు, ననమరూప,
మానుకూల్యంబు, ననురూపయోవనంబు,
నమం నిద్వంపతులు జేసె ననఘు శక్తి.

ఇట్లు వివిధ వర్ణనలలోఁ దన భావకల్పన, పదరచన, నమాసగ్రథన,
శైఖార్యలంకారరచనా సామర్థ్యమును, తర్గు వ్యాకరణ వేదాంత జోయుతి
షాంచాత్ర పరిత్రమును, సంగిత కామశాత్ర నాట్యకళ కోవిదత్వమును,
గీర్యాణాంధ్రభాషా వైదుష్యముచు, వైదిక సంప్రదాయములను, తోక

మర్గదరము, యుద్ధరంగం విజేషములను, తత్త్వాయుధ విజేషములను, దెలుపు నీకావ్యము మహాకావ్యమునుటలో సంశయమేమన్నది?

యుద్ధ పరికరములు :

1. చంద్రహసము = ఒక విధమగు లక్షము (దీనితో సుచంద్రుడు కుమదుని పూర్వ రూపమగు సింహము యొక్కతలను నఱికెను)
2. నేణ=తోమరమను నాయుధవిజేషము (పూ మొగ్గనేణను మన్మథుడు వసంతముని వక్షస్తలమనఁ గుచ్ఛెను)
3. భాగుదార = చూరక త్తీ (దీనిచే మన్మథుడు వసంతమునిని నఱికెను).
4. చిక్కటారు = మరియుక విధమగు చూరక త్తీ.
5. గుదియ = గద, వరశువు = గంధ్రగ్గాఢలి, వంకి = బాకు.
6. ద్రుఘణములు = ముద్గరములు. కుంతములు = బల్లైములు. పరిఘులు = పెద్ద లక్షములు. (పీనినన్నిటిని తమిప్రాసురయుద్ధమునఁ బేర్మును. ఖ్రీ లక్ష్మి లీలలు, శరాకరి యుష్ణింభంభములు, గదాగది విలాసములు నాయుద్ధమునఁ జూవట్టెను. మరియు పరిఘు పట్టిస ముద్గర గద బిందివాల శామర శూలాద్యయుధములతో నాయుద్ధము జరిగెను. రథ గజములు, గుళ్ళములు, కాలిబంటులు నిలచు తీరులు, యుద్ధమునఁ భాగీసునప్పటి పద్ధతులు, భూషాప్రయోగముల సెర్పులు మొదలుయన యుద్ధ విజేషముల నెన్నింటినో పేర్కొని తన రణవిధ్యకోశమును జూపెను.

శ్రీ సంబోధనములు :

పారిజాతావచరణ కావ్యమునందు ముక్కుతిమైన్న శ్రీకృష్ణునిచేత సత్యభామను “ఓలలితేంద్రసీలశకలోపమకైకి!” యని పిలిపించెను. ఆ పిలుపు సందర్భమునకు దగినట్టున్నది. దానెనిజాచి యిదుకుపులు, విజే

పీంచి యాచం ద్రికావరిణయక త్రయు వెళ్లునంబోధనము లట్టిదీర్ఘసమాస యుక్తములైనవాటిని, కొన్ని చిన్నసమాసములతో నున్నవాటిని జేసిరి. వానిలోగొన్ని:

1. ఏరిగల్యకంటి : = వికసించిన కలువలవంటి కన్నులు గలదానా :

2. నిశాకరసోదరదాస్య ! = చంద్రునికి సోదరునివలెనున్న అనగా చంద్రునివలెనున్న ముఖము గలదానా : ఇచ్చటి 'సోదర' శబ్దము ఇవాళ్ళకమ్ము ('వాళ్ళిషుణిస్త్రీముగలది') = "దేశియందేళ్ళుతిప్పాట్టి సోదరదాస్య ఇవాళ్ళకాః" అని కవికల్పాలత.

3. ఇంజణితచ్ఛదచేళ్ళునెత్తు : = శామరీతితేతులవంటి కన్నులు గలదానా : ఇంజణితితేతులియ దేళ్ళుకమ్మునెతులు ఇవాళ్ళకమ్ము, త్రైతేతు శాషుద వమా ప్ర్యద్రకమ్ము.

4. పారిమాండల్యవన్మధ్య : = వరమాణు పరిమాణము గల నడుము గల దానా : పారిమాండల్య మనగా తర్వాతాత్మపరిభాషలో వరమాణువు (అణువు) అనియర్థము.

5. పరస్పీణోపముగంధి : = వరద్రుగంధమువంటి శరీరపరిమళము గలదానా : బంధురనూతన బంధుజీవణంధవరదసౌంహుకామజీ! = దట్టమై క్రొ త్రదై యున్న జీవికుసుమమునకు పరిషోధిసి యథరోష్టము గల కాంత లలో శ్రేష్ఠరాలా! ఇందలి శాంధవ శబ్దము ఇవాళ్ళకమ్ము. సగోత్ర, భూతి, బంధు శబ్దములను ఇవాళ్ళకమ్ములే.

6. సరసనీతోపమాధర : = రసవంతమగు చక్కెరను తోలిన యథరోష్టము గలదానా :

7. తరుణవహాయమాన్కెతకదాపకబిర్చాటంధ : = క్రొక్కారు మెతుపువలెగనబడుచుచ్చన్ని మేగిలిజేచేతు బొందఱడిన కొప్పు గలదానా.

9. వరణ్ణలోకలాప : = సౌందర్యవతులో క్రేష్టరాలా : “వరణ్ణ వట్టదర్శనా” అని యమరము.
10. దృష్ట్యేహ్యవలగ్నమణి : = కంటికి గనఁదని నథ్యభాగముగల తీర్చో నుత్తమురాలా :
11. బలభిస్సీలవసోహరచ్చికురా : = ఇంద్రసీలములకు వమానములను కురుయ గలదానా :
12. సారణ్ణతిసయనః : = కమలములవంటి క్షుణులు గలదానా :
13. అంబురుహామృణ్యముఖిమచర్చికః : = తమ ముఖము కమలమువలే నున్నదని తలచుత్తీర్చో నుత్తమురాలా : “అంబురుహామృణ్యనం మన్యత్తత్తతి అంబురుహామృణ్యం ముఖం యస్యాస్యాస్యా అంబురుహామృణ్యముఖి” యనివిగ్రహము.
14. కుందరదాలభాపః : = మలైమెగ్గలవంటి పలవడున గలవారిలో క్రేష్టరాలా : రదనము, రదము పర్యాయపదములు.
15. వాసవసీలకుంతలా : = ఇంద్రసీలములవంటి క్షురుయ గలదానా :
16. వక్ష్యులనేత్రామణః : = దళ్లమైన ఔషంపెంట్రుకిగల క్షులతో నుండువారిలో నుత్తమురాలా :
17. ఓయ్యివప్రణంధవస్నేశ్రః : = కమలదశములతో జ్ఞానరికము చేయు చున్న క్షుణులగలదానా :
18. వింబిమతోష్టః : = దొందవండునక విరోధియగు మౌవిగలదానా :
19. అమరేకాశ్వవిజేత్రకుంతలః = ఇంద్రసీలములను జయించు ముంగు దుల గలది.

సామాన్యముగా నితరకవు లవయోగించు కమలసయనః పంకజముఖి : పద్మగంధి మైదలను వానితోపాటు పై విధములను నంబోధన లవయో

గించుటలో బ్రాహ్మకరణికప్రయోజన మంతగొప్పగా లేకన్నాను, పాండిత్య కొండిర్యము మాత్రము విశేషముగా గోవరించుచున్నది. ఇవర్క పర్యాయ పదములన్నిటిని నుపయోగించెను.

అరుదైన పద ప్రయోగములు :

1. “చక్కరవిల్లు జగదంబ”=సంభోగము

2. “శూచింగలవేల్పురాసివము”=మన్మథావేళము.

3. “శమ్ముద కమ్ముగట్టుమూకలు” = తుమ్ముదల కమ్ముకట్టునేనలు.

కమ్ముకట్టునేనలనగా ప్రాసుకొన్నయొదంబిడికప్రకారము రాజు నకు సాహాయ్యము చేయునట్టి సేనావిశేషము. (కమ్ము+కట్టు=కమ్ముగట్టు) సూర్యారాయాంధ్రనిఘంటువు “కమ్ముకట్టు” శబ్దము క్రింద నిచ్చిన యుద్ధారణములు మూడింటిలో నీచంద్రికా పరిణయమునందలి “చెలువగుమైత్రి గోయిలవజీరులఁ దుమ్ముద కమ్ముగట్టుమూకల గొరువంకరాదొరల గటుపుజిల్గుల కాల్పలంబులన్” ఇత్యాది ద్వితీయాశ్వసమునందలి 76 పద్యమును జీర్ణుట గమనింపడగినది.

4. “నల్లవజ” = కోయిలల మూడక, కిరాత సంఘము (నల్లప్రజ) రూపాంతరము. సూర్యారాయాంధ్రనిఘంటువు; “కతరవమూన్న నల్లవజ కవ్యకరా వెనువెంట రాజుం, డలి నడతేరజైత్రణిల నాథునిగూడి” మొదలగు చంద్రికాపరిణయ చతుర్థాశ్వసము సందలి 8ిర్వ పద్యమును పై యుభయార్థములకు సుదాహారణ ముగా నిచ్చినది.

5. “తాత స్తత లోకవాగమృతసంభూతిన్” తాత స్తత = ఆళ్ళక్కుడక్కుడ నుండి వచ్చిన; లోకవాగమృత సంభూతిన్=జనుల తమృత పాక్కలవలన అనియర్థము. ఇచ్చటి “తాత స్తత” శబ్ది ప్రయోగము పాండిత్యసోరకము. “తతతాగతః, అని అణ్ణప్రత్య

సంతసించి, రాజు నాశిర్వదించిన శాండిల్యదు తన తపోవనమునకు వెక్కిను.

సుచంద్రుడు, భక్తిపురస్పరముగా శాండిల్యముని పంపి, కొలువు చేసి ఆప్తమంత్రి జసులతో సమాచారముచేసి, సైన్యసమూహములను రపిగ్యించి, అయిప్రయాణమును జేపెను. ఆ సమయమున సైన్యముకొవించిన ప్రయత్నము, ప్రేమిగించిన భేరిథక్కుదులపలన బయలుదేలిన బంధారవము, బ్రాహ్మండమును నిండి. సూర్యాచింబము పడిపోవునో! మహావృత్తములు కూరిపోవునో! పర్వతములెగిరిపోవునో! భూమండలము చలించిపోవునో! దిక్కులు పగిలిపోవునో! మేఘమండలము బ్రిద్ధలగునో! యను మహా శయమును గలిగించెను. అప్పు దతనికనుసంజ్ఞచేత నొకరథసారథి, తెల్లని గుళ్ళములు గట్టినదియు, వివిధ పుష్పమాలాలంకృత మయినదియు, ఉత్తమ పతాకలతో గూడినదియు, సకలాయిధ సన్మద్దమైనదియు, సువర్ణపుణ్యేత్తులతో, భోదుగఱినదియునగు ఒక రత్నాచిత రథమునుదెచిన నిలిపెను. సకల ఖూషణభూషితమైన తన చక్కని శరీరమునకు కుడిప్రక్కన దోషిన వజ్రపు పిడియు బంగరునొఱయిగల అద్దము మిక్కిలి కాంతినిఁ జేకూర్పగా సుచంద్రుడు, కుశకునములను జూచుచు, వివిధసామంతు లిదే సమయముని కొలువుమైనక్కులు చేయుచుండగా, వేతధారులు “అంగరాజా! పరాకు కోసలసేతా! పరాకు, కేరళాధిపా! పరాకు” అని ప్రొమ్ముక్కుచున్న రాజులను హౌచ్చరించు పరాకులు పటుకుచుండగా, బాలభానుడు పూర్వాదిక్కున నుదయోద్దమిసేన నదిలోహించినట్లు ఆ రత్నరథమునై నెక్కెను. సకలాయిధ యుక్తమైన ఆ రథమునై సుచంద్రుడు బయలుదేరగా, రాష్ట్రసయుద్ధమునందు ముందుజెను నింద్రువివెనుక, శారకాసురసంహార త్వరగల కుమారస్వామి వంటి కౌర్యదైర్యములుగల రాజకుమారులు, గుళ్ళముల కైనక్కి యతనిని వెంబడించిరి. ఆ వెంట నలంకృతములయిన గజములతోను, రథములతోను, అశ్వములతోను, వదాతిచరములతోను, సకలమైన సైన్యములు బయలుదేరెను. అట్లి సైన్యముల మధ్యనున్న సుచంద్రుడు, సర్వసంక్రమితముతో నేలకు దిగిన చంద్రునివరె చూచువారికి నేత్రపర్వముగలిగించెను. అట్లు జైత్రయాత్ర సాగించిన సుచంద్రుడు మహారణ్య పర్వత ప్రాంతములు గడచి, శ్రీనృతీ మణిమిఛానాదముల జేతను, వివిధ తథలభాష్పము మకరందపాశ

ముత్తమంగు బంభరముల రుంకారములచేతను ప్రతిధ్వనించుచున్న హేమ
 కూట పర్వతమును గాంచెను. అట్లు చూచి, తమవిడిచేత నాక మహానగర
 భ్రాంతిని గలిగించుచు, మూర్గాయాసముచేత వలసియున్న సైన్యము నంతటిని
 ఆ హేమకూటపర్వత ప్రాంతారణ్యమునందు బిషచేయుట కాళ్ళాపించెను.
 అట్లు సైన్యమును దించి, బంగరువత్తముచేత కుటీ సిద్ధపరుపటిదిన పట
 కుటీరమునందు తాను వాసముచేసి, సంతోషముతో నుండెను. అట్లండి, తన
 వయస్యనితితో ఈగిరీంద్ర తటమునందున్న కాంచన మాలతీ లభావలయముల
 సుండి వీచుచున్న మందమారుతము హాయిని గూర్చుచున్నది. ఈ పర్వత
 రాజు తన సమగ్రవైభవమును జూడరమ్మనీ వవనాంకురములను బంపినట్లుగా
 నున్నది. యని పల్కు ఆ ప్రియసఖునిచేతిని కైదండగాఱూని. చక్కని
 వజ్రసోపానము లెక్కచు, పార్వ్యములందున్న మల్లికాలతలు. దాసీజనముల
 వలె, మారుతముచే ప్రేరితములై వీవనలు వీవగా సగేంద్రము నెక్కెను.
 అప్పు దారాజసఖుడు, ప్రభూ! ఈ కైలారాజము నీవిద్యేటఁజేరినమాత్రమున
 రత్నకుటకములతో, స్వరహ్మాతితో, ఆశ్రితరాజసింహమై, సంవృతానేక వాహి
 నియై, చందనగంధ వసితమై నీసారూహ్యమును బొందినట్లుగానున్నది. ఆ
 వజ్రమయ గందోపలము ఐరావతమును, దానిపైబుప్పించిన పున్నాగవృక్షము
 దేవేంద్రుని, భోలియుండుటచేతగాబోలు నీపర్వతము దేవతల కర్యంత
 ప్రియమైయన్నది. నానావిధ మణికూటములతో, మదపుచేపుంగులతో,
 వాయువేగమున ప్రోగుచున్న గుహచయముతో, వాజినంచయముతో,
 విరాజిల్ల నీహేమకూటము మేరుపర్వతముపైకి యుద్ధప్రయాణము చేయు
 చున్నట్లు గోచరించుచున్నది. జనవరేణ్య : ఇచ్చటి చెంచువనితల మృగయా
 వినోదసౌందర్యము, వివిధ మృగప్రతిభింటములతో విరాజిల్ల సెలయేబి నీటి
 సోయగమ, గుహసౌందర్యమును చూడదగియున్నవి. తుమ్మెదల రుంకార
 ములు నారీమణిలగానంబులుగాను, మెట్లిదా మరలపై నుండివచ్చ పుష్టిఁడి
 పశుపత్రముగాను, శిఖరాగ్రమందున్న తెల్లమట్టు శైవతచ్ఛతముగాను,
 అరటియాకులు జయపతాకములుగాను, నాకన్యలు వేళ్ళారత్నములుగాను,
 శార్దూలము లు త్తమరాజ శైష్ములుగాను గౌలచుండగా పేరోలగంబున్న రాజ
 రత్నము వలె వీహేమకూటధరధరము తేజసరిల్లచున్నదని వయస్యఁడా పర్వత
 సోందర్యమును వణ్ణించి చెచ్చెను. అట్లు వయస్యనిచే వజ్రింపబుండులును

పర్వతసౌందర్య వైభవమును దిలకించుచు సుచంద్రుడు చంద్రకాంత మణిభితమై యిధుప్రక్కల లతా గృహములతో వెలయుచున్న గుహ మాగ్రమున వెళుచు, ఒకద్రాజైమంటముక్రింద బంగరుటందియలప్రేత వినఱడున్ను కోలాటమాడుచున్న గంధర్వసతులుగల కోను జూచెను. అచ్చటికి వెళ్లి, కోనలోనికి పద్మరాగములతోగట్టిన ఫెట్లదారినుండి యాచ్చిత్రసహితముగా దిగి, యొక మణింటప్పమును గని, మిత్రమా ఇచ్చట గొంచము తథపు నిలంతమా? యిని యిచ్చటినున్న యొకరత్నపీఠమున్నే గూర్చుండెను.

అప్పుడ్లాక మణిపుత్రిక యొయ్యరముగా వచ్చి కర్మారణాంబూలము నిచెను. ఒకసాలభండిక బంగరుపుష్టుల చెంగావివ్రతముగల వీవనతో వీచెను. ఒకబంగరుదొమ్మ కలాచిని బట్టికాని విలిచెను. ఒకచొకాటపుబొమ్మ శ్రీనుహూపులు గూర్చిచ సురటితో వినరెను. ఇట్లు ఊడిగములు గొముచు మిత్రసహితుడైసుచంద్రుడు డానందించుండగా నొకసింహము, ఘుగ్జూతమును దెదరించుచు వింగలమైన ముఖము, వంగినగోల్లు, శిరస్సుపైకిఁజేర్పు బడినవాలము, వట్టని కేసరములు. వభ్రాయుధములవంటి కోఱులు, ఎఱ్లని కన్నులును గలిగి యాప్రక్కనున్న యొకపొదరింటినుండి వెఱపటకి దూకెను. దూక్క, సుచంద్రాదులను బట్టికొసుట కుంకించు చుండగు నుచంద్రుడు తనచంద్రహస్యము చేత దానితలను నతికెను. అట్లు నఱుకఁ టడిన దాని శరీరమునుండి వెలువడు రక్తమను సరథ్యరాగమునుండి సూర్య వింబమును శోలిన కాంతితో నొకపురుషరూపము గోచరించెను. ఆ రూపమును జూచి యాశ్వర్యచకితుడై యిన్న రాజువద్దికాపుతుషుడు ఒకకిన్నయుడై వచ్చి, వినయముతో “భాసుకులాయ, శత్రువర్యదమన వండికాయ, భచకే నమోఽస్త” అని ప్రొమైకెంచు. అట్లు ప్రొమైక్రూన యూకిస్సురుని చేతితోనెక్కి చెంతఁ గూర్చుండఁపెట్టుకాని యతనికథ వినఁగోరింజిట్లనెను. ఓయా! లోకోత్సమాఖాలివి, కిన్నెర్చెప్పుయవు సగు లీక సించుత్వము గలుగుటయు, జంతుల్లాటయు, నెట్లు ఘుట్టించేనో తెలుయుము, పెవిసుటికు పేడుక వెడుచున్నాననఁగా నతడు పునః పున రథివాదనము జేయుచు, తనకు నీట్లు వివరించెను. ఒకప్పుడు బ్రిహత్తుదేవుడు పకలదేవట్టందముతో గొఱవు తీరిట్లుండగా, పారిజాతారణ్యమునందు తపస్సుగావిష్టుచున్న వస్తంతుఢన్ను జేయుచు.

విప్రవి తపో గ్రుజ్యాలలచేతఁ గందిపోయిన మహామనువర్షాదేవతలు పట్టి, బ్రిహ్మకు బ్రిదశ్శింఘుఁ జేయుచుండ వారిని జూచి బ్రిహ్మ మీకి దుష్టి యెట్లువచ్చేనో తెల్పుడని యింగిను. వారు ప్రభూః పారిజాతారణ్యమునండు తన తపశ్శక్తి చేత బ్రిహ్మత్వమును సంపాదింపఁ దలచిన వసంతుడను నొకడు మాజపవ్యాపార పాపంగతుడై, సర్వోందియ నిగ్రహము గల వాడై నిక్కులాంతరంగుడై, మాయుశ్రరసంఖ్యను లాంపలష్టలుగా జపించుచు, మాకు తాపమును గలిగించుచున్నాడు. చెనిని అంగించుటకు బ్రియత్తినుంపు మని కోరిరి. చౌరాః అతణ్ణిల్లుచేయునా? యని బ్రిహ్మ యాలోచించుచుండగా నింఠ్రుడు ప్రభూః ఆయతియనగా నెంతఁ వాని జపమెంతఁ ప్రతమెంతఁ తపమెంతఁ? మేనక, ధాన్యమాలిని, ఊర్ధ్వశి, మొదలగు దేవవేళ్యులు, మన్మథుడు సుండగా మీకు విచార మెందులకు? అనగా బ్రిహ్మ సంతసించి కంతని నిల్వణించి వేల్పునవలా మీన్నులను జూడగా వారందఱు వెలపెల పాటునొందచుండ, చిత్రరేఖ నలవకు నమస్కరించి నన్నుఁ బంపుడనెను. మరునినహాయమతో నా మునితపస్సును భగ్నముజేసి మీ ముందునకు దెచ్చి యుంచెదననెను. అంతతో మన్మథుడ చ్ఛటికి వచ్చేను. బ్రిహ్మ యతనిని గొగిలించి, యానవస్థనిజేసి, యతనికి తనకార్యమును దెలిపి, యాయతని అబలావరిపారకునిఁ జేయుచుని యంగజుని గోరెను. మన్మథుదీవనికి మీరు నన్నుఁ బ్రాహ్మింపవలెనా? ఈ సురకార్యమునాది కాదా? యని చిత్రరేఖతోను, పికసైన్యములతోను, సకలపరిపారముతోను బయలదేరి, మునితపఃప్రదేశమును జేరుటకు తోవునప్పు దెన్నియూ యపశకునములు గలిగిను. ఆ యపశకునములను తెక్కింపవక మన్మథుడు చిత్రరేఖతో మేరుపర్వత మాగ్రమున శత్యలోకమునుండి దిగి, తపోలోకమును దాటి, జనర్లోకముచేరి, మహర్లోకము నొండి, స్వర్లోకమును పమీపించి, భువర్లోకమును దాటి, భూలోకమునకుఁ జేరెను. అచ్చుట వింధ్యాద్రి సమీపమున నర్స్యారానాం జలకణముల చేతఁ బుప్పించిన పారిచాతపసము కమ్ముల కించు గూర్చుగా నచ్చటిమున్య శ్రుము నెత్తెగఁ యచ్చుకు మందమారుతమున మార్గాయానమును దొలగించు కొనెను. తనసైన్యము నంతటిని దింపెను. కుసుమశరములు దాల్చి శకకోకిల భృంగసాదములు చెలరేగగా మునిని జాట్లుముట్టెను. అభ్యాస్తములు నించి ప్రయోగించెను. పెంగ్రుబొంపములు వేసి యతనిఁ జలింపజేయ నమ

కట్టిన సమయమున చిత్రరేఖ యచ్చబికిఁ జేరి, వివిధములగు భంగిమలతో తనచక్కదనమును మునిచి త్రమున కెక్కజేయటకుఁ బ్రయత్తించెను. కాని, తావసుని సమాధివైఫలి తఱగలేదు. అప్పుడు సంగీతపాఠదిక్కో చిత్రరేఖ వీఱ వాయించెను. విచిత్రగతులతో వాయించిన వీఱవాదనము ఫలింపక పోగా. నద్యత, వైఫరులతో నటనముఁ జేసెను. అట్లు హాటకకింకిణికారుణంరు ణంధ్వనులు చెలరేగ నాట్యముఁ జేయటు మునిపాదము లకు నమప్రథించి, నియమిచంద్రః వేష్యదౌరాలకు విరాజిని పొచ్చించు చక్కదనము గలదానను, చిత్రప్రతిమలకుఁ జీవముఁబోయఁగల పాటను నేన్నెన దానను, ఉంటాటలు మొచ్చునాట్యపు నెఱింగిన దానను. హరిహరాదుల సభలలో నెన్నియో బిరుదము లందిన దానను, సీవు సరస్వతివేయని బ్రహ్మ మెచ్చకొను సాహిత్యవిద్యపాటవము గల దానను, నాపేరు చిత్రరేఖ, నిన్ను సేవించుటకై వచ్చితి నమగ్రహింపునెను. ఆ పలుకులు విన్నమునిచ్ఛేష్టుడగు వనంతుడు కనుగవను సగము విప్పి చిత్రరేఖను జాచి, మరల కన్నులు మోడ్చిపు, నిరవధిక సమాధిలో నిమగ్నుడయ్యెను. అతని విత్తగతి నెఱుగఁచేని చిత్రరేఖ సభీజనసహితముగా మునిసమీపమునకుఁ జేరి, యత్క్రిమాత్మయమున మునిచంద్రః నిరుపయోగమగు సీ నివృత్తిమార్గమును గట్టిపెట్టి, జవరాలిగుబులను జేరుట పర్వతసీమల సుండుటాను, రత్యంత శ్రేష్ఠమ ఇలమునఁ దోగుట గంగావగాహనము గాను, యథరపాసము నమ్మితపాసము గాను, నారీ రితికూజితములు పలుకుట నువనిషత్పురనము గాను దలచి, క్లసుమాయుధదైవత మిచ్చ నథందానందము ననుభవింపుము. అని పెత్కుపిధముల రత్యుద్దీపక ప్రవసంగములుచేసి హౌన నిమగ్నుడై యున్నముని యంగికరించి నట్లు భావించి యేమివచ్చిన వచ్చుగఁగక యన్న వైర్యములో నతని చేతిని బట్టుకాని తనకళాస్తానముల నుంచుఁ జలింపఁ జేసెను. ఇచ్చలనము వలనుఁ గన్నులు విప్పి క్రోధారుణ వీషణములతో చిత్రరేఖను భూచుట, కోత్క్రోక్క్రినసామపతె బునకాట్లుచు ఓనిలింపచాం పేయ గంథి: మన్మథమదాంధ కారముచేఁగన్నుగానక వనముల యందుఁ దపంబుచే దినములు గడపున్న నమ్ముఁ దెచ్చుకోలవలపునుఁ జేయబట్టి రతులకు రమ్మని పిలుతువే? ఈయవరాధమునక ఫలితముగా సీదేవాంగనా భావంటుఁ దొలఁగి మానవనితవై పుట్టి “సుదోషాకర” సమాఖ్యాడగు నొక యిరాఘుని భండియాడి యుండిదవు గాక యని శపించెను.

ఆప్నుడు మన్మథుడు తనయత్రశత్రముల నరణ్యము నందే పారవైచి వసంత మలయమారుత కుక పికాధి ఫరివారముతో పారిపోయెను. చిత్రరేఖ భయపడి మునిపాదముల పైబడి మహాత్మా: మీప్రభావము నెఱుగకచేసిన నా యా యపరాధమును త్యమింపుడు, మర్యాదాంతనై పుట్టి దుష్టసమాఖ్యాం డగు వాని జెట్టి బట్టియుండు దురగతిని నాకుఁ దొలగింపుడు, మీ శాపమును చురలింపుడని ప్రార్థించెను. ఆ ప్రార్థనముచేతు గరుఱాయత్తుచిత్తుఁ డగు ముని టి నారీమణిఁ: నా శాపము అమోఘము అయినను దాని కన్యాధార్థముఁ గలిగించి నీ పనుభవించునట్టు చేయుదను. “సుదోషాకర” శబ్దమునకు అధికదోషములు చేయువాడను ఆర్థమునకు బదులు రాత్రిని గలిగించు చంద్రుడనియు. “ఇరాపుడు” అనుశబ్దమునకు మద్యపానముఁ జేయువాడను నర్థమునకు బదులు భూపాలుడు అను నర్థమును ఉండుటచేత నీవు “సుచంద్రుడను పేరుగల రాజును బెండ్లియాడు మని శాపవచనార్థము తేలును. కావున పీవు మర్యాదలోకమును బుట్టిన దాన్పై సుచంద్రమహారాజును బెండ్లియాడి శత సహాపత్నిరములు సకలరాజులోగము లనుభవించి పిమ్మటు స్వస్వరూపమును బొంది స్వర్గమునకు వెళ్ళిదవుగాక యని శాపమును సద లించెను. చిత్రరేఖ తృప్తిపడి సభీజనముతోఁ దనకేకాగృహమునకు జేరెను.

మునిశాపవశమున చిత్రరేఖ భూమండలమున శాంచాలదేశమునేలు ‘త్యజదోదయుఁ’డను రాజునకు ‘క్యామ’ యను భార్యయందుఁ గన్యయై పుట్టి ‘చంద్రిక’యని పిలువబడెను. బ్రహ్మాదేవుని కీవార్తాతెలిసి చింతించి అట్లు మర్యాత్మీయై పుట్టినయామెకు పెక్కుదివ్యచిహ్నములు గలిగించెను. ‘కుముదుడను’ నామధేయముగల నన్ను భూలోకమునకు వెళ్ళి ‘చంద్రిక’కు పీణావాదనము నేర్చుమని చతుర్యభుఁ దాళ్ళాపింపగా నేను వచ్చి పూర్వ స్నేహముచేత నామెను పీణావాదనచతురను గావించితిని. ఇతోధికనై పుణ్యము సాచంద్రికకుఁ గలిగింపఁ దలచియెకనాడు శారదాదేవిసన్నిధికేగి కొన్నివింత రాగములునిని వాని నామెకునేర్చుదలచి ఆకసమనుండి భూలోకమునకు వచ్చునష్టు నిండుజవ్యసము మీనమినలాడు చక్కనియొకమునికాంతను జూచి యాతలిరుటోణేని గలియణాలని జన్మముజన్మమే? యని కామ మోహితుడనై యాతాపసాంగన సంచరించు గృహమువద్ద మున్నలమహా

సభలో నేనెటిగినశాంబరీవిద్య చేతనేనును ఒకమునితల్లజుడైనై కూర్చుంటిని, ఇంతలో నాయువతితర్త యచ్చటికివచ్చి నామాయావిత్యము నెఱిగి ఓరీకిన్నరాధమా! సీవిటిపవికిం బూనితిపా? యని సింహారూపముతో నరంగమును బడియుండు మనిషపించెను. భీతిల్లన నే నామునిపాదములపైఉఁడి శాపము నుపహారింపుమని ప్రాణంపగా నావచన మమోఘము గాన సీకు సింహాత్వమైదువత్పరము లండునని యనుగ్రహించెను. తత్పులితముగా నేను సింహామునై యాపొరారింటిలో నుంటిని, ఇప్పుడు నీ ఖద్దారకుగురియై సింహాత్వముదొలగి నాపూర్వారూపంబునుగంటి ననిచెప్పగా సుచంట్రు దతని నభినందించి యువలారించెను. అప్పుడు కుముదుడు, సుచంట్రునితో నోరాజా! చంట్రికయథండసౌందర్యవిలాపము, దేవతాత్వమువిడిచి మాను పీత్యమునుబొందిన యామె మంజులాంగకాంతి, మెఱుపుడేవను మించు నామె లావణ్యము, మొగ్గలనుబోలిన యాకన్యపాదనభములు, మార్దవారుణ్యములచేతఁ బల్లవకాంతినోడించిన యానెలతయదుగులకాంతి, ఆజవరాలి మెఱుగుపిక్కలసోయగము, ఏనుగుతోండములను యరఁటికంబములను దిరస్కరించు నామెయూరుపులు, అఱమధ్యయు, నతనాభియు. లకుచకుచయు, కంబుకంతియు, చంట్రముభియునగునాచంట్రిక, ఆవామేత్తణ, ఆవక్రాలక, ఆరేమసౌందర్యము నుతించదరముగాదు. టన్మపాల: ఆమిశిందకుంతల, ఆమిననేత్ర, ఆతామరసానవ, ఆపికరవోజ్యుల, ఆయజ్ఞగళ, ఆభిసదాహా, ఆభ్రవాకలలితపాద, ఆచెలి సీకేతగును. అని తనకథను జెప్పుసందర్శమునుచంద్రిక జననక్రమ సౌందర్యవిలాస విశేషములను జెప్పేను. ఆపుత్తాంతమునువిన్న సుచంట్రుని కదులుక్కర్మములు గలిగి చిత్తమును బూర్వాజన్మపంస్మారముచేతనో మన్మథునిశాంబరీమహిమచేతనో చంట్రికపై ననురాగము రేకెతెను. ఆమెనుజాచుటకు వాంశగలిగెను. కుముదునితో దనకుఁగలిగిన చంట్రికాదర్శనకుతూహాలమును పెల్లడించెను. ఆవెంటనే త్తుముదుఁడు నంతసించి తనవిమానమును స్కృతింపగా నది వచ్చేను. వారిద్దఱు నావిమానమునెక్కి, యటనిమాయావ్రథమున నెవ్వరికినిగనఁబడక, గిరినదీ వనములు త్తణకాలమునదాటి త్తణరోదయరాజు పట్టణమును, తదుపరి చంట్రికావిలాసవనవాటిని జేరి. కిన్నరశ్రేష్ఠుడగు కుముదుఁడిగో! యుఖుమూర్ఖుము అనగా సుచంట్రమహారాజు, భద్రగర్భపేట్టుగూర్చుని తన

గానచాతురికి శిలుగులుగుగుగా, మణిపుత్రికలు తలబూహగా, లయ్క్రుతులు యందు సఖులు పారవళ్యమును జెందియుండగా, వృత్తలతాదు లానందమున జిగుర్పుగా, విషంచీనాదమును గంతస్వరమును మేళవించి గానముచెయుచున్న కనకగాత్రియగు చంద్రికసు అధ్యతాత్రయర్థములునిండిన నిందుమనస్సుతో రాగుంజితములగు వీత్తంచులు నిగుటించిచూచెను. ఆ వీత్తంచుమువలన నక్కనికి మేసుచెచుచైను, పులకలురేక్కెను. ప్రంభోదయమయ్యెను, చూపులు సూగారుద్వ్యాగా త్రసపర్వతములమైనిలిచి దిగుకుండెను. ముఖముధా పాన పాపవళ్యమున ననిచేషప్యమును బొండెను. అట్లు చంద్రికాయ త్రదృక్కోరుడైన సుచంద్రుడు, తన మనస్సున, ఈహామగాత్రి క్రొత్తగా సానదీరిన మన్మథునిభద్రము గాభోలు! బోర! యా చెలువచెలావము! అయ్యారె ఈపొలత్తియొరము! అనితదేకతాన మనస్సుడై పొగడెను. అప్పుడు కుముడుడు రాజు! చూచితివిగదా! నాపలుకు నిజమేకదా! ఇక సేను వెళ్లి యాకాముకు త్వదేకమతిని గలిగింతు నని సుచంద్రునియాజ్ఞను గైకాని విమానముదిగి, తరులతామాగ్రములనుదాటి, తానుసింహప్యమును బొండకమున్నస్తు రూపవైఫలితోఁ జంద్రికయున్నచోటికిఁ జేరగా, సఖు లందఱు నబ్బురపడి గురుప్రముఖుడు వచ్చెనుమా: యన చంద్రిక సథి యుక్తముగా నెదరేగి నమస్కరింపగా పెండ్లికొఱురవుగమ్మని యాశిర్వదించి, వారుచేసినపూజలు గైకాని, వారేర్పరచిన రత్నపీరముపైఁ గూర్చునెను. చంద్రికయు మణిపీరమును గూర్చునెను. అప్పుడు చంద్రికదెకిక్కెయగు చకోరి కుముడునిఁ జాచి “మీరింతకాలము రాకపోవుటచే మేము మిక్కలి చింతనొందుచు నిదిగోవత్తరు, అదిగోవత్తరని ప్రతీక్షించుచుంటిమి. ఏల యింతకాలము రాకపోయితిరి? ఏ షురమునసుంటిరి? ఏయేవిశేషములను జాచితిరి? ఏగాజుతోఁ జెలిమిచేసితిరి? దయతోఁదెల్పుడు” అని కోరగా కుముడుఁడు చకోరినిజాచి మధురోక్తులతో “మహాపరాక్రమవంతుడగు మేచంద్రుఁ, చనునొకరాజచంద్రుడు గలఁడు. సరసకలాంచితాస్వయందు, చారువిలోచనపడ్డుడు, కళంకరహితగాత్రుడు నగు నాన్మపథికమణిని నాగకన్యలు, దేవకన్యలు, మానవకన్యలును గోరి వంచశరశరవేదనను భటింపఁ జాలకుందురు. అట్టి సుగుణాఖనియు, సుందరాకారుడును, సుష్టుత్రియుపతంసుఁడునైన యతనిష్ట్రుతి గలిగియుంటిని. ఇప్పుడీమీచెలిని

జూడదలచి యతనియాజ్ఞసుగాని వచ్చితిని. ఈ చంద్రికను జూడగా నీయమ ఆ రాజునకే తగును, ఆనరనాథుడీజలరుహనేత్రకే తగునని నామనస్పన్ననఁ దోచున్నది. కనుట వికసిల్లగా నాయనాధీచంద్రుని జూబినఁగాని నాకోరిక తీరదు. మీరునైతమ త్వయరలో నతనిజూడగలరని” పలుకగాఁ జకోరి, “సూర్యవంశసంజాతుడును నాయు త్రమనాయుని గుణములనువిని మేము వచ్చింపగాఁ జంద్రిక యాపతిని జూచుటకై యువ్విశ్చారుచున్నది. మాకును జూడబుద్ధిపుట్టుచున్నది. యొట్లాసుందరాకారుని జూడగలమౌ తెల్పుము” అనగా కుముదుడు మీకు వాంఘగలిగియున్నవో నాచేతివై పున చూడుడు: అని యంతపఱ కావహింపజేసిన తిరస్కరిణి విద్యాప్రభాపమును దొలు గింపగా, మన్మథునిమించిన సౌందర్యరాశియుగు సుచంద్రుడు విమానమునఁ గూర్చుని దర్శనమీయగా మేను పులకలచేనించ, మనస్పన వలపునిలావ, చూపున ననిమేషవిస్పురణము గలుగ, ప్రమోదము చిందులు ట్రోక్కు-, మటీ పీఠమునుండిదిగి, ఒకచెంచేతిని కైదండబూని ఆచంద్రిక యారాజకును మామ్ముని ఒకింతసిగ్గుతోఁ జాచెను. ఆరాజచూపులకెల్లనిగంగా ప్రవాహము వలె జంద్రికమై బ్రహ్మరింప జంద్రికచూపులు చేపలవలె నెదురెక్కుచుండ వారిద్దఱును పరస్పరప్రేమవీషణములు చేయుచ రాగరసినిమగ్గునైరి సుచంద్రునియొక్కుక్కుయవయవమే యనేక నల నాసత్య స్కర్మాదులను దలపించుచుంపగా వారిపోలిక యతనియెదుట చెల్లదని ఆవల్లవాధర భావించు చుండెను. అట్లు మోహపరవళమైయున్న చంద్రికవద్ది కొకచెలి వచ్చి రాజకుమారీ: మీతల్లి సీపీఇను వినగోరి నిన్నురమ్మని యాజ్ఞాపించినదని చెప్పగా నామెగురుని వినయమతోగాంచెను. గురువగుకుముదుడు ఉక్కిన్నరకంటి: ఈన్నవశికి నీవుసతివాడువు, నామాతప్పదు వెళ్లిరమ్మనఁగా గుదునియాశీర్యచనమును గొని చంద్రిక తనమాతనన్నిధికి వెళ్ను. సుచంద్రుడు స్వప్నమువలె జరిగిన యా సంఖున కుద్దాప్రింతచిత్తమున వియోగచింతాభర భవితహృదయుఁ డయ్యైను. చంద్రికాయుత్త నమన్నుడై శారికాశుకముల పల్చులను చంద్రికా మధురభాషణములుగాను, బండిగురి పెంద విరిగుత్తిని చంద్రికచనుదోయిగాను, తదితరములగు ప్రకృతివై భవములను చంద్రికాసౌందర్య విశేషములుగాను భావించుచ, నామె యేగిన దారినఁ గాంటుచు, నామెలావణ్ణవిశేషములనుడలయ్యఁ వలవంతలోఁ జిక్కి

చూధవదుచుండగా గుముదుడు మహినాయక! యేలచింతించెదవు? నిన్ను బ్రేమతోజూచిన యావధూమణిని మన్మథుఁ డింతకుముందే తనసూనటాణ ములచే సీయందు నమగ్రమనోరథను జేసియున్నాడు. ఆమె నిన్నుతప్పక వరించును చింతయేమాత్రమును సీకవసరములేదని చెప్పగా సుచండ్రుఁడు కుదుటపడి, విమానముపైనెక్కి తనసైన్య మున్నచోటికివచ్చి, కుముదుని కూర్కిమీఱఁగా బింపెను. పిముండు మనికిచ్చిన తన వాక్కును చలయకొని తమిప్రదానవని పథించుటకై పైన్యసేతముగాఁ బయటదేరెను.

రణభేరిని ప్రోగించుచు హిమవత్పర్వతమును జేరిన సుచంద్రుఁడు రాష్ట్రముని నగరమును ముట్టడించి కరిష్మింకారములు, అశ్వహేషలు, రథని సాదములు, సైనికుల వీరాలాపములు చెలరేగ రాష్ట్రస సైన్యమును దుర్తు నియులు చేసెను, వీరాధిపీరుడగు తమిప్రాసాసురుడు పెక్కుదుర్మాఘంపము. లాదుచు సుచంద్రుని లెక్కింపక రణరంగమున విహారించుండగాఁ దన ధనస్సున నారాయణాత్రమును సంధించి వాని తల నటీకెను. ఆ రాష్ట్రస సంహోరమును గాంచిన దేపతలు, యత్తిలు, కిస్సురులు, మునులు, నరనాథులు, సైనికులును ఆనందించిరి. ఇంద్రాది దిక్కాలు రానందించి పెక్కు పొరితో షికము లిచ్చిరి. సుచంద్రుని వైపున యుద్ధముచేసి మరణించిన వారి సందతీని ఇంద్రుఁడు అమృతధారులు గురిపించి మరలఁ బ్రతికించెను. మునులు రాజున కథ్యదయ పరంపరాభివృద్ధి యగువ్వులు లాశ్వర్యదించిరి. సుచంద్రుఁడు ప్రతిజ్ఞ నెరవేరి సందులకు సంతసించుచు, తిరుగు ప్రయాణమునఁ గనుపట్టు చున్న ప్రకృతిచిత్రము లన్నిఉటియందును చంద్రికా సాందర్భము నూహించు నాయింతినెప్పుడు చేపట్టగలనో! యనుచింతతో స్వనగరమునుజేరి, యేకాంత మున విరహావేదనతోఁ బవ్యాంచెను. అనురాగతికయముచేతుఁ జంద్రికను దలచుండగా సుచంద్రునికి దేహమందుఱులకలు, లోచనములంద్రువులు భౌదముండెను. ఇక్కనక్కడ సుచంద్రునిసై మోహము భౌదమిన చంద్రికకు సవపల్లివాడ్యాంచిపక దర్శనమువలన ఆకులత్వము గలిగెను. రుక్ కూజిత ప్రథమరథుంకా రాదులచేత సంతాపము మిక్కులి యుప్పాంగెను. పికధ్వనుల యందరతి గలిగెను. కార్యముచేతుఁ గరకంకణములు, దైన్యముచేత, నయనాత్మపులు జాతెను. నథివిరచిత సుచంద్ర చిత్ర వీషణమునఁ బ్రత్య క్షుపియసంగమము నవ్వడప్పుడను భవించుచుఁ గొంతయారటఁ జెందు

చుండెను. కాని మరలనుదేవగము, మరలమరల యరతి మొదలగు ననంగ దళలకు లోనై విరహావేదనా దోధాయమాన చిత్తయగు చంద్రికను, వనంతో దయ పుగుటవలన చెలులు కేళికావనమునకు దీసికొనిపోయిరి. కాని యవ్యటను గోకిలాలాపములు, నవవల్లవములు, మందమారుతము, ఆమెను శాధించునే యుండగా జలక్రీడ లామెప్రియవియోగదుఃఖము నినుమడింపఁ జేయగా, సభలు, మన్మథహాజ వలన సీ విరహాబాధ కమించు నని యూహించి సాంగ సహరిపారముగా కుసుమాస్తుర్మినిఁ గల్పించి, ఆవహానార్థ్య మజ్జనాడి హూజలు చేయించిరి. అదియుఫలింపక పోగా మరల కేళికాగృహమునకు దోచ్చునైపోయిరి. హూర్యాస్తమయముల సాందర్భము లేంత వళ్ళించినను చంద్రిక సుచంద్రుని వరించుట దక్క మరియుక యుపాయమున యూరటఁ ఇందజూలదని యెతీగిన సభలు తుణదోదయ మహారాజాన కెటిం గింపగా నతడు తనకూతురు సుచంద్ర నరతుయేడలఁ బ్రేమ గలిగియుండుట తుథోదర్శముని భావించి, ఆమెయిష్టార్థనంసిధ్ికై చంద్రికా స్వయంవరమహాత్మమును జాటించుట కాత్మానుచులను బించెను. రాజభటులు సకల దిష్కిండలములంఁ గల రాజధానుల యందు చంద్రికా స్వయంవరమును జాటించిరి. ఆ యా రాజ తుమారులు చంద్రికను వరింపడలచి బయలుదేరి. సుచంద్రుడును పురకాంతలు పుష్పాత్మతలు చల్లుచుండగా విప్రేతు దీవించుండగా భూపతిభూషితాంగుఁడై యొకమదగజము నెక్కి బయలుదేరెను. ఆట్లు స్వయంవరమునకై వచ్చిన రాజులనంచఱీని పొంచాల భూపతి యొదుర్మాని రత్నమయ నివేశస్తానములందు దీంచెను. సకల సౌకర్యములు గలిగించెను, మంచాధ్యితుఁడైన సుచంద్రుడు తన సొందర్యాతీ శయముచేత నితర రాత్మకుమారులకు దమను చంద్రిక వరించుఁఁఁ! లేదో! యెను సంకయమును బ్లైంచుయ నందఱీలో మణియనడగినట్లుగా నుండెను. పర్వతంకారళోభిత్తును స్వయంవరమండమున నిలిచి, తన తనయను, రాజన్యులకు, రాజన్యులను, దన తనయకుఁఁపిచయము జేయుటకు జగ జ్ఞనవి పార్వతిదక్క మరియొక్కరు నమర్థులు గారనియొంచి, యూతల్ని పరి కుద్ద మనస్సుఁడై ప్రార్థించెను. శిరమునఁ జంద్రలేఖయు, కసులలో దయా రనమును, మందపిక్కతమును, ఘాలలోచనమును, చనుగపనొంయు ముత్తెపు సరులను, బంగరువత్రమును, వరిమళించు నంగలతయు గలిగి, యండజు

నాళ్గర్వవదుచుండ నాగట్లు రావట్టి తణదోదయుని యెదుట సాత్కత్కరించెను. రాజులందఱును రేచి నమస్కరించిరి. పాంచాలరాజు పార్వతికి నమస్కరించి నఱులకుఁ బంధ్రికసు వోడితెండని యానకెచ్చెను. రాజున్యలనెడు వనము లక్షు వసంతముకలెను, నలువ నేరుచే నిర్మించిన మణి పుత్రిక వలెను, తణదోదయుని సుకృత లభ్యివలెను. ప్రకాశించుచు దేహాకాంతిచే నినుమడిం చిన మహిభూషణ తేజస్సుగొల చంద్రిక సథిమహాగతల్లు స్వయంపర నభా స్థానమునకు పచ్చెను. ఆమెనుజూచిన రాజున్యలు ఆమె మెల్లుపుట్టిగయో! లభ్యియో! రతియో! యనిభావించుచుండిరి. అట్లువచ్చిన చంద్రిక తండ్రినిఁ జేరి, యతని యస్తుజుచేతుఁ బార్వాతికి నమస్కరింపగా నాశ్రేమవతి “అభిష్టార్థ సంస్థిరస్తు” ఆని దీవించి, కౌగిలించుకొని, చంద్రిక తలపైఁ గనక మంగళాత్మల నుంచెను. పిమ్ముట పల్లకిపైఁ జంద్రికను గూర్చుండని యోగించి, తా నొక సథిరూపమును దాల్చి. ప్రక్కన నడచుచు మేరు శృంగ ములపైఁ గూర్చున్న సింగపుగొదమలఁ బోలియున్న రాజకుమారులను నువ్వుమంచనికాయములపైఁ జూపి యుల్లించుచు, వారివారి కౌర్యదైర్య గాంభీర్యాది సద్గుణములను విశదవరచుచు నొక్కరొక్కరినిగా, పుష్మర ద్విపాధివతిని, శాకద్వీపాధివతిని, కుశద్వీపభావరుని, శాల్యలి ద్వీప నాయకుని, ప్లక్ష్మీపాధివతిని, జంబుద్వీప భూపాల లోకంబునందు గౌదాశాధికుని, మథురాసాయనుని, కౌరీరాజును, కర్ణాటకుపతిని, కౌతీశాధివతిని, అంగదేవ రాజును, కేరళమహింపతిని, దశాభూపాలుని భోట రాజును, సింధుదేశాధివతిని, కుకుర దేశాధివతిని జూపి, వరింపుమనగాఁ జంద్రిక వారి యెద నొదానీన్యంబును, నలక్యభావంబును, ననాస్త్రిని పెల్లింపగా గౌరి యాతనక గౌరిని ముందునకుఁ దీసికావిష్టి రాజునభామధ్యమున నశ్తత్ర నికరాంతర దోయైతమానుండగు నుధాకడునిఁ బోలియున్న నుచంద్రమును జేంద్రవిజూపి, తపీయవిత్త మాతనియందనుర క్రమైయుండుట నెతిగి యుట్టిచెపె. అలనా! రవి ప్రభావిరాజమానుడగు తః విశాలారాజుధానీ ప్రభువును నుచంద్రునిఁ జూడుము. నీకర్ణములందున్న ప్రసూనమాల యాతనివశతస్తలముపై విష్టవత్తమునందు పై జయింతిమాలవలెఁ బ్రికాశించుము గాక. తః నుచంద్రధరణిపతి శాతశరములచేత రాజునర క్రము అభ్యుమగాను, భాధానపులయేన్నగుల్లా తలలలోన్ని కుఱులు సుమాంజలిగ్గను, నాటి ఉప్పత్త

ప్రతము లారతులుగాను జేయుచు తమిప్రాసురుని రణచండికి బలిగా నోసగి, ముసులయుళిస్తును బిడసినమహావీరుడు. ఇతరు సకలనుత్యక్కాశాలి, సౌరవంళమోహి, బింబోష్టి! విలంబమను మాని యితనిని వరింపు మనగా తస్క్రసోనాయక సంవరణ సమద్వీగ వలమాన మాననయై తదనుజుచేత నతడున్న కాంచనమంచక మెక్కి మంజుల మంగళప్రపుదామమను నుచందునికంరమునవై చెను. దమయంతి నబుని వరించిన తీరున నున్న యాచంద్రికాసుచంద్రులను జాచి సూర్య చంద్ర వంశ్యరాజు లందఱును సంతసించిరి. దేవతలు పుష్పవర్ధమను గురిపించిరి, తాపసాధిపులు దీవించిరి, దేవాంగనలు సృత్యముఁజేసిరి, క్షణదోహయుఁ జానందించెను. పార్వతి తన నిజరూపమను భరించి సుచంద్రునికి భువనేశ్వరీ మహా మంత్రము నువదేశించెను. సిద్ధసంకల్పాయై సుచంద్రుడు తన శిఖరమన కేగిను, పాంచాలవల్లభుడగు క్షణదోహయుడు సుచంద్రుడు చంద్రికను ఛెండ్లియాడదగిన కుభలగ్నమును నిర్లయింపజేసి ధన్యమృనుడాయైను. పురమునలంకరించుటకు శిల్పుల నాచేంచెను. వారు నగరమనంతటిని రమణీయముగా నోవరిపిరి. మంగళవాద్యములు భూనభోంతరాకమలందు ప్రొగుట కారంభించెను. ముత్తెదువులు గౌరీక్షాణములు పాడిరి. చంద్రి కకు మంగళస్నానమును రత్నపీతిపై నుంచి “శోభానేశోభనమే” యని పాదుచు నిర్విత్తించిరి. సుంకులు చల్లిరి, స్నానముచేయించిరి, జడయల్లి. మొగమన చంద్రరేఖకొట్టును దీర్చి, గంధము ఫూసి, కంకకాద్యలంకార ములు పెట్టి, మకరికాది ప్రతరచనలుచేసి, వజ్రమాలికవేసి, పెండ్లికూతురును జేయుటలో శచ్చిదేవి, స్వాహాదేవి, యమభార్య, నిర్మతిభార్య, వరుణవేవుని భార్య వాయువత్తి కుచేరపత్తి, పార్వతిదేవి మొదలగువారు తమ తమ యెంతస్తులకుదగిన యాభరణములూన్ని సటుకరించిరి. అంతట ముందే బంధు, వయన్య, దండనాథ ముఖ్యులు సుచంద్రునిఛెండ్లికొడుతునుగావించు టకు తరుణులను బంపగా వారు మంగళవాద్య నినాదములతో, ముత్తెదువుల పాటలతో స్నానము చేయించి, తలదువ్వి సకలాలంకారములు గైనేసి పెండ్లి కొడుకును గావించిరి. ఇంద్రుడు మత్యాలయంటు జోక్కను అగ్నిముత్యాలహమును, యముడు మజిహంసకమును, నిర్మతి రత్నాలవతకమును, తరుణుడు మత్యాలహానికమును, వాయుదేవుడు కెంపుల యుంగరమును,

కుబేరుడు రవ్యలభజకీ త్రిని, ఈశానుడు కనకాంబరమును బింపగా నాయాభరణములన్నిఁచేని సుచంద్రున కలంకరించిపి. పెండ్లికొడుకై వచ్చునతని థిదగజమై నథిరోహింపజేసి వాద్యవిశేషములతోఁ దీసికొని వచ్చుచుండగా నగరవారీమణులు తమ తమ మేడలమైనెక్కి యానందముతోఁగాంచుచుముత్యాలనేసలు చల్లిరి. అట్లు వచ్చిన సుచంద్రునిగసకపీరమైఁగూర్చుండఁ బెట్టి పాదములు గడిగి, మధువర్మము నొసఁగి తెరచాటునకు చంద్రికను దెచ్చి, కన్యావరణముజేప్పి, ధవళములుపాడి, త్యందోదయుడు సమంత్రకముగాఁ గన్యాదానముజేపెను. పిమ్మట వధూవరులు జీరకగుడములను లగ్గుసమయమున పరస్పరశిరంబులం దుంచుకొనుట, వరుడు “మాంగల్యంతంతునానేన” అనుమంత్రపూర్వకముగాఁ దాఖిబోట్లును గట్టుట, తలంట్రాలు తీసికొనుట, కాఁడినిదెచ్చి కపిలావానము చేయుట, కంకణధారణముఁ జేయుట, లాజాహాఁమము నెరవేర్పుట, సన్నెకల్లును ద్రోక్కించుట, ఆఁశర్వచన మంగళహారతులను గొనుట, దేవతాగృహప్రవేశసమయమున వధూవరుల నామధేయములను కైప్పించుట మొదలయిన వివాహప్రక్రియలను సమంత్రకముగా సంప్రదాయప్రకారముగా నాలుగు రోజులు జరుపగా చంద్రికాసహితుడై సుచంద్రుడు మిక్కులి యానందించెను. ఇట్లు వేర విధానమును బ్రాహ్మణులు దెలిపి శేషహాఁమాంతము మంగళాచరణము లన్నియుఁ దీర్ఘియాళిర్వదించిరి.

బింధువులు, నానాదేశరాణ్ణులు, హితులు, మంత్రులు నాసుచంద్రునికి రత్నములను, అభరణములను, పైఁడివల్యాలను కట్టములుగా నొసఁగిరి పాంచల భద్రతయల్లనికి భద్రవారణకతములను, హాయికులములను, ఉజ్జ్వలరథములను, దాసదాసీజనములను: వఱైవైధూర్యాదిమణులను, మణిచావమును, బాణసమదాయమును, ఖద్గమును, సుద్రరము మొదలగు నాయుధములను ఇచ్చి, పుత్రీకకు పురశకములను వసుపుగుంకుములకై యిచ్చెను. రతనాలసామ్యులు, జల్లార్ చీరలు, క్రొత్తకస్తురిపీఁఁ, చామీకరపేటికోత్కురములు మొదలయిన వాని నెన్నిఁచోఁ యిచ్చెను, బ్రాహ్మణపురంద్రులు, దిక్కాలకవనితలు పెండ్లికొతును దీవించిరి. పార్వతి, తన మహిమచేత చంద్రికకు నిత్యంగరాగము, చేయని సింగారము, వాఢనివిరి పాయనికారుణ్యము, వీడనిస్తొంపు పెంపును గలిగియుండునట్లు దీవించెను, అంతేకాక

ప్రేయసీ ప్రీయుల పొలయటకలను భావికాలమును దీర్ఘగల చిలుకను, నకల బుతువులందును వికసించి పరిమళములు గురియు నొక పుష్టును కోరిక లిచ్చుచు, దేవకాంతలను మించు చక్కడనమును గూర్చు నొక రత్నమాలికను పైత మిచ్చి కొగిలించుకొని యాశిర్యదించి కైలాసమున కేగెను. పెండ్లీ కి వచ్చినవారందఱును బహుమానములందుకొని వెళ్లి పోయిరి.

ఈ జాగ్రోధయుడు చంద్రిక సత్తపరింటికిఁ బంపువాడై కౌగిటఁడేప్పి, కన్నిరుగార్చుచు, తల్లి! పుట్టినయింటికిని మెట్టిన యింటికిని తథక్కర్తులు వచ్చునట్లు మెలగుము. ఈనారి వంశర్ధనిరూఢిని గాపాడినది, ఈశ్వాము గురుతరులకు వన్నెగూర్చినది, ఈ వద్దిని యినోదయమున కానందించును, ఈ కొమ్మ ద్విజరాజులను తోషించును. అని జగముమెచ్చ నడుచువనిత జీవనమేజీవనమని యొంచుమమ్మ: అనగా, తల్లి చేపియేసి కన్నుల సప్ర వులురాలుచు లభంగి! చంద్రశేఖరుడు కై లీం ప్రతమాజయింతపేదానిని అర్ధాంగికారముగా మంచినాడు. కనుక భర్తచిన్నమాపు జూపివను నమయానుకూలముగా వర్తింపుము. భర్తకోణిసిమెలసియుండుము. అని బుజ్జగించి పంపగా సుచండ్రుడు చంద్రికాయుతముగా మప్పరత్నమయ రథమునేక్కి స్వనగరముఁ పేరఁబోయెను. పొరాంగనలు సౌధములపై బారులు దీరి కంకణయుఁ ఇత్తారములు మొరయఁగా వధూవరలపై బుప్పోంజలులు చల్లి యానందించిరి.

పీమృథి ఇంద్రసీతిమణి స్తంభములతోను ఉవ్యలభోదెలు, తామర్పల రత్నాల కుక్కి, పన్నీటియంత్రములు, బంగరుబొమ్మెల చేతులలో సుంచబడిన వట్టివేతల సురటీల మొదలగు వైభవములుగల క్రిడాగృహమునందు, రతి రహస్య శ్యంగారకళలకు నిలయమైన శుసుమతల్పమున లజ్జాభరావనత పథనమైనాచంద్రికను జేల్పి, చెక్కిపై నఱతతములు బదనీక, గుబ్బల తథికనమృద్ధము సీతుక, ఆభికోషచోనమును చంతతతముల చెచ్చించులు తెకుండున్నుగఁ, తమూలతతథికశ్రమును గయగస్తియుక, సుచుశత్రువాత్మ రహస్య తత్ప్రమష నెఱిగిన, సుచండ్రుడు చంద్రికు ఆతనురాత్రస్వరూప ములునేఱుకపరచున్నద్వారయభావనాయ త్రప్తియేర్పుతనట్లు ప్రియసాయుజ్య

సుఖమును గలిగించెను. అట్లువారు, హర్ష్యప్రదేశములందును, కై ల కందరాష్టల యందును. ప్రకృతిసౌభాగ్యములను గనుచు, లక్ష్మినారాయణులు, భవానీశంకరులు, శచీషురందరులు, భాయిసూర్యులు సకలకాలముల సుఖించినట్లు విరంతర మిష్టోవభోగములఁదేలచు సుఖముండిరి. అట్లు చంద్రికాయుక్తాడై దేశప్రజలను బాలించు సుచంద్రుని రాజ్యమునందు దుర్మార్గులనశించిరి. దుష్టులవంపదలు నశించెను, దారిద్ర్యము తొలఁగి పోయెను, శత్రువు దూరమయ్యేను. ఘర్షము, శీతయు వృద్ధిఁఁడెను. అవిసీతి నశించెను. ప్రజలు జీవకార్యములతో నంతోషమతో నాయుర్భాగ్నములతో సుండిరి.

ఇది చంద్రికాపరిషయ

కథా సంగ్రహము

చంద్రి కా పరిణయము

శ్రీరఘు
శ్రీ లక్ష్మినరసింహాయనమః

చ ० ది కొ పరి ణ యు ము ప్రథమాశ్వాసము

శ. శ్రీవాఙ్మేజ ధరస్ఫురవ్యుల మురస్సిము— బ్రికాశింప శం
పావృత్తిన్ నరసత్వ మెంది దుమనఃపాఃప్రియాత్మీయ న
ధ్యావసూప్తి— వసయు శ్రీమదనగోపా లాహ్వాయోజ్ఞాంభితాం
భోవాహంబు నమ స్తతోకముల కామోద ప్రదం బయ్యదు—.

1

సే. అశ్రాంత భువనవిశ్వాత సద్గోత్సుటై
కమపట్టు నేచాన కన్నతండ్రి
యలఘు కలాశాలిమై సత్ప్రభుత్వంబు
తో మించు నేఱింతి తోడబుట్టు
చిటుచనంత్రాణ ప్రపేటుటై నిఖిలై క
సులిఁ గాంచు నేమానవతి ధవుండు
రహి నాత్మినరస ధర్మగుణపాః సూప్తి
సలరించు నేకొమ్ము యనుగుపట్టు

తే. యరయ సత్యాదికీ రసీయ స్వవృత్తి
నెనయుఁ గల్యాణమూర్తి దా నేవధూటీ
యట్టి సిరి రుక్మిణీరుచిరాభిధాన
చిరతలై శ్వర్యములు గృహసేయుఁ గాత.

2

మ. పలకుందొయ్యలి మోవితేనియలు కుంభత్ర్పుతిమైఁ గ్రోలి, ముం
గలిమోమున్ బొలయల్గువేర మరలం గావించి, పచ్చతత్తో
జ్యోల వక్రింబున నాని తా నధికచ్ఛంబూని యష్టార్ము
ల్లిలకో ఫ్రాత యొసంగుగాత శుభధీలాభంబు మా కెంతయు—.

3

సి. రమటీయతర పద్మావతికాళ నిదాన
 భావ్యత్రపసాద సంపద వహించి
 పటుసార సానంద ఘటకై కబాతుర్య
 మనకృతాలంకార కలన మెఱని
 యనుకూల కాలకంతాకుండ కలనాద
 వలమాన మంజుల ధ్వనుల నలరి
 యతిఫేల కవిజాల కామోదనాపాద
 కారణ రశభావ గరిమ నెనసి

తే. పరమ యతి యోగ సంస్థాన పదమనోజ్ఞ
 వైభవోన్సుతి, దగు పరశ్యతి మదీయ
 మానసాస్థానమందిర మధ్యవీధి
 నిండుకొలుపుండుగాత నిష్ఠండలీల.

4

చం. పలుచరవనంబు హూని జడభావము నందినపారి మౌళిపై
 నిలిపి, స్వవిగ్రహాకగతి నిచ్చలు నార్య మహాగుణోన్సుతన్
 గలయుగుణేసి, ధూర్తకశిఖామణి వైతని గౌరి యల్గుగా
 నలఘుమృధూత్కి వేడు కిపుర డాయతసోఖ్యము మాకు నిచ్చుతా. 5

చం. హిమధరణీధరాగ్రణీకి నెమ్మె చిగుర్వ జనించి, స్తాణనం
 గమరతిఁ బొల్పి, వత్తీక నికాయ విభూషితమై, త్రుతిష్టవా
 క్ర్యుమ కుకముఖ్య సద్గ్వీజ విరాజిత యయ్య, నవర్ణనాగ ని
 స్పమత రహించు కల్పలత సాంద్రఫలంబులు మాకు నిచ్చుతా. 6

ఛ. శ్రీగౌరి కుచపైమకుంభ కలిత జీరంబులన్ గ్రోలి, త
 దృగాసక్త విజాననం బపుడు తా భావించి ప్రత్యాపత
 న్యుగ్రాంతిని దూటగా, జనని తా నవ్యానురక్తిన్ నగన్,
 ద్రాగానందము, జెందునగణపతిన్ బ్రాహ్మింతు నాకింద్రికిఁ. 7

ప్రథమశ్యాసనము

3

సీ. వనరాళి భంగంబుఁ గనఁజేసె నెవ్వఁడు
కరముచేఁ బర్యతోత్కురముచేత ;
ఘనవలాహాకశ్ క్రీ గలఁగించె నెవ్వఁడు
రతముచే వేగమారుతముచేత ;
నరిపురవిస్పాత్రీ బరిమార్చె నెవ్వఁడు
హేతిచే నిజనటహేతిచేత ;
తత మహామి త్ర్వివర్ధన మూన్చె నెవ్వఁడు
త్ణముచే మధురపీష్ణముచేత ;

శే. నవని నెవ్వఁడు జానకీ స్వాత్కుసూచ
సాంజనాత్కజవిభ్యాతి నధిగమించె ;
నతని మామక కృతిచమత్కుత్కుత్కిఁ దలఁతు
మహితథీమంతు చూసుమంతు మానవంతు .

4

సీ. సర్వతోమఖ చరత్స్వర ద్వీజాలంబ
ఘాచానిరూథిచే వఱలె నెవ్వఁ
దతిపరాశరముదాహాతి భారతోజ్యుల
ప్రక్రియావిస్పాత్రి బరఁగె నెవ్వఁ
డథిరూపచక్ర చిత్తార్థగౌరవ
ప్రతిపాదనప్రైథిఁ బ్రిథలె నెవ్వఁ
డవిగత ఘనరస వ్యాయత చ్చాదయంగ
మేరామహాన్నతి నెసఁగె నెవ్వఁ

గి. డతలి తాత్క్రైక్యభావనా యత్త వాణి
కావిహృతి మించె నెవ్వఁడా ఘనునిఁ బ్రిథమ
కవిని గృష్ణనిఁ బ్రిథితభారవి మయూర
కవిని గాళిదాసు నుతింతుఁ గొఱకమున.

ఈ. భారతనామకామృత మహంగురసద్వ్యనియుత్కి మించ, వి
స్థారకవిష్టకానముదనసాంద్రతఁ దాల్పఁగ, నాంద్రవాజ్ఞాహఁ
ధార, భరాతలంబన నుదారతఁ దాల్పఁ రసాధరాంచితా
కారవిధారులను, ఘనులఁ గాంతవచ్ఛిత్కై నుతించెదన్. 10

చ. లలిత రసోవల్పఁంహాణములను గనఁబో, దరసజ్జువుత్తిచే
మెలఁగి పదార్థక్రయవిమేళన మెందు, కాణరీతిచే
జెలఁగి ప్రసాద మెన్నుడును జేకాస, దంచితదోషరూఢిచే
పెలసినయ్యట్టి దుష్టవికవిత్యము నెంతురె ఫీరపుంగవుల్ ? 11

వ. అని యిష్టదేవతా వందనంబును, నుకవి జనాభివందనంబును, కుకవి
చిందనంబును గావించి, యే నొక్కమహాప్రబంధ నిబంధనంబును
కుబ్బేగించియున్నఁ, దత్పుజ్యూరాత్రంబును. 12

పీ. పరువంపు ననగుంపు బలితంపు జిగిపెంపు
గని యొప్ప పోతి యుగ్గుములతోడఁ
జెఱవొందు నచవిందముల యందములు చింద
నసువొందఁగల కమ్ముగొనలతోడఁ
జగదంబగను నంబముగయంబ జగడంబ
మేలంబు లాదు నెమ్మేనితోడఁ
దులకించు బిబమించు దలకించు నెబమించు
• గమి మించు హేమాంతకంబతోడ

తే. మారుఁ బిబమాటుఁ గేరుమైతీరుతోడ
పోము నలయంచు నెమోక్కముగోముతోడఁ
బిరగు మాపాలి మదనగోపాలమూర్తి
యంచితసూర్యి సాత్కార్యించి పలికె. 13

చ. అనము: తీర్టాకమల్ వనచయంబులు భూసురకోబిషాలనం బును వసుగోవనంబు హరిభూరిని కేతనమల్ ఫుటేంచి, వేతనయ మహాదయంబును ధన్యతనొందిన నీకు, సత్కృతిన్ గనని కొఱంత యేల? యది గ్రహ్యస్థానార్థము మాకుఁప్రీతిగ= 14

తే.గి, వృత్త మేమన్ను వ్రదేతయం దేము దశరథాజ్ఞజత్యము గనియున్న నమితరక్తి, జాల మెప్పించె ధరణి సుచంద్రువృత్తమతనిచరితంబు వివరింపు మనముచరిత: 15

వ. అని యంతర్పీతుండయ్యే: నంత ప్రభాతం బగుటయు నేము గాల్య కృత్యంబులు నిర్వర్తించి, విద్వజ్జనంబుల రావించి, పుండరీకాక్షసాక్షతాప్తరప్రకారంబు వివరించిన, వారు నమందానందులై సత్కుల ప్రసాతుండవు, నద్దుణగరిష్టుండవు నగు నీకు నిట్టి మహాత్మవంబులే మద్యతంబు లవధరింపుము. 16

సీ. పద్మహిత కరప్రభా భానమానంబు, సువాహినీభూతి శోభితంబు, కవిమండల గవినికాయా తిగేయంబు. జగదేకపొవ నాచారయుక్తముజ్ఞవలత్పుదనీక యోగావలంబింబు, చాయువుప్తుర పదనంగతంబు, మన సర్వమంగళాకాంత రూపఫ్యాత, మనుగతానంత రత్నాంచితంబు.

తే. చెలఁగునట్టి విష్టపదం బిశేషభువన మండలై కాథిపుర్ణతా మహిత మగుచు, నిందియజ్ఞాన విషయతా తీతవృత్తి యగుచు, శ్రుతినివేద్య గుణాశ్రయంబు నగుచు, 17

చ. వికలితే పంకజాత నవవిత్రువుమై, ఘన గోద్రతాభిభూత కమసాథమై, యరుణభామ విభాసితమై, ద్విజోత్తమ ప్రకటేత హృద్యమోగతర శాఖుకమై, ధరయందు బద్ధునాయక కుల ముద్భువించే: నట సత్కషసుస్వద తల్యమై భరిణ— 18

కం. ఆవంతతిఁ జాపక్కా వాసవి చెన్నొందె సింగవసుధేంద్రుఁడు; ఫోరాసే మహారాశి మహాద్యాసి పూతాశావలీధ పరవంశకుడై— 19

పీ. విజకటక్కిత ద్విజపోషణమున నెవ్వుని సార్వభూమశ ఘనతగొంచు, బరమహాపీణ వద్వులవిభేదనలీల రఘు నెవ్వుని నరేంద్రత్వ మలరు, గంధాంక తైరవకాండ యంటాక ధామున నెవ్వుని యనత్వము సెలంగు, జాగ్రథనాఘన సాంద్రమధాపహ శక్తి నెవ్వుని మహేశ్వరత వొనగు,

శే. వశదు పొగదొందు జయకాలి, యహితసాల కీరి, యతిచీపి నిర్మతహేఁ, యమర విపర వమ్ముత నయకేఁ. యమ సుగుణ విభితథువనాఁ, లీసింగ వీరహోఁ.— 20

చం. కరు లరిషంచుతాత్మక కటకంబు, విష్ణువిలిద్దవిగ్రహం దురగవిభుండు, కూర్మవరుఁ రుద్రతభూత్పు దురీర్ముర్మార్మి, భూధరము లరాతి కాండగజ డారిత గాత్రములంచు, మేదిసీతరుజే వరించె సింగవసుధావరు నప్రతిమానవిక్రము— 21

ప్రథమశ్వాసము

సీ. అరిషుర భేదనాయత దోర్పులస్సాప్తి,
నతరాజ వర్ధన వితత్కీర్తి,
కన దహీనాంగద కలిత భాషాలీల,
ఖండితాహిత మనాఘన విచోల,
సద్గం రష్టం త్తమ చరకాస్తీకి,
బిటుచంద్ర కోటీరభా నిష్టీకి,
దత పర్యమంగళాంచిత గాత్రరుచిపాణి,
వచలధరోషైన్నత ప్రచయ కేళి.

తే. బికట దుర్గాధినాయక భావభూతి,
వైరిదర్పక దాంబకవహ్ని హేతి,
నవనిఁ బొగదొండె; “పర్యజ్ఞ” డనగసింగ
ధరణిభృన్మాణి, తీవ్రప్రతాప హోణి.

22

తే. అర్థసాత్కృత సురభి, పరాణిసురభి,
సుగుణవల్లి ప్రకాండైక సురభి. కీర్తి
ఓికసురభి, శార్యసురభి. నా సీంగన్వపతి
వరగ; దద్యంశమును గాంచె “సురభి” సంజ్ఞ.

23

కం. ఆరాజ రన్యయంబున
థీరాగ్రణీ పెద్దశోరి, దీప్తాసిమహ
స్నేహాపాత ధారాహృత
వీరాహిత గోత్రుడగుచు పెలసెన్ ధరణిన్.

24

(“మహాస్పార” అని పాఠాంతరము)

సీ. ఏమాస్యనతిభీమ భీమప్రతాపంబు
తాపంబు శాత్రువతత్తికి గూర్చు;
నేవీరుఘనసారహిత కీర్తికాండంబు
కాండంబు నెల్లెడ నలమి పొల్చు;

నేరమ్మునతిభూరి భూరినికాయంబు
 కాయంబు నద్దల కబ్బఁ జేయు;
 నేరాజనత్స్వాచూ ధీరాంతరంగంబు
 రంగంబు నీతి నరకికి నెన్ను;

శై. నతఁడు ధృతిమంతుఁ డతిదాంతుఁ దమలకాంతుఁ
 దక్కరేవంతుఁ డవితమహోదికాంతుఁ,
 దంగనాత్మాంబురుహూ భృంగ దంగజిత జ
 యంతుఁ దగుపెద్ద వసుమతీ కాంతుఁ దెనుగు.

25

కం. రాజులలో, శ్రీదాంబుద
 రాజులలో, నెంచుగా విరాజిలు బహువీ
 రాజులచే, దానకలా
 రాజులచే, బెద్దన్నపతి రహీ బెద్ద యనన్.

26

శై. అతనిపతి 'వల్లభాంబి'నా నలరుఁ గన్న
 యిల్ల తనమన్నయిల్ల భాసిల్ల; నగుచుఁ
 గన్నయీల్ పల్పఁ జేయుచు, మన్మయీల్ మ
 హపక్కి తీయు కముఁ జేయు నజ్జపాణే.

27

కం. ఆకాంతయందుఁ బెద్ద
 జ్ఞ్యైకాంతుఁడు గాంచే 'మల్లోరి'ని, విలన
 న్నాకాంతర మాకాంతర
 సాకాంత రమావిశేషు, నజ్జనపోషున్.

28

సీ. తనకలావిభవంబు తనకలావిభవంబు
 కరణే సుదృష్టి వఱలఁజేయుఁ;
 దనదానమహిమంబు తనదానమహిమంబు
 గతినఁ బ్రిత్యధీనంమములఁ బెంవుఁ;

దనసుమనోవృత్తి తసుమనోవృత్తి

లీల శదాపవేలఁ గూర్పుఁ:

దనమహామిత్రాఁ తసమహామిత్రాఁ

వగిది నానావనీభరణ మూరు;

తే. దనరు, విషమాద్రి జీహ్వగ స్తల్మిఁచు
మత్తమాతంగ కలినకూరకై ప్రసంగ
విరస వసుధావదూ భోగపరవిషోర
చాలి భుజకేళి, మల్లభూపాలమోఁ.

29

మ. ఆరి చక్కి ధ్వజ ఖండన ప్రబలటాహాభూతి దుక్కాపనా
తిరయోన్మాలన పాండితీమహిమచే, దీవ్యన్మహాశీమ నం
గరకొతూహాలవృత్తి మించే: లలనా కంజాతణాఱండు, మ
ల్ల రసేంద్రుండు, నిజాసిశంబి దళితేలాభృ న్నహాపథుఁడై.

30

సీ. తా నెంత పుణ్యజనీనుఁడైన దనధ
నంబు సూడ మహావరంబికాదై?
తా నెంతరాకైన దనవసుపుర్ణనా
డంబరం బెంచ జడంబికాదై?
తా నెంతపారికిఁ దావైన దనజీవ
నంబు సంప్రాప్త పంకంబికాదై?
తా నెంత ఘనవృత్తిఁ దాల్చి మిన్నుందిన
విపులమో తనయాగి విషమకాదై?

తే. యనుచు, రారాజు, రేరాజు, నభిరాజు,
నంబుబంబును, నిరసించు: ననమ దాన
మహిమ, నాహిమగిరినేతు మహితకీర్తి
పోఁ, సుగుణాఁ, మల్ల భూపాలమోఁ.

31

- మ. ఆల మల్ల కీతిశృంగంనము, వషషభిఖ్యాం జెన్నాంది రాఁ,
జింమర్టమాని ప్రతీప వార్షిరథనాజాఫీంద్రు లొక్కుమ్ముడై=
గలితోద్యుచ్చతకోటి సాధనబల శ్వాసుల్ దిగంద్రోచి, స్వ
ప్రశ్ల శోభయంబలయగోర, కందిరి వనస్థానస్థితిం జిత్రతన్. 32
- కం. ఆమల్ల సృపతి, చెన్నాం
బా మానినియందు గాంచె మల్ల కీతిపుర్ణ,
వ్యామగపీ సోమగపీ
రామగపీశా చ్చకీర్తి రాజన్మార్తిన్. 33
- పే. తన యక్కశ్వద్రు జీవవజ్ఞతమునకుఁదో
యవపథంబు మధుప్రియంబు గాఁగ్,
తన కలాదంభవ ర్ధకికి వేలాగోత్
వరిశృతాచల చాయఖరళి గాఁగ్,
దన ప్రతాపవ్యాజ దావవహ్నికిఁ దార
కా నంతతుల్ స్ఫులంగములు గాఁగ్,
దన ధర్మకైతవ ధారాశవల్లికిఁ
గాంచనాచల మువమ్ముంబు గాఁగ్, 34
- త.గి. దన మహాందారతోపథి వనద తత్తీకిఁ
గాంధరుచాణాందకోటు లభండ కరక
కాండములు గాఁగ, “బింకోలుగందః” బిరుద
కాంతుఁ కెలనేలె, మల్ల భూకాంతుఁ డెలమి. 84
- మ. ఆరుదై మల్లధరాధినాయక వముద్యమ్మారి ధారాధరం,
బరిరాచతగ భేదశక్తిఁ, బటుప్రిత్రాలోక మోద్వపదో
తర లీలావిశవాప్తి, శత్రువవితా తాపాస్పదమ్మార్తిచే
ధరఁ దార్మన్, బరవాపోనీ వితతి, కుధ్యుర్జిజత్పులంధాధ్యతన్. 35

సీ. రాజవంద్రులుగాని రాజవంద్రులుగాను
 తరమూన్న నరిదావండావషట్టిమః ॥
 నచలేశ్వరులుగాని యచలేశ్వరులుగారు
 సరినేయ ధృతిసంగ పంగరముల;
 ఆనకుమారులుగాని యినకుమారులుగారు
 కచియింప రుచికాండ కాండకలన;
 గోపాత్మజులుగాని గోపాత్మజులుగారు
 సాటి వాగసుభావ భావగరిమః

శే. నమచు జగమెన్ను, బొగదొండు, హోరిమండ
 రాగ్ర థండిత రిష్టమండల ప్రపీర
 కాండనిరిఘన్న మార్తాండమండలాండ
 రుండు పెదమల్ల నాయకాథండలండు.

36

ఉ. పూనికబాలచాపలము, బొండు నిభప్రకరంబు; సుడ్డలోఁ
 సూన బిలేశయాధిపతుడు: గూర్జము సూడ శిరంబునిల్పేఁ
 దా నగపాలియున్ నడవనై నను నేర: దటంచు మేదినీ
 మానిని సేరె నోర: పెదమల్ల మహీను నహీనయోవసున్.

37

శా. ఆమల్ల కీతినాథరత్న కరదీవ్య న్నండలాగ్రాంశుమ
 దామఫేమ, రణాగ్రసీమ నరిగోత్త్రమేఱులం దూల్చు, సు
 ధైమప్రాధిమఁ గేతువుం దుసుము, సుద్యత్నండరీకంబులఁ—
 భూమిన్ వ్రాల్చు, సురాళిగన్నాన్ బురాభూతేతరప్రక్రియున్.

38

తే.గీ. ఆధరాధిపు నతులు లింగాంబ, కొమ్మ
 మాంబికయు, నలచిన్నలింగాంబ, వేంక
 టాంబ, మల్లాంబనా మించి రాత్మసాథ
 సేవనాయ త్త చిత్తతాష్టేషు; నండు.

39

సీ. పొళ్ళాత్మ్య జడరాశిఁ బ్రాహోంచి నర్క్షద
 యగుచు, వర్తిలు రేవ నతకరించి,
 రాగభూయిష్టోత్ర్మ రహి సర్వతోముఖ
 వర్తనగల, సరస్వతిని గేరి,
 బహులపంకోదిత పదోక్కుదయింబున
 మలినమై తగు, సర్వమసుత నాడీ,
 నీచోపవర్పణ నియత భంగామాప్తి
 పెలవెలనో, జాహ్నవిని హసించి,

శే. సాధుభాషాసుగతిఁ, జారుచరితయుక్తి,
 నిత్యనిర్కులచి తృత, నిరుపమాన
 కాంతి సంక్రాంతి, సుహ్నాంగుఁ; గవిజనాంత
 రంగ రంగద్దుకొలంబ, లింగమాంబ.

40

సీ. ఆలింగమాంబికయం దరాత్త బలిష్ట
 భేదన చఱ మల్ల భిధురపాణిఁ,
 దూరకాత్ముఖయ ప్రద్రపభా విస్మార్తి
 నతిక్తియుతు వేంకటాద్రి గుహనిఁ;
 జిన లింగమాంబయండు నమీన పంకజా
 తార్థను లింగ వృషాభిషైరి;
 వేంకటాంబికయండు విషులవనీ పాల
 ను క్షముఁ. జినలింగ నరపసురథి,

శే. బహుళ శార్వీర పాటన పటువిహారించి
 నంతర స్థాపితాబ్జనేత్రాంచి శాసు
 భావుఁ జినమల్ల భూపాల పద్మహితునిక
 గాంచుఁ బెదమల్ల మేదిసీకాంతుఁ డెలము.

41

ఈ. అందును వేంకటాద్రివిభుఁ దష్ట్యతసాయక నాయకాగ్రిము
స్వంద నిపాతితారిష్టర సంతతియై కమలాధి పొంచితా
మంద మహాశయాంకుఁ దయ మాన్యగుణావనలోల చి తసం
బంధపరీతుడై జగతి భాసిలె నౌర! బుధుర్ సుతింపగన్.

42

సీ. పటుపుండరీక సంకట గృహాశ్రేష్ఠికర్
పటుపుండరీక సంకటము లయ్యుఁ;
బృథలాచ్ఛవల్ల వి స్తుత చత్వరమ్ములు
పృథలాచ్ఛవల్ల వి స్తుతములయ్యుఁ:
వితతసాల కదంబవృత లసద్వేశ్క్రమల్
వితతసాల కదంబవృతము లయ్యుఁ;
ఘనచక్రి ఖగ్గి సంగత రాజవీథులు
ఘన చక్రి ఖగ్గి సంగతము లయ్యుఁ:

తే. వేంకటాద్రి ఈమానేతృ విపులభాషు
దండ కోదండ నీరదాభండచండ
శరపరంపరుఁ, బరహాంస సముదయంబు
పెఱచి, చనునెడు, దట్టురనితతి నెల్ల.

43

కం. ఆతని తమ్ముడు లింగ
జ్యుతలపతి వాగడుఁ గనియై, సమదారినృప
ప్రాత మనోజ్ఞాత ఘనో
ధూత రజనైన్య విజితటువమం డగుచున్.

44

మ. పరగోత్రాభృదసీకమున్ గదిసి, కుంభతైన్యగ్రూ సము
త్సుర మోరాకృతి నంబి, తచ్చిరములం గల్పించే గీలాల, ము
ద్భురవేగోగ్ర తదాహగ ప్రతతికా దుర్వాపమై, లింగఫూ
వరు ఖద్దచ్ఛల వారిదంబు; నుమనోవర్ణా తిచిత్రుక్కియన్.

45

తే. అతపని యనుజఁడు, చిన్నలింగావనీశు
దలరు, నైజమహాభాసు దఖిలశార్వ
రాణి దూల్చియు నరివధూపాణి కాత్సు
రఘుణవిరహంబు, జేయు: జిత్ర్ప్రవశ త్సీ.

46

సీ. లాటూంతరమున కేలలితవిగ్రహు గుణ
ప్రేషి, వినూతన చిత్రరచన;
వంగమండలికి నేవరకలాశాలి ప్ర
తాపంబు, సూడ రత్నంపుబరణి;
కాశ్మీరమునకు నేకక్యాయణనిధి కీర్తి
వారంబు, మహానీయ వజ్రపేటి;
అనిచోళమున కేయమనశిలని యూజ్జు,
యలరాయ తెలిము త్రీయంపుజ్జల్లి;

తే. యతుడు వాగదొందు జగముల, నరినృపాల
మకుటతట కోటికాపీత మణికలాప
రాజి నీరాజితాంప్రమినీరేష శాలి,
చావజిత శూలి, చినలింగ భూవచోఇ.

47

కు. అతపని యనుజఁడు, చినుమ
లీతరుజనీరేజకరుడు, అలి నొప్పె మహా
నృత గాయకసుత సాయక
పత నాయకఫుటిత సౌర హరిషేషుణై.

48

సీ. కంధన్యహేతి ధారాధరంబగు, గానిచో,
రాజహంసాణి సోలుపెట్టు ?
లీనరేశ్వరుశోర్య మైనతేజమ, కాని
చో, లోకతమములు దూలుపెట్టు ?

లీరాజపాటి మందారకాథియ, కాని
యెద, సుమన్ చేస్తుణు లడుపెట్టు ?

లీమహేంద్రునికీ త్రై కొముదియగు, గాని
యెదు, గువలయ మోద మెనగుపెట్టు ?

తే. లసుచు, విబుధులు నుతియింతు రమర్కై ల
కందరా సంచర ద్వేవకామినీ జ
నాభిగీత నవీన “చౌకూ స్తిమల్ల”
బిరుదని శంద్రు, జినమల్ల భరణిచంద్రు.

49

ఉ. ఆ యసుజల్ భజింప విమలాత్ముఁడు, ముమ్ముజీమల్ల మేదినీ
నాయకు, తుర్యినేలెసు, గనత్వదపీర మసార సారభా
మేయ కళిందజాజల విముఖిత పాదపునర్ఘవ ప్రభా
వ్యాయత జహ్నుచావినతి వారిత విద్యుఢశేష దోషుడై,

50

సీ. ఉన్నతకూట సంపన్నవర్తన ద్వేన
సంతతేరాధరసమితి రోసి,
యెల్లకాలము జిహ్వాపుత్తి వర్తిలునట్టి
శేషుని పొందపేత్తింప మాని,
యిపేయ మదయు కికలిము దూఁగు దిగంత
కరిమూర్తులను డాయనరుగు టుడిగి,
యలఫుజడాన కిఁ దలయె త్తవెఱచు మ
హోకమరస్యామి నంట వెఱచి,

తే. చెందె భూకాంత యాత్మనిస్సీమ భూమ
సకలగుంరత్న భూషితాశాపధూటి
కా క్రవణకోటి, ఖరతర ఖద్గపాటి
త విమతకరోటి, మల్ల భూదవకీరీటి.

51

మ. ఘనభేరివర భూరిభాంకృతిజ రేఖాసంధి లేఖాలయం
బసతున్, మల్ల నృపతుత కీతిపరాట్పాగంబు లేగన్, ఘనా
యవమున్ జేరె మహావిలాఖ్య ; దురగవ్యావిధ యుద్ధోచితా
వని పెంపొండేఁ దవీయరత్నతతి వర్వన్ రత్నగర్వాచిధన్ . 52

సీ. శగ మహావిగ్రహ మగుకిరాత్క్రేణీఁ
ఖ్రిష్ట్యగ్రదళిత విగ్రహముఁజేసేఁ ;
విప్రమోదావహ వృత్తులో యవనుల
విప్రమోదావహపిధలఁ జేసేఁ ;
ఘనపద్మత్రికమ గ్ర్హణిలగు శాత్ర
పుల ఘనపద్మతి మెలఁగు జేసేఁ ;
విష్ణురథర్ముగ్రిష్టులో నహితుల
వుతుల సుధర్మాఖియుతులఁ జేసేఁ ;

శే. వమచుఁ చువారి పరిదారితారిహా స్త్రీ
మట్ట నిష్టుల నిగ్రం నౌత్త్రీకముల
పేనఁజ్ఞిలు, జయలక్ష్మీ సేరె నోరి
పీరమల్లాక్షమహాపాలు, విమలశీల . 53

రా. ఆలోచింప దశీవిదానముమహావ్యధింబు ; దోషాకదుం
ధారేఖావఁ కిచ్చునీగి, యొకతోయంబై కలమాత్రమై
చాలంపక్కన, యొక్కపత్రముననెంచన్. మించుఁగా మలభూ
పాలగ్రామచే సాలిషద్గుఱతతిన్ భావించుచో నెంతయున్ . 54

సీ. వ్యోజిరాజ పెఱఁగంద వివిధకలాపాలి
పచరించుఁ ద త్రాయపాటు లేక,
యలమహావటుఁ దెన్న నటులకృంగార వ
ర్ధనుఁ జాపునింతైన క్రాంతిలేక,

తారాశలీంపు దరువామృత రసాఫి
ఘరణంబు గావించు నరుచిలేక,
నవలాధిష్టనిచెంత నథికగహ్వర విషస
ర శ్రీలభాను భారంబు లేక,

- తే. ముల్లభూపాలు ముమ్మడిముల్లకోరి
కీ రీకాంతామతల్లి, వంకేజజాండ
కాండ గర్వతిభార సంక్రాంత యయ్యు,,
ద త్తదనుకూల ఫేలనాయ త్త వృత్తి. శె. 5
- తే. ఆధరాధిష్టనతులు చెన్నాంబి, తిరుమ
లాంబి, ముల్లాంబిక, యనంతమాంబిక, యన
సాతతాత్త్వియ నద్దుణస్యుత సుకవి
సూక్తి ముక్కాకదంబటై, యొప్పి ; రందు. శె. 6
- సే. తాఱంచలాత్కృష్టై తను గన్నవారికి
బలసుస్తుదెచ్చు నశ్శాతపాణీ.
దతరజోగుణయు కీ దానవద్దివముల
నంటు గంధోదగ్రమైన భూమి,
నొకమూలఁ బడియుండి యుచ్చసింహానన
మంది తాఁ జండికర్మైన గౌరి,
నురుఁడు వాత్రువ్వు నష్టరవిగ్రహముఁ బూని
నికిష్ట రాజాస్తానికెకుగై వాణీ,
- తే. బరిహసించుచు, జనయిత్తు భవన కీర్తి
దాయవర్తన, సాత్ర్యిక ధర్మనియతి,
భర్మచిత్తానుసృతిఁ, బూజ్యవటలసేవు
జెలఁగు నద్దుణికురుంబి, చెన్నమాంబి. శె. 7

శా. ఆ వామామహసండు మల్లవసుధాధ్యత్తండు, దచ్చెన్నమాం
భా వామేత్తంయందు రామవిభునిన్. మల్లావనీవల్లభున్,
ల్రీవాసేత్తం: నిమ్న; మల్లమయేడం గృష్ణాధిపున్, మేదినీ
రావుంగాంచే: నచంచలప్రమదసాంద్రా: మాధవష్టోణిపో: 58

కం. ఆందగ్రజందు యుప్తీ
కందర్పుడు రామధరణికాంతుడు, వెలసెన్
మందరబల బంధుర భుజ
మందరధర చథిత వై రిమహిపాంబుధియై. 59

సీ. ధర్మనీర్మిధనంబు దాచేసి జనకజ్ఞ
పాణాకృతిక్రీదఁ బ్రిబలఁదేని,
నవరజ కీత్త రాజ్యతిథాతుండు
వనబరవ ర్తన వఱలఁదేని,
పతత సుగ్రీవమష్టాత్ముఁదై దాప
మున మథవత్సాను, దుషుమఁదేని,
సురు గోవిషోరాత్త పరజీవనవిధియై
యల పుణ్యజనభుర్త సంపఁదేని,

తే. సాటి యనపచ్చురాముడు, సౌధుమకృత
కేళి, పర్వంసహా భారతాలి, త్రాత,
సాగ్నివంతావపా? సాధ్యవన నిత్య
కీలి యగు, రామభూపాలమోళి కెపుడు. 60

మ. శరజాతంబుఁ దృష్టికరించి, రజనీజానిన్ గలాభంగమై
పరవంజేసి, యధఃకరించి యలపర్వస్యామి, రామక్షమా
వరుకీ త్రిచ్ఛం నత్యలోకమునకున వాగ్దేవితోఁ జెల్పికై
కరమేగు, సురధేను వాస్యమటుగాఁ గావించే, మధ్యపృతిన్. 61

కం. ఆ రాము నచ్చి వెలసెన్

ఛై రామా రమణం డశుచు, మల్లాధిషుఁ డా
సారాయత ధీరాశుగ
వా రాహత షై రిదానవద్దిషుప కుబుడై.

42

సీ. కురుల పట్టునకు నేయురు కలానిధియాళ్ళ

దరుణచంపకగర్భి దామకంబ,
మథురో పకంతసీమున నేమహాగు
తతసుఱ శ్రేణి ముక్కా లలంతి,
కరహాట కటకభాగమున కేరాజు తీ
ప్రప్రతాపం బజ్జురాగ ఘటన,
మద్ర మధ్యమున కేమాన్యకలాపాళి
గమనీయమేఖలా కలకలంబు,

తీ. లల విదేహ దేశమున కేలలితమూ తీ

తీ గర్వపరచర్చికాస్పాతీ, యతఁడు
“రాజ చేకోలగండాం” క రాజితుండు,
మల్లభూపాల చంద్రుండు మహిఁజెలంగె.

43

చ. అపువమ మల్లికార్ణున యశోంచితుడైన కమారమల్ల సో
వనిపతి డాయఁబూని రిపువారము లంత సుపాంతపాహినీ
ఫనతరవారులై మునిగి గ్రష్మన్గాంతుడు సొరసుందరీ
జన కుచకుంభ కూటతట సాంద్రమ్యగీమద సారసంగతిన్.

44

సీ. శ్రీ నంద దనుచు సామైనమే హానుఁ; జా

యల మెచ్చుదనుచు బల్యులవునెఱపుఁ;
దన పదంబునుఁ జేరదనుచు వెల్యులఁబోవుఁ;
జెఱఁగుముట్ట దనుచుఁ జెందుమలుపుఁ;

దలముజూడ దనుచు దాఁ గలంగు! నేజావ
 ఘనము నంటదనుచు గలదొలంగు!
 గటక మెల్లుదనుచు ఘనదానరతిబూను;
 గనుదోయిగప్పు కోదనుచు రోజూక

కై. శూలి, పోరాగ, మాశరత్మాలఘనము,
 ముహలి, జదధీసు, దుగ్రమోళి, సురవాత
 ఓంబు, శేషండు, వారిచరంబుజూని,
 గేరు మల్లావనిపాలు కీ త్రికన్య.

85

కే.గి. ఆఖరాథ్సు పిమ్ముట నభిలభూమి
 భరము నీవు ధరించితి; కిరికులేంద్ర
 కమలవల్లభ కులకై ల కరబీనంస
 దుంగనాభులతోడు బెన్నుద్దివనుచు.

86

సీ. బంధుర వనకదంబముల పాలుగఁజేసే
 ఘనతర ఘండరీకముల నెల్ల
 శిథరిశిథాచ్ఛేటిఁ జేరంగు బరికొల్పు
 గలితసారంగ సంఘముల నెల్ల
 పోర మహాబిలకోటి నుండఁగఁజేసె
 బ్రిథల పరాశగవటలి నెల్ల
 గమలేశ్వరాధీనగతిఁ బొనంగఁగఁజేసె
 దత వై జయంతికావితతి నెల్ల

సి. దస్సు నవియెల్ల మఱచిను దానుమఱవ
 శాక్షున్పువచిహ్నములు డాఁడ నందునందు
 శత్రువువకోటి నీథాటిఁ జకితవృత్తిఁ
 బరఁగి చనువేళ మాధవధరణిపాలు

87

చ. అనల మహీనమై యెసఁగెనోర! త్వదుర్ధతోర్యలక్ష్మీచే:
ధనదుఁడు వొందేడాధరహితస్థితిఁ దావకదనవై ఖరిన్
గని; యచలవ్రజంబును ముఖస్పుటవర్ణవియు క్రీ గాంచే నీ
ఘనతర ధై ర్యవైభవము గన్నాని; మాధవరాయ! చిత్రతన్. 68

సి. తాఁ గుంభినీశత్రదగి ముఖ్యరుచినెల్లఁ
బర శిలీముఖకోటిపాయ చేసేఁ;
దా ధరాభిశత్రదనరి శృంగమునెల్ల
ఘన గండకాండనంకటముఁ జేసేఁ;
దా భోగిరాజత్ర దాల్చి పదంబెల్ల
సాంద్రాహితి జర్జరముఁ జేసేఁ;
దా భూమిదారత ధరియించి పురమెల్ల
బహుళ దుష్టి_ర్తిదుర్భరముఁ జేసే

గి. ననుచుఁ, గరిరాజి గిరిరాజి నాచారిపతిఁ
గిరిపతి నిరాకరించి, యిర్ధరణీకాంత
సెందె నరభేద వైభవంచితు, నభీతుఁ,
గీ ర్తిసంపన్ను, మాధవక్షితివ! నిన్ను. 69

పు. భవదీయోగ చమూవరాగ పటలాత్రశేణి యాదోనిధా
న విషంబల్వడియ్దావ, జన్మవసుధా నవోగ్రుదోలాధిరూ
థ విప్పక్కితినాథు నూచు బిలరూటసేమ, చిత్రంబు మా
ధవరాయేంద్రః త్వదీయహేతి వెలికిందార్ఘున్ యశఃక్షిరమన్. 70

సి. ముక్కితపాణటై వికవికనగువారి
స్వ్యయంక సంగతిఁ జెండనీదు,
తల నిల్చికొనఁబూని తహతహాపడువారి
ననురాగయు క్రీ దాయంగఁ బోవ,

దడుగు వెట్టిగలేక వడతుచుండిడువారి
 స్థిరమహారాష్ట్ర జీర్ణ జనదు,
 తృణగర్భ మగు మోఘు దెబుచుండిడువారి
 నెదమీఱ ముఖమంట గదియ దింత,

గి. మనుపదో! మహాస్నానులఁ, బెనుపదో! న
 వీనకి త్రి సంతాన, మివ్విటులసౌర!
 తావకీనాసిలక్ష్మీ చిత్రప్రశ స్తు
 వితతగుణసాంద్ర! మాధవక్షీలిమహోంద్ర!

71

మ. భరతీన్ మాధవరాయ! తావక బలోద్యుద్రోచుపొళీకృతో
 ద్భుర భావత్కు మహాగ్నిభూషిప్రమాణై తోపంగ, నాన్విక్షకీ
 వరు, లవ్యాప్రము భూఱి, తద్వలమున్ భాటిభూమధ్యజా
 కరథి యప్రమ, యంచ నెంచుట లికంగై కొండురే యొంతయుఁ. 72

సీ. శారదనారద సాదృశ్యము వహించి
 జాంపమండలి నంద మందజేయి:
 బుధవర ప్రపోదబోధకత్రీఁ భూని
 భూరిహరిచ్ఛాయఁ బొయస్తమీయి;
 సామోద పుండరీకాఖండరుచిఁ గాంచి
 పర్వతజ్ఞమతికిఁ దోషము మటించు;
 ననుపమాన ఘనార్థునాభిఖ్య నలరారి
 పూండురాజ విభూతిఁ బరిపవిల్లు;

తే. నందనందన పాదారవింద త్రూతి
 వసి తాత్రయ, శ్రీమాధవక్షీతిక!
 తావ కాఖ్యతికాంత యతాంత మగు వి
 జాసుకూల్యంచు దెల్లమై యైకయల్ల.

73

పీ. భూరిప్రకంపన సూఫ్తి గ్రశ్మునలేచి
పటుతర రథచక్రభంగ మూర్ఖి;
వరమ స్తకోద్ధైశ పదవికి నెగ్దురాకి
తథ్మనాఖ్యామృతచార్ణ గ్రోలి;
యతను సంగుర మాప్తి యంటువాయిఁగ జేసి
యాత్మైకవింతనాయతిఁ దవిల్చి;
యచలయోగ్భేష మలవడఁగాఁ దీర్చి
కస్ముల నీచొల్పుగా ఘటించి;

తీ. సుధుచిరాపారముల్ మూర్ఖి, వరమళ్తి
భవదనిభుజంగి, జటిలతా పదవిహార
విభవములఁగూర్చెఁ ఇరహంనవితతి కెల్లఁ;
దనం మాధవరాయి! నత్సాంపోరాయ!

74

తీ.గి. ఏబుధ శిక్షియుఁడవు. శాత్రువియుఁడ, వభిల
కావ్యవేచిని, ఘనతారిగ్రుక వ్యవహార్తి
నెఱుఁగుదుపు, నీకసాధ్యమే? యింపుమీర
గృతి వినిరిగ్రుంపు; మాధవక్షితివః యనిరి.

75

వ. అనిన నేసు ఐరమానందకందజిత చౌవయారవిందుఁడవై.

76

షష్ఠింతములు

క. భాషాధివ శేషాహివ
భాషాభాషాయ తాత్మివముగుణ తత్తీకి—,
దోషాచర దోషాచర
దోషాచర చక్రకలిత దోర్పుల భృతికిన్.

77

క. కోపాయత పాపాయత
భూపాయత దసుజమథన హ్యాజీతమతికి—,
గోపాలన గోపాలన
గోపాలన నిబిచరతికి, గోహిత కృతికిన్.

78

క. కమలాస జనక నాభికీ,
గమల నోషంధతమస కమలాంకునకున్,
గమలాలయ కమలాలయ
కమలాలయశయన భృతికీ, గాంతాకృతికీన్. 79

క. శరణాగత పరిరత్నణ
చరణ ప్రవ ఛాత్మచి త్త పరసీజనకున్,
నరకాహిత నరకాహిత
నరకాహిత ఛాంతలికి, వరసారథికీన్. 80

క. శ్రీవాసజ్జబప్రోలి
భావుకప త్తన విషార పటుశేలనకున్,
గోవర్ధన గోవర్ధన
గోవర్ధనవృష్టి హృతికి, గోపాలునకున్. 81

వ. అర్పితంబగా నా యొనర్పంబునిన “చంద్రికా పరిణయం”బను
మహాప్రబంధంబునకుం గథాక్రమం బెట్టిరనిన. 82

కథా ప్రారంభము

ఉ. శ్రీ నిరువోంది నైమికముసెన్నగు: నందు నిజామలాశయ
లాన దృఘావబద్ధ కమలావర దంతులు, శౌనకాది మా
నీనులు, సూతజన్ బలికి రేన్నపుడేతె ధరన్ నిరీతిగా?
నాన్నపుడు దెబు మన్న నతయాయత కౌతుక హరితాత్ముడై. 83

శా. సారాకీఇ కలాకలాపనిధియై, చక్రప్రియంభావుక
శ్రీరమ్యాకృతియై దినేశకుల లక్ష్మీమూలమై, యద్దరా
ఖారం బూనె ‘సుచంద్ర’ సంజ్ఞనోకభూపాలాగ్రగణ్యండు; ద
చాపురిత్రంబు వచింతునంచు జలికెన్ జంచబ్యచోవై ఇరిన్. 84

క్రపథమాచ్యవనము

సీ. వరసుం సన్మణిప్రాత సంలభిచే,
                శ్రీతమహీభృద్వర్య వితతిచేత.
విచరఫ్ఫనాఘన ప్రచయవిసూప్తిచే,
                విమలచక్రి ప్రచారములచేత,
బటువేగవన్మహోభంగ కాండములచే,
                ఘనవాహినీ సమత్కురము చేత,
సాంద్ర నానావన చక్రసంప్రాప్తిచే,
                నమమరాజీవ నేత్రాలిచేత,

ఔ. నలరు; అచ్చికిఁ బుట్టెనిల్లన, ననఫ్ఫల
                శై లరిషునీలమయసాల సామజేంద్ర
కలిత సితపద్మకచ్చంద్రకామినీక
లాప రుచిరంబు, శ్రీవిశాలాపురంబు.

సీ. పర కొబ్బరాగ భావ్యజ బాలాతపా
                నిశఃంభిత వియద్ధసీనచిలము,
సౌధ వజ్రచ్ఛవిచ్ఛల చంద్రికావియో
                జిత లేఖ కేళివేశ్మతల సరము,
స్వస్తిక నీలత్యపామిష ఘనదత్త
                కేకాస్యన స్వసత్కులతక నగము,
రథ్య వలభి తార్క్ష్యరత్నశోభాకూట
                యవసార్పితామోద కార్కురథము,

ఔ. భర్తుకేతు పటాంచల పవనగళద
                నంతకుచాన మధురసాఫలాలిభాద
నాశయోత్పత దతులకీరాభిరామ
గోపురము, మించు, నిలవిశాలాపురంబు.

- చ. కలిమనెలంతకై నలువ గాంచిన మేటీవిచిత్రశక్తిరాజిలఁ, బరరాజభీకరతఁ జెన్నలరన్ సృజియించినట్టి యజ్ఞల జలజంబునఁగు, బురివజ్రమణీవరణం, బగద్రయన్కులఱున నొప్పు, దెబీసాబగుంగని వైగగనంబు కోపఁగన్. 87
- మ. పురసాలంబు నిజాఖ్యపెంపుగననో: భూరిప్రవాచాప్తము స్వరనీలాఁ సమావృతులు, పరిషా నవ్యాలవాలమృతాంతర సందృశ్యమువై, చెలంగుఁ, బొగదొందనో: దాని పెంగామ్మలబ్బురమై రాజ పతంగ దొగకలనంబుల్ రేవగల్ గాంచున్. 88
- చ. అనఘు హరిప్రతానయుతి, నట్టికరావికరాప్తి, భోగిరాజునవరిలభ్యి, విప్రవంసంతతియుక్తి. బురంబనారతంబును దెలిదీవికన్న సిరియానిమనన్గని, రక్తిజేరి, నిల్చిన కలశాఖ్మినా విషలజీవనభేయము వొఱ్పు, నెంతయున్. 89
- మ. అయిదై చూడటిడున్ మహీస్థలి, వికాలాఖీశ లోకేట్టుక్కుతస్మిరణన్ బొఱ్పు పురోర్ధ్వకిన్ బరిఖ, యంబోరాజినఁ దామ్రురత్న రుగాలోకనిష్కతి, శక్రిషుణిభా ధ్వంతాఖియుక్తిన్, మనోశార చప్పారుతర మెప్పుడున్ మెఱయ లోకాలోక సామ్మంబునన్. 90
- సీ. వెలయింపనేరఁ డ్జ్యుల 'చంద్రికా' రూఢిరవి. 'ప్రభా' సంస్కృతిఁ ల్యాబలుగాని: కనుడు 'కావ్య' శయగొరవం బగభేది, యురు 'కల్పతరు' లభ్యి నొపరుగాని: దఱియ నోపదు 'పట్టధర' వరోద్ధతి శేషు, జపమ 'లోచన' యుక్తి మనులుగాని: ప్రతిషుటీంపు గలంగుఁ 'భార్యాకరమ్మార్థి కబ్బారి 'కౌముది' నలరుగాని:

- గి. యనుచుఁ దత్పుచినత్వ గవాధివత్వ
కుండలిత్వ ద్విజేశత్వ గుంఫనములు
పరిహాసింతు రెల్లము డఘురి నథీత
సకల సుగ్రోభతతు, లగ్జిజన్మపతులు 91
- ష. అతులాత్మిప్రతిథి నిర్మత కమలాఖ్యాచైత్ర్యజుల్, త్రాత చ
ప్రకటతుల్, విర్మలధర్మ హేతులు, సమస్కారప్రపియుల్, నిత్యసం
భృత విశ్వంభరు, లంచితోదయు, లదోషైకప్రకముల్, మింతు రూ
ర్జిత తేజోయుతి, లోకబంధులన, ధాత్రీసాయకుల్ దత్పురిన్. 92
- మ. అలఘు శ్రీయుతి, సద్జావన విషోరాధూధి, లేఖస్తుతా
చల ధర్మధృతిఁ, బ్రాహ్మితానమ నిధిచ్ఛాయా ప్రహృష్ట్య తుపహృ
త్రీలకాస క్తి. నవారతంబుఁ బురి నెంతేమించు, నర్యేశమం
డలి, స్వానంత గుఱప్రవృథిగిరిమ నార్జిట్లు, నొనొనవన్. 93
- చ. పురమణి, హోలికో త్తములు పూనిపునధాన్యపుఁ దిప్ప, లర్పుభూ
వియచిశిఖాళిఁ బైపయనివేఁగఁ, దదభ్యదయాదితంత్రమౌ
హారిపద, మంతికస్థలగతాంచిత దివ్యధునీతరంగ శీ
కర నికరంబులఁ బోదివి, గ్రమ్మన్జల్యముటించు, నిచ్చలన్. 94
- మ. అలితోద్యత్నుడశీ లాపములు, మేఘావాత్ పాదాన్వితం
బులు, దంతాంతరశోభి హోమవలయంబుల్, ధాతురేషా సము
జ్జలతావ త్పుటకాంతముల్, మదగజ్వాతంబు లమ్మీటి ర
థ్యల నిచ్చత్తచరియించు, జంగమకుథృత్యామ్యంబు సంధించుచన్. 95
- నం. ధర హారికెక్కుడన్న మహిత్క్రమమూని, యహీనకాండ భూ
స్వరగతి నొంచుపెంపుఁగని, వాజికులేకతనొంది, యొంతయున్
హారిహాయమానహారి యగునట్టి తరంబు వహించి, పైంధవో
త్పురము, సెలంగుచిట, నిజతార్థ్యసమాఖ్య యథార్థతం దగన్, 96

- ప. వరవళ్ళకము భాసివహాయుతి, భాస్యచ్ఛంద్ర చక్రాష్టివీ
బీరథ్రచేణే వహించియుఁ, గదునథండీభూతవిస్మారిచే
నశ్రద్ధై పొల్పుట నోకొగ్గు! కేరు, గిరికన్యాధిశ చక్రంగణై
ఖరి, సువ్యద్వాలభి విలంబిత మణిషుంటాకి ఘాణంఘణిన్, 97
- చ, ఫీర సుమనో వితానములచే, ననిమేష విలోలలోచనో
త్పురములచే, ననభ్రమణికామయ కూటచయంటుచే, సిరిం
గరము పొపంగు వీటినవకాంచన సౌధపరంపరల్, మరు
దిరివర వై ఏరికెబొలుచు, దివ్యప్రథం బథరీకృతంబగుఁ. 98
- మ. అపడినానిల వాపనాజనిత హోద్రాప్రిం, బురిన్ భర్ముహ
ర్షై వితానాళిత యోషిదాస్యములఁ జేరంబోవు దివ్యపగ
బ్రథస ద్వంద్రపాకి, తుభ్యమనజ్ఞాంతిన్ దొలంచున్, విలా
స వనీ సాలాలతాంతగంథ లహరీసారంబు మధ్యస్మతిన్. 99
- య, పుర చామీకరసొధ చత్వర మణిష్పుత్తి ముఖంభోజముల్,
శరజాసాలయ కుద్యబింబితములై, చక్కంగనన్, దోచు ని
ర్ఘరదర్మార్పుకరాభిచద్రిత నికారా జ్ఞేరిష్టమితాపువా
గ్గేర సంయోజిత చంద్రకారణచయవ్యాప్తిఁ, విజృంభించుచుఁ. 100
- చ. అతులక్ష్మాగముక్రమము స్వాంత్రీత భూరికలస్యన ద్విజే
ళ తతులు దెల్చు, వీటిమణిసొధము, లాజిర హర్షైలక్ష్మీపైఁ
జతురత నించునేన, గృహపాచత్వర వీథికలొంది, జాలకా
రతిఁ దగుచునల్లుఁ దొరాజిల ఱువ్వెడు మొగ్గచాలనన్. 101
- మ. తరుణుర్ వీటిరోగ్మహాకి నిసి ముక్తాకంతుకం బాడువోఁ.
గరకంజంబున జాతీ, బింతి, కడకేగన్, దత్పుతినజేరు చం
దురుఁ, దయ్యాప్రిగ్రహించి, గోర్పుగుఁ, దదస్తోకాహతినగందెగా,
కురుమాత్స్యము సత్కులాధిష్ఠతి తెల్లుందున్? మహింజాచగన్. 102

సీ. భవ్యతారాహాథీ! బదనభంబులు మించి
 దొడలు రంభారీతిఁ దొడరియెంచ,
 చేసావరస్సార్థి మెఱుగుజన్మ లెనంగ
 నానల్ తిలో త్తమోన్నతిఁ బొసంగ,
 చారిటేవిలాసత నక్కియుగైము వొంద
 నఖికముర్ చంద్రకలాత్మణింద,
 నతనూర్వాసిస్సార్థి నలరి వేణికలెచ్చి
 దనులు హోమైకవర్తననుమెచ్చి,

గీ. నహచూ! నిర్జర సీరజాసాయ వితాన
 హారి సౌందర్య సంగత్తైకమాని
 తావయవకాంతి సంపత్తి, నదరినిల్న
 సిరుల, నలరుదు, రబ్బికంఫరలు; వీటి.

113

మ. అనిశాశేష బిముప్రవేషిత పురీంద్రారామపంక్తుల్, గళ
 ద్వాన సూనోఘ పరాగపూగములఁదో త్తన్ సేతుపుల్ దీర్ఘి, కీ
 రనికా యస్యనికృత్త పక్యఫలసిరంబుల్ తగన్ నించు, నొ
 య్యాన పోషింపనో! సంగనాఖ్య మనునాకార్కిద మెల్లప్పుడున్. 104

సీ. జాలకమాలికా జాలంబులెత్తుట
 నుదుటుముత్యపుబెరు లొసఁగుమనుట;
 సరస బంధూకగుచ్ఛముఁ జాపి కప్పుట
 నలప్రోద్దు గ్రుంకగావలయు ననుట;
 దళముగాఁ గెండమిడళములు గూర్చుట
 నీ మీద ననురక్తినెగడె ననుట;
 చికిలి సంపెగసనల్ సెలిమిచే నిచ్చుట
 గుఱుతు చంపకలతాకుంజ మనుట:

గి. తెలువకయశేఖి, కడునేర్చు దేఱవడఁగ
నలరుబొంకులఁ జెలఁగించి, యథిలకమన
పూళి తమదండకై యాసవడఁగఁ జేసి;
విరులు విల్లురు, కుసుమలావికలు వీట.

105

సీ. సేసకొప్పుల నమర్చిన మొల్ల మొగడ చాల్
సరిగ రుమాలపైఁ జక్కుఁదోప,
వలెవాటు వై చిన సుఖవుఁ జెందిరకావి
వలివమల్ పదవల్లవముల జీర.
• నెలవంకరేఖలు నెలకొన్న పేరుర
ములఁ జిల్గుతాపలు తశుకుసూపఁ,
జెలువంటు నెగడఁ దీర్చిన కొర్కుతకస్తూరి
ప్రపైల మేల్తావి మట్టుమీఱఁ.

గి జెక్కుఁగవ ముత్తియపు బొంట్లజిగి వెలుంగఁ,
బలకుఁగవ్వింపు వీడెంబు వలపునిగుద,
నలరువేడుక వెనువెంటఁ జెలువ నడవ,
పేడ్కుఁ జరియింతు రనిశంబు; విటులు వీట.

106

చ. అల నగరాధిమౌళి, సరసాగర్చిఱు తెంచఁజరించు చల్లవీ
వలి, తను భృంగకోటి గొలువ్వఁ, ‘విహనేత’ యనంగ, సొంపుపై
నలరెడి పద్మినితతుల యందవుడావులు సెంది, యుఱ్చుచుం
గులుకుఁ, జిగుర్చుఁ, గన్నెలతకూనల మేల్వుల పూని, చొక్కుఁచున్ 10

మ. అకలంకాంబజ పూళికాసుఖిత భృంగాళి తనూకాంతిదం
థ కళిందప్రీథ వాసుషంగ శిఖిదామా తాండవాపాదనో
దక భంగోత్కుర ఘర్షణక్రిమ సముద్రచ్ఛ తృయోబిందు శి
తకరీభూత పతంగ, గంగ, దనశుం దత్పుర్చింతదేశంబున్. 108

మ. విలసత్కారటి కానుయాయి విభుదవీపి న్యానధ్యామృతం
బుల, ముక్కురుసుబండుకాలు; పురీభూదేవపాళి కృతో
జ్యోల నానావిధయజ్ఞ తన్నవహవిస్పుంభుక్తి. బహ్రూషా
వశ లెల్లఫు, సమర్యాఖావ, మజరత్వం, బూని, మోదింవఁగన్. 109

చ. అనువన సారటి తటయుగాంబుజబ్యంద మరందహారము
లగ్గనిమలు నిండి, యానదిజలంబులతోఁ బ్రిహహింపఁ, జైవయిన్
జను నశివంక్తి, బొల్పెనఁగు, సాగరసీరముద్రావి దస్పిచే
నవికము మేఘమాలిక తదంబుకదంబము గోల్పఁ జెరెనాన్. 110

ఉ. పున్నమరేలఁ గాఁపువిరిబోడులు, కాంచనకందుకంబులం
జెన్నగు చంద్రికాంతతట సీమల వజ్రిపువిల్లదొంతి నే
య స్నేరయంగఁ, జాలినరయంబున, మార్పి గృహింతు రింపుతో,
నన్నది నిర్కులోర్కుకల నందినఁ. హృద్జసుధాంకు మూర్ఖులన్. 111

సీ. కమనీయ కామినీగానంబు, కమనీయ
కామినీగానంబు గలినిమెఱయఁ;
జక్కాంగ చక్కనిశ్వసములు, చక్కాంగ
చక్కనివ్వనములు చక్కుఁబెరయఁ:
బహుళ హార్యాళికార్పుటికలు, బహుళహా
ర్యాళికార్పుటిక లైక్యంబునొంద;
సారంగరాజ ఫోషంబులు, సారంగ
రాజ ఫోషములు మిత్రీత్వ మూనఁ:

గీ. గలితవాహినికా కలకలము, నిత్య
కలిత వాహినికా కలకలము బెరయఁ;
వప్పురపుఁ జెల్చిచైఁ బోలె, నమరతటిని
చెంత కుచిజీవనస్థితిఁ జెలఁగు, నెపుడు. 112

క०. ఆ రాజుధాని కథిపతి

మై రాజీల్లాను ‘సుచంద్రు’ డను రాజు, మహా
దార గిరీశోరు దరీ
వార వరీవృత్యమాన వై రిప్రజుండై.

113

సీ. తన చారుకీ ట్రీ సంతానవల్ల రికి స

జ్ఞాలముల్, నజ్ఞాలలీల నెనయుఁ:

దన నిత్యదానంబు వనజ్ఞాలయమునకుఁ

బుష్ట్రురం బతినీలపుష్ట్రురముగుఁ;

దనభిడపుప్రత్యుఖిధాన కాదంబిని

కరీరాజు, లరిరాజులై తలంకఁ;

దననవ్యధామ సాంద్రదోయతమునకు ఇ

ద్వోయతుండు, ఖద్వోతరీతిఁ బొనఁ;

గీ. దనభుజు భోగిరాదోఘమునకు ధరణి

చక్ర, మెంతయుఁ జక్రపక్షస్తి దెరయి;

వెలయు నభిరామసొందర్యై విజితమదన

శక్రముత చంద్రవిథుఁడు ‘సుగంద్ర’ విథుఁడు.

114

చ. అలము మహాంబున్న, గువలయ ప్రీయకారి నిజోదయంబున,

నులిత వసుచ్ఛటావితరణంబున, నిష్టుల లత్తణంబున్న,

గలిత చకోరదృష్టపసుఖప్రద రూపముఁ, గడున్విరా

జీలు, నలరాజు గై కొనుగ జైలదె ధాత్రీ సుచంద్రవాముఁ? 115

సీ. పుణ్యజన ప్రీయమున మించనేరాజు,

ప్రబిలు నేరాజవిపక్షగు ప్రీ,

నైక వహసార్పిత్యవాప్తుం దేరాజ,

పకలాశ లేరాజు చక్కు-బ్రోచు,

బహువజ్రభావల భాసిల్ల నేరాజు,
దనరు నేరాజు సత్కువి హితాత్కుఁ,
బరదేవహరణ చాతురి నొప్పు నేరాజు,
బలయు కీ నేరాజు పరిధవిల్లుఁ,

- గి. జెలగు నేరాజు నిచ్చ యశ్చంఖలైక
లశ్చ లోప్పారుఁ, దనుషును ల్యుకీగొలువ;
సహాహి! యారాజు దనరు దివ్యప్రణత్య
మానిత గుణాంశ పరజి తామ ర్యు రాజు.

116

- మ. పరిసంవర్ధిత చంద్రనాగకుల రాట్పుడ్చమ్మతంబై, నిరం
తరమున్. బొల్పు తదుర్వరాధివ సమయుత్తీర్చి వారాశి, పం
కరుహించాండము నిండుటల్నిజ; మటుల్గాకన్నచోఁ, బుష్కురా
న్నరసీముఁ గనుపట్టునే తరణీమండ లేయేక సంచారముల్? 117

- చ. అలఘు సమి త్తలంబున, మహామహిమంబునుఁ బొల్పునా కుభు
త్కులమణి దోఃప్రతావ శిథికూట, మిథ్రుతివీజనానిలం
బులుఁ గదుఱబ్బినం, గరగుఱబోఁ! యనికాదె యిండసీమకుఁ
వలగొనఁజేసె ధాత యనివార్యజలావరణంబు నేర్చునన్? 118

- సీ. గురుతర త్యచిసార గులోక్కత్కురమ్ములు,
సరస విహారమందిరము లయ్యు;
ఘనకందరా ముఖోగ్రత దురింజాలంబు,
కేళికా దీప్మి కాపాఁ యయ్యు;
గటకళోభిత తత్గ్రావ కూటంబులు,
దాఖ్యిజ దాస్తానవితర్థ లయ్యు;
సభినవ శతపర్యికా వృతాధిత్యకర్త,
కలిత ప్రసవ తల్పుకులము లయ్యు;

గి. పంతుము నాటవికవర సముదయంబు,
లభిమత వయస్యవర్య చయమ్ములయ్యి;
మలయ, నగవీధి, నమ్మహీవలయనాథ
చంద్ర శాత్రేవగోత్రాతలేంద్ర తత్తతికి,

119

మ. ఇల సజ్జాలకథానమాన మగు నాపృథీఖ కీర్త్యాఖ్య ని
ర్మైలహార్యైంద్రమునన్, దాచియ నవధామయ్యాజ మార్తాండమం
డల రోచుల్ ప్రపరింప, నచ్చటఁగన నార్జిల్లు, వేధోండమం
డలు లెంతేఁ ద్రసరేణబుండపమత న్యంథించిఁ యొల్లప్పుడున్. 120

సీ. అత్మ కిరాతభ్వ మత్యుత్సవముఁ బూన్వ
వనచరాపృతీఁ గూర్చువర్యుఁ డలరు;
ననిశంబు దర్శీకరాప్తీఁ జైకొని మహో
ప్రఫ్లాండై కుండలిరాజు దనరుఁ;
బరవద్దినీ సునంపర్గుంబుఁజేసి దృ
పుండయ దిక్కురీంద్రీండు వర్షిలు;
బహ్వాళిపంగతీఁ బడని యొచ్చటఁ జరిం
పగనోపక కులాద్రిభర్త నిల్చు;

గి. గహనముల నొక్కఁడై దంష్ట్రీకాంతుఁ డదరు;
పనుచు నిరసించి, షత్కులు, నమలరూపు,
ననమగుఱు, నాత్తయోవను, నలమునంవ
రాధ్య, రాకొమరనిఁజెంది, యవని యలరు,

121

మ. కనుఁ జాయన్ సిరి వాయ కెప్పుడుఁజెలంగన్, నమ్మఖంబంది పా
వని వాగ్మిని యొప్పుఁ, గీర్తి కుచిభవంబూని సేవింప, మే
దిని బాహంతరనంగతిం బొదల, ధాత్మీభర్త, ధాక్షిణ్యవ
ర్తవ సత్పీతి వహించిమించు, సురవర్యప్తుత్య నితోస్యన్తిన్. 122

వచనము : పకలజగ చ్ఛాసన పొండితీ ధరంధరుండగు నారాజుచేఖరుం, దొక్కునాడాతీశ్వరుయేవా సమాయత నానదిశాధినాయక మనోపహరోత్పరోలోల్లాన సంపాదక విభావిభాసిత చంద్రమకు టాలంకృతోత్తమాంగుండును, గరుళారస పరిపూర్ణ తాపాంగుండును, పకలభువన విజిగేషుప్రవసేషుయోజిత రసాలకరావనాంతర దృక్ష్యమాన కోకనద వలారాద్రథ విధ్రమద భూర్భుమధ్యవిరోచమాన శిభిశిథాంచిత విశేషకవిశేషుండును, వచనేందునిర్గత చంద్రికాయిత దరహాసభూమండును, మహాభోగమణిగణ సముపేతాపీసాంగద శోభితశాహుండును, నతనభూతిభాసమాన దేహండును, నవవధితైక సద్గ్యుతియుత్త హరిభాషితగణండును, శారదమన్ప్రభా జయకృత్యసితాంశుక సంవేషిత నితంబతలుండును, హరివిరోచనసంతతి రసాధికరాజవర మకుటవాటికాఫుటితసరోజరాగమరీచిరాజి నీరాజిత చరణకుశయుండును, ధీరగణాలోకామోదదాయి శృంగారాతిశయుండును నగుచుఁ, గలితమహారజత కూటస్థంభ వారంబులం, గమసీయకాంచన వితానగుచ్ఛ ప్రభాంకూరంబులం, గలకంరికాజన గానామృతా సారంబులం, గరమొప్పు, కలధోతాగారారాజదాస్తాన భవనరాజంబును, గనుత్రాహారిపుమణియు భద్రసనవంబున సుభాసీనుండై, యహితమహాబిల విధ్వంసన శంససీయసామృద్ధయరీణుండుగావున, నిజపరాభూతికారణ దారుణసమీరణసముత్సురణంబుగోరి, తనకు విన్నవింపు జేరిన మేఘమండలంబుడంబున, నొక్కువిఱువ కుధరకుచారత్యంబు వట్టిషమేఘడంబరంబు, గనక చుల్లరీ శంపావల్లరీ భాసురంబైయేషుసూప, నరిభేదనోధారకరకాండమండితరాజ సాహయ్యంబును, నతిహిద్వతర ప్రకాశనితసదనీకసాంగత్యంబును, నధిగమించి విజ్ఞాభించు నిశాధిదేవతతో జగదంబుచరింపనోపక, వష్టువడిన యంబుజూప్రథింబంబుతీరున, నొక్కుహారిసీలకుంతలావతంసంబు శూనినయిభిరూప జాతరూప హంసరూపధూపకరండంబువలను జాలుగామెవలు సామూఛిధూప ధూమమాలికలు, తదంచర సంస్థాయి రమారంబు తనూతల వినిర్యదభిరామ శ్యామధమాకిల మోహంబు నివ్వటల్లఁజేయ, నిరంతుచపంకజరాగ కంకణప్రేంకార పూర్వకంబుగా నొక్కరాజకీరపాణిలలామ మీచు ధవళ వాల

వ్యంగనంబు, లసుపమాన పవమాన మృదుయానకలనా నద్యమాన గగన గంగాతరంగ దోలికావీధి నుయ్యల లూగు నవదాతప త్ర్వీంబులకు సగోత్రంబులై వైచిత్రీజెత్రింప, విశాలవిలోచన శతపత్రపత్ర విలసనంబును. విమలభుజామృతాళ సౌందర్యంబును, విసీలభ్రమరక శోష్టవంబును, విరంజితకింజల్గు మాంజుల్యంబునుబూని, సరసగణ్య లాపణ్యవైభవంబున నలరుపద్మినివై మోహంబుహూని పొర్చుకాలిక వైరంబు కేంచి, ప్రేయంబువచింపజేరి, తత్కృతకమలలాలితం బగు శీతాంశుమండలంబు దండినొక్క భజంగభుజ్యుందయానామతల్లి దాల్చిన కర్మారకలాచిక నయసామోదఫీచికం జేకూర్చ. మహానంది గోరాజ కుమారముబ్బులు, సెంతలంగులువ, నపూర్వవిభవంబునం భేరోలగంబుండు నవనరంబున.

123

సీ. స్వ్యకట్టాక విక్రమష్టానన్నర్జేణ
యొదఁబోలే పరభూతి యొదలనొప్పి,
హృదయసారస వీధియొదఁబోలే నలినాడ
సంభృతి కంధరాస్తలి నెవంగ
మహిత శిష్యోదితామ్మాయాః యొదఁబోలే
నలఘుజటారేఖ తలఁజెలంగే,
సత్కృష్టపనరచి తాధ్వరావః యొదఁబోలే
సత్కృష్టపన్నారి చత్తలూనే,

గీ. ననుచు నెమ్ముచి నద్యతంబడర, నథిల
జనములు నుతింపనరుదెంచె; నమ్ముదంబు
బూని, సుకలానిరస్తోదుజాని, సుగుణ
మణినికరభాని, శాండిల్యమాని, యపుడు.

124

మ. మనిరాజిటరదేర, ద్వాష్టితజనామూలోయ్కి వైచిత్రీమే
ల్గుని, తోద్దోనెదుఁగి, శ్రీకివినకుల్ గావించితో త్రైన్చి, మా
తన చాపికరపేటినుంచి, యఁగోత్రాకాపినీ కాముకం
దనుహాందన్ ఘటేయించె, నాదమికిఁ ధానాతిథ్య మప్పట్టన్. 125

క. విమలాపనమునఱతి, యతి

కమలాపన లచుదనుజ్ఞిత వసించి, మహా

సుమహా రసారుహార్య

త్సుమనో రపసూ క్రీ, దపసితో నిల్లనియైన.

126

ఛ. మానీ! సేమమేమిక, ఘంగళమె యుష్టుచ్ఛాత్రరాట్స్యికిన్,

నానా నూననప్రసూనములు సిందన్ మించునే యూశ్రమా

గామీకంబు, లవంతరాయకలనన్ యజ్ఞాషు లీడేఱునే?

శ్రీనాసారుడునె మీమహాషజము నిర్వేలాసురానీకిన్ ?

127

చ. యతికులచంద్రః పత్సువలయప్రియమై తసునీదురాక, మ

ద్వితికమనష్ట తాపగతివేగయలంప, గలంప సంతతో

ధృతతర పంకజాతములఁ, దావకపాద నిషేషణమా

దృతి మసునా కథాఃిగనునే ధరఁ దక్కిస్తరాజుచక్రముల్ ?

128

చ. కరము మహీయపుణ్యలతికన్ షఫలత్యముభొందఁ బూన్ని

సురభిచరిత్రః నీవికుల పొంపుగఁజేరితి, శక్యమే? భవ

ద్వార సుమనోహితత్వ ఘనవై లరినప్పుతిఁజేయ, నీదయా

పరింతిగాదె యుత్సులికథాయక భవ్యతదుల్ సెలంగుటల్.

129

మ. ఘనకౌత్సుర్యము నావయిన్ నిలిపి, వేడ్సున్వచ్చి తప్యత్పురా

తనభాగ్యంబునఁజేసి, యోతపసి: రత్నశేషులో, భూమియో,

ధనమో, ధేసువులో, కరీంద్రములో, రథ్యప్రాతమో, యిషషవ

స్తునికాయం బనివార్యభ్రూతికు టెయింటుఁ, దెల్పువే నత్స్యాపుఁ ?

మ. అని యాభూపతి పల్గు— యోగిమణి చిత్రాంకూరితానందుఁడై,

యునవంళోత్తమః తావకీనకృప మాకెల్లపుషున్నేమ; ము

ర్య నితాంతై కమహామహాన్నత భవాదృజీష్టత్ర సాంగత్యవ

ర్తన నిచ్చర్లమనుమాకుఁ జేకురునె జాగ్రద్భుషధోపావశల్ ?

131

తే.గి. అనిశము నమస్తవోక రత్నై కదీత
సలరు నీకృప సకలేషమంది మించు
మాకు, గోరిక యొక్కింతమూత్రయైన
గలదె భవదవలోకనాకాంతదక్కు ॥

182

మ. సకలార్తి విదారణంబు, సుమనస్తోణంబుగావించి, ధ
ర్మైకులం దెక్కుడవై, జగత్త్రియత, ధాత్రీకాంతః నీవాపు; మౌ
నికులచేష్టులతో నిరీతి మఘముల్ నెగ్గించుచున్, మేము, వే
దుక వ తిల్లుడు మూర్కమార్కి; సురకోబుర్నిచ్చ హర్షింపఁగన్. 183

మ. జపసుల్ సాగుగు, వేదపాతములు నిష్పుత్తుయ్యహతన్ మించగా, ద
దపముల్ పూర్వతతనొంద, జన్మములు నిత్యంబున్ బ్రికశింపగా,
నృప! యుష్మన్యుహిమంజెలంగుడుము నిర్వేలప్రసూనప్రసూ
న పటల్యంచిత సాలజాలయుత సన్మాన్యశ్రమస్తానికన్. 184

చ. భవదవలంబనంబున నపాయము గానక యిన్నినాట్ట మా
నవకులచంద్రః సౌఖ్యకలనవ్ దనరారితి; మట్టిమాకు, స
త్పవనవినాశకంబు, మునిజాల మహఃప్రమదాపవశరకం,
బిచు నోక కార్యమచ్చెనిపు, ధార్మతిచేనది చిత్తగింపవే? 185

వ. అని, వెండియు నయ్యతీంద్రుం డానుచంద్రమహేశచంద్రునితో
నిట్టనియై. 186

సి. ఘనవైరిమకుట ముక్కాజయత్రీ కపె
లాపాచనాపాది లలితశరుడు,
భుజబలవ్యాఖ్యత్పు భూభృద్విదా స్యాను
శింప త్యాగరత్న పీరతటుఁడు.

రణభేరికా థాంకరణ పరిప్రాపిత
చూదింప్స్తోకోకేశవురవదుండు,

ప్రతిదినస్యుదిత కార్యిష్ణాపిత ప్రతి
మాన్యతాకమీరి మేహితగృహఁడు;

గి. ప్రథలు, నాత్మచమూ ప్రతిప్రష్టితేష్
ఏహికా ప్రసిద్ధి వునుఁవున రీవదున్న
మన్మథ సుమేరుకందరా జైవపన్ను
పోసురుండు, తమిస్రావిధాసురుండు,

137

చ. అసువమ థేనుకాహితత నందిచరించు, మునిప్రజంబుల్లా
చెనుపుఁ, గడున్ మహావప కృష్ణిటభవాషులు దూలఁజేయుఁజ
య్యనుగలఁచున్ బహుదకచయంబుల, ప్రాణ్యధరిత్రి శ్యాముల్లా,
జనవరః దానవద్వివము, సాంద్రమదన్పురణంబు పొచ్చుఁగన్. 138

పీ. హరిహాయా స్యాతతస్ఫురణు దూలఁగు దార్చి
శుచిధామ మహిమంబుఁ జూఱవుచ్చి,
చటులమహాకాల పటీమంబు దిగుఁద్రోచి,
సానాశరచ్ఛటూర్త్రీ నడంచి,
కమలవర ప్రభోమంబు మాయుఁగుఁజేసి,
ఘనమరుత్పుర సాలగరిమముంచి,
ప్రచుర సోమావలేపంబెల్లు గరుగించి,
పంచాస్యశక్తిఁ బోపడ నొనర్చి.

గి. యిట్టు, లాహుర్యదేవ వంశేశ్వరుండు,
విశ్వహరిదీశ విజయా ప్రివెలయు, నాత్మ
చండవోర్ధండ మండల మండలాగ్ర
జనిత సతీప్రార్తిదీ ప్రి ప్రచారమూర్తి.

139

మ. నవసంగ్రామధరా హృతంబులగు నానాలేఖనాగాస్యయే
భ వితానమ్ముల, సాధ్యరాద్రథములన్, బ్రాంచత్తరంగాస్యర
త్పువిమానంబుల నొప్పుఁజేసి, హిమగోత్రాభృత ద్వరీరాజధ
వ్యవతంసంబున, మించు, నాతడసురేంద్రానీక కోటీయుణిన్. 140

- చ. అలదనుజేశ్వరుండు, మృగయావర మానసుఁ టై, నిశాచరా
వకులుభజింప, మౌనికులవర్య మహాటజసాజీఁజేరి, తా
బలిమినుఁ దాపనేఁంద్రతతిఁ బట్టివధించుఁ దదూర్మీతాధ్వర
జ్యులనము లార్పుఁజేయ ననిపారిత శీఁఁత వారిధారలన్. 141
- తే. గీ. థర శక్రంబుల నడంచు; సారపవన
హానససృతిఁ బొల్పు; భూరి దోషానువృత్తి
నెనసి చేలరేఁగు నాదానవేఁర్దుఁ; దపని
నవియకావె? తమిస్తనిర్వాణ్యజగతులు. 142
- చ. థరణిపచంద్ర! తద్వనుజదోష్యమును సకలర్షి నాయకా
ధ్వరములకున్, మహాజపితృవార జపంబులకున్, ప్రతివత్తో
త్కురములకున్, దపస్తినముదాయ తపంబులకున్, సురేంద్రదు
స్తరతర విఘ్నముల్ వాడమసాగెజ్ఞమీ; బహుకాలమేంతయున్. 143
- చ. అనుపమ తైత్స్యపంచితగవాఁ సురారిహరింతు; మైవ మా
యనఫు మహాతపోర్రిత మహాంబు వ్యయంబగునంచుఁ, దన్మతిం
గనము; గవాఁ నయ్యనురకాంతు హరింపుము, భూపాయైన, నీ
యనము మహాతపోర్రితమచార బిలఘుత్యము నొఁదుగావువుకా. 144
- మ. అభిలాపైకివిధానశాలివి, పవత్సాధిశ మాయాతమి
స్త్రు కారాంశందవు, జన్మయ్యభూవిహృతి సారళ్లండపీవోటు, స
ర్వయిలధ్వంపనదక్షియాదనుజా సంగ్రామోర్ధ్వ బాణోద్ధవ
చ్ఛిఁ గూల్పందగుదీవె, హూనము మనస్సేవంబుఁ దద్వుత్తికిన్. 145
- కం. అనిపల్గు—, నృపతి, దయా
ధనిసేల్గు—, బిలుకువాలుబోరలం గచుఁజు
యని యల్గు— దూఱ్యపలు
దనిజుల్గు—ఁజేసి, నియమితో నిట్లనియైన్. 146

చ. పుడమి నృపాయ రబ్బురమ్ముఱూన, బలంబులతోడ నీడువెం
బడి నదుదెంచి, రాత్రిచరబంధనిఁ గూల్పెడ, నంతయేల యి
య్యేడ నలదానవం డనుగనెంతః భవత్కృష్ణ వాఁడునాకసా
ధ్యఁ దె? హరిగాచియున్న, హరుతో రణమేదిని కేఁడుదెంచినను 147

మ. దసుభూ భారవిము త్తి గోతలము వెంద్కి, గోతలా ప్రైవ్ సువ
ర్పునికాయంబెనయ్యఁ, సువర్యయుతి శశ్వత్పుద్వైతానంబులం
దనరన్, భాయినిసద్వైతానముల నానామౌనిగేహంబు లె
చ్చ, నవాస్త్రీవిఁ గూల్యఁ దత్పురరిపుస్యామిన్ రణస్యంబునన్. 148

త. గి. యమికులమహేంద్రఃయదికార్య మనుచునొక్క
శిఘ్యఁ బనిచిన, వచ్చి యాఁచిప్పోవ
మాశుగాఁ సురారాతి నవనిఁ గూలి
చెదను, మీరింతవనికి విచేయదగునె? 149

చ. అని, విభుఁ దమ్మునీళు వినయంబునఁ బూజనమూన్ని, భ క్తిచే
ననిచి, నిజాత్మంత్రిజనత్తై కవచోగతి పమ్మదంబెదన్
దనరఁగ, నాత్కుదివ్యవృత్తనా నికరంబుల రా ఘటేంచి, తా
నెనపె. జయప్రయాణ నియత్తైహికమానసవిధి నంతటన్. 150

మ. గళదర్కుంబుఁ బనీపతత్కుజము, రింఖల్లోత్రగోత్రంబుఁ, జా
చల దుర్యోవలయంబు, ఫక్కుదభిలాశాకంబు, భిర్యన్నపు
స్థేలమేహామము, బ్రథశ్యదృక్జము, రణత్పుద్మాపనాండంబునై
యలరెన్. దన్మహిపాల జైత్రగమ బంభారావ పుప్పునన్. 151

సీ. సితకాండజాత సంగతి విరాజిల్లటఁ
జ్ఞాక్రాంగ మనుటకు సందియంబె?
చారునూనవితాన సంయు కిపెలయుట,
స్యందనం బనుటకు సందియంబె?

వరమై జయంతికా వరిష్ఠీనొప్పటి,

జ్యక్రి దానగుటకు నందియంబె?

సుకర యుగారికాంగకలల్చిఁ దనరుట,

స్వద్రథం బగుటకు నందియంబె?

- గీ. హరిథయంకర భూరిధామాప్తి మనుట,
జగతి నిది తార్క్య మగుటకు నందియంబె?
యనఁగ బొగడొందు రత్నశతాంగ మహి
డధిఘుకనునన్నఁ దెచ్చె నియంత యొకఁడు.

152

- చ. తొడవులు మేటిమేనిజిగితో నిగ్యదన్, గుడివంకఁ గెంపురా
పిడియముదోప, బంధున్వపబ్యందము లందఱునివ్వటిల్ వెం
బడినెడయాకరా, దషకుబంగరుఁజేల యొకింతజీరఁగా,
వెఫలె హజార మాన్యపతి, విప్రయుగంబును దృష్టినాఁగుచుఁ. 153
చ. కొలు విపు డబ్బు నంచఁబుకోర్కు(రు)మహీఁఉలు నిల్చి, కొల్యుమొ
క్యు-లు మటియించిరపతి, కుంరకలధ్వనివేత్రు, లంగర
ట్యు-లుఁడు వరాకితం, దత్తుకోసలనేత పరా, కితండుకే
రబుఁడు పరా, కతండుకురుఱాజు పరాకని, యుగ్దింపఁగన్. 154

- మ. నృవరత్వంబు, విసీతసూతతిల కాసీతప్రియస్యంపనం
బిపు డింపెచ్చగనెకిప్తి-యొప్పె, మఘవాళదిం గనన్బాల్యు పూ
ర్జుపయోజారియన్, బుధావఁ నవానందంబుఁఁ జాడ న
శ్రవదం బాగుచు వాహినీశ్వర మహాభంగార్థటుల్ పోచ్చగన్. 155

- వ. ఇట్టు లాలోకమిత్రుం డహీనభూరిప్రగ్రహాప్రకాండ పరిస్యాతంబును,
వథిలపన్యఁప్రకర వర్ణసీయప్రథా భాసమానైకవ్రకసము వేతంబును,
నాశగ మాగ్రాతికమణచం వేగవదనమావదాత తురంగనంయోజి
తంబును, నమంవినుతాఖిరామ ధామారుజసారథి విభాజితంబును,

నైరాజిల్లా శతాంగరాజం బారోహించి, యాత్మియభక్తిభావ సంసక్త చిత్తంబన నడరు చక్రకాంతచక్రంబలం గటాషీంచుచు, ననివార్య రసవిశేష విలసితపదిదైనీసందోహంబుల కామోదంబుఁగూర్చుసాంపు నం చెంపొందుచు, నథందురాజమండల తేజోగౌరవంబుఁ నిజతేజో మహిమంబన సంపాదించుచు, నక్షిణదస్యాపీత్తం సమ్మద విశేషకా త్తద్ర కరకాంధుంచిమంబునుఁ జూపట్టుచు నథర్వశార్పుర మాహోత్పునిర్వపశోల్లానంబున వెడతె నయ్యుద.

156

చ. హరిభయకృ ద్రయాన్వితములై, యథిరూపకలాపకాత భా స్వరత వహించి, చూడుగు వాజివరంబుల నెక్కి, రాజశేఖర తనయోఘు, మేంగె మహికోంతునివెంబడి, దివ్యశక్తితో నరు దగు తారకాత్మిధరదాత్మ సమాఖ్య బుధుల్లోనుతింపఁగన్. 157

చ. తనుపులకాలిమేలువయ్యఁ దారిఁనబంగరుజూలుచాలు చ క్కుని కటీసీమలం దనరుగై రికరేఖలడాలు సాలఁగ న్గాన ముదమూన్వ భద్రకరికోటులు వెల్పుదెరాజువెంబుఁ జ య్యునుఁ బదమేఘుగాళితతు లందుకజూలకయు క్తింబునఁగన్. 158

మ. అపరెన్ దత్పుతినేఁగునీలమయ చక్రాంగంబు లింద్రివరో ధముఁ దప్పించుక ధాత్రీజేరిన సముద్యత్పుష్టులావర్త ము ఖ్య మహామేఘుకులంబులో యనఁగ, జక్కాంగాంఢధారా విశేషములన్ భూరిమణీ శరాపన విభాజాతంబులం జూడఁగన్. 159

చ. అనఘ విసార పాళియతి, నంచితశ్రుధశరాపీఁ, బుండరి కనిచయలభ్యి, నాగవరకాండనిషక్తిఁ, గన్మాంబున వా హిని, యల యంతుమత్తుల మహీశ్యరు వెంబడినేఁగఁణోచ్చెన త్రణది భగీరథాసుసృతి భవ్యరయష్టితి నేఁగుచాడ్చునన్. 160

- చ. కలిత మృగంగతుంగరవగ్గ, నట త్రీదోతను ప్రభో
జ్ఞసింపవలాకి, యంబుదరవ ర్షమునను, దగనాథరేంద్రునై
నలరెడుమానపంబున, మహారాజాతవినాశ, ముర్యరన్
దెఱపు ప్రసూనవృష్టి, జగతీధరశత్రువు నించెనయ్యేదన్ . 161
- చ. అల యజ్ఞరవగన్ రవికులాధిపు పార్శ్వగవాహపాశ్వని
స్తులగతిజ్ఞ లభూకి వితతుల్, విరళోదయగాఁ ఘటీంపఁ, ద
ర్ఘులవిచర గజేశకరపాకి, నిజామితక్షికరాంబు మం
డలని రసోదయస్థితిఁ బెనంగఁగ నెంతయుడార్పేఁ, జిత్రతన్ . 162
- చ. అతలిత పై జయింతయుతి, నంచిత సాగరజాతదంతిసం
గతి, ఘనపక్తి సంభృతి, నఖండితపై భవ దేవనాయకా
యుతిఁ, దనరాథ నాన్యపబిలాకి, యైపంగె ధరిత్రీ జంగమ
స్థితిఁ జరియించులేభవరిచెయ్యనఁ, జాపణకింపు నింపుచున్ . 163
- ఉ. అతటీగాన రాజితె, మహాప్రతికూల భిదానిదాన వి
దోయతిత కాండమండిత చమూదధి శేఖరమర్యాఫీథి, ము
క్కాతివిభాసితం బగు శతాంగవరేణ్యమైనై, దదుర్యా
నేత, సితాంతరీపమున సీటుపహించిన, విష్ణుపోలికన్ . 164
- శై,గి. అప్పదు సదనీక మధ్యగుండగుచు, నలధ
రారమణమోకి, నేత్రవ్యాంబుగూర్చె;
విమలనక్కతలోకనంపుతి, ధరిత్రీఁ
కేరినట్టి, సుధాసూతిచెఱపుఁబూని. 165
- కం. జననాథఁ డెట్లు సేనా
జన వంవృత్తుడగుచు నరిగె, సమ్మికదినీ
వినద వనీసునద ధునీ
కన దవనీధరవరాకిం గసుగొనుచున్ , 166

- చ. అలవతి, గాంచెజెంత, మన్మైమగుహా గృహవాసే కిన్నురీ కుల మణివల్లకీ పమసుకూల మనోహరగీ త్యాపాంగదు జ్ఞాలసురసారజాల సుమవల్లరికా విచరనిక్కిందని ర్మల రవ భగ్నపాంథజన మానకవాటము, హోమకూటమున్. 167
- చ. కనుగొని, తన్నహీభృదువకంరమునన్ విజరాజధానిపొఱున, సుమనోనికాయపరిభూషితమై, కలకంతికామణి జన్మయతమై, కనత్కనక సాల సుమన్వితమై, పొపంగుచ క్రునివని, వేదగ్ని, వేలము కిగన్ ఘటియించె; ఇనేంద్రుడయ్యదన్ 168
- ము, తమభా నిర్జితమార, మారరిపుకాంతా చిత్తపంసార, సారనిరస్తామకవార, వారణభిదా రాజదృలోదార, దారనివేళాయితసూర, సూరసితభా రమ్యాష్టివిస్తార, తారనిభాయ్యతివిసార, సారపభవప్రస్తుత్య నితోదయా: 169
- కం. శరణాగత శుభకరణా! కరణాతీ తాత్క్వివిధ కార్యాచరణా! చరణానతాసుహరణా! హరణాయిత సత్యమంతకాథాభరణా! 170

పృథ్వీవృత్తము :

దరాధర మచర్చికాధర! ధరారిముఖోయదయ
ద్దరాపహ మహాత్రాదర! దరస్వనోత్సేకిత
శరప్రకర నిష్పతచ్ఛర! శరప్రభూతాలయా
వరాంకకలనప్రభావర! వరప్రదానుగ్రహా! 171

గద్యము :

ఇది శ్రీమదనగోపాల ప్రసాదసమాపాద తోభయభాషాకళ త్రేచెచ్చలగోత్రపవిత్ర సురభి మల్లజీమాపాలసత్పుత్ర
కవిజనవిధేయ మాధవరాయ ప్రణీతంతైన
'చంద్రికాపరిణయంబ'ను మహాప్రబంధంబునందు
బ్రిథమాశ్వాసము.

శ్రీలక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము ద్వితీయానము

క०. అహరీశసుతా వీచీ

విశురణ రణవంపుర్మికటక విశ్వాసే పతష్ట
గ్రహాయాఖ పోజీవద్గృ
స్పృహాయాఖ మద్రాజాలా శ్రీగోపాలా ।

శే.గి. చిత్రగింపము, కౌవకాయ్యాత్మమ్మి

సమతి కిట్లను లోమహర్షణ తమాజా ॥
డైట్లు వేలంబు డీగడార్పి నృపతి హేమ
పటకటే వసించియండె సంభ్రమ మెలర్పు ॥

చ०. ఆంతటేఁ దగ్గరీంద్ర తటికా ంచన కాంచనమాలతీ లతా

వలయ లతాంత కాంతతర వాపనాప నవానిలాంకల్
మలయ విఘండు వేద్గృఁ దనమానపమాన సముజ్ఞలాత్ము నె
చ్చలీఁ గని వయ్యా స్వర్ధుర్మిసుమ జీవన జీవన భేదనో కికన్, 3

ఉ. ఈయగరాజమోఁ మన మిచ్చుట సుందరుతా నెతేఁగి యూ

త్యైయ సమగ్రవై భవగతిన్ దిలకింపగ రమ్ముటంచు మో
దాయతిఁ విల్యుటంచేఁ బవనాంకురపోకఁ జాతమే? వ
యస్యాయచలేంద్రు దివ్యమహామతిశయంబు ప్రియంబు పొంగగ్గె 4

చ०. అని జననేత తత్పుర్మియ సభాగ్రజీవీల కయదండు బూని, చ

క్షుని కెలిమిన్న మెల్లీకలు గట్టిస త్రోవ నగేంద్ర మెక్కుఁ జా
న మరదుచ్చల తిగ్నసలవార మృషావ్యజనాఁ బార్ష్యసీ
మ నలడ మల్లికాయువతిమంధలి యింపుగ వీవ న తత్పిన్ 5

కం. అలరారు వేడ్కుఁ దగ్గిరి

కులరాడైఁ భవముఁ గాంచు కుతలేశ్వరుతో

నల రాచెలి యిట్లను మథు

జలరాశి తరంగ నినద జయ యుత ఫణెత్తిఁ.

6

పీ. కరిరాజ ధీఘూర పరిరాణి తోదార

హరిరాణి హృత సార శరదపోఁ,

నగబారివర జాత మృగబాటరి భీత

మృగ చాలనోదూఖత గృథులధూఁ,

సక లాజరీ గూహనతలా విలీనాహ

పిక లాపినీ హృదాచ బిల గృహంఁ,

అలితాపగోర్కు తరలి తా సేతాజ్ఞాత

గలితాపవజ సాతివిలన నాఁ,

శే.గి. మహివ: కనుఁగొమ తనుజను ర్యుహివ జనన

జనక కలరవకులరవ ధ్వనిత సురభి

భరిత ఘనరవ వనచర తురగవదన

కుల జలదచూఁ, యిమ్ముహో కుధరమోఁ.

7

మ. జననాధేశ్వర: కంటు? రత్నకట కాంచత్స్విష్ట మోళ్యిపుమై.

యనికాత్యాప్రీత రాజసింహాలివయంమై, నంపుతానేక వా

హిన్యిమై, చందన గంధవాసితమునై, యాకై లవర్యంబు, దా

దనరెన్; నీ విట నొందు మాత్రనె భవత్యారూప్యమున్ గాంచె నాన్ 8

చం. అసువమ ధాతధూఁ యుతి, నంచిత కుంజ నిషక్తి, నొప్పు నీ

ఘనసితరత్న గండతటీఁ గ్రాశెడు పొన్న సృపాల: కాస్పి తె

ల్లని తొలుగొరు నెకిగ్న యిలాధరవైరియె చుమ్మ కానిచో

నొసరునె? దేవవల్ల భతయున్, సుమనోభరణంబు దానికిన్.

9

సీ. ఓహునీల తటులఁ గన్వట్ట సూర్యాకృతుల్
పొందమ్ము లని త్రైంపఁ బూనిహూని,
నవ వజ్రకటక మంథలఁ దోయ నైజమూ
ద్రులఁ భరేభమనీపఁ గ్రుమిగ్రుమ్ము,
కురువింధమయ పాద పరణే గ్రామెడు ఘన
మ్ముల వశామతి గేల నలమి యలమి,
గారుడగ్రావ శృంగమలఁ బొఱ్చు సురాధ్య
తటినఁ బెన్నది యంచు రతీని తటిని,

శే.గి. యలఘువీధి భయోప బృంహాక దురంత
బృంహితార్పచి దిక్కేస్తే వ్రీలఁ జేయు,
పమదవై ఇరి నీ యద్రి నంచరించు
వనగజైచే కనుగొంటే? మనుణవర్యఁ

10

చం. కలిత మటేకరాన ఘనకాండ భృతిన్, వరవాజి సంగతిన్,
బొలచు సువర్ష్టకూట మరిభూప విదారణఁ జూడు గాంచనా
చల విజయప్రయాణ పరిషన్మహనాత్మతఁ బూసుటల్ కడుం
దెలిపె మరుదతి ధ్వనయదీర్ఘ గుహచయ భేరికా ధ్వనుల్.

11

చం. ముహుల రాజవంద్రఁ: కనుము ప్రతిచించిత వర్షజాల న
ప్రు నభరయు కీఁ దోచు నలమౌ కిక శృంగ వృసించామూర్తి పెం
పోనరే; వధిత్యకా ప్రభవితోన్నత విద్రుమవల్లికల్ వలా
శన జలరంబ చీర్పి పెంచన లయనెత్తు నవాంత్రపాఖిగన్.

12

సీ. వదనాంబజ మరీచి వారంబు తొయదొ ల్ర
నృక్షనాయక మానరీతి నొంపఁ
గలిత పీణిపాత కలనంబ లంతంతఁ
బుండరీక మదై కభాతి మాన్ప

ద్వితీయశ్వాసము

సరసోదయుగ విభాసారంబు మునుమున్న
కదళికా మహిమంబు గడకుఁ దేర్పు
గబరికాబంధ తై ఖరి మించి వేవేగఁ
బరమ ఘనాఘన స్ఫురణఁ దూల్ప

తే. గి. నలరి కాంతార మృగ నికాయముల నడవ
నిరత మృగయావువ ర్తనా పరత నరతు
గాంచి యిచ్చటి తటుల జరించు చెంచు
చంచరీకాలకలు జాతు జనవరేణ్యి! 13

చం. నికట రుటీ కృపీటనరణిం దనరూపము సూచి భవ్య మో
క్రీక మయ కూటసీము దగు కేసరి తాఁ బ్రాతిసింహాబ్ద్విఁ గో
వకలనమై వడిన్ దుమికి తైకాని సీర్పి తదంతరష్ట ర
త్వకులము లంచు నాత్ముగాని దారున వెల్యుదేఁ గాస్పు మోస్పా! 14

చం. అలఘుపరాగ హేమవననాంచల మించుక జాఱుఁ దేఁటి చూ
పుల మరుగెల్పు నీసాబగుపొంకముఁ గన్నాని మోహతావ సం
కలనత నోమహిరమణి! కంటివే? యావనలక్ష్మి వేఁడియూ
రుయ వెనలించే జంపకపుఁ బువ్వుల మాగిన గాడ్పుచాలునన్. 15

చం. అతుల ఫణిశ రమ్యకటకాన్యితమై, నిజ మూర్ఖభాగ సం
భృత మలినాన్య పుప్పురథురి తిలకంబయి, కాలికాసుషం
జిత మయి, దేవసేవ్యమయి, చెన్నగు సీకు ధరాధిరాజ మో
క్షీతివరచంద్రి! తైకానుట చిత్రమే? ధాత్రి గిరీశ నామమున్. 16

సీ. అలదుఁ దీవియలు బాయకు మించు క్రొందేఁటి
జోటి ప్రోత లొయారి పాట గాఁగ,
పులకంజిసీ కంజముల గాడ్పు దారఁ తై
బర్య పుప్పొడి పచ్చపావడలుగు,

గనక శృంగాగ్ర సంగత పొండు కొండదా
నీకముల్ నవ పుండరీకములుగ,
నతిచల చ్ఛవయుత్తీ నలరు రంభా పుంశ
జాలంబ జయపతాకాలి గాగు,

శే.గి. భోగపతికావతంనముల్, పుణ్యతచులు,
రాజశాస్త్రాల సంఘముల్, ప్రాంతపీఠిఁ
గౌతమ బేరోలగం బున్నచెలవుఁ ఖానె
నీ భరాభుర్యరునిఁ గంశై? భూధరేంద్రః

వ. వెందియు నీహేమకూటంబు హేమకూట ప్రభాకూట సంధ్యారాగోదయ వై ఖరీ పరిషుల్యమాన గిరిమల్లికా ప్రమూనాంబు జాతప్రవాహ సంవర్ధితం బిగుట నాత్మనిదానాభిధానంబునం బ్రిసీర్డిం బొందు నతిమంజుల పొంజులపుంజ వలయుంబు నడుమం జెలవును పొరిజాత మహీజాత లతానికాయ కాయమానంబులప్రింద సందంబులను కురువిందవేదికా బృందంబులపై నిండువేడుక నెమ్మునంబుల ముండుకొన నెచ్చెలిపిందు పసిండిదండియు పూని సుతి మీట నతికలిత కలనాద కాకలీస్వర విల సనంబువ విషమాంబక బిరుదగీత ప్రాతంబులు పొడు తెఱగంటి కయవకంటి దంటల నవీన తాన సంతాన మానంబులం జొక్కిన సంజాత ప్రరోహంబులం బొలుచు చెలవున నుదారకోరకవారంబులం జాపట్టు నీరంద్రప్రియాశు ప్రతానంబులవలన నీరంద్ర ప్రియాశు ప్రతాన నికుంజగేచొంబుల నోక్కుయొద్దనైన నిసభయంబు గానక సుఖంబుండి యాథందల శిలాగంటోపల పలక ప్రతిఫలి తాథిత్యకాస్థల రమమాఁ గరువమాంబక మూర్తులం గని వెఱ దొరయ సవ్వంబు జొరుఁ బాయు చిలవదొరల వణాతల మటేకుల భాస్వద్ధుటి పూరంబులకు నిలావ నోపక వెడలి వలతెంచు కటికిచీకటి కిన్నరాంబుమఖీ కదంబక విరచిత సూతన దోహదూమంబుల యోజం దేజరిల్ల పద్యప్సమత్యద్యమాన ఫలమిత శాఖాకలితంబులను దాడి మీ కులంబులఁ దిలకించి యచ్చటి కాక్రయింపం జనుదమని నిజ ప్రియజనంబులఁ చిలాచు రాచిలాక చిలాకల కొలుకుల కలికి వలుకులు

విని యలరు కళ్ళికారవారంబులవలనఁ గళ్ళికారవార ప్రవాశప్రేషణ లజ్జి రాగతోరణ మాలికలును, నిష్టుల గోస్తనీ విలంబమాన పుల్లగుచ్ఛంబు అచ్ఛవొక్కిక వితానంబులును నములకుత్థుల నానట్టమాన మత్తాకి పొళిక లభిరూప ధూపధూమ మాలికలునుంగ గాగ నమదు మందర వీరున్నఁందిరంబున సంపెగతీవ జూఁఫాగౌలునుల నుయ్యోల లూగు సాధ్యమిత్యాముధ్యాజనంబుల చరణపయోజ సంయోజనంబులకు లక్ష్యం బులై తదీయ స్పర్శన వినిగ్రథానురాగ కందశంబుల యందంబునం జివరించు నశోకానోకహంబులవలన నశోకానోకహ కునుమ వినర వర్షితమరంద ధారాధారా గౌరవంబునఁ బెసులోయు బడిన ధగధగని పగడంపు గోనల భుగభుగవలచు కపురంపు ఉనంటుల చప్పరంబుల క్రిందం జెప్పురావివేడుక ముస్పురిగాన విచ్చులవిడి దాగిలిమ్మీచ్చు లాడునెడ నెడయివడి యడర నుదంచిత చంచరీకమాలికల నుల్లసిత పల్లవంబుల సుత్తుంగ నిష్టుల స్తబకంబుల నుజ్జ్వలత్ప్రక్కికాకులంబుల నుల్లసిల్ల తరుణవ్రిత్తికలంగల కుడుంగ రంగంబులలోఁ దమ్ము దెలియకుండ దాగియున్న యన్నులమిన్నుల వీక్షింపు జరించు సీధ్రాజ తనూజా సమాజంబుల నిశాతవిలోచనాపాతంబుల నహూర్ధవిలాపంబు గాంచు తిలకనగ తిలకంబుల వలనఁ దిలకనగతిలక కునుమ గజస్కక రంద సంపర్కంబునం బదనైన ముత్తియంపుదొనల నిండిన సంకు మదపంకంబునం బొంకంబుగా మృదుమృదు త్వగభినవదకంబుల నలినభవునిం గౌలువు జనిన తమతమ రమణునికై సందేశంబుల లిథించి చెలుల సంచి పంచశర పంచశరీవ్రిపంచిత రహాణశిథి శిఖాంచల చంచలిత మాననంబున నడలి బదలి చెలువ మెలుపు కలువ దొర రాయరంగులం బఱచిన కలువరేకు జముకాణంబుల పయిం బొరలు గంధర్వ సౌగంధికగంధి రత్నంబుల సంతాపంబు నవ విరిసీదు నించియు, తెంజివురులం గస్సియు, జల్లుపుపొడులు సల్లియు, నలరు బొంపంబులం బొదివియు, శికలోపచారంబులు సేయు తత్ప్రియ వయస్యాలలామంబులకుం దోషునిదలై, చూడందగు వానంతికా జాతంబు లలనపాతపోత ప్రచారంబులం గౌగిలింప నవారిత సుమనో వికాపంబునం బొలుపుగాంచు కురువకలతా వలయంబులవలనఁ గురు

వకలతావలయ వల్ల పల్ల వాధరా మండల పుధ్యస్తల సందర్భానీయ పురందరజిలా శిఖర నందనందన చంభృత రణజీత వేషుదండాయమాన మానితకులకుల వాయజ సూత్రాను బింబింబు లహిరూపంబులుగా నెతీంగి యుష్ణాంగి చెంగున నెగసి చరణంబులం క్రోక్కుపట్టి చంచూపుటంబులసించి తెక్కుల నడచి యేమియుం దేరకున్న విష్ణు యుంబు మనంబు బిరయ విఫలప్రయత్నంబులై పురమివ్రాయ కాంకా రమయూర దారకంబులం కొచ్చి కికాకిక కేశిస్యా గరుడసరోజముఫీ వికరంబుల దరస్కృత విలాపంబున పమధిక పథికచేతస్తాప సంవర్ధక ప్రశనవామోద ప్రశంపరలఁ జెస్సుమీఱు పున్యాగ పూగంబులవలనఁ బున్యాగ పూగ మధుసాల రసాల ముఖ్య దివ్య తర్వాతరంబున మంజుల కంజరాగ భిత్తిభాగ మరీచిపుంజంబు భాస్వద దాతప ప్రాపల్య అంజనంబును, శాతకుంభ కుంభవిభాదంబరంబు సంధ్యారాగారంభం బును, వలభిన్నశేవలభి రుచిరహచిపూరంబు నిభిద తిమిర వివర్ధనం బును, ముక్కోలీల విభాసారంబు దారకానివర్గంబును, భూరిస్తంభ సంగ్రథిత హీరరఘుఁ ద్వ్యతిజాతంబు నిష్టంద్ర చంద్రికా కల్పనం బునుం గావింప నష్టిణ త్యందైన క విలననంబునం బోయచు కేళికా హర్ష్యాంబున మిక్కిలి పిక్కుబెల్లు మక్కువు ఇక్కెరవిల్లు ఇగడంబుల మగలఁ కొక్కించి యాత్మియ పుంభావ భావనా చంభూత శ్రమంబు దూలఁ జెంగటివుల చంచరించ నాగక్యావతంసబుల యాగాధ నిక్కావ పమిరంబుల తోరంబగు సిరి నొప్పారు సిందువారంబుల వలన సిందువారాది నగవార శిలాతలంబుల నురుఱ దాల్చియు, నెత్తమ్ము లిమ్ముగా బ్రహమాంచు సెలయేఱులపై వలఱసేరియు, వ్యజాతి ద్వీ జాతుల రాచిలచు పురుసుల దీములు గట్టియు, జిగురుగండె లమర్చియు విచిత్రతర వనవత త్తీర్చి గోత్రంబులం బట్టుకొను తలంపున మొందైన పొదలనుండి యప్పుటప్పబీకి వానింగాను దమకించి చెంచెత తెత్తు నెమ్ముగంబు తమ్ముచాయల వచంకనమయ పముదిత సౌభాగ్యమ్మునం బోయచు చాంపేయధాత్రీ రుచాంబులవలనఁ జాంపేయధరాషుచూ కునుమ గజిత పరాగరాకి మధురప నదీపులిన దేశంబను గపురంపుటనంటి వేయాకుఁభామచి మరకత మకరకేత నాహిత మూర్తిని నిలిపి తదేక

పూజాతాత్పర్యంబున నున్న నదుణో త్రములకు విరు లొనంగు నంతరం గంబునఁ బ్రహ్మదావనంబు పొచ్చి ప్రమథ మధురోష్టే తల్ల జంబులు గేల నూది నిక్కి విటపాంతరాభివేష్టిత మల్లికా ప్రసూనంబులు గోయునెడు దత్కుర సంయోగంబువలన నిజేష్టవలలాభంబు చేకూరెనో యన రఘ్య ఫలంబులం బెంపొందు మాకందంబులవలన మాకందవాననాభివాసిత పవమాన ప్లవమాన నీలాళోక రజజ్సోమంబు ప్రేవగోయైప్రక్రమ నిగ్గచ్ఛ ధూమావ ర్తనంబునం బిర్యు నమందాసంద కందిత చిత్తారవిందంబు లతో ముందుముందుగు బఱతెంచు పురందరాది జృందారక వగ్గంబుల తనూప్రమంబు దెరలంజేయు శితలతర తాపసాశ్రమ నానావిధ వసు ధారుహ నివహంబుల చెంతలం దచ్చియ శాఖాప్రసవముఖ వినిష్ట్యాత మధుపాళికం బ్రహ్మవితంబులను విశారద విటపి పటలంబులవలను, వలను మిగిలి మేరుకుధరంబునుంభోలే శక్రపురాతిఖాసురంబును, హిమవన్నగంబునుంభోలే గోభృతాగ్రర్మకాన్విత కాళికాతిళోభితంబును, మందరధరంబునుంభోలే వ్యాఖాధిరాజ పరివేష్టితంబును, జుక్యమూకాద్రియంభోలే హరిజాతి కలితంబును, మాల్యవద్గోత్రంబునుంభోలే రామ వంచార సంగతంబును, నీలాచలంబునుంభోలే పురుషోత్తమ భూషితంబును, గంధమాదన గ్రావంబునుంభోలే మహావరాహ పాళికాలింగితంబును, నమామోద సంకలిత శ్యామా మహితంబయ్యను నవమామోద సంకలిత శ్యామామహితంబై, వీనమనార్పటి విమూర్తిమహాచిలంబ య్యను నవీన ఘనార్పటి విమూర్తిత మహాచిలంబై, మరాళికాశ్రిత కటకష్టల వనజాతంబయ్యను నమరాళికాశ్రిత కటకష్టల వనజాతంబై, నదృత్కరాజ సారంగ వంతాన సంకలితంబయ్యను నవదృత్క రాజ సారంగ పంతాన పంకలితంబై, కాలాహిత సుమనో నగ భాసమానం బయ్యను నకాలాహిత సుమనోనగ భాసమానంబై యొప్పుచున్నయది విలోకింపుము.

18

- చం. ఆని లలితో కీ నాప్రియ వయస్య శిఖమణే చిత్తసీముఁ బాయని లలితోఁ దదద్రి మహిమాతిశయం బెల్లేగింప నవ్సు డమముకుల రాజమాళి విలమండలి చొక్కుపుఁ దీవెయింబీ మేర్ మను కుల రాజకాంత తట మాగ్గములన్ గనుగొంచు నేఁగుచన్,

సి. క్లైండ వెదదకాకు గఱంగు ప్రవహించు
 జవ్వాడి డిగ్గియ వాల లోయు
 బిడుచు తొక్కుపు గ్రోత్తపబీకంపు జటిష్జ
 శాగైన కెంపురా పణుకువాలు
 పొదరు బొన్నులరాలు పుష్టాడియసుమువై
 లగిలి యొప్పెరు వేదువనన పంటి
 నీటి కాల్ఫ్యూలు బ్రోచిపాచంచ జేషేల
 శ్రూరు తీవరు జాట్టీరాగ నలరు

శే.గి. దాకపందిలి క్రింద నిర్దంపువేద్గు
 దవిలి కోలాటమారు గంధర్వపతుల
 చారు సౌవర్ణకటక సింజా నినాద
 కుల ఘుమఘుమాయమాన మో కోవఁగనియో.

20

లయ్యగ్రాహి

మానిత నవీన కిపులురతి కానఫు పిక్కినిచయ గానములచే నిఱికానీ
 కానుగత మానపచరీ నిరుపమానదుతిచే నిఱికురీనవనితానికర సాన
 ధ్వనములచేననిలయానమునట్టె నిసుదుసూనతతి
 తేనియలసానరోదచే నిం
 పైన యలకోనఁగని యస్సుపతి దానెనసె మానపతటీ నివికమాన
 ముదమంతన్. 21

శే.గి. ఇట్టు లక్ష్మీన నెనసి తదీయచిత్ర
 మహిమ మెంతయు గాంచు మనుజనేత
 తశకు బ్రాగెంపు మెట్టులడూరి డిగ్గి
 యాత్మచిత్తతోడ నొయ్యన యరుగ నచట.

22

చం. పగడపుగంబముల్ తశకుఱబ్బులబోదెల కెంపుదూలముల్
 జగ మగతాలదెంచికలు చక్కని నీలపుఱల్గుబాల్ మెఱుం
 గగు తెలివిన్న లోవయును నచ్చపుబంగరు పేరరంగునన్
 దగు గనుపట్టు నొక్క వికసన్మాణమందప మష్ట దోఁగన్. 23

పత. కనుగొని యాన్సుపాలరతీకాంతుడు విన్మయ మంతరంబులో
నెనయఁగ నోవయవ్యః మన మిచ్చటిని ల్రమే? కొంతప్రాద్ధ ఉం
చసుపుగ మందయానమున నమ్మణిమండపహోరి జేరి యం
దొనరఁగ రత్నపీఠి మందమొప్ప వసించె వసించునంతటన్.

24.

శ్రీ. ఒక మణిపుత్రిక యొయ్యరమును జేరి
కప్పరంపువలపు బాగా లొసంగె.
నొక సాలభంజిక యుదిరిషువ్యుల తెంపు
భావద నేరు పేర్పుడుగ వీచె,
నొక వస్తుప్రతిమ యింహాన్న శైలి నితావి
బొధిపించెడు కలాచిష్టాని నిలిచె,
నొక చొకాటఁపుబోమ్మ యొయ్యనొయ్యను బొన్న
విరిచాలు గూర్చిన సురటి విసరె,

శే.గి. నిటులు పాంచాలికామణిపుటల మూడి
గము లచితరీతిఁ దార్ప నాయమరకే
మండపత్రీ సుతించుచు మనుజభర్త
దండు జెలి గొల్యు సుఖలీల సుండె; నంత.

25

చం. కరు లిల ప్రాల, శంబరనికాయము దూలఁ, దరథులోకము
ల్యేఱు బదువంద, మత్తకన్నియముల్ బెగదొంద, గండకో
తప్పరములు ప్రసుక్కుఁ, బుట్టవముదాయము నెవ్వగు జిక్కుఁ, గీళము
ల్తరతతి సీగ, సూకరకులంబులు దాగ, మహాదృతంబుగాన్. 26

సీ. అఫిలజంతు నిఫాద నారూఢిమైఁ, బోలె
నతివివృతంకైన యాన్సు మమర,
నాశేభములఁ జీర్పనట్టి సిబ్బుతిఁ బోలె
నతిఁ గన్న నభరసంతతి పెలుంగ,

స్వమ్మగ హింసేవిహారము గాంచురత్తిఁ బోలె,

దలమై నెగయు వాలదండ మొనర.

నిగుడు కోపాంకుర నికరంబగుటుఁ బోలె

నితకేసరముల కెంజిగి చిగుర్పు.

తే. వక్రదంష్ట్రీలు శతకోటివాడు గెలవ,
వర్ధులపుఁగమ్మగవ భానువాసీఁ సేర.
ఘుటఘుటార్పుటీ ఘనకోటి పటీముఁ దెగడ
నోక్కు సింగంబు వడీఁ బొదనుండి వెడలె.

27

కొ. పెలలి జిమ్ముళ్ళే గౌరవ
కలనుఁ లంఫుంప నృపతి గ్గొని నిజ వి
షులచంద్రహస్యపథారన్
దలు ద్రైవ్యగ నేనె నడ్చుతంబుగ; వంతన్.

28

మ. క్షత్రినాథేంద్ర కితాసిపంహాతి భవా సృగ్వ్యైప్త తత్పింహారా
జ తస్మాయీధితిసంధ్యోలో వెచు భావ్యన్మార్తినా నోక్కు మా
నిత తేజ స్తతిదోచే; నంత నచట స్వీక్షింప నయ్యైన్ రమా
పతి నాఁ బూరువరూవ మొక్కటీ జగత్ర్పస్తత్యదీష్యద్వ్యతిన్. 29

చం. అచి గని యాన్యపాలుఁడు మనోంబురుషోంబున విష్ణుయాంకురం
బొదవగ సుండఁ, గిన్నరత నూనుచుఁ దత్పురుపొవతంన మా
యుదధిగ్ధిరుఁ శేరి, వినయోన్యతి “భానుకులాయ, శక్రువ
ర్య దమన పండితాయ, భవతేటస్త నమో”యని గ్రమొక్కు
గ్రమొక్కునన్. 30

తే.గి. ఆదరంబునుఁ గెంగేల నతని నెత్తి

దండఁ గూర్చుండఁ గావించి, ధరణిభుర్

తత్కుథా శ్రవణైక ముదా యుతాత్కు

నప్పురుషమోర్చిఁ గాంచి యిల్లముచుఁచలికె.

31

చం. అకలుష రూపళోభివి, మహా మతిశాలివి, కిన్నరత్వ జో
ధక కుభపాడి, విట్టి విబుధ స్తుత వృత్తిఁ జెలంగు నీకు ని
త్వ కటుత రేభవై రిరమణాకృతి యేగతిఁ జెందె, నెట్లుత
ద్వికృతి యడంగేఁ దెల్పుగదవే? విన వేడుక వుట్టె నియ్యోడన్. 32

కం. అను జనపతి వాక్యము మది
కనివారిత మోద మొనగె, నాఘనుడు పునః
పున రవనతి ఘటియించుచు
దసకథ విపరించె ని ట్లుదార మృదూ కీన్. 33

సీ. కలిమితొయ్యలిదాల్ప బటసామి పొక్కిట
మనతమై, యేవేల్పుఁ గనినతల్లి,
మిసుకుఁజాల్లద దెల్పుమిన్ లోగాంచు జో
గులపెంకి, యేవేల్పు కలికిందు,
చిలుకుముద్దులఫీణ చెలియగాఁ దగుచాన
బొమ్మరిం ల్లేవేల్పు నెమ్ముగంబు
లీ, రేడు జగములవారలఁ బుట్టించు
తీరువ, యేవేల్పు పారువత్తె

తే. మట్టి పెనువేల్పు, హారిచాయ హావ్యహహ
హారిజ హారిపు హారిణాంకగురువరివృథ
హారిణచాయ హాయముఖరాజ హారులు గౌలువ,
హాళిఁ భేరోలగం బండు నవరసమన. 34

చం. కొలువున నిలిచి భ క్షిచిథిఁ గొల్పు మహామనువర్ణ దేవత
కులములలో నజత్వ మొనగూర్చు మహామనువర్ణదేవత
వశ లొకొన్ని పర్వత నవజ్ఞులనోజ్ఞుల కీలికాప్లతిం
గళవళ మండఁ గాంచి యలకంజభవుండు ప్రియో కీ నిల్చనున్. 35

- చం. కటకట సర్వలోక శబ్దకాండ్ లొనంగుచు నిచ్చ మించు మీ
కిటుల భజింపరాని యవిహీనవిపత్తిక నేరెనెట్లు? త
త్వటేమ హరింతు, దెల్యుడను, బద్యజనిన్ మనువర్షదేవతా
వటలసుమ్రొక్కి, యిట్లనియోశాయనిదైన్యముమోముజెందుగన్. 35
- శ. అరఘ్యగమ మాగ్గగ ద్వీజ శరణ్యంఛై యిలన్ బారిజా
తారణ్యంఖ పెలంగు; నయ్యఖపి బ్రహ్మత్వంబు రాగోరి దు
ర్వారాత్మ ద్రథిమా ప్రి మామక జవవ్యాపార పారంగతుం
దై రాజిలు తపస్వియొక్కఁడు “వనంతా”భిఖ్య నింపొందుచున్. 37
- చం. కనఁడితరంబు; దా విను డొకానోళ విప్రవరో క్రి; బల్గుడిం
పున నొకమాట; నిట్టేదమభూషితుఁడై ముని నిచ్చలాంతరం
ఓనసే, యత్కుప్రిక్క జ్ఞప నమేధన వై ఖరి మించుఁ దత్ప్రవ
ర్తన మిటులయ్య దీని నొకదారి స్వడంపగ జూడు మిత్తలిన్. 38
- చం. అన వనజాననుం డలమహాయతి యోంతకుఁజోచ్చ నౌరి; స
జన వినుతాజభావగతిఁ జక్కుగ నొందెడి వాఁడె? యెట్లులై
న నొక వవాంతరాయము పెనంగుగు జేసెదు నంచుఁ జింతతోఁ
దసరఁగనుండ, నవ్వు డగదారి విరించి గుత్తించి యిట్లనున్. 39
- చం. యతి యన నెంత! త స్నేమ జసైక సమాధి యనంగ నెంత! త
ద్ర్వత మనెంత! యయ్యెడ ముదంబున విష్ణుముఁ దార్ట రిమ్మరు
త్పతు, రథిలేక! యట్టి సురతమరసేత్తఁ లండ, లోకసం
తతి సుతశ క్రి మించు రతినాయకుఁడుండ, విచార మేటికిన్? 40
- శ. ఏలదే? బంటుగా సీమేనకాకాంత
యచల గాధికుమారు నంతవాని;
నేచదే? పొఱగుచే సీధాన్యమాలిని
వింతగా శాండిల్య నంతవాని;

నెప్పుతోఁ గలయదే? యాయూర్ధ్వశీవాము

హోళిమై జాణాలి యంతపాని;

నెనయవే? వరుసతోఁ నీవేట్టుచెలిచాలు

లల మండకర్జు నంతపాని;

శే.గి. నిట్టి సురసుందరులు గల్గ నింతపనికి

మనములోఁ జాల చింత నీవెనసె దేల?

వీరిలోఁ నొక్కపెలఁది నమ్మరుఁ గూర్చి.

వంచుమీ కార్య మిపుడె ఫలించుగాని.

41

చం. అన నమృతంపుఁదేలు జతయందిన యా సురరాజుమాట, చ
య్యన త్రుతిపర్యమై, మదిని, హర్షమహాపగఁ బొంగఁజేయ, నీ
పని కిది కార్య మౌర్య! యని, పలుక్కపెలందిమగండు, కంతుఁ చి
ల్య ననియఱించి, వేట్టునవలాతలసిన్నుల నంతుఁ గాంచినన్.

42

సి. పెలపెలనై తోఁచె నలచంద్రకళ, యత్య

తుల తమశ్రీఁ బొందఁగలనే? యనుచుఁ,

దల యెత్తలేదయ్యై నలరంభ ధీరకుం

జరము సెన్నిన మనఁజాల ననుచుఁ,

దెలిఖి పాయగఁ బొల్పె నలతార హంసని

గౌడవఁ బోయిన మహాం బడఁగు ననుచుఁ,

శ్యామలలోఁ నీగె నలమాధవి ధరిత్రి

ఘనుల గోప్యతి నిల్వఁగలనే? యనుచుఁ,

శే.గి. నిట్టు లనిమేషకాంత లహీన భంగ

వృత్తి సంధించి చలియింపుఁ జిత్తమందు.

వే యెటీఁగి చిత్రరేఖ యన్నవేట్టుచెలువ

నలవకు జూహారుఁ గావించి నిలిచె; నవుడు.

43

చం. నిలిచి, యహర్య యోవన వినిర్మల సుండరబావ సత్కృతా
కుల జనితై క దర్శమును గూడిన చేడియగాన, ముందు దా
దెలియక, ధాత కిట్టము, సతీమణి, దేవ: భవన్మనోహితం
బలర నొనర్త, నన్న దయ నంపుము, నిర్జరు లెల్ల మెచ్చఁగన్. 44

చం. మరుఁడు సహాయుడై బల సమగ్రతతో పెనుపెంట రాగ, స
త్వరగతి ధాత్రి నొంది, యల తాపసుజేరి, భవత్కృషా పరి
స్పృరిత కలావిలాసములఁ, జొక్కుపువేదుక నిక్కుఁ జేసి. బం
ధర నిజశక్తి నిచ్చటికిఁ దోకాని వచ్చేద, నేలి, బంటుఁగన్. 45

సీ. జలపాన సంరక్తి సదలించి, మౌవితే
వియఁ గ్రోలతమిఁ జాల నింపవచ్చు;
తొలపల్చుఁ జదువులు వొలియించి, రతికూజి
తంబులు సదపుటల్ దార్పవచ్చు;
ధ్యానసై కృత్యంబుఁ దలఁగించి, వలజేని
కలహంపుఁ జింతలోఁ గలపవచ్చు;
యతివేష వై అరి సదఁగించి, విటపాళి
యొంచు మేల్సాగసు చేయింపవచ్చు;

శే.గీ. నొంటి దిరుగుట మాన్చి యింపొనరు సఖులఁ
గూడి విహరించు శైలుగు వే కూర్చువచ్చు;
నాత్కు చాతరి నేమినేయంగరాదు ?
తపసి నివ్వేళ ననుఁ బంపు తమిక్కుచూలి. 46

చం. తొలకరిచూపు లింపొనఁగు ధూపము పైప యుఁ బర్యుఁ, గంథరో
జ్ఞపల కలనిస్వనం బు డుకచాల్ రాదయై వినవేత్కుఁ దార్పుఁ, బూ
విలు గలవేఱ్ఱు రాసిపము వేగము మానికి రేఁచి, మత్కుచా
చల యుగ రంగపీథి ఘనసంత్రమతన్ నటియింప, నూన్చెదన్. 47

సీ. వలతేని మనమరో మొలపించు క్రొంజావు

తూపుల దైర్యంబు దూల్పనేని,

దలపుల నెవ్వేళ తలఁగక యూరించి

కెరఱ మేల్కుళలఁ చొక్కింపనేని,

గోగిల నలమి చొక్కాటపు గూటమి

గలయంగఁ భేరాన గొలుపనేని,

దులకించు మోహంపువలఁ జిక్కింపెనువెంట

శాయక తిరుగంగఁ జేయనేని,

శే.గి. బిలకు వాళ్లార; నివ్వేల్ను పడతు లెల్ల

విషుతి సేయంగ విటుని, గావింపనేని

నజరకులమునఁ బుట్టితి నంచు నిచ్చు

బిలకగా సిగ్గుగాదె? యజ్ఞాతజన్మ!

48

చం. అనఁ, దెఱగంటొమ్ము పలు కాత్మమనః ప్రమదంబుఁ గూర్చు న

వ్యవరుహసూతి యాదరణవై ఖరి నిట్లను నోనెలంతఁ ది

వ్యనికర వర్షయ్య విశ్రమ కలా ప్రవిమోహిత సర్వలోకవై

తనదెడు నీకు ధాత్రి నొకతాపను లోభిద మాన్మ టబ్రమే?

49

ఉ. చొక్కుపు నీటునన్ గళలసొంపున చారువిలాస వై ఖరిన్

జక్కుఁ దనంబునన్ నరపతురి నీసుర యొవతంబులో

నెప్పుపదాన వోట చెలిఁ యిచ్చ ఫటీంచితి గాక దీనికి

తక్కినవారిచే నగునె? తార్పగ సీర్పుళకార్య మెంతయున్.

50

సీ. ననబోఁడి! యతుల ఘనస్సుర్రీఁ దూలింపఁ

జాలదే? నీ సీలవాలకాంతి;

లీలన్ దమీశావలేపంబు విదశింపఁ

జాలదే? నీ యాస్య .జలజదీ ప్రి;

వన్కాననః యహిన మునిప్రాథీఁ గలఁగింప

జాలదే? నీ రోమపా? కాంతి:

ముదితః సత్తాపవ ముజ్యంభంముఁ పెంపఁ

జాలదే? నీ పదోజ్యల వభా?;

శే.గి. అచలవక్షేజః పరమహంసోఘ మహిమ

నదఁపఁ జాలదే? నీ మందయాన లీల;

యగుటఁ రల్లిజ్యీఁ కెలుపండు నట్టి నీకు

పదతి: యొకమౌని నిల మోహపఱచు పెంత!

51

చం, అల విరివింబిదంట ముదమారగ సీ పెపుపెంట రా, ధరా

స్థలి వడిఁ జేరి, యా ముని యుదారతపః క్రమ మెల్ల మాన్మి, యు

జ్ఞులగతి వచ్చు నీకుఁ, కెలువా: యొనగూర్తు; వహింప నీసురా

బిలు శిరోనతిన్, బివల పంజులు చెంద్రికపావడన్ రహిన్.

52

శే.గి. అని యనేక విధంబుల నాదరంబు

దొలఁక రంభాది నిర్జరీ తులము లాత్ముఁ

గలఁకచేఁ సుంద నప్పుల్ను కలికి మగఁడు

చెలిమి నాచిత్రరేఖతోఁ బిలుకు నపుడు.

53

పీ. వనసేపకాప్సు నొందిన యొంబిపొర చెండ్ర

కావి రుమాల వింతైవెయంగ,

రతి కొఁగిలింతఁ దోరపుఁ జిక్కుఁ గన్ను మొ

గులనరుల్ పేరెదుఁ కెలువుమీఱ,

నెలపంక రేకల నిలిచి పైజెదరు క

పురపు గందపుడావి బుగులు కొనగుఁ.

గంకి గోఱమ్ముపై గట్టిన క్రాత్రగేఁ

దగిఱేకు వంకి యందముగ మెఱయుఁ,

తే.గి. జిబక, కోయిలమూరుకలు సేరి నడవఁ,
గటవతేఁ డమనియుఁ బార్ఫ్యముల రహింప,
శారికలు వైజ జయవిద్య చయముఁ జదువ,
వేడ్చుఁ జనుదెంచె నపుడు హవింటిజోదు.

- మ. వలరా జిట్లరుదేర యానయవ ఫీవ్యద్రత్త సింహాసన
శ్రవి నొయ్యన్ డిగి చేరవచ్చి నతినొందం బాణిచే నెత్తి య
ర్ములితోఁ గౌగిటఁ గూర్చి యంత రతినారీభ రత్తో నందదు
జ్యులపీతిన్ వసియించేఁ జెంగటనె నిల్వన్ దద్వలప్రాతముల్. 55
- చం. ఘనవినయాత్మ సున్న యలకంజశమన్ దిలకించి యవ్విరిం
చనుఁ డనురక్తి దోవఁ జతురానని నొక్కటియై రహించు తి
నుని మధురోక్తిఁ బల్యు రతినాయక! ని స్తునుగొన్న నామదిఁ
మనిచేఁ బ్రాహ్మిదనంతతి రమాపతిఁ గాంచిన దారి నియ్యుదన్. 56
- చం. సరసతరా సమాత్రములు పంతతజీవిక శింజనీలతా
స్ఫురిత శరాపనోత్తమముఁ బాని తలంవఁగ మేటివై నుమా
కరసథ! సీపు రాజిలఁగఁ గాదె సమస్త జగజ్జనుల్ పర
సుర పరివైషంగతులు బాసి ప్రియప్రమదాప్తి నుఱ్చుటల్. 57
- సీ. ముని భామకై యింద్రుఁ బెనుగోడిగా లన
ధృతిఁ దూర్చి మించిన దిట్టతవము,
నొక్క కాత్యాయని నొందంగ సెగకంటి
పౌరుషం బరచేసి ప్రబలు నెర్పు.
హంసాఖ్యఁ ధగు కైరవారి పెత్తుప్రసావి
* సంపర్కగతిఁ గూర్చి యొప్పుచలము,
గురువత్తిఁ గలయ సత్కలనేత యగువాని
సతతంబుఁ సుందించు చతురవ్యత్తి.

తె.గి. నథిల భువనాభినవ్య మహాదృష్టోమ
 కల్పనా సగ్గక స్వాత్మి గాంచివెలయ
 మా దృశుల కెన్న నలవియో? మంజు కంజ
 బాణ జిత లోకజాల! కంబర విపొల!
 (* ఇచ్చటి యతి ప్రమాదపతితము కావచ్చును)

58

చం, కసుగల విల్లు పూని, కడుగాటపు సంపేగమ్మెగ ముల్చిచాలీ
 గొని, కలనాద వైన్యములు గొల్పుగు, వీపలితేరి నెక్కిన, నీ
 వనికి రఘుమహారక! భుజాంచితశక్తిఁ గదంగ, దాగుదే?
 ఘనకరపీర సూనదరిఁ గాలివిరోధి భయావిలాత్ముణై.

59

కం. అని విసుత్తి పూర్వకంబుగ
 మనసిజానిఁ బలికి, యపుడు మతియు నతనితోన్
 దనకార్య మెల్లఁ దేటగ,
 వనజాసనుఁ డిట్లు వలుకు వరమ్ముదు ఫఱతిన్.

60

శా. వింతే? మన్మథ! మత్పుఁభుత్యమున కుర్చ్చిన్ బుట్టు విఫ్ఫావిన్
 గెంటందార్యుచు, మామకాత్మహితఫంగిన్ మించు నీ వుండుటల్
 కంటం గానక, బ్రిహ్మాఖావమున కాకాంషీఁచి, యొక్కండు పెన్
 గొంఁజే యొముని, దెచ్చినఁ డిటు దపఃకుల్యధ్వ సంచారితన్.

61

చం. ముని, యజిథవ మందు దపముల్ గడుఁజేసినఁ జేయగాక, పొ
 వన మనురాజ జాత జవవైఖరి మించిన మించుగాక, ని
 త్యనియమవ్యత్తిఁ దాలిచిన దాలమగాక, విధార మేల? నో
 మనసిజి! నాకు నీవు బయమక్కువ తమ్ముడవై చెలంగఁగన్.

62

చం. హారి, పకలాధిపత్యము సుమాశుగ! మా కొనగుఁర్చె మున్ను. త
 త్పురిథవ కార్య పంహ్యతియుఁ, దత్పురిపాలనమున్, ఘటింపగా
 విరథముఁ గర్త వీ వగుట, నేర్చున నీ విలఁజేరి. తమ్మునీ
 శ్వర తప మెల్లఁ దూల్చుఁదగు, సార మహామహిమంబు తెంచఁగన్ఁఁ

- చం. అనమ కలా కలాపిని, యనల్న విలాసిని, 'చిత్రరేఖ' పేరను దగు నీ వథూ నికరరత్నము నీ వెనువెంట రాగ, వేచని, ధర్మ జీరి, యా నియమించంద్రుతవం భెడలించి, వానిఁ దూర్మా నిజశక్తి నేతదబలా ఫరిచారకుఁ జేయు; మంగళా: 64
- చం. అలికవిలోచ నోగ్రతవ మంతయు ము నృషగించినట్టి నీటిలము, చలంబు, దివ్యశరపాండితి, నేడును జాపి, మౌని నిచ్చెలువ కథినుఁ జేయు, మికుఁ జెప్పెదిదేమి? రత్నిశ; పర్యమున్ దెలిసిన నీకు, దీనుదగ నిల్చుము మద్భువనాధిపత్యమున్, 65
- ఉ. నా విని నల్యుఁ జాచి రత్నినాయకుఁ డీట్లను, వాగధిశ! యిట్లీవు వచింపగా దగవే? యా ఘనకార్యభరంబు నాదిగాదే? విఖధల్ సుతింప ఇగతీష్టల్ఁఁ జీరి, మునీంద్రు దేవరాణివ దశాణితో నెనయుఁ జెపెద, మాసుము వంత నెమ్ముదిన్. 66
- చం. అభితతి పోటుఁగూత లెగయం, బెసుమావులు డిగ్గి చిల్పురొతులు నడవన్, మహాబలము దోఢన చుట్టీకొనం, దవస్యై నిశ్చల ధృతి సాలమండలము చయ్యన లగ్గలు వట్టి పట్టి, యా నెలాత యురోజుద్దతటి నిల్చెదుఁ దత్పటుహృ నృహీవిథన్. 67
- చం. అన, మరుపల్చునం బ్రమద మంది విరించి సువర్షచేలమల్, మన మహిభాషణంబు, లల కంటునకున్, సురక్షాతకున్, బ్రియంబెనయ నాశంగి, యంత రజనీశ వసంత పమీర తాములోచనవర మఱ్య మారటలపంతతి నాదృతినేసి, యుట్లనున్. 68
- సీ. తెలువ, నవ్వుల యోగిధృతిఁ గలంపకమున్న నెఱయు వెన్నెలలు ఔపై నింపవన్న, నెలాత, కేలను మౌనికశ లంటకయ మున్న చిగురాకు నెమ్మున్, జేర్పవన్న.

వకి, పైట యతి చొక్కుఁ జక్కు వీవకమున్న
 ప్రథమ చల్లెడెనను గ్రమ్మవన్న,
 చెలి, పాట యమివీను లలరు బాఢక మున్న
 కలనాడ భంగికల్ తెలుపవన్న.

కే.గి. ఉముచబుత్రి: యో మైత్రి! యో సమీర!
 యో పికాధిశ! మీనేన్న కొనరు జూపి.
 వదకి కాజదారి రోఱఱమంన్న,
 మన్ననోబీష్ట కార్యంబ మనుపరన్న:

69

చం. అని నిజమిత్రవర్య నియంబుల నీగతిఁ బలిగ్కి, యమ్మరు
 ద్వానథర వేణికామణి విధత రహిం దన కొప్పగించి వం
 చిన, విరివింటీజోదు పికనేనలతో, సురవారిజ్ఞాషీతో,
 ఘన ఘనువేధ్న వాంగు, దదగారము వెల్యుడివచ్చె; నంతటన్. 70

సీ. చిలకతత్తుడి రౌతు పేతి తియ్యుని చింట
 గాఢ కృపీఱజ కాండ మెగసె,
 నుడురాజు పఱకెంచునెడు బుండరీకంబు
 వికలశ్యమున నిరాఫీథి శ్రేష్ఠి,
 కరువలి కళ్ళమై వెఱు గూన్నె నలపున్న వెల్యు
 వర్య నవ్యత్తుభీప్రథ మహాహో;
 ఆమచి రాగు జయ్యున విగతచ్చదం
 లుగు జూడఁచెడి నన్ను పురుషకో.

కే.గి. నిర్జర వథాటికా వామనేత్ర సీమ
 జడిగొని పరిష్వవర్యంబ సరగు చోచె,
 ని త్తుకునంబ లేవున నెన్ను యున్న
 వానిఁ జాఢక యథిక గర్వంబతోడ.

71

దీతియావ్యాపము

మ. అల సత్యాధ్వము డిగి యిష్ట, తప మొయ్యన దాటి, దీవ్యజ్ఞన పుల మాపిషుష్ట నొంది, యంతట మహాస్థానంబనుం బొంది, వే ల్పులరావీ డట వేడ్కు డగ్గలీ, భవణ్లోకెంద్ర మవ్వేళు జే రి; లలిం గంజశరుండు దా దొరసె ధాత్రిన్; మేరు మాగ్గంబన్. 72

చం. ధర నిటు లొంది, యంత సముదార గిరీన పురీ రురీ దవో త్కురముల నెల్లఁ గన్నాసుచుఁ, గాముఁడు వింధ్యముఁజేరె; వందుఁ బ ద్వై రిపు-సుతోర్ప్రిజ్ఞాం బుకణ మండల పణ్ణుత నీవ నిత్యభా న్యర మగు పారిజాతఫనవర్యము గస్సుల కీంపుఁ గూర్చుగన్. 73

చం. గురుజవశ క్తి వచ్చి, యొక కోయిలవేగరి త ద్వాపంత భూ సుర తిల కాప్రమం బిదియ చుమ్మని, తెల్పుగుఁ, గంతుఁ దందు ని రజరసతితో, నిజా ప్రవరజాలమతో, వసియించేఁ, దత్పుగ్గిసూ న రపతులూర్ధ్మి మారుతమునన్ స్వతన్మాప్రమ మెల్లఁ జాయగన్. 74

చం. చెఱవగుమైతిఁ గోయిల వజీరులఁ, దుష్మైద కమ్మకట్టు మూ కల, గారువంకరాదొరల, గాటపుఁ జిల్గుల కాల్పలంబలన్, నలినకణంబవీర బలనాథుఁడు, చైత్రుఁడు, తద్వలోచితో జ్యుల లతికా కుటీపటలఁ జక్కుగుఁ జాకెము దించె నయ్యదన్. 75

సీ. చిగిరించు నెఱకెంపు చిపురాకుగమి, కట్టు

నట్టి కొసుంభాంబరాళ్లఁ బోలఁ;

జాలఁ నోచిన నూత్నజాలక్రేణి, మేర్లఁ

మాయముంజి ముత్తెపు సరులఁ బోలఁ;

నశ లెక్కు నరదోచు తెలిపూలచాలు, కై

శ్యములఁ జేర్చిన గర్వకములఁ బోలఁ!

నలరుగుత్తుల నిండ నలరు పుట్టొడి, గుబ్బ

కవలపై నలఁడు గందవాఁఁ బోలఁ;

గి, వరవ శృంగార లైభరి ధరణిఁ బోదయ
లతిక లయ్యేద వీచించు కుతుక మొనఁగే,,
జైత్రకాం శాగమన దిష్ట సముచితోజ్యి
లీ వరిభ్రాజ దుత్తమాలీల నొంది.

76

ఉ. డానె సుమారిఁ దుమ్ముదమిట్టారి, దమిం జివురాని కోయిలల్
ప్రొసె; రసాలకేసర వమూహ సుగంధము దీక్తటంబులన్
బూసె మెకంబు నెక్కు-బొర, మున్నును పైకొను కాకచే ధృతిం
బూసె వియోగి, క్రమువనపొకి నామని యాక్రమింపఁగన్.

77

చం. మునివన మంతయుం దన చమూపతి యత్తో నాక్రమింప, మిం
చిన బిలదర్ప గౌరవముచే విషమాకుగ వీరశేఖరుం,
డని కిదె చుమ్ము వేళ యని యాప్తమతిన్ వికమంత్రి దెల్పు, జ
య్యున వేడతెన్ రసాలవిశ్వాసము, సూనశరారిఁ బూనుచన్.

78

నీ. అరిరాజ చిత్తభీకర కరకాండ ప్ర
చండిమ మనురాజ మందలంబు,
క్రొందకంబులు జాలు గూర్చుక హరివితా
నములతో, జైత్ర వేనావిథుందు,
కన్నుల నెఱమంటు గ్రగుటుచు, గలరుతుల్
వరయ నానా వనప్రియబలంబు,
కనక రణోరేఖు గనుపట్టు వరగంధ
పటిమ రాజీణ్ణ మహాబల కులంబు,

తే. తొఱదొలతు దీవ్ర విస్ఫుర్తిఁ బొడరి నడవఁ,
జిలక మేలంకిక్కై నెక్కి-, యలరువింటి
దంబ, యమ్మునిఁ గదిసె దుర్దాంతశారి
కాఁ యతైత్తైక విరుద పద్యములు చదువ.

79

చం. అప్పుడు రణోప్పుకుండగు, సితాంబః సాయకు కంటినన్నఁ, గీ
రపటలి, చల్లగాడ్పు, తొవరాయఁదు, కోయిలపోఁజు, చైత్రుఁ, ద
చ్ఛపుఁ దెలిషెక్కుపుల్ల, లని నల్పుగుఁ జాలుదు, నేనె నేనె, యం
చవరిమితాగ్రహా స్ఫురణ. నమ్మునిఁ జాట్టిరి, వత్సరంబుగన్. 80

సీ. కైత్తువ త్తుర కుంత చటుల ధారారేఖ,
శమినేత నాటించెఁ జిలువమిన్న;
తషుతషుక్కున వేగ జిహించి, ప్రూవి క్రోం
దళపుఁ గత్తిని, హొని నఱకె, సురభి;
కదుఁ జంచరీక నంషుము క్రొమ్మాయ, ఘనజాల
కంబుల, యతి మెత్తె, గదుసుగాడ్పు;
కటు రణోగ్ని కణాఁ గ్రమ్ముఁ, జెంహొవ మండ
తిత్తల, మునిఁ గపై హత్తి, యంచ;

తే.గీ. యట్టు లాదిట్ట లందఱుఁ జాట్టుముట్టి.
గట్టితన ముట్టిపడ నుచుక్కుంతి కవద
ధారి జడదారి నొప్పించి, దైర్యలీల
నడఁవ లేకునిప్తుగని, మరుం దప్పుడు గదఁగి. 81

చం. చనని నవాగ్రహా స్ఫురణఁ, జక్కెరపవిల్లుఁదు తేజి బోరువన్
మునిపతి మీద నూకి, కదు ముట్టుక క్రొమ్మాయ గొసంబు తుంటవిం
ట నొసరుగుర్చి చంద్ర బుతు నాథులు గన్నాని యొర మేలు మే
లనుఁ, బరితేజి తాబ్బిముక్కాత్త పరంపర నించె నుఫ్ఫతిన్. 82

చం. మదన బినప్రసాద శరమండలి యా జడదారిసామి పే
రెద వడిఁ దాకు నత్తఁఁ దధియవరాగము చిందుటల్ ప్పువ
స్ఫురమయ వాటై, తద్విశిఖజాల నమాహతి భిన్న హొనిరా
జ నృట రమేశభ క్తి కవద స్ఫుర చూర్చుమనిషుఁ దార్చుమన్. 83

- చం. వరజవళ కీచేఁ బలుకువాల్సార పేరెడఁ దాకి, తాతునం బరిహృత కుట్టులాత్మ మగు మారుని తామరమ్మెగ్గముల్క ని బ్యారముగఁ బర్వుఁ, దద్రనము భాసిలె తన్నునిదైర్య జీవనో త్యురములు పీల్చి వెగ్గలముగాగఁ గదున్ వెడలించు పోలికన్. 84
- చం. అచల సమాధి యోగగతి నందిన యమ్మునిఁ జెందదయ్యే న వ్యచలన రేఁ, యప్పు దశమాతుగ కాండము వర్యినన్, గరం బచల సమాధియోగ గతి నందిన యమ్ముని నెట్లు చెందు న వ్యచలనరేఁ? యెంత యసమాతుగ కాండము వర్యినన్ మహిన్. 85
- మ. తన కంబాత శరంబులిట్లు మునిచంద్ర స్నేతశేషంబచే వనపీథిన్ వికలశ్వ మొండఁ గని, దుర్వారావలేవ క్రమం బున నాకంతుఁడు, కేలుదోయఁ గొని నెర్పుల్ పీఱుఁ బామెగ్గనే జను, తర్వుక్కము గుప్పునంబొడిడె నోజం, కైత్రుఁడోనా ననన్. 86
- చ. దళమగు రోస మెచ్చుఁ, దనత త్తడి నోరఁగఁ బోవజేసి, ని ప్పుల పథి కాస్పుగ్కత, మను సొంపున, రోహిత చీప్తి జాలముల్ గలయఁగ మించు నూతన పలాశ సుమంబను భాగుదారచేఁ జలమున నయ్యతిన్ నఱకె, సారసపాయకవీరుఁ దంతటన్. 87
- చ. మునిపతి కేమిటన్ జూలుకుముట్టక యుండినఁ, గాంచి, తేజిఁ ఇ య్యున డిగి, య్యప్పు నైక వికితాయుద జాతముఁ బాని, మిక్కిలిం గసుఁగొనలన్ రుషానల శిఖతతివర్య, మరుందు చంద్ర చం దన పవమాన ముఖ్య వృత్తిఁ దా నడచెన్, యతిమీది కుద్దతిన్. 88
- కం. నడచి, యిఫుంటేకా ధ్వని యదరుఁ, బిరా గాగ్గికణ చయంబులు వెడలన్, గదు నమరు రాగసుమ, మను బెడిదం బగు శక్తి వైచె, భీకరలీలన్. 89

- ఉ. దాన నొకింతయున్ విధృతిఁ దాల్చాని యా దఖినేతఁ జూని, త
శ్రూనశరుండు బీరమున, శూరత యుట్టిపడంగ, నయ్యదన్
మానిత పారిశాత సుమనః కలికా గద, కేలనెత్తి, యు
హ్యానిని మోఁదె, దివ్యకుసుమ ప్రతతుల్ మరుదాఁ నింపఁగన్. 90
- ఊ. అందుల కింతయుం జలన మందనిపెంపున కబ్బురం బెదం
జెంది, ప్రసూనకోళ తటీఁ జెల్పుగు గేదఁగితేకుఁ జిక్కుఁటా
రంది, యనున రోషగతి నమ్మునిఁ గ్రుమ్ము మరుండు, శాంకరా
మంద మనోధృతి త్తపణ మాన్య భూషాఖలరేఁ మోచ్చఁగన్. 91
- ఉ. పంచబలంబు గొల్పు, సుమసాయకుఁ డంతటఁబోక, మోని దా
సి, రఘు మొగ్గయన్ సుదియుఁ జేకాని మొత్తి ప్రవాశమన్ మహా
పరశువుఁ బూని వే యాంచి, భాగను మంతెనవంకిఁ బట్టి ప
శ్రీరఘుఁగ్రుమ్ము, యార్పు హిమధాముఁడు గన్నాని మెచ్చనయ్యదన్. 92
- ప్ర.గి. ఇట్టు లమ్మారుఁ డమ్ముని నెనసి, యని ఘు
చీంచు నవ్వేళ, నిది వేళ యంచుఁదలఁచి,
చిత్రరేణు వథూటి, విచిత్రరీతి
శము కనతిదూరమున సఫిజనము గొలువ. 93
- సీ. తిలకాఁ దిలకించుఁ జెలి, పెండ్లితటీఁ గాంచు
శెఱగు తపస్సికిఁ దెలుపుకరణి,
గోగుచెంగటుఁ బల్యుఁ,, గోమలి ప్రియములు
పలకుటల్ దపసికిఁ దెలుపుకరణి,
మావిపైఁ గరముంచు మగువ, కళ్ళాస్తాన
మలముటల్ మొనికిఁ దెలుపుకరణి,
గ్రోవిఁ గోగిటదార్పు గుముదాక్కి, పరిరంభ
కలనంబు యోగికిఁ దెలుపుకరణి,

గి. నిట్టు లప్పారికాంక్షి కహీన మదన
తంత్ర విష్ణువగరిషును దరుణి దెలుప
వల్లికోహదచర్య దైవాల వపుడు
హాఁ దతుకొ త్రస్త దద్యనీకేఁ నలిపె.

94

సీ. దమి దీననైన జి త్రముఁ బయల్పుఅచునో
యని సంచరించు నశ్యధ్వపదవి;
మని దీననైన నూతనరక్తి దాల్చునో
యని పాశుఁ దేవియల్ చినుకు పాశ;
శమి దీననైన నిక్కులభావ ముడుపునో
యని పొదల్ దూఱు లతాఁ గదల;
యతి దీననైన దైర్యముఁ బాయుఁ జేయునో
యని పల్ము పథల నౌయ్యరిపలుకు;

తే.గి. నియమి దా దీననైన గన్నిపు నొక్క!
యని మనలు దండ రాసాప్తి నాళియు క్తి
నైన నానావిచిత్ర చర్యాశిర్థాఁ
దాపన పమాధి వైఖరి దఱుగదమ్య.

95

ఉ. ఆ యతిలోకమోఁ చ్ఛాదయంబు బయల్పుత కున్చి గాంచి, యా
తోయజనేత్ర యాతితితో మునిపన్నిధిఁ జేరి, జాశువా
కాయల పీణ గైకొని, తగన్ క్రతిఁగుర్చి, యొయార మెచ్చగా,
నాయుడ నేర్చు మించ గమ పా దిక పుంఛ మూన్చి వేడుకన్. 96

సీ. ఘన మార్గవిభవంబు వనితవేఁనె, కాశు
క్రతిపర్య రాగనంతతి నెనంగె;
వమకాశ విస్మారి పతిగుబ్బలనె కాశు
నవ్య గీతప్రతానముల నెనసెఁ

గలహంస వై ఖరి చెలి గతులనే కాదు
సరన ప్రతింధ పుంజమునఁ దోచేః
బల్లవంబుల పెంపు పడతికేలనె గాదు
పొగైనైన పదపాళి సొంపు హానె;

- తే. నమచు, వనదేవతా జనం బభినుతింప
రక్తి విధమును దేశియాగ గతియుఁ
జిత్తతర మంద్ర రాగ జ శ్రీలు వెలయ
నింతి మునిచెంత ఫీష వాయించె నంత. 97
- ఉ. చెన్నగు జాతువా యొళవు, చిన్నరి కెంపుల ముట్టు సీలవు
స్వన్నియ నొప్పు కాయలు, నవంబగు వజ్రు కర్యే, పచులం
బన్నిన యట్టి మేరువును, బాగగు తంత్రులు, మించ నొప్పు మే
ల్పున్నర చెంతఁజేరి యొక కిన్నరకంతి యొనంగ, నయ్యాతన్. 98
- మ. సరనత్వంబునఁ గేల నూని, యల యోషాహోళి, చక్కన్ “రిరి
మృ రిగా మారి”యటంచు, “రిప్పుని మగా మామ్మరి”యంచున్, విభా
స్వర నానా నవరక్తిఁ ‘దాన’తతి మించన్ ‘గోళ’వాయించి, వి
బ్ధిరఘున్ వేడుకఁజేయు ‘పంతు’విధమర్ వల్పించె, నపుట్టునన్. 99
- మ. బిహే: మైసిరితీరు, నిల్చుడలు సేణా: సయ్యరే: పేరణీ
కలనం, బోరి: పదాళికాభినయ వై ఖర్యంబ, మజ్జారే: కో
పుల వైచిత్రి, యహో: వినిర్కుల కరాంభోజాత విన్యాన, మం
చలవేణర వినుతింప సల్పె నటనం బాకొమ్మ తత్పన్నిధిన్. 100
- కం. ఈలీల నన్ని విద్యులు
వేలపులివకంటి చూపి, విపుల సమాధి
శ్రీలాథ గౌరవంబున
శైలాథం, దెమలకున్న శమిఁ గాంచి, రహిన్. 101

చం. అనుపమ కాంచి రఘ్యతట హాటక కింకిటికా దుఱంరుణ
ధ్వని చెలరేగ, నా నియమి దండకు జేరి, యొయార మెచ్చ, న
ప్పనిత, తపోదనేంద్ర పదవారిజ యుగ్మము కేల నంటి; యొ
య్యనదలఁజేర్చి, నూత్ను మధురామృత పూర పమో కి, నిట్లపున్. 10?

సీ. తెఱగంబెదొరలకు దీఱలేని విరాళ
మెనపు చక్కఁదనానఁ దనరుదాన,
కులకు చిత్తదుపుబొమ్ములకు జీవము నించ
గల పాట వగ నేర్చి యెలరుదాన,
రంభాదిక నిలింఫరామలఁ దలవంప
జేయు నాట్య మెత్తింగి చెలఁసుదాన,
హరి గిరిశాది దివ్య సభాకి బిరుదు తె
నైను జేకొని నిచ్చ నడుదాన,

శే.గి. “పలుకులొయ్యలి” పీ వంచ నఱవమెచ్చ
నలఘు సాహిత్య విద్యా ప్రి వెలయుదాన,
“చిత్రరేణూ” సమాఖ్య రాజిల్లు దాన
నిన్న సేవింప వచ్చితి నియమిచంద్ర: 103

కం. అనునెడ నమ్మనికుల ఘుణే
కనుగవ నర విప్పి, కాంతఁ గ్నూని, యంతన
బువ రఘుధిక పమాది క
లన నష్టు మౌడి నిశ్చలతచే నుండన్. 104

ఉ. కాంచి, తపస్సి చిత్తగతిఁ గాంచఁగలేక యయారే! మామకా
భ్యంచిత శాంబలీమహిమ కయ్యతి లోఇదు నంఘు స్వేంచి, త
తాగ్యంచనగాత్రి, యాకిజనతాయుతి మిక్కిల్లి చెంతు జేరి, నే
త్రాంచలసీమ నవ్వు పొలయన్ మునిఁ బిల్చై సహో కీచాతురికా. 105

సీ. జవరాలి నునుగుబ్బి చన్నులఁ జేయట
 వసుధాధర శ్శలీ వసతి గాగ,
 నతివ రత్యంత క్రమాంబులఁ దోసుట
 యమరావగా వగాహనము గాగ,
 తెఱవ కెమోని క్రొందేనియర్ గ్రోలుట
 నియవ మామ్మతపాన పరణి గాగ,
 కొమ్ముతో రతికూజితమ్ములు నొరువుట
 నరసా గమాంతాఁ చదువు గాగఁ,

తే. దలఁవఁ ఇద్దాంబకొభిఖ్య వై వతంబు
 మనలక దయారసంబున నొసఁగు నుమ్ము
 ఖండితావంద గరిషు నిక్కులన మనము
 వట్టి యాఫేదక నివ్వుత్తిఁ గట్టి; మోని!

106

సీ. పరమ కాళ్ళకృతీఁ బ్రథలదే నియమీళ!
 సోమమండలదాన్య రోమవల్లి?
 అనవద్య మధురాత్మ నలరదే మనికాంత:
 జలరు హేత్తఁ మధుస్రావి మోవి?
 పురషో త్రమస్తేమఁ బోసఁగదే యతిచంద్ర!
 యచలకల్పోర్చోజ యలఘు నాభి?
 శ్రీరంగవై లిరఁ జెలఁగదే దమివర్య!
 కనక జాతీయాంగి కస్సుదోయి?

తే.గి. అనుట నిత్యవిత్త రూపా త్త్వి నడరు
 కలికితోఁ గూడి యుండినఁగాక కలదే?
 యతను నుఫరాఁ యట్టి మహాఘుదాయ
 ఫోర కాంతారమహి సున్న ధీరముఖ్య! 107

మ. ఉరు రాష్ట్రిక గుణానువర్ణనమో! కాంతో చైప్రసాగ స్తులీ
పరిపానంబో! నతీవరాంప్రమి భజనా ప్రాశ స్వ్యమో! సౌధృతో
త్వర సేవగతియో! ప్రియారుణకరా త్యాలోకనంబో! మదిం
గర మూహింపగ నిట్టి నీతప మవంగా నేమి? మౌనిక్ష్వరా! 108

మ. చెలితెక్కుల్ గని, కొమ్ముపాట విని, యోషిన్మోళి నెమ్మాము తా
వల పేలాని, నెలంతమే నలమి, పూవుంబోఁడి కెమ్మామి తే
నెలచాల్ గ్రోలి. సమేతరాష్ట సుఖమెంతేఁ గాంచగా లేక, మి
క్కిలి యాత్మాధిగ తైకహృత్యుథ నిష్కిన్ మౌని! కాంక్షింపురే: 11.9

సీ. సుమ సౌకుమార్యాప్తి నమరు నీ నెమ్మేసు
ఫున పంచశిలి కీలఁ గందకున్నె?
నెలపుల్ పెంహూని యలరు నీ కనుదోయి
సూర్యదర్శన వక్తి ప్రసుక్కుబడదె?
తమిగ్ని యందమ్మాని తనరు నీ నెమ్మాము
శుచిభసిత చ్ఛాయ సౌగ నెడయదె?
తశకుఁ గెంజిగురాకు సౌలహూను నీ యంప్రమి
సూచిపై మెట్టిన స్థాంపు నెడదె?

తే. యకటకటి! నీ వౌకింతైన యంతరంగ
మును దలంపవు గాని, పద్మోగ యోగ్య
భావమున మించు నీయల్లి భవ్యమూర్తి
కీదృశ మహా తపోగ్గాని నెనయుఁ దగునె? 110

మ. అనమ జ్ఞాల శిఖా! ప్రేగిన, విరాహారంబు గైకొన్న, శీ
త పరిద్యారులఁ గ్రుంకియున్న, భుజగీ తంత్రీ పరిద్వంపి పొ
హాన వృత్తిఁ గయకొన్న, నీ కతను కల్యానంద మెట్లబు? భ
వ్య సితాంబోదుచూ లోచ నాంప్రియగ నేవం దక్కు: యోగిక్ష్వరా: 111

సే. మహాతంగ యుత దావ మహికన్నఁ గొంచమే?

వర విప్రవృత కేళివన ధరిత్రి;

మన వంకమయ కైవలిని కన్న నల్పమే?

యమల హంసాంచి తాత్మాకరంబు;

కైలాట గృహ దగచ్ఛట కన్నఁ దక్కువే?

సద్యశా నోరోఽత సౌధపాణి;

యనిక మిరాశనంబున కన్న నింద్యమే?

పుణ్య నుద్యక్కుత భోజనంబు;

కె.గి. కాన, నీకాన నీవృత్తిగరిమ మెల్ల

మాని, నే, మానితప్రీతి మహిమఁ గొల్య.

మాని: యమ్ము నిలింప సద్యుంబు జేడు;

దాన, మోదాన పాయత దాల్ల విపుడు.

112

చం. పయముల వట్టిపయ్యు లింకఁ బల్మైగనేల? యతీంద్ర! త్వత్సము

జ్యోతిర రూప యోవన రచా వర విభ్రమ క్లవ్ మోహనై,

బలయతమి నిమ్మఁ జేరి ధృతిఁ భ్రాసిన నై రతిఁ భోక్కుఁజేయు ము

త్సులికల నీ కథినగతిఁ దాల్చితి; సూసశరుండు సాంగిన్. 113

చం. అని మునిరాజు నిక్కులత నాత్కు వచోర్ధ చయోరరీక్షుతిన

మనమున నిక్కుయించి, యల మత్త మతంగజయాన, “యేమి వ

చ్చిన ని వచ్చుగాక”యని, చిక్కుని దైర్యము పూని “యేలు న

న్నసుపమ రక్తి”నంచ, దమి హస్తముఁ బట్టి కళం దెమల్చినై. 114

కం. ఆతటి, నాయతివర్యం,

చాతతముగఁ దెఱచె లోచనాజ్ఞములు, మనో

భూత ప్రతిమో జ్యోలన

స్పీత జ్యాల ద్విలోల జిహ్వించలుడై.

115

వ. ఇవ్విధంబున నవ్యచంయమి సార్వభోముండు, తప్పదిగైనీష్ట్పుత్పద్మ
సార్వసాహాదన దమత్కురి దినాంత వంధ్యయమాన కోపరన శోటిమ
ధరంధరంబులను నేత్రవుష్టిరంబులు విప్పి, చెప్పురాని యాగ్రహ
భంగిఁ జెంగి సున్న యక్కురంగలోచనామజిం గపుంగాని,
తోక్కుర్దాక్కిన పెనుచిలువ చెలువున దీర్ఘంబున నిట్టార్పు
పదలించుచు, నో నిలింపబాం పేయగంధి, యగంధ మహంధకజి
తప్పరిపంథి మదాంధకార పంఱంధంబును గమ్ముగానక, మానక నిగురు
మన్మేర్యంబున దవంబులు చేరి, వనంబుల దినంబుల గదుపుచు,
నమల యమలక్ష్మి సాంగత్యంబున నున్న నున్న, నూరకమే పెచ్చు
పెరుగు తెచ్చుకోలు వలపును బచ్చవి ల్లకయ్యంబునకు నెయ్యంబుంపు
మని మదియకరంబుఁ బట్టజెల్లనే? మైన నది యేమి సేయంజను?
నియ్యద నీవేలుపరోయ్యలితపంబుఁ ధూలి, డుయ్యవన్ని మనుజ
వనితలై పుట్టి “సుదోషాకర”పమాయ్యందగు నొక్క యిరాపుం జెట్టవట్టి
యుండెదుగాక యని శపియించె నపుడు.

116

సీ. తన క్రొండకముల మన్నన చెట్లపాలుగా:

జనియె సూనత్రీల నెనసి మధువు;

తన తరోగరిమ మెంతయు ధూళిపాలుగా

నరిగె ఫంచుచు నపదుగుదుగు;

తన మహాస్వార్తి తొల్లనె యగ్గిపాలుగా,

బరచె వెల్లెలభాతి పుర్వమైరి;

తన ప్రాతపుత్తి తో దనె మింపిపాలగా

నదఁగెఁ గొమ్మలుఁ బికాద్యత్రికాఁ;

గి. తన పురాతి భీకరోదగ్ర విగ్ర

హస్యురణ భూతిపాలగా నతపుఁ డేగె

చావశక జాతముల వనష్టని వైచి

య మృహమోవి కోపా ఫై నడు నపుడు.

117

- కం. ఈరీతి ముసీక్కుర వా,
గూఫరీతి భయార్త చంద్ర కుసుమాత్ర పికీ
కీరీ తిరోహితతటాగని,
సారీతిలకంబు వెఱతునన్ మదిగలఁగన్. 118
- ఉ. అయ్యతివర్యుఁ జేరి, వినయంబున నంపుల వ్రాలి పల్చు“నో
యయు! భవత్రుభావగతి నాత్ము నెఱంగక, ప్రాజ్యగర్వ సా
హయుమునన్ ఘటించితి మహగము, నైన దయాత్ముఁ బ్రోవవే
యయేడ సీకు సేననగ నెంత! త్వద్కి మరల్చి నెమ్మదిన్. 119
- చం. కటకటు! నిర్జరీత్వ ముడుగన్ ధర మర్యావధూటీకాత్ము నే
నెటులు జనింతు? నైన మఱీ యేగతి దుష్టసమాఖ్యుఁ బూని న
తృటల వినిందనీయగతిఁ దాల్చినవాని వరించి యోర్చు? నా
పటముగ నీడుమాట మునివర్యు! మరల్చి దయాత్ముఁ బ్రోవవే. 120
- చం. అను వనితాప్రాపియోక్కిఁ గరుడాయతనాయత మానసాభ్యాది.
మునికులమఖ్యుఁ డేల్లను, “నమోఘము మర్యాచనంబు తైన నే
ర్యున నిఁక దాని కన్యగతిఁ బూస్తుఁ బయోజదక్కాణి!” యంచుఁ బా
వన నిపుణత్వరూఢి దయివాఅ యతీకుఁడు పల్చు వెండియున్. 121
- చం. “నరసింగంథి! వింటివే; ‘సుచంద్ర’ సమాఖ్య రహించు భూపతిన
బరిఱయ మందు మంచు లలభవ్య చవస్తుతి కర్ణ ఘోట; సు
ర్వార ఘనరాజవంశమున రాజిలి, జిష్టావిరోధి భేదన
దరు, నినవంశమో? మఱీఁ దన్యు! వరించి, చెలంగె దెంతయున్..” 122
- తే.గీ. “అఖిల భూమి ఘరా భరణాధ్యు, నా ధ
రాఘుజనిఁ షైల్పవట్టి, దుర్యార విశవ
నంగతి శతసహాస్ర వత్సరము ధరణ
నలరి, యంత భవద్రూప మందె” దనిన. 123

- చం. విని ప్రమాదప్రవాహ పరివేష్టిత మానవ చిత్రరేఖ, యంత, నల మునీశ పాదనలినంబులకున్ బ్రిణమిల్లి యా ఫనుండ సుహ, హాతొపాఱి యుక్తి నాస్తిలి నల్లనుఁ భాసి, యాత్కు కాంచనమయ కేళికానిలయ వంస్తలిఁ జేరె రయంబు మించగన్. 124
- ఉ. ఆ లలితాంగి, యొక్క భవికాహమున్న “శందోదయు”ఖ్య పాంచాల వసుంధరాపతికి “శ్యామ” యనం శొగదొందు సుందరీమౌఁ యెడన్ జనించె, నల మానవశర్తయు, భూరిహర్ష భూషా లలితాత్ముఁడై యనిచె “చంద్రిక” యై శుభనామ మింతికిన్! 125
- మ. తన కార్యంబున కీగతిం జని, యమర్యాత్మీలలామంబు పాపన హోమ్యక్తి నికాదివర్షరహితశ్వయం భాని, ధాత్రిం జనించిన వార్తన విని, చింతనాంది, మదిఁ దక్షేమ్మాంబుతో దివ్యచిహ్నా నికాయంబులు గల్గఁజేసె, నవలా కట్టాననుం దెంతయున్. 126
- ఉ. ఆ సరసీరుహాఁకీ కథిలాద్యుత దాయ విపంచికా కళా భాయస మొనర్పుఁ జెంతు దగువట్టి ననుం “గుముదా”ఖ్యుఁ గాంచి వచ్చాననుఁ దంపు, బూర్ధవమయామిత మైత్రీ ధరిత్రీఁజేరి, యుద్ఘాసిత శద్రహస్యగతిఁ దవ్యికి నేర్పితి, నేర్పు పెంపనన్. 127
- శే.గి. అంత నొకనాఁడు శారదా కాంతపలన వింత రాగంబు లొకకొన్ని విని, ముదమున వాని నన్నింటి నా రాజవర్యసుతకుఁ దెలిపెద నటించుఁ, బుదము కేతెంచు నపుడు. 128
- సీ. కనుదోయి కింపూన్న కలికి కుంకుమబొట్టు దార్పిన నెమ్మొక్కముఁ దమ్మిక్కు దాని, నీటుగాఁ దీర్పిన కాటుక రేళచే నొప్పాటు విమలాఁకీ యుగము దాని,

సునుపులో తొడల నిగ్గన వింతవగ దోచు
నవ్య చీరాచ్చారనమ్మై దాని,,
బనపుదా ల్యాతచేఁ బిచ్చుతామర పెంపు
దలఁకించు పాణిపాదమ్మై దాని.

- గి. జలద నికటపులి రహించు చపలవోలే
బర్జుదళ శాల పొంతు జూపట్టు దాని,
నొక్క మునికాంత సీయద్రి చక్కిఁ గాంచి.
చాల వైచిత్రీ నెమ్ముది పండించ.

129

- చం. కళ గలమోము, కెంపుసిరిఁ గాంచిన పల్లెర, తేనె లొల్పు ప
ఱ్ఱులు, బిగువైన చమ్ముగవ, కుందనపుం జిగి నేలు ముద్దు చె
కుంలు, గల యా చెలిన్ బ్రియపుగూర్చి వగ న్నునవిలు పోరునన్
గలయక యున్నబోఁ. దలఁచు గల్లునోకో? నవసౌఖ్య మంచొగి=130

- ఉ. శాపసరా టుంగుమార పమతా కలితాకృతి నాత్కువిద్య మా
యాపటిమన భరించి, తదుదార నవచ్చద శాలు జేరి, యు
దీపితథ కీఁ దస్ముని పిత్కుప్రము భానవర క్షమీక రా
జీ పదవద్మము ల్యానతిచేయుచు, నంతటఁ దత్కుభాగతి=.

131

- తే.గి. ప్రోద్దు గడవుచు నుండ, మత్స్యార్వు కర్కు
గౌరవమ్మున, నమ్మునికాంతుఁ, దచటి
కుట్టిపడ్డట్లు, కన్నాడినట్లు, అపుడు
వేగమున వచ్చుఁ, దత్కుభ వెఱఁగు పడుగు.

132

- ఉ. వచ్చిన నమ్మునీకుఁ గని వారక గుండియ ప్రీల నంత సే
నచ్చటఁ దెచ్చుకోలు ధృతి నయ్యతితో శపనోక్కి జాలకం
బెచ్చగు బెద్దప్రోద్దు కలహించితి, నష్ట పరస్పరోగ్ర ఫూ
పోచ్చలి తాత్కుతన్ పథ యహో! యని య బ్యార మూని నిల్యఁగన్ 133

క०. ఆ యతివతి యాయేడ మ

న్యాయగతి నెల్లఁ దెలిసి న గ్గంచి మనో

భూయః పరికందరిత మ

హీయః ప్రతిఫూ రసా పై నిట్లని చలికె=.

134

కా. టరీ కిన్నరః యట్లు పాపమతిషై యుద్యాతి మానీక్యరా

కారం బూని, మదంగనైక రతికాంజై యు కీచే మీటి, యో

రా! రాజెల్లనె? యిష్ట నీవు పవిధారూప శాపో క్తి దు

ర్యా రెభాహిత మూర్తిషై పొడపురా వై కంటె యయ్యద్రిషైన్.

135

చ. అని మని శాప మిచ్చిన భయంబు మనంబున నిండియుండ న

య్యునముని పాపద్వముల నయ్యేడఁ జయ్యన ప్రాలి థ కీచే

కాని యిములంబి నో నియమికుంజరః మీరు మహాగసుండ నై

సను నమంత్రోవరయ్య కరుణాసవనంబగు మానపంబున్.

136

మ. వసజంతూత్పుర హింసనోగ్రతర దుర్వాయిపార వంలభ్యి మే

దినిఁ గస్పట్లు మతంగజారివర మూర్తిం బూని, వర్తింప నో

ర్తునె? యయ్యా! మనివర్యః యిష్ట నవకారుజ్యంబు నాటై ఘటిం

చి. నమంత్రోవచె? పాపవే? మదుపలక్ష్మిభూత శాపో క్తికె=.

137

శే.గి. అన, దయామయ మానసుం దగుట, మాని

మామకీనోక్తి నిజ, తైన మయుకులేంద్ర:

వర్షవంచకము హారీంద్ర భావ మూని,

యంత నీరూప మండెర; చనుచు ననిచె.

138

చ०. అనిచిన నేను నమ్మనికుల్చాగణేకిం బ్రిణమిల్లి మన్మనో

మనసిజ శాంబరీకుల చమత్కృతి యొంతకుఁ దెచ్చె; నంచుఁ కా

యని పెనుచింతతోఁ గలఁగ నాంతర మే నటువాసి యా వినూ

తన మణిమండపో త్రమము దారువు జేరి వసించి యన్నెదన్.

139

పీ. కురువిందరుచి నాచీఁ గుది ఖంచు రదరాజి,
 వక్రతా శాతతా వలిత మయ్యే;
 నెలపుల్ల కవ దంబు గలయు నేత్రయుగంబు,
 వృత్తతా హరితతా యత్తమయ్యే;
 నంబుదావళి సీలి నడయు శిరోజ్ఞాలి,
 బర్యతా శోణతా కలిత మయ్యే;
 నలరు తామరగోము నలయించు నెమోగైము.
 వివృతతా విపులతా భివృత మయ్యే;

తీ. నహహా! యని వళ్యదఖిల వాహసయ్య వితత్తి
 విన్నయం బూన, బుధవర్ష్య విమల రూప
 గౌరవంబున మించు మగ్గాత్ర మపుడు
 ఫీమ కంటిరవాకృతి స్థేమఁ గనియె.

140

ప. ఇట్టు లతులనాగ విదకనవ్యాపార నవీన శతమఖ కరవాలాయమాన
 ఖరసభరంబులును, నాణీఁ మృగష్టతజ కట్టయ్యధారా సముజ్యల
 జితరజ్యలన సమున్నత జ్యాలాయమాన భసనకిసలయంబును,
 సమందతుంద కారామందిర బించీకృత స్వభృత సారంగకలీన
 సారంగ విమోచనలాలసా విలనవోత్తమాంగ రాజవదనవదన ద్వారా
 క్రిత చంద్రరేఖాయమాన వక్రదంష్టార్యియుగంబును, నాత్మియహరితా
 సుటోధక భాస్వయ్యిరోచన మండలాయమాన నిష్టుల లోచనద్వయింబును,
 నలయుప్రభావోరథికృతా భిలజంతు నికృంతన తంతన్యమాన చాతుర్య
 పృష్ఠేకృత కీనశపాశాయమాన దీర్ఘవాలంబును, నతిమన ఘునాఘన
 పైర్యశమున్నాలన శీల నిబిరీన నిక్కాపమారుత ప్రచారకారణ మహా
 బిలాయమాన నాసారంధ్రంబును, గల సింహాకారంబు నివ్వటిల్ల,
 సుల్లంబు జల్లమన మదాత్మజనంబులు చెంతల నిలువేక యెల్లెడల

కుం జన, సకలజగద్వారపారావార గిశన పాన సమర్థాత్మద క్షదోదనాళ్ల
పరిశీలిత మానసంబు పక్షికరించి, యనేక కాంతారజంతు సంతానంబుల
మెక్కుచు, తదీయాస్మాక్షురంబు గ్రోలి సొక్కుచు, దుష్టవర్తనంబున
నింతకాలం విచ్చుటఁ దిరిగితిరిగి, భవత్కుర హేతిధారా మాహాత్మ్యం
బును బొర్యారూపంబుగంటి, సీవలనమంటి, నిస్మనేమనివన్నుతింత,
నని యత్తురంగవదనుండు వెండియు, బ్రిజామంబుల గావించి,
యవ్యిభుండు నయభాషణంబుల నువ్వలాలింప సానంచించే నప్పుడు. 141

శే.గి. వరకలా సాంప్రద్యుమైన యా వసుమతీక
చంద్రు నలగో నికాయ ప్రచార మహిమ
‘కుమదు’ రత్నిమంజు లామోద శమతి నలరె,
పుష్పుర చరాళి వైచిత్రీఁ బొందుచుండ.

142

మ. కలి శారాతి విరామః రామరుచి నంగ ప్రపుర ద్వామః భాఖ
మల వక్కాహత సోమః సోమసత కుంభ ద్వారిసంగ్రామః గ్రా
మ లసద్వేణు సకామః కామకలి నంప ల్లాలస శ్యామః శ్యా
మల రోచిశ్చయ వామః వామసతనూ మాన్య త్రిలోకీ క్రమః 143

కం. సత్య హితాం తరంగా!
స త్యాగయ పుండరీక చంచ ద్భుంగా;
సత్యత్త్వక గుణ సంగా:
సత్యలయ యోగి యోగ సంతత రంగా:

144

ఉత్సాహ వృత్తము

కరి వరాంగ బహుల భంగకరణ సంగత గ్రహః
చర రత్నాంగః హరిశతాంగ జనకః రంగ ద్విజాం
తర సుమంగళాజ్ఞ భృంగః తతపతంగ మందిరా:
వర భుజంగరిషు తురంగః ప్రభల రంగ భూషణః

145

గద్యము

ఇచ్చి శ్రీమదనగోపాల ప్రసాద సమాసాది తోభయ
 ఖాపో కవిత్వ కలాకార్త రేచర్లగోత్ర పవిత్ర
 నురథి మల్ల త్యమాపాల సత్పుత్ర
 కవిజన విధేయ మాధవరాయ
 ప్రపణీతంబైన చంద్రికాపరిణయ
 మను మహాప్రభంధంబునందు
 ద్వితీయశ్యాసనము.

శ్రీలక్ష్మినరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

తృతీయశ్వాసము

క. విలస త్ప్రమలా పదయుగ

లలితా నుమాన దివ్య లాక్ష లక్షేష్ట

జ్యోలతర కౌస్తుభమణి పి

చిఖల రుచి పక్షోవికాలః శ్రీగోపాలాః

1

గీ. చిత్తగింపుము శోనకాద్యత్తమర్ది

సమితి కిట్లను రోమహరషణ తస్మాజ్ఞాః

దప్పు జామోద మూని యజ్ఞాధిపతి మ

హీంద్రుః దిలకించి వెండియు నిట్టు లనిమే.

2

చం. ఇరుఁగల పదికైనీ తతుల యింపును, సొంపు, నడంచు మంపునం
గరముఁ బోసంగు చంద్రిక యథిండ విలాసము సమ్మతింపగాఁ
దరమే? తదీయదీధితివితానము గ్రస్తానుమాత్రుఁ బెంపు దు
ష్టురగతి మించు భూర్యసనమకాండ గవోదిత తాపమండలిన్.

3

సీ. నెలిత చుగ్గవదారి, నెఱికొప్పు, కబియొప్పు,

ఘన చక్ర నంగతి నని నడంచుఁ;

కొమ్ము కన్నులరాణ, నెమ్ముము, మెదగోము,

కలితాట్ల మహిమంబుఁ దలఁగుఁజేయు;

నకి నుంచోడలీఁ, చికురాఁ, నభపాఁ.

సు కలభోర్జిత జయస్సుఁర్తి నలరుఁ;

చెలివలగ్గావ, పలుగ్గాలతీరు, నూగారు,

చూరి మదాపవు వృత్తి నతిశయల్లు;

తే.గి. నహాస! తైర్లోక్య వర్షణీ యాజరాంగ
నా వతార విలాసాత్మీ నడరు కతన
మహిష! పాంచాలరాట్యుతే మంజులాంగ
కాంతి చిత్రకరఫైము గాంచు టటుదే?

4

చం. సమర హితాత్మమై యతను సాయకళక్కి భరించు నా సుదే
హా మెఱుగు మేనితోఁ గడు ఘనాఁ సహాయముఁ గన్న చంచలో
ఘము పగలొందిన వ్యుగతకాంతిక మౌననుఁ దద్యహినతా
క్రమమున మించు చంపకము గాంచునె సొంపు విరోధమూనినను? 5

మ. జగతీనాయక! కన్య పాదనథముల్, సజ్జాలక త్రాణ మా
వ్యుగతిం జేకొని, లోకవర్షణీ విధు కాంతాకార సంపత్తి మిం
చుగ, ముత్యంబులు, కుక్కితటో దవశ్వర్యాన్ విజృంభించి, హో
చుగు తాద్రూప్యముఁ బొందేఁ; గాని యెడ ముక్కాథిఖ్య యెఱ్లబైడిన్.

చం. అనిశ విభాసితాత్మ మృదుతా రుణతా జిత వల్లవాశయై,
తనరు వెలందిపాదరుచిఁ, దమ్ము, లిరం గమలాప్తు గో క్రమం
బునుఁ గని, మించుగాదేఁ సిరి, హూని కరమ్మలఁ జక్కునొత్తు లో
చనములు, కంతుకేఁ విధి జ క్కలు దారణ దంభ ధి గతిన్. 7

చం. వెలఁది మెఱుంగు పిక్కల యవేల మరీచిక, థాటి వెల్వదెన్
జీలమున నంచుఁ, గాహాక సాందరుతిన్ బయ లూన్పు, శాలి, లోఁ
గలసినధీతి వాహిసుల కాండముతోఁ, హారి మండలంబుతోఁ
వల నగు పొందుఁ గాంచియును, వప్రము వెల్వడ కుండు నెంతయున్.
(చిత్రతన్.) 8

క. రాజవరాత్మిషాత పరిరంభముఖం బొనగూర్పు నా కుభృ
ద్రాజ కుచోరుకాండముఁఁ, రంభలు గావున నొక్కుఁ నిష్పలున్
రాజిలుర క్కి సారసవన ప్రవీపర్థనవృత్తిఁ బూనుఁ బోఁ,
రాజిత హ స్త్రిషూపు నికరంబులు తత్పుర్యియథావ మునగాన్. 9

- చం. సతి జఘన ప్రభాగరిమ, సైకతముర్, పరిశుద్ధ తీర్థవా
సితఁ దగి, శారదాదరణచే, నిషుమంత గ్రహించి మించ. న
మృతిఁ గననోవకే! యవని, మాటకిఁ గప్పికాసున్, సమీర వం
తతి గతి నిష్ట్యుతావన వన వ్రవంవాఘ పరాగ శాటికన్. 10
- చం. పైర తపసీయ సారసన దీ ప్రిమ్యుపా తపసాతపంబు, భా
స్వర కటీహార్ష్య నాభిమిష జాలకపీతికఁ బర్యినన్, దదం
తరమన నక్కి లక్ష్మిగతిఁ దార్శిన సూక్ష్మతరాఱు వోజామీ;
కరికులరాజయాన నునుగౌను, మనంబునఁ జింతయూన్నగన్. 11
- మ. అళివేణేమజే నాథి, తంగ ఘనపుష్టాభంగ శోభాగతిం
జెలవందన్, దదమూల్య సద్గుణగణత్రీఁ గానఁగాలేమి నో!
జలజాకరపాకి, చుట్టుకొను నిచ్చట్ దుర్యశోవల్లికా
వఁ నన్పుక్య నిరంతరావిశద కైవాలాఁ దంభంబునన్. 12
- చం. తలఁక యోవనాంబునిధిఁ దానముఁ జేసి, కటీవితర్డీఁ జెం
ది, లలిత విప్రసేవితుడు నీరజజాఱుడు, పాంఠ భేదనో
జ్యోలమతి నాభికుండమునఁ జయ్యన హోమ మొనర్పుఱర్వ శ్య
మలతర ధామలేశ యన, మానిని యారు పొసంగు నింపునన్. 13
- మ. నవరోమావఁ యష్టికాగ్రముపయ్యన్ రాజీల్లి చందోయి, తా
వపి మెప్పించి, తదక్కుత న్యున, నసూయన్ గ్రీవ, యజ్ఞాత్మవై
ఖవమం జేకానె, నొండె మున్సురుణబింబస్ఫూర్టీఁ గెమోగ్ర్యి, వే
ణి విరాజిల్లీ దమస్ఫువత్సుగతి నెంతేదార్శి, యయ్యంతికన్. 14
- సీ. సకి యురోజముల సాటికి గహ్యరముఁ బూని
కుభరపాకిక కలగుండు వడియై:
కలికి గుట్టుల పెంపుఁ గనఁ జాలఁ దమిఁ గాంచి
కోకముర్ రాజచేఁ గుండు వడియై;

చెలి కుచంబులఁ బోల నొళవున వరిఁ జాచి
కనక్కోలంబముల్ కట్టు వడియే;
నెలతె చందోయితోఁ దులఁదూగ రతిఁ బూని
భృంగారుకతి వేగ యొత్తు వడియే:

తే. దతీయు గోత్రమ్ములకును గోత్రమ్మై లరుల
కరులు కాయమ్ములకునుఁ గాయములు భద్ర
ఘటకములకు సదాభద్రఘటకములు బ
ఇరె! వధూకులమణి పయోధరము లెన్ను.

15

మ. భువిఁ గజిచిత్పుద హూర్వకంబుగ సుధిపుంజంబు తప్పుల్గు-, నా
త్సై వెతంజేకాని, దేవదత్తము, మిథిందద్వేణి కంఱత్సై సౌం
పు వెలంగం జనియించి, మించె బిఁ: నత్పుగాంచితంబై, ప్రసి
ధ వరాభిఖ్య నెసంగి, భూరిగుణ రత్న ప్రాప్తి సంధించుటన్. 16

చం. వనిత భూజా ప్రసూనపర వల్ల విలాపముఁ జెందుఁ గోరిగ్గు- గై
కాని, వనజాకరాళి, విషకోటి, గజద్వయసౌంబుసీమ వి
ల్చి, నయనవద్ముల్ దెఱచి, సేయుఁ దరణ్యవలోకనం బహం
బున, నిశ వాని మోడ్చి, వెనుపుం దదుదంచిత చింతనా గతిన్. 17

సీ. ఎంత పద్మణిలభ్య నెనసి మించిన నైన,
మఱల రంధ్రములె నెమకు, ననంగ;
నెంతవారికీఁ బుట్టి యొమ్మైఁ గాంచిన నైన,
సుధపెంపుఁ బలుచగాఁ జాచు, ననఁగ;
నెంత బల్కునుగూడి యింపుఁ జెందిన నైన,
జిగురాకు నగ వీథిఁ జేర్చు ననఁగ;
నెంత రసోదయం బెచ్చుఁ బొల్పిన నైన,,
జెఱకు నిష్పులముగాఁ జేయు, ననఁగ;

తే.గి. ననిశ మాహోద మొక్కిటంత గనక, వాయు

రీతిఁ జాంచల్యము వహించి, రిత్త విరిసి,

సొంపు చెడ వాడు, బంధూక సుషుచయంబు,

తెఱవ కెమ్మోవితో విరోధింపఁ గలదె?

18

మ. చూరిమధ్య నము దంతకోరక సమత్వారూఢి పుణ్యకర
స్ఫురణల్ గాంచిన హీరపంతతు కిలన్ బొల్పాందుఁగా, కబ్బఁనే?
పరమాఘంబునఁ బొల్పు మా కని, వనిన్ లల్మాఱు ఫేదించు, బం
భర నాదంబున మొల్లమొగ్గులు, గళన్నధ్విత్రు పూరంబుగన్.

19

క. మానిని మేటితావిగల మాటలతేట గ్రహింపఁ గోరి, నా
నా నగరాజిత ప్రవచన ద్వీజార్జులఁ జేరి, యాప్సినుతం
బూనమి; వాక్కతీ పదపయోరుహో యావకపారిఁ గ్రోల, నో
నో; నెఱకెంపు సొంచెనగె, నాననీషులఁ గీరరాజికైన్.

20

చం. కలికి కపోలయుగ్గు రుచి, కాంచనదర్శణ కాంతినంతతుల్
కలయఁగ జేరఁ, బ్రైమమునఁ గొగిటఁ గూర్చి, నిఁజోజ్యలాంక సం
శ్శతి నిడి, కర్మఫూర విలనత్తితరత్తు మరీచిపాకికా
చ్ఛులమునఁ కాలు వోసి, పరుపన్ పర ప త్తీకణోల నూఁచెదున్. 21

చం. వనములఁ జేరి, పుణ్యతమ వాసనఁ గాంచి, మరీచిపాకి మై
త్రై నడచి, మాధవాదృతి సిరిన్ భరియించి, వమత్వ మెంచు కాం
చన కికావఁ, నిజరువా బిలషై ఖరి రిత్తవుచునో;
తమతరమధ్యసాన, తిలదాన మొనర్చుఱ్ఱమీ యజ్ఞమున్. 22

సీ. తారకా పర దీపిఁ దనరారఁ గానె కా;

గనియె పతీర్థతఁ గలవగుంపు;

మనరోహిత హితాత్మ నమవొందగానె కా;

నెనసె సగోత్రత నేణికాకి;

ప్రద్యుష్మ బోధివ త్రవం దాల్పగానె కా!

గాంచె సప్తత ఖంజనములు;

నమలినశ్రీ నస్వహము మించగానె కా!

పడసె సమిత్రతఁ బంకజమ్ము;

గి. లసుచు హృయేధి దలఁప శ్వామూడి మైత్రి.

నిరత చకిత స్వభావతా సరణి, నతను

వాజి భావా ప్రీతి, బిక్షు సమాజ లభి,

నిందుముఖి కస్టుదోయి తా నొందు ఉరుదె? 23

చం. సరవర తాప దా త్యక్తత, నాతి, తపాంత రఘు భ మించగా,

హారిహాయ చాపముల్ బిలె నయారె! బొమ ల్గసుపట్టు, నాపయిన్

సరస సువర్షసూన సర చంచలతోఁ జెలువందు కై శ్వయకం

భర, మిలుఁ గాలకంత కుల దర్శివిధేయన శక్తి నొప్పఁగన్. 24

మ, వరభాల్యాచు మడంగ, యోవన నిశా వక్రీంబునన్ గంజజి
త్యుర దంతాంకుక శోఙకాం త్యుదయరాగట్టీలు హాసావదా
తరుచుల్ గన్వదఁ, బ్రాచిఁబోల, నలికస్థానంబు, దృక్పుంద్రికా
శ్యురుహర్షం బొనగూర్పు సామ్యదిత చంద్రోత్సర్వమున్ బూసుచున్

మ. ఖన ముక్కామయ కుండలద్యుతులఁ చత్కుంతాఁక్కతుల్ సాటిగా
వని వవ్వన్, సరి దామె యంచు, నతితీప్రాగ్ని చ్ఛటాత ప్రత్తై
ల నికాయంబులు ముట్టి, శఫ్ట్లులు, నిల్వన్, మేల్చింగాంచి, యం
గన లేగింతురు, సారెపేర రహినిక్కఁ బ్రిత్యగారమ్మనన్. 26

చ, తరుణీమెగంబె తా నని సుధానిధి విష్టవదమ్ము ముట్టి, దు
ష్టుర కర్ల జాత పాండిచు విగ్రహత్తడై, యతుచిం గృశింపఁ. బం
కరుహము తస్మైభోపమము గానని, తా హారిపాద మంటి యఁ
దిర దనుఁ జేరుఁ గిర్మిగని, దీపిత జీవసయయ్య నెంతయున్. 27

పీ. శతకలాపా ప్రి మించు మయూరి, ఘనబోష్య
కోటోఁ దొఱదో త్రఁ గౌమరు గాంచె;
నథిల ఇరోధ్యమైన యుదీచ్య నం
తతి, వ్య వాలాళ్యన గతి రహించె;
పశు గుణ మ్మాట్రి నలచు హిందోశోభ,
మవివారి శాఇలా వ్యాప్తి నెనపె;
వర రపోస్తుతి నొప్పు వద్దుకాంభోద జా
తము, సుమనో హితత్యమున వెలపె:

ఐ. వైన, శాశ్వత శ్వాసంతసీమ
వించు కంతయుఁ గోరక మించు తమము,
తయఁ తైళ్యంబకో విరోధంబుఁ గాంచి.
చిత్రము మహావిశోదయశ్రీల మనటి:

28

మ. అలదుం గ్ర్యాల పీటు, మంచజిగి యొయ్యారంబుం, దమ్మి మొమ్మె
గ్గల చెల్యంబుము, గెంపుడామరల చొక్కాటంపు టందంబు, రి
క్కుల దాల్చిపెంపుము, మించు, నిచ్చెలువురేఖం బొఱ్చు నాళ్యము ని
ర్ములర తీం గవ రాట్పుతేషం చకోరంబుక్ ముదం బూనపె? 29

శ. ఆ వాచేషం విత్రమ ప్పురజమా! యా తన్ని యొయ్యారమా!
యా వామమణి చారుదీ ప్రి చయమా! యా కొమ్ము సొందర్యమా!
యా వ్యక్తాంక వక్కుళావిభవమా! యా లేమ బిబోకమా!
భావంబందు మతింవ నల్యవశమా? వద్దుప్తప్పంకో త్తమా? 30

చం. ఆంము మనోభ వోదయ కరాంగయుతిం దగు నా మిశింద కుం
శల, వల మీవనేత్ర, వల ఆమరసావన, నా పికారవో
ష్టోం వరమంజాల్చు గణవంగశ, నా బివహా, నా వ్రవా
కి రికపాద, నా చెలిఁ, దలంవఁగ నీకె తగున్ నృపాలకా, 31

- చం. సరసతరోక్తి నమ్మని “సుచంద్రసమాఖ్య రహించు భూపతిన్ బరించయ మండు” మంచు పకిఁ బల్గెఁ; దధాఖ్యరహించు మేదినీ శ్వర మణివీషి: కాన నలసారసలోచన నిన్ వరించు; న పురమయతీఁ వాక్తతి యపార్థతఁ గైకొనునే? మహీషులిన్. 32
- మ. అని యిట్లాత్మకథా ప్రపుత్తి, కలవాహస్యం, కుపోష్టాత వ ర్తన రాజీల వినిర్మలోక్తిచయ ధారం జంద్రికాసుందరీ జన్మనై కక్రమ మంతయం దెబువ, నిష్ఠండై కతానాత్మచే విని, యాక్షర్య సమగ్రతం భెనిచే బుథీభర్త చిత్తంబున్. 33
- శ. పాంచాలీ శభవిభ్రమ శ్రవణ సంపదేఖనో: మాన్మథా భ్యంచ చ్ఛంబిరికా సమున్మతినో: పూర్వాద్యాప్త సంభూతినో: మించెన్ దన్మహిపాల చ్ఛాత్మవి నిర్మైయస్థితిం బూను త త్వంచాసోయపమధ్యమా కులమణీ భవ్యాసురాగాళికర్. 34
- తే.గి. కలిత మానసకైరవం బలరఁ జంద్రి కావిలాసంబు వినిన భూకాంతమో? కపుడు నేత్రచకోరంబు లమితమోద మొదవఁ దిలకింప లాలనం బుదితమయ్యే. 35
- కం. ఈకరణి మదిన్ దద్రజ నీకంముథిఁ గాంచువాంచ నిక్కన్, ధరణి లోక రమాసుతుఁడు, మధు శ్రీకర వాక్పటిమ యత్కశేఖరఁ బలికెన్. 36
- ఉ. ధీరవరేణ్యి: నీ విపుడు తెలిపన నిర్మలచంద్రికో దయో దార సుధారపంబు, మది కప్రమిత ప్రమదంబు నించి, యొం తే రచియించె నవ్యనజనేత్రఁ గనుంగొన నూత్మలాలసా పూరము, గానఁ జానఁ గనఁ బోవుద మాన్మద మావహిల్లఁగన్. 37

- చం. అనే గుముయండు వల్సై, వసుధారిష! నీ కుభరూపరేఖికర్త.
- గసుగొసుమాత్ర, నా మహివకవ్య యెద న్యినుఁ జేర్పి, దా వరిం
చు; నిదినిజంబు, కంజముథిఁ జాచగరమ్మై మరభ్రయాన మీ
వసువుగ నెకిస్త, యంచు నతఁడయ్యెడ దానిఁ దలంచె; నంతలోన్. 38
- చం. బటవగు విష్ణుయంబున సృపాలుఁడు గగ్గానుఁ జెంత నిల్చె, ని
ర్శుల ధనరాజ పుష్టక సమానము, సద్గులభీత స్వపథ
గిలిత దినేళమానము, వికీలిత చారు మణీవికాన కో
జ్యోలరుచి రోచమాన, మల వాహమఫేంద్ర విమాన, మయ్యెడన్. 39
- చం. విలిచిన, యవ్విమాన మవనీపతిచంద్రుఁడు మిత్రయు క్రుణై
యుల ధనదాభ్రయావనము ధరాత్మభవపతి వోలె నెకిస్త, ని
షుల రయవంగతిం జనియొ దోధ్రు దదర్యమభాన్య యాధిరా
ఖ్యాలిత మహాత్మభావ గతిఁ గస్సెడకుండఁ బురాకి కత్తయిన్. 40
- మ. వచితా దర్శన దోహదాతిశయ ధావ త్యాగంతరంగాగ్ర వ
ర్తన కస్సన్ మునుమున్న యేగు మయునమ్మాదోయ్యమయానంబునన్
జననాఁంద్రుఁడు వేడ్చుతోఁ జనియె, వీళులక్ష్యతం బూన, దా
వచికాయంబులు, వట్టజంబులు, నచీవారంబు, లందంబుగన్. 41
- చం. చచిచని, తత్తలో మహిముఁ జయ్యన నా త్సందోరయ త్సమే
శనగర మహ్య దబ్బుర మెంగుఁ గసుంగొని, యంతఁ జంద్రికా
వనజముథి విలాపవనవాటికఁ దత్తిలకామ్ర కుంద చం
దన పుమపాపితానిల వితన మెదుర్గునుఁ జేరి, యచ్చుటన్. 42
- చం. హరిముకానేత చూవ వసుధారిషచంద్రుఁడు గాంచె, ముంగలన్
హరినిథ మధ్యమన్, హరికరుదృత శంఖ సమానకంధరన్.
హరిజయ శాలివాజే, హరిరంకుక వైరి శరాప స్విఘ్వవున్,
హరిణ సపత్నునేత్ర, హరికొంకముథిన్, హరిసీల కంతలన్. 43

సీ. తాన చాతరి కంపుతముఁ దాల్చుపోలిక
వరమణిపుత్రికర్ శిరమలూపు,
మన గానసుధఁ గ్రోలి తనివొంది బయలూను
గతి శిలాతతి జలోఘమ్ముగురియ,
యతి లయ క్రుతుల విష్టుతిత త్వ మూనిన
చాయ నాశులు వినిక్కులతఁ దాల్చు.
బిలరక్తి లో నిండి పట్టుఉండాలక వెలు
వడుదారి వల్లికర్ కండుఁఁగుర్చు.

శే. హారి వసుపీతికా సీనయై విపంచఁ
గలసి గానమునేయు భూకాంతపుత్రిఁ,
గనకనిభగాత్రిఁ గాంచి, యయ్యనకులుండు
బాల నాశ్వర్యజలరాఁ దేలే నపుడు.

44

చం. తెఱలక కన్యఁ జేరి, తదథీనతఁ బొల్పు, యినావలోక మ
త్తటి నలరన్, మిళదురిరథంబియు మన్నె మనోభ్ర మెంతయున్
మెలయగ, సంతకన్న మును మించె శ్రమోదకవృష్టి చిత్రతన్,
మొఱయగ మున్నె క్షేత్రమున దోరముగఁ బులకొణ్ణు నయముల్. 45

చం. తరుణి మెఱుంగు టారుగడ దారున నెక్కిఁ. నృపాలు చూపుదొ
మృరి, రమణీయ హరగుణ మండలి సంధుసు దారుచున్ బయో
ధరసృతి లాగువై చి, వడిదార్మాక్తని, సముఖరాజుఁ జేరఁ, బం
కదహా శరుండు శౌర్యభిధ కాపంళి మొయగ జేనె న తుట్టిన్. 46

చం. అవనివ కన్య నాభి జలజాకర సన్నిధి రోమవల్లికా
నవతర యష్టికా పదమునన్ బ్రియయోగము హని, శ్రీసతీ
థవ మహిమాప్తి సిద్ధరసపాఠికఁ బొందియుఁ, బొందవయ్యఁ ద
త్రప్తివిమల కంధరాణ్ణ చలతన్ నృపునేత్రము లద్యుతష్టిన్. 47

ప. శ్రవ చేరు శ్రీలవృత్తి నుబ్య, వికా స్వర్ణపినీ భంగ కు
డ్రను కొక్కున్, గను మధ్యసాక విచ్చుతిన్, రమ్యారు రంభో పగూ
హావలభీం షెలగున్, నృపేత్తణము లాపాచిత్రః మేణీవిలో
చవ యాస్యేందు సుదైకసేవ ననిమేషత్వంబు పంధిల్లట్ల—. 48

శే.గీ. ఉజ్జ్వలత రాసురాగ పంధ్యేదయంబు
దగ మహా ప్రంభ భావంబు దాల్చి నట్టి
పతిమనంబున సీరజాంబకుడు దోచె
వపురు హరిరథ పంలభీ ననుసరించి. 49

చం. వికువము వద్దినీకుల మటీ పరిదర్శనశక్తి నైళ్ళులీ
గరిమ భక్తించి, వమ్మదవికాసమునం గనుపట్టు కుంభినీ
క్షీర తిలకంబునుద్దతి, నిశాత పలాశ సుమాంకుశంబుచేఁ
గర మమమాత్రయంత నఱకం, జనియించె శిరక్కులభీతుల్తీ. 50

చం. అలరెడి శ్యామ కెంటిగురుటాకులఁ జేరిను, గోరకంబులన్
మలయుచు నున్ను, జారు సుమమాలిక లొందిన, మంజు మంజరి
శ్రుతములపొందుఁ గన్ను, మధుపంతతీఁ గూడిను, బాయ వయ్యెదన్
షెంగుటనోఁ: ద్వీరేఘగతిచే; మహిపాలక రమ్యనేత్రముల్తీ. 51

శే.గీ. ఇట్లు తచ్చుంద్రికా యత్త దృక్కుకోరుఁ
లై, రపారీఁ వద్దుకుమారుఁ రపుడు,
ప్రముదము, నవాడ్యుకంబును బ్లాచింప,
నార్కు నాయింతి నిట్లని యఖినుతించె. 52

పి. కాఁబోయి: నీహేమగాత్రి క్రొత్తగ సాను
దీరివ వలతేని చారుహేతి;
కాఁబోయి: నీకంబకంతి పాల్గుదలి జ
శ్రద్ధగ జావట్టు కీతాంకురేఁ;

కాఁబోలు: నీతమ్మికంటే చిరద్యుతుల్
మించు బొల్పిన తణ్ణెమించుఁదీవ;
కాఁబోలు: నీనీలకై శ్య మన్మథశిల్ప
భాగుగా దీర్ఘివ పసిఁడిబొమ్మ;

గి. చౌరః యాచెల్వు చెలువ, మయారే: యాపొ
లంతి యొయ్యార, మచొహా! యాయింతిమిన్న
సొంపు, మజ్జారే: యాచాన సొగసుపెంపు.
బిఱే: యాలేమఁ బొగడ వాక్కతి వళంబే?

53

మ. అతికోణం, బతికోమలం, బతివిశాలాత్ముం, బతిక్కత్కకం,
బతినిమ్మం, బతిమేచకం. బతిదృఢం, బత్యంత పారిప్లవం,
బతివక్రం, బతిదీర్ఘ వూరః బిఱి: యా యంభోజపత్రార్థి య
ప్రతిమా నావయవ ప్రతానము, మనఃపద్య న్యిచారింపగన్.

54

సీ. అలరారు నేమ్ము: రమ్మారిపొళి, నెలంత
కులుకు పెన్నెఱులతోఁ షెలిమఁ గాంచి;
చరియించు నేమ్ము: బల్ మరుమార్గణశ్రేణి,
వడఁతి దృగ్రుచి కథ్యిభావ మూని;
చెలవొందు నేమ్ము: మంజల కుచంబులు, వక్క
బింబోష్టి చనుదోయి పేరుమోసి;
మనఁజేయు నేమ్ము: యింపున ధాత్రి, చెలికటి
తట విస్తృతికి ధాదితనముఁ దాల్చి;

తే.గి. యతిశయిలు నేమ్ము: వద్దుంబు, లనుదీనంబు
భామ పాదద్వయ ప్రభా ప్రాత్తి నొప్పి;
మహిమఁ గనునేమ్ము: సద్యంశ మణిచయంబు,
కలికి పదనభ జనన శేఖరత నొంది.

55

మ., వలజారత్నము దోచు. నెన్నడు మఱత్వపేషుఁ గాంచన్, గటీ స్తల మొంతేని మహాత్మ్వి తుంద. జడ-దోత్తం దీర్ఘతం బూన, నిచ్చలు గుల్ఫంబలు ప్రాప్యతం గన. రత్నశబ్దమ్మా లీలాకృతో జ్యోల మాయా పరిమాణమైత్రపంచమచ్చయ న్యోరాజిల్లగన్. 56

చం. హరణధరాప్య మోవి వసలా? కిసలాకృతో బొల్పు నంగ్రములా? యరుణశరోషి గుట్టి వగలా? మృగలాలప మూస్పి కమ్ములా? హరినిథవాటి మేని సటలా? నిటలాకర వాలకమ్ములా? యరిభి దురోజ నెన్న వసమా? యసమాశగ మాన భేదికిన్. 57

సి. కలికి చీకటి పిండుఁ గలికిఁ విల్పు కమాళి; వాలుగల సజాలు వాల్యగమ్మలు; బింబమ్మునుఁ బ్రతింబింబంబు కెమోక్కుచి; మే పూను రేరేనియేపు మోము; ఇంచుమేలిమి నలయించు మేల్పులులు; కంబలకనుఁ బొంకంబు గళము; జక్కువకవ నేయుఁ జక్కు వలుదగుబ్బి; లలివధూకులము నా లలిత మారు; వాపుల సిరి సారె హపు లనస్సుఖి; మెఱుఁగురంభల రూప మెఱుఁగుఁ దొడయ;

గి. తమ్ము లన మంజులశ్రీయతమ్ము లతుగు: అడుగు, అడు, పురాణాప్య కాంతుల నుడ్లపు గోరు, అవని సీకామ్మ లావజ్యు అవ నిరూఢి యమర సుందర్శులంతై వ సముద్రఁ గల్లాదే?

చం. అని పతి సమ్మతించు, హృదయంబున విస్క్రయ ముంచు; నేడుగా యనుపమళ క్రి దర్శకున కట్టె నటంచు పచించు, నవ్యరిం చను శభదర కోవిదత సారెకు నెంచు, నిమేష రాహితిం గనుఁగవ హూనే వెండియును గాంచు వెలందిఁ దదేకతానతన్. 59

చం. అప్పదు మహోంద్రుతోద నలయత్తవిథండు పథూటిఁ గంటివే? తపన కులేంద్రి: సా వలుకు తథ్యతఁ గాంచెగదా తదొస్తి; నే నిపు డట కేగి, కొమ్మకుఁ ద్వ్యదేకమతిన బొడమింతు, నంచు న న్నువతి యన్నజ్ఞిఁ గై కొనుచు హృద్యవిమానము డిగి, యత్తిన్. 60

చం. వనధరఁ జేరి, భారు తరు వారము చయ్యన దాఁటి. హృద్యవ ద్రుణ నవలాలఁ జేరఁ జనుఁ, దాపురసానన లెల్ల వచ్చెగా ఘనగురుఁ డంచు నబ్రమునుఁ గాంచుగఁ, గాంచనపీతి డిగి, యజనవరకన్య, యాకిఱన సంపృతిఁ దా నెడురేగి, భక్తితోన్. 61

చం. గురు కుచభార రేఖ నొగఁ గోమతి యానతి సేయ, సా దయా కర మతి “పెండ్లికూతరవు గమ్మ”ని దీవన లిచ్చి, తద్వచూ త్మర కృత పూజనావిధులు గై కొని, తద్వనితా సమర్పితాం బిర చరరాజ రత్నచయ భాసురపీతి వసించె; వచ్చేడన్. 62

తే, మనుజవతి కన్య పణులతో మణిమయావ నమున వసియించె: నప్ప దాకొమిరె మిన్న నెచ్చెలి “చకోరి” యన మించు నెలత యోర్చు, కుముడుఁ దిలకీంచి యిట్లునుఁ గుతుక ఫటేతి. 63

చం. హారినమధామ! యుష్మదరుణాంఘుర్మీలు గన్నొన నిష్ట మద్దగం బురుహాము లెరతయం జెడని మోదముఁ జేకానె, దూరమయ్య దు శ్రూర హృదయాంధకార సముదగ్రత లెల్లఁ. బ్రిప్పటిఁ గాంచె వి నుపుర దథిలాష చ్చక్రములు, బొట్టుడఁగె న్నిటిడ ప్రదోషముల్. 64

- చ०. అనుదినమున్ బ్రియంబును దయామహిమంబును మించ వత్తురీ
జనవరపుత్రికామణికిఁ జక్కె విపంచిక నేర్చు; నేటికిన్
జనియో సుమీ యనేక దివపంబులు మీ రిటరాక; నేడు నిం
దునిఁ దెలికల్చులో యన నినున్ గనగోరు మచీయ నేత్రముల్. 65
- చ०. మునుపటియట యుచ్చలీకి మోదమతో నరుదేరకున్ని కో
జనపరివర్ష్యదివ్యగుణజాలకఁ కారణమేమి? యేపురం
భనసితి? రేవిశేషగత లింపుగఁ గాంచితి? రేన్పుపాలతో
నను వగు మైత్రి పర్చితి? యంతయుఁ దెల్చుగదే దయామతిన్. 66
- క०. అన వనితా వాక్యసుధా
జనితామోద వృత మానస పయోరుహుఁడై,
యనువార యక్కవిథుఁ తి
ట్లను, వారణయానఁ గని మహామథరో కిన్. 67
- మ. కలుఁ దత్యత్కుట ధాటికా తురగరింభా జాత భూతోద క
జ్ఞాల చిహ్నావు మహాప్రదీప మాత తీజ్ఞద్వాంత వేలాకుభు
దీంగేహ ప్రతిమాయి తామిత నమిద్వేరీ కుల ధ్వన మం
ధల నిర్విజ్ఞ రిష్టితింద్రుడు, సుచంద్ర జైవచంద్రుం, డీలన్. 68
- మ. సరసీజాత హితాన్యయేశ్వరు యశోజాతంబు చక్రాప్తమై,
హరి శోభాంచితమై, భృత్యాజ్ఞ నికరంలై రాజిలన్, దత్తులే
తర భావోదిత పంక, మంక విధిచేతన మేనునం గప్పినన్,
సురకుత్తీర్థ వరప్రదక్షిణముఁ బూనుం, జంద్రుఁ ద్రౌంతమున్. 69
- మ. వర వాహిన్యధినాథ జీవన హృతిం బాటిల్లు తద్వావ వి
ర్పుర ధామస్థితి, తనక్కుపోతపున గోత్రామా? తద్వాత్తిమై
గర మొప్ప. న్యాలయాద్రిఁ జేయుఁ దదరిక్కుపా? నైజాంగముల్
వరకీరా? పికప్రణం, బిసుచరక్యం బూనగుఁ జేయఁగన్. 70

- చం. పరప కలాంచి తొస్యుడయి, చారు విలోచన పద్ముణై, కళం
క రహితగాట్రుణై, ఇగతిఁ గన్నదు నాన్యవహోళో, ఇనుల్
హారిముఖునిన్, సుమాంబకుఁ, గళంక పమన్విత గాటుఁ భోట్లురే?
నిచుపమ పొందరీనిధికి, నిచ్చులు సాటి యటంచు, నెమ్ముచిన్. 71
- చం. అపనిపచంద్ర రూప విథవాతికయ శ్రవణోయమాన మో
చావితతి యూసు భోగి మనుజామకరకన్యల నిచ్చ నేఁచు బిం
చవిశిఖుఁ డాషగ్ర్రెతయఁ; ఇక్కుగ జేషశరద్యయంబుఁ గాం
త వెలయ డాయ, ముంగల నఖంద ఫలంబు వహించు పన్నుతిన్. 72
- తే. ఇట్టి సకలానము గుణోత్సరాభ్యి లైన
యా మహీకాంతుతో మైత్రి యదరుకతన
నిన్న దినములు తదోగ్గుగ మెనసియంటే
నెదయ నేఁ గామ్ముఁ; హృద్యేధిఁ బొదమకవిన్. 73
(ఇందరి మొదటిపొదము నందలి యతి ప్రామాదికము గావచ్చును)
- ఉ. ఈ నృపకన్యుఁ జాచురత్తి నిప్పుదు తజ్జనరా దనుజ్ఞచేఁ,
బాని రయూప్తి వచ్చితి, నహర్యవిలాసినిట్టు రహించు నీ
మానినిఁ గాంచ నిత్తటి నమంద ముదావిఁ జెందె నాత్మ, కం
జాననఁ; యంచు నామయుకులాగ్రణి వెండియుఁ బిల్చు నాచెలిన్. 74
- చం. ఆరికచఁ నెమ్ముదిం దలఁప నప్పతికే తగు నీ వెలంది; యా
జలరుచాసేత్రకే తగు రసాపమణ్ణెంద్రుఁడు; గాన నా మనో
జ లలితమూర్తి యాలలనఁ ఇక్కు వరించినగాక, మామదెన్
దళమయి మించనేర్చునే? యుద్ధ కుతూహల వార్ధ వీచికల్. 75
- ము. కనుగల్యాన్ వికసిల్ల, మోదము పొపంగన్, దజ్జనాథీశ చం
ద్రుని పీషించినఁ గాని మామక హృదుఘృత నృపఁరేఁ యి
మైనయం జాలదు; చానఁ; యవ్విభుని మీ కీలోపలం గాంచుఁ గ
ల్ల, ననన్, గోమలి కిన్నరేశ్వరువిఁ బిల్చున్ గోర్చు దైవాఱగన్ 76

మ. చారివంకోతము నదుడాలి విని, నిత్యం బేము వర్షింప, న
త్యరబ్ధిం గను జన గోరు, బతి నాత్కుం గాంచ, మాకుం రదం
తర పెల్లిప్పుడు మించు, గాన నలగోత్రాత్ర నే మిప్పు దే
కరఱిం గాంతము? కాంచుదారిఁ గృపనిక్కుం దెల్చువే? నావుడున్. 77

మ. వనితా! యావిభు గాంచువాంచ మదీ శైల్యం బూనినం గాంచవే
జనితాపత్కి సృష్టాల, మాపక కరబ్బాయన్ మనోవీథి మా
త్కు వితాతాద్వాత మట్ట, నంచ మహిమన్ దత్కగుణశ్రేణికా
ఖని, తాఁ ప్రాక్కుతమాయ నంతయు, జనం గావింప, నష్టటునన్! 8

సి. బెటుకు చూపులవానిఁ బిలుమాఱు లిదు మారు
సాంపు నిందించు మేల్పులగువాని,
నొఅపు మించినవాని నెఱ మించు నెఱమించు
పెలపుఁ గందించు నెమ్మేని వాని,
సౌగసు మీలినవానిఁ లిగడంటు పగ డంబు
శలఁటుఁ గుందించు మేల్తపకువానిఁ
గళకు పోచినవానిఁ గ పురంపు కపురంపు
చలఁటుఁ చించించు నవ్వులయువానిఁ,

శే.గ. గళ పెలకువాని మంజులోజ్ఞులమువానిఁ.
పెఱవు గంపాని నొయ్యార మరువాని,
నైశ్రయావ వమాసీను, సాషీతికుఁ
జాచి పెఱగంది విలిచి రాసుడతు లపుడు.

79

చం. పులకబు పేన నిక్కు, వలపుంబన మానవీథిఁ జిక్కు, దృ
క్కులి ననిమేచ విమ్మురణ దక్కుఁ, బ్రహ్మాదము చిందుఁద్రోక్కు. ని
ర్మై మణిపీఠి డిగి, యొకమానినికేర్ కయలాగు వూని, యా
యలికులవేఁ, రాజ కునుమాకునుఁ గాంచె, నాకింత సిన్నితిన్. 80

వం. జనపతి యాన్స్టర్చండ్రుఁ గనుఁ జాలుఁ జెలంగు వద్దాటి కావలో
కను కుహానాచకోరములు గ్రెక్కున ప్రీతమశ్వయంబు పొ
ల్పిన త్రిమియింప, దాని సదలించె మరుండు విచిత్రశక్తి నూ
తన శరజాత నిర్వమ దుదార శిథోదయ రాగైనై కురిను.

81

తే.గి. చెలిఁ దఱియ వచ్చు నరపాల సిత్చద్మగాళి

దారి నానారిచూపుచూ ల్లపిలి నడిచె;

నపురు గగనధునీ ప్రవాహంబు పొచ్చి

వేగ యొదురెక్కు మీనొఫు విధి పహాంచి.

82

చం. నిజ బలరూధి దోషుఁ దఱి నివ్వబిలెన్ భిః యంచుఁ దాఁ జత
ర్ఘుజుఁదయి పంచసాయకుడు, భూరిధృతిన్ తఱదోదయాధి పా
త్మజ బొమవింటోదోయి ననమాన విలోచన మాలికా సిశాం
బుజ విశిథాళి నించె, నలభూపతి పేరెద గాఁడి పొఱగన్.

83

చం. అలవిథుఁ గాంచుఁ, గాంచి యొద నప్పతిరూపము నుంచు, నుంచి ని
శ్చులమతి నెంచు, నెంచి మది జాలని కోర్చుల ముంచు, ముంచి యూ
ర్పులు కడునించు, నించి వలపుల్ మన నాత్కు త్రిమించు, మించుబోఁ
డి, లన దనంగ సాయక తటీ వియత త్పుటు శాంబరీ గతిన్.

84

కం. కంలీల నృపతి దర్శన

కేళీ భవ విన్నెయానుకీలిత మతియై,

సాళికనయన, యాఁ లల

సాళి కమలాస్తుర్ముఁ దనుచు నతనిం బొగడెన్.

85

సీ. తన విధుత్య మ్యాస్యమున నొప్పు, ఘనలక్ష్మి
యొనరుఁ దోఁచిన పూరుషోత్తముండు;

తన తమోగతి తై శ్యమునుఁ దోష, సద్గణ

త్రాణంబునకుఁ జేరు రాజమౌళి;

తన యంగమహామ నేత్రముల రాజీలఁ, గో

వ్యుత్తిఁ జూపట్టు ప్రశాధినేత;

తన శోఙుచి మోవిఁ దగ, జగమ్ముల మైముగై

లంది చెల్యాను లోకై కబంధుఁ;

- తే. డట్టి యాదిట్టి పతి యంచు, నజ్జపాణి,
యవనిశృన్నాయక కుమారి, హంసయాన,
పద్మినీమణి, మానవపదవి మెచ్చ.
సన్మతింపఁ దరంబే? భుజంగవతికి. 86
- మ. గళహూచ్ఛవి యజ్ఞకాండ పరిషగ్గఁ బూన్పుఁ, గమ్మల్ గనవ్
నలరూపంబులు పెంవ, లేనగవు చంద్రచ్ఛేణులన్ మన్ప, ని
ర్కులమ్మ మోవి మధూత్కరంబు ఘటీయింపన్, మించు సీ భర్తతోఁ
దలపం జెల్లనే? సాటి యో ననుచుఁ దద్రమ్యంగ సౌభాగ్యమున్. 87
- చం. ఘనకరతా మిక ద్విషమకాండ నమున్నత హేతిజాత తా
వ నికరమంతయుం గడకుఁ బాయఁగ, సీ పదథికు పాదసే
వనగతియే; తదీయ ఘనవర్తనఁ గాంచక యున్నచోఁ, గరం
బెనయదే? నాదు క్యామతన మెంతయు నుర్మి నిరర్థకత్వమున్. 88
- చం. అని, యనివార్య దోహర పమన్మిత మానవ వల్లియై, వినూ
తన చవలాతనూ కులమతల్లి దలంచుచు నుండునంతలో,
వనిత యొకర్త చేరి, చెలువా: నిను రమ్మలేనిప్పు వీటియన్
విన జనయత్రి యన్న; గురువిన వినయంబునఁ గాంచేఁ, గాంచినన్ 89
- ఉ. కిన్నరకంతి! యా నృపతికన్ వతి వయ్యెయ, నాదుమాట యా
సన్నతథంబు, పొమ్మనుచుఁ జక్కగ నంచినఁ, దద్దురూక్తిచేఁ
గన్నియ యేగె మాతపముఖంబును, గాంతయ వెంట్ రాఁగ, ను
ద్య న్నవ హీర పాదకటకార్పులీ యంచల బుజిగింపగన్. 90

మ. అల యోషామణి యిట్టు లేగ, రవివంశాధికుఁ డుద్ర్చంత హ్యా
త్తల యోగంబున నెందుఁజెందె? అతికాతన్యంగి పీషించుటల్
గలయో! మారశరాళి నేకరణి వేగన్యాచ్చు నివ్వేళ? నా
నలయోషిత్సుముఁ గాంచ కే ననుచుఁ, జింతారేఖ సంధించుచున్. 91

ACC NO. 295

సీ. శారి హూటొరఁజెరి చక్కుఁ టల్చిన దారి,

నారి వలెక్క నటంచు సారె దలయి;
రామచంపక ధామరాజి పర్యోదు సీమ,
భామ నిచ్చె నటంచుఁ బ్రైముఁ గాంచు!
నంచ యింవు రహింప నడుగు వెట్టిన యించుఁ,
గాంచనాంగి చరించె నంచుఁ జాచు,
బాలకోకిల బాల నోలి ప్రేమాసెదు మూల,
బాల పాడెదు నంచుఁ జాల మెచ్చు.

294.592

తీ. అలిత పవమాన మాన, నాలయ వనష్ట్ మాద
ల్లాజ్జ లపమాన సౌమణ సానుమోద
మలమ, నసమాన మానన మతుల ప్రమద
మానఁగ, సుచంద్ర మానవధ్యఁకుఁ తలరు. 92

91 - 6 : 25

చం. అలి నికరంబు కీలుజడ, యిందపుఁ గెందలికు మోవి, ని
స్తులతర మంజరుల్ మెతుగుఁ జన్ములు, మొగ్గలచాల్ పదాంబుజ
ష్టల నథపాళి గాఁగ, వనధాత్రీఁ గనంబడు తీవలెల్. నా
చెలిపొబి, గాన్పుపాలు మదిఁ జేర్పి, భ్రమింపగఁజేసె నయ్యడన్. 93

సీ. ఉమ్మ పుప్పాడిగాఢ్పు గ్రమ్మ, నొప్పగు బండి
గురిపెంద విరిగు త్తి కొమరుఁ జాచి,
యలరు సంపెగతీవ యలమ, నింపుగ, దోయ
కలికి క్రొమ్మల్లియ చెలువుఁ జాచి,

మగతేటి వేడ్కు మించగ ముద్దుగొనిన, చ
క్కుని మెట్లదామర కళకుఁ జూచి,
సాలపు చక్కెరతిండి పులుగు నొక్కెడి, బింబి
కా పక్కఫలము పొంకంబుఁ జూచి,

తే. తదుఁ చనుదోయుఁ గెంపు గందవొడిఁ బూసి,
చెఱవ నెమ్మేను కౌగిటు జేరిపు, కౌమ్ము
మోము ముద్దిడి, హూబోఁజేమోవిఁ గ్రోలి,
చెలఁగు భైపు దబ్బునో! యంచుఁ దలయ నృవతి.

94

సీ. ఎంత మాధవరయా వంకాన పంసిధీఁ
బొలిచెనో! యిచ్చటి తిలకపోఁ;
యొంత పుణ్యద్విజాథీశ నంసేవన
పఱలెనో! యిచ్చటి చిఱుత మావి;
యొంత మహాపవోద్ధూతి గతాత్కు సుమాప్తి
మనియెనో! యిచ్చటి కనకరాజి;
యొంత పదాఁ చిత్తేష్టదావ సూప్తి
వెలసెనో! యిచ్చటి కలికిక్రోవి;

తే. చెలి కట్టాకై క ధారచేఁ డెలఁగు, నెలఁత
పాణి లాలపమున మించుఁ, బిడఁతి మోము
గని యులర, నాతి వరిరంబ గరిముఁ జొక్కు,
వసుచు నృపవోఁ కడుఁ జింతఁ బెనుచు మదిని.

95

మ. నవలా యేగినదారిఁ గాంచు; మదిఁ రన్నుళ్క ప్రతేష్టకు
నవ లావణ్యవిశేష మెంచు; వలవంతం జాలఁ జింతించు రా
షపలారాతి; కదేకమోహ లహరీ శంనక్క చిత్తంబనన్,
గువలాస్త్రాఁ తినిశాత సాయకిఖా కుంఠిభవ దైర్యుఁడై.

96

చం. నరవిభుఁ దీట్లు తత్పతి యనగ్గక మోహగతిం త్రమింపుఁ, గి
న్నరవతి యష్టు చేరి, మహినాయక: యాగతి వంత నాత్మ నుం
తరె? నినుఁ బ్రైముఁ జూచిన వధుమణి నింతకుమన్నె యేచెద;
తప్పరశరకోబి త్వదగతసుగ్రమనోరథగా ఫుటీంచుచున్. 97

కం. నీలాలక వరియించెద
వేలా వలవంత? మేదినీశ్వరః యన. నా
కాలాజ్ఞ విమత కుల జన
పాలాగ్రణి, కూటధృతి విభాష్యన్నతితోన్. 98

గీ. గగనయానో త్తమ స్వదగతి ధరిత్రి,
నగరకానన కుధర సంతతులఁ గసుచు,
జని తనబలంబు సెనసి యూజ్ఞవిభుండు,
కూర్చుగమపట్ట నంత నా కుముదుఁ లినిచె. 99

చం. మును మునితోడుఁ బల్యున యమూలాయనికో త్కిఁ దలంచి, యారసా
జనపతియోఁ, సత్యరత సంగరభూమిఁ దమిప్రదానవేం
ద్రుని వధియింతు నంచు, లలితోఁ దపసీయ రథాధిరూఢుఁ
చనియె; రణానక ప్రకర సాంద్రదుతుల్ దెపతెల్లుఁ గ్రమ్మఁగన్. 100

నీ. అషుల రింథోద్వవ త్తితిధూఁ నానాక
రాధీశ మహిముఁ బోనాడు, చూయము,
లతిశాత దంత ప్రహూతిఁ గర్వరాచల
సీతి నెల్ల మాయించు, ద్వీరథచయము,
లలఘు కేతన మారుతాఁ మహాసురో
త్తమ మంచలి దెరల్చు, విమలరథము,
లాత్మణసుర సమాఖ్యశ త్కి యామినీ
చర భయింటు ఫుటీంచు, సర్వశేంద్రు,

శే. లపుడు వేవేఱు గౌలువ, నయ్యపని భర్త,
యిటులు కల్యాణమయ రథం బెక్కి, వేగ
శిరగిరిఁ జేర నరిగె, నష్టిఁ దనుజ
దళన చం దివ్య సాధనోద్ఘసి, యగుచు.

101

శా. భాస్వన్యండల మధ్యగుండగు రఘుభామావిథుందో! యన్నే
వస్వవ్యంచిత చక్రపాదమున నందంబంది, భూభర్త, సై
స్యస్వాముర్ భజియింప, దైత్యకటకేంద్ర ద్వారభూభృద్రీ
భాస్వన్యాగ్రము సొచ్చేనంత మనబంభా మోషముర్ హోచ్చుగన్. 102

మ. పతి గాంచెన నవగోపురేశ మకుటాణిద్వే మ్యదంతు. చ్ఛటా
మతికృ తేగైతన ధాతదీప్రము, మహాచైహంసక జ్ఞాన దా
యత వప్రంబ, సమగ్ర సాలవలయాగాంతస్థితా న్యాచలా
కృతిమ తౌపదమత్కురంబు, దనుజ శ్రీమత్వరంబయ్యైడన్. 103

చం. కనుఁగొని యానతియ్య, మహికాంతు నస్సుజ్ఞ బలంబు లెల్లఁ, ద
ద్వన వరణంబుచ్ఛి పరిభాతతీఁ బూధ్వాగు గోట్టద్వ్యా, గ్ర
క్రున బిలమేరువుర్ నిలుప, మోరతరోగతి సంప్రదమించేఁ, ద
త్వీనము సురార్పింపాఁ కనిపార్చురణక్రమ ముగ్గడింపగన్. 104

వ. అంత నద్దురంత కోలాచాలార్థ విజ్ఞాపక చారవార వాచా జాయమాన
ప్రతిఫూ నముద్దాముండగు నాతమిప్ర తమిప్రసార్వభోముం
దనూన కువలయ భయంకర కోపాలోప కోణిమధురీఁ వదనాంబురుహ
బింధువింబ వినిగ్రత కిరణాంకూర మాలికాయమానని స్తుతాప్రమ శ్కృతు
జాయండును, నథరాధరఫల గ్రాప పమాపకోపరి ద్వ్యజోపరిగత్తాగు
తదితర ద్వ్యజారభ్య కలహపముదీత నినాద మతికృ ద్రదనగ్రాఘాత
పంజాత కిటకిటారవ బధిరీకృత పర్యంత వర్తికుండును, నరిరాజచాంవ
మదాపహారి కరళరద ధగధగాయమాన నూతనైరావతీ ప్రమాకర

కనక కరవాలికా తారళిముకు కృత సభాజన లోచనాబ్జండును, నతంద్ర సువంద్ర రాజవంద్ర ప్రతాప వీతిపోత్త పరంపరా ప్రకార సమున్మమ దంతరంగ కరండాఖండ రోషపారదాల్ఫటే విదార్యమాణ చీలంధన జేముపీదాయక సాంపరాయిక లాలసాక్రమ సమేధమానాప ఘన ఘనత్వఫల త్తస్త్రాణుండును, నలఘు బలాహితకాండా సమాన విలాస విషపణ దీశైదత్త వికటభ్రుకు టీపుండును, నథిల ప్రపంచ వంచతాకరణ చణ విలయకాల మహాకాల సరూప రూపుండును, నగుచునేఁగడా: మదాశయహూర్తి గావించెఁ బంచజనమాంసంబని తలంచుచు, మణి మయానవంబు టిగ్గనడిగ్గనుటీకి, నిజావాసంబు వెడలి, వినీతసారథి వరానీత శతాంగరాజంబెక్కి, క్రిక్కటిసి రక్కుసినొరలు వెనువెంటం గొలువ నభంగుర మతంగజ తురంగమ చక్రాంగ వదాతి సముద యంబులతో నాచావోత్సాహంబున వెడలె నయ్యద. 105

మ. కరిఫీంకారము లాశరేశబల ఘంకారంబు లర్వ్వప్రజ స్థిరహేంకారము లక్షీచక్ర విలసత్రైస్తంకారముల్ గూడి, న త్వయతం ద్విద్యుయ సాగరోరికై చటులధ్యానవంబు నాఁ జేర, భూ వర సేనాజన మాయితంబగుచు దైవాతెన్ రణోత్సాహతన్. 106

మ. అరుక్కాథోదిత రక్తవృష్టి, యమకూలా న్యానిలప్రేణి, భా స్వర కేత్వ్యగ్రవిలగ్ని గృధ్రిము, శివాజా తామితా రావముల్, పరిదృష్టోర్ధ్వా, నిజా జయంబు వివరింపన్ వానిఁ జింతిప, కా సుర వంశేశిత, సంగరోర్ధ్వ సెనసెన్ శూరత్వ మొప్పారఁగన్. 107

ఉ. దానవనాయకాజ్ఞ సమద త్ణందాచర సైన్యకోటుయాన్, మానవనాయకాజ్ఞ నవమాన మహాజన సైన్యకోటుయాన్, బూనిన రోషచండిమ, నపూర్వ కలంబసమీక కేఁ, వై మానికవార మభమున మాటికిఁ గన్గాన సల్పె సేర్పునన్. 108

- చం. అవుడు మహాగ్రవర్తన భట్టాగ్రణిఁ బోరె భట్టాగ్రయాయి, హా
స్తీపక వరేణ్యతో రణముఁ జేకొనె హాస్తిపకేశ్వరుండు; సా
దిపటలిఁ జయ్యవం గదిసె ధీరత సాదిచయంబు; దోరపలై
క పటిమచేఁ బరపుర జిఫూంస మనంబుల నంకురింపగన్. 109
- మ. ద్రుషుణంబుల పరగించి, కుంతములచేఁ దూలించి, కోదండ ము
క్త ఘనస్తార్థికలఁ గ్రమిష్ట, శూలతతి వేగన్ గ్రమిష్ట, దుర్వార పా
రిఘ ధారాగతిఁ జీరి, సంగరథరిత్రిన్ మించేఁ దధీరసే
న, ఘనాధ్వంబ పగుల్పుఁ దత్తుముల పన్నుదంబ చిత్రంబుగన్. 110
- మ. సరనాథేంద్ర భటుల్, సురారి భటులున్, స్వస్వాధిధా కౌర్యముల్
వరుపం దెబ్పుచుఁ, బోరి రుగ్ర రణభేలా పాండితిన్ నిర్జరో
త్కురముల్ వ్యోమవిశ్వీఁ జీరి, యని ఖగ్గాఖగ్గి లీలల్, శరా
శరి యజ్ఞంభంబుల్, గదాగది విలాసంబుల్, మదిన్ మెచ్చగన్ 111
- శా. ఆలో నాదినవాథ వంకమణి, చక్రాంగో త్రమస్తానిఁ బ్ర
ాయలీథ స్తీతిఁ బొల్పి, కుండలిత బాణసోజ్యలత్పాపియై,
చాలన్ శింజినికా నివాదమున నాశాపీధి మేల్క్యంచ ని
ర్యేలా త్రప్తకరంబునించె. నసుహృద్వీ రాసు హృద్వీతిచేన్. 112
- మ. పర బిర్ముద్ధతి దూలిష్ట, తార్ముచూరణ ప్రేథిన్ విజ్ఞంభించి, ని
ర్పురక క్రిన్ ధర గాఁడి పాతె, నల గోత్రాభృ నృహాజిహృ గో
త్కురముల్; తద్విహృతి ప్రకార భయరేఖావ నృహాజిహృగో
త్కురమున్ నింద యొవర్పుఁ దక్కురము వేగం జేరు చందంబున్ 113
- చం. అమిత సృపాల సాయక చయంబు, నిశాట చమూ తనుత్ర రూ
టము వడిఁ దాకి వైకెగయుటల్, వినుతీంపగ నచ్చే, నోరి: యు
త్రమ నవకాముక చ్చుట ముదంబున వచ్చె నటంచు నిర్జర
ప్రమదల తెల్లుఁ జక్కుఁ దెబుపం జనుపెంపు వహించి, యయ్యెడన్.

చం. ఘన గజ దర్శభేనన, మథండసురారి పురుషభంజనం
బు, నలభు ధర్మభందనము, బూనిచి, వేలుపు తెంచ, నుగ్రవ
ర్తనఁ దనరారు, నమ్మనుజరాజ కలంబము, చిత్రమై ఖరిన్
దనిపె నణాత్మకాంతర ముదారతర ప్రమదోర్మి నయ్యని—. 115

ఉ. ఆది గుణ చ్యుతిన్ గనినయట్టి నృపాలు నజిప్పుగాళి, త
నేపైని లో న సుజ్యలనమిత్ర వరంవరఁ గ్రోలి, వేగ మెం
తేఁ దనరన బిఁ! యసురనేతృకులంబు తదేకయు కీఁ ద
చీఁ! దయివాతె నొక్కుఁ! యజరీవృతి నాకవదంబు జేరఁగన్, 116

మ. నరవ ర్యాషగ కృత తద్దనుజ పై న్యంబిష్ట చూపుతె, ద
స్తర ముంరూనిల ధూత దావ గతి భ్రశ్య త్మాంచన న్యందనో
త్మురమై, నశ్య దనేక వాచివర జాతంటై, పత నౌషియై,
వరిశీర్య ద్వన కుం భ్యసీకమయి, భూభాగంబు దాఁ గప్పుచున్. 117

మ. బిలు పాదంబులు కూర్కుముల్, మొలుఁగుదోవ న్యించు నేఱల్ జలా
హాలునుం, దెల్లనిచాయ పట్టుగొడుగుల్ ప్రోద్యుత డిండీరకం
బులు, చిక్కుల్వ్యదు కేశపాళ నికరంబుల్ నాచులన్ గాఁగుఁ, ద
తృప బుగ్గాత్రజ రక్తకనిష్ట రిణి గన్వటైన్ శరోత్కుర్భతన్. . 118

సీ. భూరి దై త్యకపాల పూర్ణ రక్తము పేరి
కాఁక్కుర వుంకంబు, కలయఁ బూసి,
రథముల జాఖవా రావితేకుల పేరి
వసిఁడి బొట్టులు, పాలవదవిఁ దీర్చి.
మహిఁ ద్రెక్కియున్న రమ్య శిరత్తముల పేరి
కులకు కుళ్యాయి, తాఁ దలఁదవిల్చి.
యస్యగంబు సిక్క ధ్వజాంబరంబుల పేరి
బులుచెంద్రకూని దుప్పుటులు, గప్పి.

శే.గీ. యఱము పల భక్త్యబోజ్యము లారగించి,
మహిత చక్రవర్షాస్తాన మండవమునఁ
జక్కుఁ గొఱవిచ్చె, నపు దెద నిక్కు వేడ్కుఁ,
జటుర బేశవంశ్య రాజవ్య నమితి.

119

వ. అప్పు రహ్మానసుదిండి మూర్కల తండు బఖండ దోర్దండమండిత
కౌర్యచండిమంబున నమ్మిమీమండలేక్కరుం జుట్టుమట్టి యుట్టిపడు
కట్టల్కు నట్టిట్లుదెమలక పరిఫు పట్టిస ముగ్గర గదా బిందివాల తోమర
శూలాది నానావిధాయుధ యూధంబులం గప్పి, మరుత్పులాభిసుత్య
పమిత్కుతల చమత్కారో త్కుర్దంబు సూపుచు విజ్ఞంభించినం దిల
కించి, మనోంచల ప్రపంచిత ప్రతిఘూరప ప్రకండుండై, యామనుజ
సాయక మూర్తాంటుండు, వలయత చాపవల్లికాతల్లజంబున నిశిత
భల్లంబులు గూర్చి నేర్చువెలయం బఱపి, కరంబులు శిరంబులు పదం
ఙుదు రదంబులు సురంబు యదరంబులు వేఱుపులుపరాకుండం దునియలు
చేయుచు, వరిభయంకర ప్రచురతర సహోవిథవంబునం దన చటుల
సాయకచాటుర్యంబు సూపునెడ, నొక్కుక్కుయొడ సుదారతీప్రాశుగ
ధారాప్రచారంబున పద్మేలకీలాల హూరంబులు బోరునం గురియ ముక్కా
పోరంబులు సారెకుం బుదముఁద్రెక్క విగతకరకంబులై నిజమునాఘన
నామంబు నిజంబగుటకుం బోలె సనంతా స్థానంబున భ్రమించు దంతా
వక్క వంతావంబులును, నొక్కుక్కుయొక్క మిక్కుటంబగు చాంచల్యం
ఇవ ధరాపరుగ హూగ వంపికండై రూపతీ నానాజిచ్చుగనంకూత
క్రమంబులు దల్లడిల్లాచు, నాత్కుహూర్యాలిధానంబు సార్థకంబు గావిం
చుటుకుంబోలె మూలలకుఁటేటు చూయనిచయంబులును, నొక్కుక్కువంక
వికంకు శించినిటంకార జలదగ్గు సమూర్జనంబున నాంతరంబు ప్రీల
మిమ్కుక్కుండశాశంబులై వాహానీమధ్యంబున గతివిశేష మొక్కుంత
యొఱంగక చక్రాంగభావంబు సర్వంబగుటకుంబోలె సడలు స్వందన
వందోహంబులును, నొక్కుక్కుచెంత సుచంద్ర సాంద్రధాము

పోమంబు గనుంగొనం భాయక నెమ్మనంబుల సార్వవం బుపొంగి
 పొంగ మహాబలాతి వియోగంబున ప్రుక్కుచు మిక్కిలి రయంబునం
 భౌదలుదూతం దలచుచుఁ జిందువందై వఱచుచు స్వచ్ఛనామంబు
 సిద్ధంబుఁ జేయనుంబోలే జలియించు సేనాజనంబులును, నొక్కాక్కు
 మూల యాతుఫాన తనుత్రాణవితా నాయవచూర్ణ పరంపర శోణరుర
 పూరంబున శాచభూతంబై యేషుసూపుఁ బుండరీక సమాఖ్య కలితంబు
 లగుటంబోలే బహుళిముఖ సమాత్రాంతంబులై విద్ధిత త్వంబు
 పహించు తెలివట్టు గొడుగులును, నొక్కాక్కుపొంత నవచ్ఛ చక్ర
 శూతంబుల విశకలి తో త్రమాంగంబులై భాస్వవ్యంద్ర రథాచ్ఛాదనం
 బంబరంబునం గావించుచుఁగేతువిఖ్యాతిం బొగదొందుటం బోలేవిశాట
 కాంతానుషంగత్వంబు ఉంపని బిధువుతాకా నికరంబులును, నొక్కాక్కు
 చాయఁ బరులతోఁ గలహంబులు మాని యసమాంబక లగ్నమ్మాదయులై
 ద్విజపట్టపాతంబు చేకొని తాము సాదులగుటంబోలే నైళ్ళుల్యంబునం
 దోయ వాహోరోహకుటును, నొక్కాక్కుదిక్కున హరిదంతక స్వవ
 సీయ నరవర ప్రక్షేపన తాడనంబుల విగత్ర్పాణంబులై రాజాజు
 ల్లనద్విష్టయంబున వీక్షించ సూతజూతశాగతిం బిరంగుటంబోలే ధరణఁ
 బడిన యంత్రకులంబులును, నొక్కాక్కుగ్రేవలఁ బుజ్జుజనాంగి
 కృతంబులై యొంతయు సౌగుణ్యంబు సంపాదింపక నిళ్ళరయోగంబు
 బెరసి ధన్యాప్యాచుంబు లగుటంబోలేఁ బెంపుఁ గనని కోదండంబులును
 నొక్కాక్కుసీమల ఘన రాండాసారమహిమంబున వీతప్రతంబులై
 యలము ఫలనికాయ సాంగత్వంబు గానక పొంపుచెడి బొతాత్మంబును
 బరగుటంబోలే ధరాపదవి వ్రాలిన సారాచజాలంబులును బొలుపొంద
 నత్యధృతంబై, దేవదానవాయోధన ధరాష్టలంబునం దన జిష్టకరాసి
 ఇండిత కర్పుర చక్రాంగ సంగతంబై, రామూవఁ యుద్ధదేశంబు
 దంబున చటుల హరిపటల రటనాఘటితంబై, హర పురాసుర నమరా
 స్థానంబు పోలిక ననంత కలంబ విజ్ఞంభణ గుంభితంబై, కుమార

తారతా స్వందన తలంబు చందంబున నథేయశక్తి సంయుతంబై. కొరప సాందవ సంగ్రామంగణంబు చెబువునఁ జప్రకి కేతన విదారణ చఱ భీషమగడా క్రియా సముపేతంబై యమ్ముహోపంగర రంగంబు వినుతికెక్కే నయ్యవసరంబున. 120

చం. చక్రిత నిశాటమై, పతిత సాదిజనంబుయి, సువ్ర యంతృజా లకముయి, బిన్న కుంజర కులంబుయి, లాన రథంబునై, తద ర్కుకుల నృపాలశక్తి నిల వ్రాలిన యాత్మిబంబుఁ గాంచి, పాయక మనురోపరేఖ యెద నంది, తమిత్ర సురారి యత్తఱిన. 121

మహాప్రధర

వరకోదండ్రప్రకాం డోజ్యులగుఁ నిసదవ్రాత సాహాయ్యవద్దు ప్రశ కంచక్రోధ నృత్వ త్కుహకహరవముల్, తన్నుహానీకిని భీ కరలీలన్ దోషఁ, బ్రోష్టోత్కుట రుదరుణితేజైవిధిం, దత్తియమాచరుఁ డక్కింద్రంబు భూమికరథము నెదుటం జక్కుఁబోనిచ్చియంతన్.

కం. వలయిత చౌప జ్యో సం

శ్వల రోవత్రితయఁ గూర్చి, జనపతియెద నే
ర్పలవడ నాబించి, మహీ
పలయాధిషుఁ గాంచి, యసురచరుఁ తెట్లనియైన్. 123

మ. మతి నొక్కింత విచార మూన, కురు సంపదగ్రస్య రేఖన్, మహారితిఖాధిశ విలోధ కుంది, యటు లేతేరన్ మవంబుంతురే?
రతి ధాత్రిన్ మనఁగల్లినన్ జముము, మద్రాజ. దృష్టాధండ మం
డిత ఇందండ వినిర్వమ ద్వ్యాజిముల్ నిం గాఁడ విప్పట్టునన్. 124

మ. మని వాక్యంబున మోవపోయాతివి; తన్నులంబుగఁ జమ్ము నీ
కెనసెన్ గాలము; మద్రజేహ గమువఁ దెవ్యాఁ డెలన్మించేఁ జో
చెప్పున్ నీపినుల లేదొ! భూమివరః యాజ్ఞప్రాప్త దేవేశ కృం
తన సంలోల మదాశయా న్యవిధికృ ధ్యాత్కుత్క మిత్రోక్కికర్.

125

పీ. లలానిగీత కల్యాణ గీతిక గాదు,
చెవియాన ఫనసింహారవము గాని;
పరసకేళి వంద్రుశాలికాచి గాదు,
విహరింప నంగ్రామపీథి గాని;
బంధుర కర్మారగంధ చర్చిక గాదు,
మే నూన మొనముల్కసోన గాని;
సేవా పరాప్త ధాత్రీవరోఘము గాదు,
తిలకింప దనుజేంద్ర బిలము గాని;

తే.గి. గురుహిత జనావృత విహార ఖురాచి గాదు,
శరగరిషుఁ జోవ శాత్రవాంతరము గాని;
తరము గాదిట్లు రణమూనుఁ దరణికులజి
తటిమి వధియింతు సీచేకుఁ దలగి చనుము.

త్వరితగతి వృత్తము

అని యసుర కుల రమణుఁ దయింతర వీళ్ళ
జనిత రుదనలకణ విపర మరి మనోభీ
జనకమయి పొదల శితశర చయముచేఁ ద
ద్వానజహిత జనన తిఁ ద్వారితగతిఁ గప్పెన్.

చం. తెఱలని శక్తి వప్పాలసుదిండి కొలంబులమేటి యాట్లుల
తటి విశిఖాఁ గప్ప, వసుధావతి దట్టపుమంచు పిండు లలీ
కఱకటిమించులం దునుము కంజహితుండన, వాఁడితూపుల
న్యుఱలగుఁ జేసి, యాదునజనాథు గుణించి మృదూకి నిట్లనున్. 128

చం. అలఘు రణోర్ధ్వఁ పేరి యసురాధిషఁ యా గతి వట్టిపల్చు చార్
పలుకుట పీరథర్చుమై? నభస్తలి నిర్రదు లెల్లుఁ జాడ, నీ
చలము, బిలంబు, శత్రువులచాతురీఁ, జూపుము; చూచి, యంతటన్
బ్రిలయకృశాను హోతి సమ బ్రాంపరంపర గూలు, గ్రస్కునన్. 129

తే.గి. కణయెడు దమిప్రః నీరవ్య మెల్లఁ గూల్చి,
యరి భయద లీలఁ దనరు దీవ్య త్సుచంద్ర
కైత్యవ తర్వరకాండముల్ చక్కుఁ గాంచి,
త్రిదశ బృందంబు లానంద రేఖుఁ జెందు,

180

చం. యతుల వధించి, తత్కృత నవాఁ చూరించి, ధరిత్రి ద్వార్ఘ్య సం
గతిఁ దగ సీవు నాయెదురుకట్టున నిల్చితిగా, నిశాటః త
త్కృతికి ఫలంబు నీ వెనయ, నిత్తేఁ దారెపుర మద్యభోగ్ర ధ
న్వ్ తరుణభోగి వాంత విషవహ్నిసమాన కలంబ ధారచేణ. 181

మాలిని. అని మసుజకులేంద్రుం దయ్యైడన్ భూరిభాజా
సన మెనసి, శరాఁస్ జూల దైత్యంద్రు నొంచెన్;
ఘనము నగముపై నిష్ఠండ వార్థారచే నా,
ఘనసుంబరుతి గర్జాగౌరవం బూని మించన్. 182

చం. జనపతి వైచినట్టి శితసాయకముల్ నిజసాయక చ్ఛటన్
దునియుగుఁ జేసి, దైత్యపతి, తోడనె యమ్ములు కొన్ని గూరిం వై
చినుఁ, గదుఁ జూర్షాతన్ గగన సీమను గపుగ నాత్కువ
ర్తవ నెనయించుఁ, జూచు నజర ప్రకరంబులు కేలుఁ బాపుగన్. 183

చం. అల పతి వైచు భాంబుల నాదనుజేకుడు, వాయు వైచు న
ముశ్రుల చూరిభేది, తున్మచు నహార్వయరణం బొనరించి రయ్యైడన్;
దలఁక విల్లనవ్ ఖగవితానము గూర్చుట, వాని వైచుటల్,
దెలియుగ నోప కెంతయ మతిన్ సురసంతతి సన్నుతింపఁగన్. 184

ప్రహరణకలిత వృత్తము
అభినవ ధృతి లో నదరగుఁ బిలభు
గ్రీథుఁ దరిబలముల్ వెడలి నదవుగన్,
స్వశట నికర మెంచుగుఁ, ఇటులగదన్
ప్రభుకులమణివైఁ బఱపెను వడిగన్. 185

పంచామరము

సురాశి రాజు, మీద వైచు భూరహర్షమాగ్దదన్,
శీరధ్వని ప్రభావ దీర్ఘ దిక్పదన్, మహాగదన్.
దరావరాగ్రయాయి, ఖడ్గధారణ్ ద్రుంచే; సుర్యరా
ధరోరుకూట ముగ్రవజ్జీవ నిందుందో యనన్.

136

మ. గద యాశీల సృష్టాసిధార ధరణద్రుంగన్, దీప్రోషం శెదన్
గదురం, దానవమాయచే ససురలోకస్వామి యవ్వేళ వై
రి దరాపాది మహాసురాత్మము ధరిత్రైత్ర రపై వైచే; న
త్వదవిన్ జూచు సురాశి కన్నులకు నిద్రాముద్ర చేకూడగన్. 137

శిఖరిణీ వృత్తము

అరా స్యాత్మంబల్, ఘూకముఖ శరముల్, కాకవదన
స్ఫురద్వాణంబల్, త న్యౌదివి కొని, రా, భూరి పరిఘ
ష్టర్పాసిశ్రేణిన్ గురియుచు, వెఱం గూల నజరుల్,
త్వ్యరన్ దద్రైతే యాత్రము నడఁచె దక్కైన్య మలరన్.

138

మందాక్రాంత వృత్తము

ఉర్మీళస్వామి, ఘనమతితో సుగ్రీకిలాశి వైమై,
బర్వన్ రాఁ జూచి, వెఱఁగు మదిన్ కాయ కెచ్చన్, దదీయ
అర్వాపసూప్తి నడఁచుతమిం గాంచి, దోళ్తుక్కిమై, గాం
ధర్వాత్తం లిష్ట మహివతి సంతనముల్ మొచ్చ వైచెన్.

139

భజంగ ప్రయత్నము

అరాంకు చ్చుటన్, వహ్ని కాండంబులన్, శీ
తరు క్వాని, నిక్కంచి, ధాత్రీ నథంబుల్
స్వరోచిం బ్రహ్మశింప, జ్యైనాయకా త్రుం
ఖిరన్ దానవాతీయ వృత్తిన్ హరించెన్,

140

సీ. గంభర్యపతులు చోక్కువు పొట వడిరి;

వడిరి తదృవ్యవార్త మయులు;

కులరాజ మంత్రిముఖ్యలు పంత్రమించిరి;

మించిరి సాధ్య లమేయ సుఖిత;

సరనాథసెద్దు లందఱు కొనియడిరి;

యడిరి బృందార కొబ్బముఖ్యలు;

ప్రద్రవ ద్రిష్టపుల రాఘటులు మన్నించిరి;

నించిరి విరిసోన నిథిలతేఖ;

శే.గి. లాత్మసామంత నృవు లభమంది, రిష్ట
సిద్ధి మును లాత్రమంబులుచెంది, రసుర
కువలయాతులు మిక్కులి గుంది, రభయ
భూతి జానపదుల్ మదిఁ బొంది రపుడు.

148

మ. హారిదీశాది సురాక్షితో, బ్రహ్మవర్య శ్రేష్ఠోతో, సర్వ ని
ర్జుర యోగీక్యర కోటితో, రయిత గోత్రం జేరి, గారీమనో
హారు, డా భూపతి గారవించి, మహిలోక త్యద్యుతాపాది బం
ధర నానావిధ పారితోషికములన్ దోత్రో నాసంగెన్ గృపన్. 149

చం. రసుజకులేంద్ర సైన్యవర దారుడు సౌయకపోఇ సుర్వీ ద్రే
శైన మహిపాల సైన్యవటలిన్, మనశేషె శచీవిభుందు; పా
వన కరుణ సుధానికర వర్వపరేంపర కన్న మున్న, ప
ర్విన నిషక్తి కలిపుత నవీన సుధారపవృష్టి ధరచేన్. 150

మ. దివిజాలభ్య తమిప్రెసై త్య విజయ ప్రీన్ సేవితుండైన యా
యవనీనాథవరేణ్యుఁ జేరి, వినయక్తత్తు, గాఢేయ గ
లవ శాండిల్య వసిష్ట ముఖ్యమనిజాంం బేకపాచగతిన్
నవ కల్యాణ కరాది దివ్యవర నంతానంబు లాన్నేన్ రహాన్. 151

చం. జనవిభుఁ దీట్లు దైత్యబలజాత జయింబు వహించి, దేవతా జనములచే బహూకృతిని జాల భరించి, కడుం దలంచెనె మృనమునఁ, జంద్రికాయువతి మంజు కటూక సమేధి తేందిరా తనయ మహాజయం బెపుడుదారునొకోఁ యని, కోర్చు మించగన్.

కం. ఈలీల నష్టు తత్ప్రాం
చాలీ మోహత్త చిత్తసారసుండై, భూ
పాలాగ్రణి సకలాజర
జాలానుమతిన్ బ్రహ్మమోద సంతతి మెరయన్. 153

మ. అనమోచై స్తనకుంభ లభ్యి, ఘనవాలావాస్తి, హీరాభ దం త నిష్కిన్, నవ పర్వత భాలసిత వక్కుస్థాప్తి, రాజీలు వ ద్విని, రూఢా నుశయాధ్య హత్పురణి భూమిస్వామి దా నెక్కి, కాం చన బింబారథటుల్ తమిస్త్రవిజయ చ్ఛాయన్ బ్రహ్మాధింపగన్. 154

చం. అలఫు రుహి తరంగ విభవాతిశయింబు, కన ద్వానీలతా వలి మహాపత్రు, సరో లలిత వారిజవై ఖరియున్, నగోజ్వేల జిలద మహింబు, తన్మహిషచంద్ర సుతాంగవిభా విలాసముల్ దెలుపగ, గాంచుచన్ జనియే, ప్రిమురు నెమ్మదితోడ పీటికిన్. !55

చం. తనపుర మంతు జేరి, వసుధాపతి భోట వరాట లాట ము ఖ్య నిఖిలదేశ భూపతుల నంచి, నిశాంచిత హైమవందిరం బనసి, యునీహ మించ దినకృత్యము లూన్చి, విలాస హర్ష్యమో ఇ నలరుశయ్య న్యస్త పుష్ట పవించె నృపాలసుతైక మోహతన్. 156

ఆశ్యాసాంత పద్యములు

మ. ప్రతిమా తీత గభీరతా విజిత పారావార! రావార నం యత నానాళ కర్మకోటర పుష్టాశ్యసార! కాసార కూం చిత సేత్రాసనతా మనోహర మహాశ్యంగార! శ్యంగార నం శృత మార్గైకవిహర లాలన మనోబృందార! బృందారతా! 157

క०. రణభీమః భీమ నుత వా

రణ విజయైకా భిరామః రామాత్మై క కా

రణ ధామః ధామనిధి తై

రణ రాజ ద్వామః భామ రహి తాచరణః

158

కవిరాజవిరాజితము

వరక విభేదనః సారజ భాదనః సారద వాదన కేళిః దరీః

యరిగణ శాద నవారుణ పాదః సయాంచిత వాదనః భూరి దరీ

చర రిష్టమా దః నరాశ్య విచోదనః సార ఫలార్జున వర్జు హరీః

వరనిజ పాద నతావనః రాదన భా జితకుండః నరేశః హరీః

159

గద్యము

ఇది శ్రీమదనగోపాల ప్రసాద సమాపాది తోభయ

భాషా కవిత్వ కళాకశ్త్ర రేచర్లగోత్ర పవిత్ర

సురభి మల్లాష్టమాపాల వత్సల్పత్ర

కవిజనవిధేయ మాధవరాయ

ప్రణీతంతైన చంద్రికాపరిజయం

బను మహాప్రభంధంబు నండుఁ

దృతీయాశ్యామము.

శ్రీలక్ష్మీనరసింహాయనమః

చంద్రికా పరిణయము

చతుర్ధా శ్వాసము

క ०, కమలా కుచకలశ తటీ
 విమలాంచిత మృగమ దాఖివిలన నుష్టదా
 కమలామతి కృల్లాంభన!
 విమలా లన రిషు విభేదవిధ! గోపాలా!

తే.గి. చిత్రగింపుము శౌనకా ద్వ్యతమర్మి
 సమితి కిట్లను రోమహర్షణతనూజాఁ
 డంత రంగద్వధామోహ మన్మహపాలుఁ
 డంతరంగ ప్రాలంబన నతిశయలు.

సి. వరియంచు తెన్నుఁడో! వర మనోమోదంసు
 నలువార రాజకన్య లలాము;
 విహారించు తెన్నుఁడో! గృహావన్య నాతిమి
 న్నులు వారక భజింపఁ గలికిఁ గూడి;
 నెలకొఱు తెన్నుఁడో! నిశిత పాణిరు హాంక
 నలు వారజేంద్రయానా కుచములుఁ;
 దేలించు తెన్నుఁడో! హాఁఁ గ్రాంజెమట సో
 నలు వాఱ నెలఁతఁ గందర్పకేఁ;

గి. జైలవ మరపోరువెనుక సొమ్ముల నలర్చి
 చెలు వమరు రక్తి నెన్నుఁడో! కలిసియుండు
 ఉనుచుఁ దలపోయిచుండుఁ దా నాత్తచంద్రి
 కాఖిలాపా నుగంభిత స్వాంతుఁ డగుచు.

చం. లలి మదిఁ జాలమించ నవలా! నవ లాలిత కంతుకల్య నా
విలగతిఁ బ్రోవకనిగై దగవే? తగ వేషము కౌగిలింతచేన్
గలయకయన్ను దాళగలనా? కలనాదు! యటంచుఁ బల్యై భూ
తలవతి మార శారవవి తాపవితానము మేను గూరఁగై.

4

సీ. అహిరోమలతిక పొందందినగాని నొం
వగరాదు మలయాగ మారుతములఁ;
గనకాంగి కౌగిలి యెనసినగాని పెం
వగరాదు మధుపథామూ రుతములఁ;
ఘనవేణే గూడి మించినగాని రూపుమూ
లృగరాదు శశభృన్నవ ప్రకరములఁ;
వనభారివదను జేరిను గాని సిరు లడం
వగరాదు వనసంభవ ప్రకరములఁ;

శే.గి. నమచు రాజీవనేత్రమోహంబు చాల
నమచు రాజీవసాయ కానల్పై భయము
మలయ గాహితచింతమైఁ గలఁగు జిత్త
మల యగాహితనిభుఁడు తాపా ప్రై నడల.

5

చం. నరపతిదై ర్యథంగముఁ దనరైఁ. నవీన రతీశధాటీఁ గై
క రభపలీల, చందన నగ చ్యుత మారుతపాకి, చాంద్ర దు
ష్కర భ, సలీలకోకిలనికాయ కుక్కవజ శారికాపము
త్స్కర భసలీ లసధ్వని విధానము, లత్తణీజిత్రవర్తనన్.

6

సీ. ఘనసింహాగతికి ప్రసుక్కనిదిట్ట చూంస వీ
శఱ దారక ప్రాతగతికి బెదరు;
దసుజాత్రకిలి కోర్చిన మేటి పూర్ణిమా
శఱదారమణ హేతిజాతి కడలు;

గలిరపాళికిఁ గలంగని దంట కిసలభ

త్యం దార నివ్యనచ్ఛటకుఁ దెరలుఁ;

దామిప్రశత్తుఁ గుండనిసామి విరహి హృ

త్యం దారయుత మారశత్తుఁ నొదుఁగుఁ;

తే. నథిల లేఖా వగిర్భు నవాజి రాజి
తాజరారి ధమర్ముక్త వాజిరాజి
దోఢ మయి నాటవలఁగనిదొర యనల ను
రూత్కురము గాత్రసీమయం దొరయ నలఁగు.

7

చం. నిరతము ప్రాయు, నాహారిణనేత్ర తలంబు నవామలాలన
స్ఫురణ విభుందు, దృగ్ంగుగశముం గరముం గురులున్ మొగంబున్
వెర దొరయింప, నాహారిణనేత్రతలంబన వామ లాలన
త్పురసిజమందిరా తనయ శాంబరికా కృత మోహరేణనాన్.

8

చం. ఎనసిన రాగసంపద నరేశిత తా హితచంద్రికా వథూ
తసురుచిఁ గాంచి మోహభృతిఁ దాల్చిన నాయెడనుండి, కీరభూ
రి నివదభంగిఁ గుందు, బిరేఁ సితతా హితచంద్రికా వథూ
తనిజధృతిన్ భ్రమించుమదిఁ దొర్కును చింతఁ గలంగు నెంతయున్.

సీ. తనువేల? తాపకోదార స్తున వసుధా
ధర పాళిఁ గౌగిటఁ దార్పుకున్ను;
ప్రతులేల? భవదుదంచిత గాన నవ సుధా
ద్వీపికోర్మై రుతమల్ వినకయున్నుఁ;
గనుదోయేల? నీగాత్రాంచన వసు ధా
లంధల్య విశవముల్ గాంచకున్ను;
ప్రసాంమేల? త్వదాయ్ రాకార్పున వసు ధా
మక సుగంధశ్రేణి మరగకున్ను;

తే.గి. రసన యిదియేల? నీయోష్య రఘ్య మథర
సోత్కరము వేడ్కుఁ గ్రోలకయున్న; మథర
వాఁ! యని పట్టుఁ బతి, యాత్క పఱల మథ ర
మాధివ సుతోత్త తావ జాతా సమ ధుర.

11

- చం. అలయవిరాజమానుక నాయవసీపతి, చిత్త పీథిలో
నలయ విరాజమాన రతి నంది, దలంపఁగ, నొందు మేనునం
బులక లాషంబున్న మథవుఁబోలే బరిస్ముటపద్మసీమ నం
బు లకలపంబు లెప్పుధును బొల్పుగనుబ్బు విలోచనంబులన్. 11
- మ. వర పాంచాలకుమారికా తిలక భవ్యద్యాన పంపత్తిచే
సరుదారన్ భరియించే చూత్పురణిలో సక్కుమలాభాయతిన్
హారిసంభేది తదీర్ఘ్యనో కనియె మీ సక్కామ లాభాయతిన్
సరసీజాస్త్రుఁడు మున్నె చేకొన నడాసక్కామలాభాయతిన్. 12
- చం. అల సరపొలచంద్రు హృదయాంబురుహం బితరప్రవృత్తిచే
షైలఁగకయిండ నూనిపు, చెలిఁజైర్పుఁ గడున్ సితపత్సరాజ మం
డల మథపాఁి కాప్రచర నాథ మరుత్పితపత్సరాజమం
డల మథపాఁికర్ గొలువ, సవ్యఫవోన్సులీఁ గంతుడయ్యెడన్. 13
- తే.గి. పతిచ్చాదయ ముట్లు నిజ్కోర్ధవటిమ నంబు
నామకచఁ జేర్పి, యెనయించే నలి మనం బు
రద్విషమైన్నరి శితశరప్రథిమ నంబు
జమీతకులమైఁ దదేణలోచన మనంబు. 14
- చం. అల విరివింటేదంట దచిలాధివమోహము నెమ్మునంబున్న
గల వలమానభేదిమటేకై శికఁ గెందలిరాకుముల్కులన్
గలవల మాన నూన్చె, నలుకన్ నవసంగరముద్రనిల్చి, మం
గల వలమాన మీనతిలక ధ్వజోభి మరుద్రథంబున్న. 15

మ. జననాథపుర చింతనా పరవళస్వాంతంబునం భోయ్కో
కనదామోద రయంబుచేఁ గమిచి, పొంగంజేసేఁ దపంబుఁ జ
కృన; దామోదరసూను మోటపటలీ గాధధ్వనిక్రేషి, యా
కన దామోదరసౌఁ భృంగకుల ర్ఘంకారంబు, లప్పట్టనన్.

16

సీ. వినుఁ గొంకు కుకపికధ్వని మనోభవ మాన
రాగ కాతను బలారథటి యసుచు,
నంట భీతిలుఁ బల్లవాళి హృదృవు మాన
నీయ ధామశిఖా నికాయ మనుచు,
నెనయ నోడు విలాసవనవాటి భవ మాన
చూర భూరిదుర్గచయం బటుచుఁ.
గన ప్రసుకృ నవకోరకచ్ఛటాభ వమాన
కారి కందర్పసిధార యసుచు,

తే.గి. నిటులు వలవంతుఁ నుందు, నాస్యపతిరూప
ఫనవిభవ మానరాని యుత్కులికుఁ గాంచి
నట్టి తటిసుండి, క్షణదోదయావనీశ్వ
రాత్మభవ, మానసంబు తపార్పిఁ గలఁగ.

17

చం. ఉదుటున మోహనాదిక మహాశ్రీగ్రత రాస్త్రీనిరూథిఁ దత్తమి
ప్రస దనుజభేదిషై నెడయఁజాలని కోఁక నాసపీన తో
యదకచ కొండఁ జేయ నభవారి, శయమ్మలుఁ గంకణావటల్
వదలేఁ, దొలంకెఱ్చో నయనవారికయమ్మలుఁ గంకణావటల్.

18

చం. కనుదోవదోఖు నిర్మిమిషగొరవ మందఁగ, నబ్బురంబుతో,
నసుపురక్తితోఁ, బ్రియమహాపల కౌలపమాన రూపమున్
గనుగొను నెప్పడెప్ప డలకామిని; యాతటియెల్ల నెన్నఁగా
నసువుగుఁ బొచ్చెఁ, బూనియ మహాపలకాల పమాన రూపమున్.

19

సీ. కననింపుగూర్చు చక్కనిమోము వలిసిన్న
మనసార ముద్దుగెకొనగ దివురు;
ఏలవేలనుచుఁ గపోల లవలి మిన్న
కయ పునర్భవపొళిఁ గరముమీచుఁ;
కలికి చస్సుబ్బలికవ యాన వలిమి న్న
వాస కీఁ గోగిట నందణాచుఁ:
లలితాధరోష్ట పల్లవ సుభావలి మిన్న
లము పమ్మదమునఁ గ్రోలంగఁ దలయుఁ:

తే. జెలఁగి యాశీతకరక్కాజేత్తుపొల
ఫలక రమణీయ మోహసంభ్రాంత యగుచు,
ఫలకరమణీయరూపుబు ప్రోథి వ్రాసి
యంబురుహాణ కేళికాశా ప్రీ నపుడు.

20

చం. చలనముఁ బొందసాగెఁ జెలిస్సాంత మరాళ మరాళవృత్తికిన్
విలయకృతాను హోతితులనీయ నిశాత నిశాతపొళికి—
ఫలనిభ వాయుకీర్ణ మధుపాద పరగ పరాగపొళికి—
లలితరసాల నంగత కలన్నున పీన నపినగీతికి—.

21

మ. జనరాట్కున్య వ్యవంగతి న్నును మహాచక్రాంగ నాళికలో
చన పొందు—, నిజభీవబంధు రతీరాట్చుక్రాంగ నాళిక యో
జనము—, నిర్కుల భావ్యదాష్ట మతిమ చృచ్ఛాంగనాళి కన
ద్వన సంపద్ము, నొందలేదుగ! సుచంద్రవ్యక్త లోభంబున—.

22

సీ. కొమిరె యాయాకుటమి గోరుఁబో, యాత్తు
కరవాల శిథిహోతిఁ గంతుఁదేయ;
సువిద యాఘనుని పొందూహాంచుఁబో, చైత్రి
క రవాలవన సూచి గాఁడిపాఱుఁ;

దెఱవ యాకనకమూర్తిఁ దలంచుటో, మథు
కర వాలకచ లెల్లఁ గలఁగఁజేయ;
మగువ యాభోగిపై మనముంచుటో, సుదు
ష్వర వాలపవనంబు గాసిపెట్ట,

తే. నిసుని వినుతించుటో, మదిగనలి నా
రిక నలినారిమరీచిసంఘాత మలమ;
నా రమణి నిత్యమిటులు చ్యాత్మారపంబు
సారపంబుద్ద తాపసంపక్తి నెపయు.

23

చం. సతతము తీవ్రహేతిధర సార నమాన వరాజసూను నం
జిత విరహోగ్రతావతతిచేఁ జలియించు నిజాంతరంగ కం
జతలము, తస్మైఫేందుజితసారస, మానపరాజసూను నం
గతముగ నూన్చికూరెపు, నవిఖండిత సమ్మదవర్ధిపీచికణ.

24

చం. నలినసమాననా ధృతిఘనత్వ మదంచె, రుషార్చిసెమ్ముర్దిన్
మలయ, సమీరకూరితుసుమవ్రషటబోధిత భృంగశింజినిన్
నలి నసమాన నాలసుమన శ్యారమండలిఁ గూర్చి నొంచుచున్.
మలయసమీరకూర్చు రథమధ్యగుఁడై ననవిల్లుఁ కుధ్వతిన్.

25

తే.గి. అంతవలటేనికి సహయమగుచ హితఫ
లాభికాంక్షి శక్తిదశాఁ సురభి
జగతిఁ గనుపట్టె, నవసూనశాలి సురభి
ఆమ్ర తిలకైక వంగమశాలి సురభి.

26

సీ. సుమనోగ సమ చూతసుమనో గణపరీత
సుమనోగణిత సారళోభితాఁ,
కలనాద సంతాన కలనాద సమ నూన
కలనా దలిత మానటలవియోగి,

లతికాంకరిత రాగలతికాంత సపరాగ
 లతికాంత పరియోగ లత్యకాతి,
 కమలాలయస్తోక కమలాలయ దనేక
 కమలాలసిత పాకకలితకోకి,

- శే. కాలకవితావక వితావ పాఖిభూత
 చాదు చంరిజాత హరి జాత తోరణోలు
 వర్షాతీతి కాప్రతతిగావ్రజ తయాతి
 భాషురము పొల్పె వాసంత వావరంబు.

27

- సీ. కిపలార్పితావందరన లాభక పితాః
 కాషమనం బిబిలా ప్రకామనంబు,
 సుమథా విధాస్వేస్య నమ భావయుత రాగ
 ప్రస్తుకం భావతత్ప్రస్తుకంబు,
 మచపారిజాత ప్రపసాః ప్రస్తోః
 భారకంబు వియోగిదారకంబు,
 కురవాదిత పరాగ గురువాస నాకీర్ప
 పుష్టరం బ్యాప్త పుష్టరంబు,

- శై. పార మాకందఫలలగ త్ర్యురమాని
 నీ శ్యంబు త్రప్రద్యామి నీ తంబంబు,
 మంజలానేక కుసుమ ధ్వంజలాది
 రాగమము, వొల్పె విలఁ క్లైత్రికాగమంబు.

28

- చం. మరషురుఛో త్రమాప్తి నవిపరిత సైంధవరత్యుయు త్రిని
 ర్పుర వసుకుట లాస్మి దనరార, నభోవ్యై జరించు నుజ్యల
 తరచే యవంగ హరి నథలామపథంబును బొందె నయ్యడన్
 దరచే యవంగ హరి యథనాథ దికానిలజాలధారచేన్.

29

- చం. మొనచిగురాకు మోవివన మున్ మగతుమైద చూపుకోపు పెం
పునఁ గలికాకు చోజ్యలత పొందున నావనలకీక్క పొల్చినన్
గని, యతను ప్రతాప పరికల్పిత మోహనిరూథిమై దలం
గని యతను ప్రతాపగతిఁ గై కొనె భాసుడు మందవ రన్న. 30
- చం. నిరుపమ కేళికావనుల నీటుగ నామని తోచునంతలో
విరహిమృదు ప్రవాశద వీవలితావి లతాపరాగముల్
వెరవిఁడి జేయుఁ జిత్త పదపీవలి తావిల తాపరాగముల్
గరము వహించి దూతె రతికాంతుని, దూజమదిన్ స్కృరాత్తముల్. 31
- మ. ధరఁ బాంథుల్ భెగ్డొందఁ ద్రిమైరియె, భద్రత్తిమహిభృవన్త్రుషా
పరసాలాన వసత్యక్షంఖలిత చంచన్నారు తేభంబు, కే
సర సాలా నవప త్ర్విముల్ తులముచున్, జైత్రాహ జాగ్రదివ్యులా
స రసాలానవధి ప్రసాన రజముల్ సారెన బయిన రువ్యుచున్. 32
- చం. కసవరపాథికా నినదవారము ముంచఁగఁ గాననంబులన్,
వనచరపాథి కాపుహనా శబరాగ్రణి, నిల్చి యాకుగా
థి నలమ, సాలసంతతి చలించుచు నంత శచిచ్ఛదావశల్
చననిభయా ప్రి వై చెనన, జాతె ననంత శచిచ్ఛదావశల్. 33
- సీ. మధుయంత విటపిసామజ కటమైల ప్రాయ
నలరు గై రికరేఫికాశ లనఁగ,
హరి విదారిత పత్త్రియగు నగజేణిపై
సజరు గై రికరేఫికాశ లనఁగ,
సఱిధూమ కందఁి యలము గన్నదు దవాం
గఱ విరోచన మయూరము లనఁగ,
మును మ్రుంగ వెగటైన వనతమ స్తతి గ్రగుర్
ఘని విరోచన మయూరము లనఁగ,

- తే. నహాహః యవ్యేష వత్త్రీతోయథి తటశ్ఛ
 ల కనడతిరోహిత ప్రవాశము లనంగ,
 నమరె న తిరోహిత ప్రవాశము లనంగ
 కనక కరవాలికా ప్రమా కరము లగుచు. 34
- చం. కలికల రంగదుజ్యలత గన్వదే గాననసీమ, ముత్తెముల్
 కలి కలరంగ నొంచి, విజగౌరిమచే నడగించి చంద్రమః
 కలికల, రంగమై నవసుగంధ పరంపరకెల్లఁ, జాల ను
 త్పులికల రంగనారతముఁ గాంచిన చూపఱచూడిఁ కుంచుచున్. 35
- చం. విరిగమి వొల్పు సర్వవనవీథులఁ దారకదీధితిచ్చిదా
 పర మహిమానివారణము, పాంథవధూజన దృష్టి మాలికా
 పరమహిమానితాకుల భవ్యవిహార నివాస, ముజ్యుల
 త్పురమ హిమానికా జయజ భాసుర చైత్రుక్తిక్రీ, యత్తిన్. 36
- పీ. ఘలియంచే దిలకముల్ భసలేత్తణమ్ముల
 సురసాలతా సముత్పురము గాంచుఁ
 జివురించే సునుఁబోన్న నవసూన చంతతి
 సురసాల వల్లరుల్ పరప సవ్య;
 ననుఁ జూపెఁ బొగదచాల్ నవమధచ్చుట నింద్ర
 సురసా లలితశాఖ కరము సుమియుఁ;
 గుసుమించే లేఁగ్రోవి కొమరుపీవలి విభా
 సుర సాలవల్లికల్ పొరిది నలము;
- గీ. సెతవను రసాల చారుమారుత ముఖాప్త
 వరులు మెచ్చంగ, మధు వలర్పకయ మున్నె
 యలరి, సురసాలమై అరిఁ జెయవుగాంచే
 వపు దగ్గ్రేణి యట్లు దోషాద నిరూఢి. 37

చం. తలిరులు దోచేఁ గోకిలవితానము వేడుకగాంచ; సూనముల్ వొలిచె మిందము క్రిందుభాన నవాంగము; మారుతాంకురం బొలికేఁ బరాగముల్ వని లతోత్కుర మాకులపాటు నందగన్; దొలుదొలుతన్ వియోగినుదహల్కర మాకులపాటు నందగన్. 38

మ, అలరెన్, కైత్రిబలాధినేత మదసారంగాఁ, సద్వాజి మందలి, రాగంబున మించు క్రిందశములన్, రఘ్యాత్కుఁ జీకూర్పగాగలనా దారి తమీన మారుతయుతిఁ గంజాస్త్రుఁడు, ద్వాత్పవాఁకలనా దారిత మీనవృ కురుషజాగ్రథైయైఁ, యమ్యేడణ. 39

మ, కలకంలీకుల పంచమస్వర గృహ త్రాంతారవారంబులన్ దలిరా, కాకమలేశ్వరాత్కుజ మహాస్వంబున్; సుమచ్చాయ కందలి, రాకాకమలేశ్వరాత్కుజ మహాస్వంబుకా గడుం బూని, కస్మిల కుద్దేలభయంబు గూర్చు, మతిపాంథుల్ సుంది రఘ్పట్టునన్ 40

తే గీ. అల వసంతంబున రహీంచేఁ దిలక భాస మాన హిందోళ గీతనిస్వాన, మహిమ దీప్త్వుదయకాల గాయకా తిలక గీయ మాన హిందోళగీత నిస్వాన మహిమ. 41

చం. నెలవున రాగసంపద వసీరమ భారుపికారవంబునన్ దెలిసి వసంతరాక, సమసీర మహోర్మికుఁ దాన మూన్చి, పూని లలిత సుచ్చదాఁ, నఁసి రమణీయ రసంబులూని, మేర్ల నెలవునఁ బొమ్పుఁ సుంజభవసీ రమయాణ తుకీసభీవృతిన్, 42

సీ. రఘ్య పున్నాగోర్యరా తిసౌరభా రూఢి తైనలమ మారుతమునిగుడ, రసఁ బల్లవరుచిధారా భాతిసౌరభా గారిత వంజలాగములు దోహఁ,

భ్రాహు పంశ్రమ మెచ్చ రాజుతిసారభ
వలివివాసి కుకోఫములు నటింప,
రాజుతికాళ్ళకరాజుతి సారభ
నే హోర్షి తారావనియుతి మెఱయ,

శ.గి. నఘ్యగులు నుండి రథికతాపార్షి పఱవు

గావంబుల వపుషు, చక్కని ప్రియార్థి
శా నవంబులఁ గాంచు మొహంబు లాత్కు
కాన, నంబుల మారుఁ తుద్దతి నటింప.

43

చం. పుటన శమీరపోతములు చక్కని జరింపగుఁ తొచ్చె నష్టి నుం
చరి పక్కాగోవరలతా సుమహోరసపీచిఁ దేలుచున్,
చరుణనమేఱుకే సరలతా సుమ నోన రజంబు లాగుచున్,
దుముగ సాగేవరలతా సుమనోరమ గంధ మానుచున్.

44

శీ. శ్యామోదయము కొంచియము చేయనేకెంచి

శ్యామోదయమును పొచ్చగుఁ దనర్పు;
సుమనోవిలావంబు చూఅపుచ్చగుఁ జేరి

సుమనోవిలావంబు ఉమరుఁ జేనేః

మంగ కదంబాభ దూర్మంగుఁ భౌదకళ్లు

తుంగకతంబాభ భౌంగుఁ దార్పు;

పైమహారంకరూఢి వపహరింతగుఁ భౌర్పు

పైమహారంకరూఢి యకల నూన్పు;

శ. కుచిపలాళార్థి మృతీఁ గూర్చు నచల పైలసి

కుచిపలాళార్థివ్యక స్పృతీఁ బొదతె

వచూచా: కమలేశ్వరాకృష్ణక్రమైక మైత్రి

కిచనుఁ కైత్రుండు వమృతాకలున నొంది.

45

చం. అల మధువేశి, దీపవిరహిగ్నిశిఖ పరితప్తగాత్రి యో
వలినవిరోధివంశ జననాయకపుత్రి, దలంకసాగె, న
త్యాలఘు సువర్దకానవ విషార్యాపమాశగకాండ ధారకున్,
పూలహాలభారి దర్ప పరిషార్యాపమాశగ కాండధారకున్.

46

శే.గి. బాల యాశీల మదనరోపాలికల క
రాలవర్తనచే మనఃపాలిఁ గలఁకఁ
జెంది కుండంగు, దన్నేత్తజితచకోరిఁ,
జేరి యట్టను సూక్తిరాజిత చకోరి.

47

చం. తలఁకెవేల? కీర వనితాజన వృత్తికిఁ, దేణిరా నెలం
తల కెద వేలమీఱు నిజదైర్యము పాయఁగు గుంపెదేల, కో
యిల నవలాల సారచుతి కింతి! మనోజుఁడు సంఘటించుఁబో,
యిల నవలాలసా ప్రవయ, మీచెడఁ ద నృణియింప వత్స్మావన్. 48

శే.గి. కాన నమ్మి నటవృక్తి కలనమనుఁ గ
రమ్మి నలినాశగునిఁ గొల్యు రమ్ముకేఁ
కానసమ్మిన కో నీలకంజనయన:
రమ్మి నలి నాశగుఁ యిష్టై ప్రబల నసుచ.

49

మ. చెలి కే లందిన, మాఱువల్కుక మనక్కింతాశలమ్మార్చిఁ ద
త్ప్రులకంఠిర వనంబుఁ ఛేర నరిగెన్ తత్పుద్దిసీమోళి; స
త్ప్రులకంఠి రవజాలకంబులు కదున్ గొటంబుతై, యుజ్వల
త్ప్రుల కంఠిరవ కామినీనినద రేఖన్ లల్యైన గూర్చఁగన్. 50

శా. బ్రాజవృక్తి నెదుర్కునంగ వనగోవ త్రీజనం, శాప్తా
రేజాస్య నికరంబు తన్ గొలువ, ఛేరెన్ గేళికారామ మా
రాజీవంబక, శింజనీనికరగ్గల్ హంసి నేర్యన్, మహా
రాజీవంబక శింజనీనిరుతుతిఁ బర్యన్ వేడి నిట్టార్పుయన్.

51

కొ. ఈవలాత్ర రుజాగతీఁ బో

కున్న వలాచాకకచకు వనిక కొమ రయ్యెడు, ద

కున్నవ లాంబికాఁ సుధతేఁ,

కువ లార్పు కుభో కీఁ దెల్పుఁ, గూరిమి పొదలను,

52

సీ. బొలాంబుజ తమాలమా లాభినవజాల

జా లామ్ముతోల్లోల షట్టుహోఫు.

రాగాది పరమాగ మాగాంత సుపరాగ

రాగావరణభా గరాళపవన,

కేఁగృహన్నోలి మోలిస్తిత పికాలి

కాలీనరవ లోలితాధ్వగాత్మ.

రాజీవశరవాజి వాజీన నిరశాజి

తాజీ జనక రాజితామ్రపలిక,

శే. భవ్యబుతుకాంత కాంత తాత్పర్య సృష్టి

ఘనవిషమబాణ బాణ వంఘాత కలిత

తిలక మథగంథగంథ వంచులకితశ,

కనదబిరథముమః యవ్వనికఁ గంపు?

53

చం. తలిరు మెఱుంగుచాయ, కుకదార రవ స్తునితంబు, తెచ్చ, ని

స్తుల తిలకాభ్రముల్ గురియఁ తొచ్చెఁ, లయోజదశాఁ: గాఱ్చుల్

గలయ, మరందదంతమున గాటపువర్షము గంపు? సాంద్రము

త్పుల యమరం, దదంభమునకై యిచాకకోఁ పర్యఁగన్. 54

చం. హితమహిలా లలామ వరియఁపుగ నిష్టు, నిర స్తమీర భా

తతి క రదీఁ: పికాఁచనికా కుభగీత, సువర్షజాల సం

తతి కరచీపికాఁ, వని దార్మాన, సామని రాగఁ, దుంగసొ

ధ తలము లెక్కుఁ గన్నాన మదంబును, జిల్పుల ర్భాఁచాపముల్. 55

- చం. నఱవుగ మొగగుబ్బ తెద నాటగఁ గోగిటఁజేర్పి, నేడ్పుతో
మలయ ధరాధరానిలకుమార విటుండు, లతాప్రసూన కో
మల యధరాధరావము మాటికి నాముచు నొక్కు, మోదముల్
మలయ, ధరాధరాగ్రణికుమారిక: చూవటు నిల్వఁ జేయవే. 56
- శా. స్పీతాళ్యపృతి భూర్యయోవలయ అక్షింటూని. పాంథాంగనా
జాతా పుక్కప్రిపి క్రితి నరుణచ్ఛయల్ ఘనం, బొఱ్చు నీ
శతప్రాప పమూహ జాలకుల, మెచ్చన్ జేసెబో చి తథూ
శతప్రాపపమూహ, జాలజనిభాసంజేత్పవట్టెందుకా: 57
- చం. వలదొర మెచ్చఁగా ఘనసువర్ష పలాళక వాననాగతిన
గలసి, రజస్ఫులింగములు గ్రగ్కుచు, వీవలి వేగ చేరి రా:
నలిని భయానఁ దాతె నసియాదెడునెమ్ముది పూని, కంటివే?
నలి, నిథయాన: దా రెనసినవ్వ లతల్ తెలిపూలచాలుచేన. 58
- మ. అలరెం గొల్యాయ కీరభూపతి రసాలాస్తానదేశంబునన్,
లలితోఁ దాఱని సొంపుమించ. నిఁబాలా నూత్సులా పైయైకలీ
ల, లితోదార పికాఇగీత విహ్వాతుల్ రాజిల్లఁ, గన్నంటివే?
లలితోదార నగప్రసూన రప జాల ద్యేషిదంతాంకుకా: 59
- చం. అఇనిక రాందుకా ప్రీఁ గినలావఁ రాంకవప్తు లభి ను
జ్యుల సుమపద్మయు క్తి మధుసాతిరసాప్తుతి నొప్పి. చైత్రభూ
తలవర కుంజరాజిత విధానము గై కొనేఁ గాంచు నీలకుం
తల. వరకుంజరాబి, పెఱుఁ దార్చుయఁ బాంజనాషీఫికిన్. 60
(జచ్చట'రాంకవప్తు'కు బదులు 'రాంకవవర్ష' అనుపాకముండినట్లు తోచును.)
- మం. సరనం గాంచవే? రూప దర్శనవిధా జాతత్పు లైచిత్ర్యవ
త్సురఁ: సారంగము లొండేజెంత విగశభూనాసవప్రోజ్యుల
త్సురసా, రంగము లధ్వగాంతర సంక్షేపావ హోద్వుత్తి భా
సుర సారంగము, లంగజానలఁ భాసోకాన్య భూమాకృతుల్. 61

కొ. అని పాతణయానామకే

క నివారణ పాటే దెలిపి యవ్వునిసిరి, యొ
య్యున సారపగంధివితతి
యనసార సుమవ్రతాన చూరణోత్సవకతన్.

62

పృష్ఠగతి రగడ

చెలువ: చెలువపు మొగ్గచూస్తూనిచేరు చేరుగఁ గూర్చు విచ్చుట
నలిని నలినిభకుంతలామణి: నన్ను నన్నులు వేఁడ ముచ్చుల
తిలక తిలకులంబు గస్సిశే దివ్యదివ్యాగముల పోలిక
నలరు నలతుల నెనయు రోలంటాఇఁ చిగుర్చు భాలిక:
యింతి: యింతిటఁ భైరఁదగదె సుమేర మేరయెవకుళపాఁని
కాంత కాంతవశరము లల్లపె కాంత: కాంతమే బాలహోఁని
సారి: సారికెడంబుబాయలు నవ్వు నవ్వులిపొన్ను పూచెను
కోరకోరపిజి: రతి నది నేఁగోర గోరఁట లజ్జనాఁచెను
రాగరాగవరాగ మిచ్చ టరంగు రంగునఁ బొట్టె నెక్కువె
రాగ రాగతఁ బట్టుకొనఁ గలరవము రవములు దెరల దక్కువె
పొదయ పొదయను దఱిపి నెలఁ తల బొగడఁ బొగడలమీద మాటికి
మదిర మదిరహీ మించ సుమిసిన మథురమథురప మెనపుఁటోటికి
కొమ్ము: కొమ్ములఁగోసి విరులు చకోరి కోరినలతలు దూఱుచు
నిమ్ము నిమ్ముదితగమి వేఁడిన సీక సీకవకాఁఁ దాఱుచు
సాన సానవమాన సీలలనాఁ వాకిక పిలుచుఁ బెంపున
వపవ వమది ప్రి గల నవవనిత పనితగఁ గోఁగుసాంపున
గేలి గేలి యొనర్పు నలకం కేలి కేలిడి యొయుహోవి
సాల సాలపనకపిక మథురాలిపాలిటి మార్కుకావి
రామ: రామవిసీల వంజలరాజి రాజిలు నంఫిఁ చేర్చువె
క్యామ: క్యామల కోరకమ్ములను నరన నరవము దయము గూర్చువె
యక్కు: యక్కునకమున మనె సీయాన తూనవకికి యుత్తత్తు

నిక్క నిక్కముద్రుంచి యొనగుదు నీవు నీవులోసంగ తిత్తరి:
 ప్రమద: ప్రమదతఁగేల నంబఁగరమై రఘ్యమరంగ జూతము
 కొమరె: కొమరెసగించు నవసుమ కులము కులముల భృంగజూతము
 అప్ప: యప్పల్లవ కదంబక మాగు మాగురుజవము నెగడగ
 నిప్ప నిప్పద్మనసాప్రజ మించమించు వలుకులఁ బొగడగ
 నలమ నలమది రాళ్ళి గొరవిఫలాలి లాలితమైన డాయిచు
 కలికి: కలికిఁ గడంగె సారస కాండకాండచయంబు ప్రోయుచు
 వేడు వేడుక నిత్తు నీ కివ్వేళ వే లతికాంతవారము
 దాడి దాడిమగమికిఁ పేరఁగు దగునె దగునెడ కరిగెఁ గీరము
 తరణి: తరణికఁ జేరు నెచ్చెలి దరము దరమున నూర్పుపీవలి
 పరువఁ బరువముఁ బొందె హవిలి బాల: జాలచ్చదసుమావి
 యావ యావరకినలనంతతి కేవ కేవల రయితఁ జేరకు
 మావి మావిభుసును నేవకు మహిమ మహిమ మనుషుంకి దూఱకు
 లతిక లతికమనీయ వక్కవలమై లమైను మన్నె పొచ్చుగ
 రతిని రతినిభ: పాటఁభాదుగురా ధరాధరకుచలు మెచ్చుగ
 యలసి యలసితపత్ర మెనసె ఘనాత్మక నాత్మకు హితముచేకొన
 నలికె నలి తెరలంగ వల దిభయాన: యానగమొళిఁ బై కొన
 నెలమి నెలమిన్నలము నెమైగు మెత్త మెత్తని కుసుమజాలము
 లలిని లలిని నడంచే గనుమో యతివ: యతివకనకసాలము
 నలఁచె నలచెలి నతులకీరపికాళికాళిధ్వనుల బలువగ
 వలయు వలయుతిఁ జిత్ర గతి దై వాఱువారుహాణుఁ గొఱవగ. 63

- చం. అని వనకేళికల్ నలిపి, యమైహికాతిలకాళి రాగపు
 ష్ట్యను వలితాత్మక చాలవెలయన్, మహికాతిలకాళి రాగ పు
 పునికర మష్ట గై కొనియై, బిద్దకరాపు నుత్తావ హోరి జో
 భనగతిఁ బూని మించ నలవద్దకరాపునతార్ధ జేహాచేన్. 64

సీ. తలిరాకు ద్రుంపరే కలకంతనమవాయ
 దర్శంబు దఱుగెనీ తరుణులారః
 విరిదుమ్ము దూల్చరే విస్మృతాసమవాయ
 పీయాభ దెఱలనీ వెలఁడులార!
 యలదులు దునుమరే యివిలాశమ వాయ
 గలఁకచే బ్రిమయనీ చెబువలార!
 ఫలకాళి గోయరే చిలుకచాల్ సమవాయ
 గతిఁ జాల నదలచీ యతివలార!

తే. యని, మనోంబుజవీథిఁ భాయని మదా_ప్రి
 మారబిలరా జ్యోవష్టంభ మారక ప్ర
 చార మూనుచు నష్ట దశివారలీల
 రామ లందులు పెడలి రారామవదవి.

65

కం. పరవనకేళి భవ దు
 స్తర ఘనచూళి తనూతత్ప్రశమ ముడిపెన్,
 పరళలతా పరళలతా
 విరళ లతాంతా ప్ర పవన వినరము లంతకా.

66

ఇ. ఆరమణీలలామ నివహంబు గనుంగొనేఁ ఇంత, సున్నమ
 త్యాగ ముదురుసాఖియత జాలపదార్పక దోల దూర్మైక
 సారము, దారపూవరణ సారప శోభితతీర, మొక్కుకా
 సార, ముదార సారప నిశాప వృతాసితఫేన కారమున్.

67

వ. కనుంగొని యథంగపదాంగద నిస్యానభంగిం దాము వచ్చుతెఱం
 గెతింగి యుహ్వాంగుచుం దటకటక కానవదేవతాజనంబులు దార్పిన
 విడిదిపిందుల వకువునం గమనీయకింకా ముక్కావికా వితానంబులం
 గ్రువమీరశమాగము గళత్కుంకేశిపూళికా ప్రసవ దూళికారింఛోళికా

రాంకవా ప్రరణ వితానంబులం గనక కజ్యోభాసమాన పరిపక్వఫలాభిరామ
 రంభహృగంబులం గనత్పుగంధ మరందరస గంధతై ల బంధుర
 బంధుజీవకోరక దీపకళికా హృగంబులం గసుపట్టుచు రంగుమీఱు కూల
 రంగ రంగత్పుడుంగంబు లంతరంగంబునకు వేడుక రంగలింప
 మరాకమందయూనా ధవళవర్ష పరిపూరితంబై యొప్పమీఱు ప్రతీరోభన
 భవనంబున నిస్తులపైలపడ్డ వివాహ పీతికాసీమం గూర్చున్న బెగురు
 పెండ్లికొడుకునకు సుంకులుచల్ల ఘనవేణికాసమాజంబువిరంజితకింజల్ల
 కమలపుంజ సంజిత దరవికసిత శోణకంజోదూఖలంబునన్ దంచు
 ముసలంబుల సొంపునఁ దదంతరంబునఁ బతనోత్పవంబు సలపు
 మత్తసుధుపమాలికలు లోచనాసులాసంబు చాలంబొందింపఁ గాసార
 కాండనందినీ ప్రాద్వాదేశంబు చయ్యనం జొరణాటి కాలకమలలతా
 కాశియకాకోదర పర్యాంకంబుమెట్లీ తన్మృణాలభోగంబు వలతక్కుకేలి
 సందునం బొందుపడ నిందివరపలాశ ఘణముఖంబుల మరందవిష
 పరంపరలు వెడల న్నిజ కృష్ణపుమార్తి భావంబు సార్థకంబై వర్తిల్ల నర్త
 నంబు సలపు కలహంస కులావతంసంబులు ప్రశంసనీయంబైతై
 చూపట్టఁ, జందనాచల పవమానకందళి సముద్గత లోహితారవింద
 రజోవ్రజ సమావృత గగనభాగకల్పిత సంధ్యాసము
 ముకుతి పుండరీకాంతర సంవన దమంద హిందోల రుంకారంబు
 లపొంగంబులుగా నభిల ఇగజ్జయ నముజ్జుంబిత శంబరారి బిరుదగద్య
 పద్య జిగాసా కలిత మూనసజలాధిదేవతాజనంబులు హృనిన పసిండి
 కాయల దండియలదండిఁ దిర్యాక్షరీసారి తైకైకనాశ తైకైకకోకరా
 జంబులు హర్షోత్కృష్ణంబు పచరింప, మిత్రమండల సంయోజిత మహా
 త్వపంబు నవంబుగానొంది యాత్మప్రియకామినీ యుక్తంబై సారస
 చారులోచనా తుభగానంబు లనూనంబై దనరఁ, సుశేషయ నిజనిపేశ
 సూతనప్రవేశ మంగళమంగికరింప నొయ్యనొయ్యన నరదెంచు
 రథాంగవంశరత్యంబున కెత్త చుల్లకినీ పల్లవాధరామ తల్లికలు హృనిన
 జాఖవా కదలారతి పల్లెరంబు సొంపున చూరిత్పురాగ టూరిద్రామార్జ
 సంవ్యాప్త తత్పుర్విసవరన హూరాంతర దృశ్యమాన మానిత కేసరథక్కాథి
 రామంబు లగు హల్లకసోమంబు లల్లానంబు పల్లవింపఁజేయ, నిజాంత

రంగ భేదకర విరగిక మనమైనైక ప్రకారం తెల్లకాలంబు నెనయు
కుండం గోరి కములకాండభక్తింబు సలుపుచు, గములాసనాథీన మాన
సంబునం గరంబు స్వీకీయహంపత్వంబు ప్రసిద్ధిచొండఁ దచంబు
సలుపు పొయిపున నస్తోకనొకనదారమ మధ్యంబున నుద్దాత్త తత్పత్తీ
వీతిహాశ్రీకీలంబులు చుట్టు వలగొన నఖండానందంబున నక్కియుగం
బరహోడ్యు యచలితస్పురణంబు వహించి రహించు రాయించలు
హృదయాంచలంబున కంచితాద్యుతంబు మించంగావింప, విజవిలోచన
పోందర్శ్య సమాతోకనజనిత త్రపాథరంబున ముడింగియున్న కుము
దంబులంగాంచి యుబ్యునఁ దద్వీలాస దిదృష్టగరిమంబు పక్షికరించి
యత్తద్రస్యదంబున నెగసి తచ్ఛిభవంబునకు వెలచి మరలం దాఱుతీరున
సుద్యుత్రనాపవర్తనంబులం బిరుగు బేడిసమీల మిట్టిపాటు లతికౌతు
కంబు వుట్టింప, నతిసమీప సంబరచ్చిత్రభాసు హేతిజాతంబులఁ బరితా
వంబు నోంది మండపవన సందోహందోళతనవినేంచీవరట్టంద మధు
తిందు పేచనంబు గోరి వారికాతాంతరంబున లీనంబైన యంభోధర
పథంబున రోధోదేశ వలయిత మనోజ్ఞ మాలతీ మాధవీ మహిలా
మల్లికా ముఖ్య వల్లికాక్షీక్క నీరంద్రపలాశ పొండిత్యంబునం బ్రిద్యోత్తన
దోషత ప్రభావంబు పాయం గమపట్టు తారకావారంబుల మురువున
నరవిందమందిరాశింద నివాసి స్థానంద మికందసుంగరీ సుందరాపమన
ఘునప్రధాక్రాంత జలంబులపయిం బొడకట్టు పొండుర డిండిరథంద
మండలంబులు వంబరంబులు పొదలింప నమరియు నక్కలాంకు
మహితామినీజాల పరిభ్రాజితంబు గావున నథిమిథనమీనకుశిరమక
రాది సంయుతంబై, మంజుర హర్యాన్వితార్యమ లపచ్చిహార భాసురం
బుగాపునఁ గమనీయకాదంబ సుమనోవికాసన విరాజితంబై, మనోజ్ఞ
హంసకులాదిరాజ రామాఖిరామ ప్రస్తావనిశేషంబు గావున నకుంరతర
తరోవిజ్యంతమాణ నానాప్రపగవీ రారాజతోగ్నులాటుల లీలాఘలుకిత
దికాంతంబై, యొప్పమీతీ చెప్పరానిమోదంబు ముస్పిరిగొనఁజేయ
నప్పడంతు లప్పద్మాలయ జలవిహార దోహంబునఁ జిలువు పుత్రచీ
వలువయ నదలిపి, పొవదుల దాల్చి శుంగంబు గైకొని యొయ్య
నోయ్యారంబు మించ డైగ్గి యప్పదు.

- ఉ. తమ్ములఁ జేరి, రోదర శతమ్ములఁ గైకొని, తావి భృంగపో
తమ్ముల కుంచి, యోవత యయతమ్ముల మత్తమరాళరాజ జా
తమ్ముల మించి, చిత్రచరితమ్ముల సీఁదిరి; కొమ్ములెల్ల జి
తమ్ముల వారి దేవతలు తమ్ము లలిన్ వినుతింప, నయ్యదన్. 69
- మ. తరుకాంబోరుహాపీరిఁ బోల్పి. సుమనోదంతుల్ నవాంభః పరం
పర పైవైగదుజల్ సారసము ప్రేమన్ గేలునన్బట్టి, క
ర్ఘుర సంహారి సుగాత్రికా తిసమతా స్ఫూర్తిన్, గర, మొమ్ముక్కుక
త్వర సంహారి సుగాత్రికా తిలక, మింపుల్గుర్చెఁ, దగ్గన్నాసన్. 70
- చం. అలరు మృఖాలవల్లరి స్వయంపర సూనసరాభ ప్రేలఁగా
నల నికటంబఁ జేరఁగజనన్ రతిగైకొనె నొక్కు పుష్పకో
మల; దమయంతికా వనితమాడిస్త మరాళస్వపుల్ స్వచిత్తసీ
మలఁ దమ యంతికావనిఁ గ్రమంబున నొందిన, సంభమింపగాన్?!
- నీ. రతిఁ లట్టుకొనఁ జేరె రాజీవరామా ని
కరము సదుణజాల కలిత యొకతె;
రహి ప్రాల్పె నవదశరాజీష రాటిత
రజము పావనవిషరయుత యొకతె;
యదలించె వడిఁ బుష్టురాజీష రాజవాం
పముల శంపాలోకస క్త యొకతె;
ప్రహిం నొంచె రథాంగరాజీ వరామోద
పటిమ నతాగ్నంతి సంభరిత యొకతె;
- ఔ. వనబగ్గుహాచీథి నిట్టు లావర్తనాథి
కా జనంబులు సమచితగతి సెపంగె;
వారిదేవత లపుడు తద్వర్తనాథి
దర్శన స్ఫూర్తి సవ్య హార్ధంబుఁ గాంచ,

చం. స్వర మదదంతి నా నోకమసార సముల్లి సిత్ ప్రవేణి, త
త్సరమున నుత్తెం బవనసార సముల్లి ల దూరిక్కిజాతముల్
సరగును జొచ్చి, పాదముల సారముల్ గర మించె మెట్టుచున్;
సరపకలారవాకలన సారస ముల్లుహారిన్ హరించుచున్. 73

చం. అనుషు రాజహంస భరణాదరణాత్కృత్తఁ దత్సురోవరం
బున నలరాజహంసు త బోటులు మించిరి, హూర్యవైరముల్
సన భృతరాజ హంసత నెసంగు దివా త్సందాధిదేవు, లౌ
నని వనరాజ హంసగమనాకి మనంబున సస్నేతింపఁగన్. 74

సీ. వాసతీ యనఫూకి వరరసంబును గప్పి
'వాసతీ' యన సమజ్యలత్తఁ బొల్పె;
సారంగి యనపాయ ఇలజాంబుతతి నాని
'సారంగి' యను జాల సంఖ్మించె;
ళశిలేఖ యనసార చక్రాకి నలయించి
'ళశిలేఖ' యన కుభచ్ఛయు దోచె;
చక్రాంగి యనవద్య చారూరిక్కుకల నూగి
'చక్రాంగి' యన హృద్యచర్య మనలె;

తే.గి. చూతకళిక యనస్ఫ్యరజ్ఞోవృతీఁ గని
'చూతకళిక' యనం గదుఁ జూడ నొప్పె;
హరిణి యనరాక కమలై క పరిచితీఁ గని
'హరిణి' యన నవ్యస్థాని నప్పు డలరె. 75

కం. నలి నాకరజీత కిసలల్
నలినాకర కేళి యిటు లొనర్చు, జలార్చార్చిం
గ లతాశులు హిమవృత కుం
ద లతాశందోప, నపుడు దతీసిరి తటమున్. 76

- చం. లలనబు వాఃప్రతాంశుకములన్ సదలించి, తగంధరించి పేర్
చలవల, నైకజాతి సుమహాల సరంబులు వేణీదార్శి, ని
చ్చులు వలనై కనంబడు లసన్మిణిమాలిక లూని, హూసి మై
చలవల నైకమత్యగతిఁ జాలిన తావులనొప్పు గంధముల్. 77
- కం. అతిపావన చాతురి నా
క్షతిపాలక పుత్రుతిక గయసేసి, యలవనిన్
రతినాయక దేవర్ఘన
రతి, నాయక, లపుదు హూని రమోధత్కులికన్. 78
- నీ. మాకందములు మహిమా కందములు కొన్ని
యింపైన ఫలముల నిచ్చువోట,
సురసౌఖము లుదారసురసౌఖములు కొన్ని
యురు మకరందంబుఁ గురియుచోట,
సుమనంబు లభిరామ సుమనంబు లొకకొన్ని
క్రొన్నివర్త చాలఁ జేకూర్చువోట,
రాగంబులు గళత్పరాగంబు లొకకొన్ని
పప్పొప్పి ధూపముల్ హూస్ముచోట,
- శే.గి. నెట్లన యళోక కిసలము లక్ష్మీట్లు మీటి
యట్టివడ గాయులేయెండఁ బుట్టి యెలసి
నట్టి చెలవును జూపట్టు మెట్టిదమ్మి
తీవెగమి తమ్మియారతుల్ దీర్చువోట. 79
- చం. అలఫు మరందవర్ధ మహిమాతిశయమ్మున సప్తలా ద్వయం
ద లతల మంచపొన్నగమిఁ దార్మాను చందిరిక్రింద, వేగికం,
దలతల మంచ మించ సుమ నవ్యరజంబులఁదార్శి, తారలన్
'దలతల' మంచ నొప్పెదు కనత్కులికాతతి ప్రముగ్గపెట్టయన్. 80

ఉ. జవ్యనుతెల్ల, సమ్మదము చూల రహింపఁగ, సందు వెన్నెలన్
జివ్యకుఁ బిఱ్చ పాండుపటీఁ జిక్కుని కప్పురినీట రాణీతో
నవ్యలరాజు, నాశగ శరాపన యుత్తుని ప్రాసి; నేర్పుతో
నవ్యల రాజు నాశగ సుమాకర ముఖ్యల నిల్చి, యత్తులైన్. 81

సీ. గందంబు వెట్టి రుక్కుట నీలశరణత
శరణాత హృత హరస్వాంత ధృతికి;
విరిచాఁ నించిరి పరిచోణిత నయన్య
తనయా న్యమిత మోహ ధాతృమతికి;
ధూప మర్పించి రద్ఘాత సంపరబలా ప
ద బలాపహృత విష్ణుదర్శగతికి;
దీప మెత్తిరి నైజతేజో లహరిభావ
హారిభావయు క ఘృస్తాధివతికి;

తే. తియవట్టీరి నిత్య పత్రాంత మథవ
కాంత మథ పవనా ద్వార్చకాంధవతికి;
వినతి నల్చిరి శృంగారజనికి “రతివ
తే! నమోభవతే” యంచు దెఱవలపుడు. 82

కు. కమలాప్రియసుత: కరుణా
కమలాధివ: కలితకార్యుక త్యుసుమ: కన
త్యుమలాశగ: యని భత్తీఁ
గమలాత్తులు పొగడి రిట్లు కలరపఫెతిన్. 83

చు. కరము మహాబలావశులు, గాథలో విచరథ్యీశ్వరో
త్యురము, మహాబలావృత విథంద హీతాటలు, గౌల్య మించుచున్,
సిరిగలసామికిం భోదమి చెన్నుగునీకు, సుమంబు లాన్చుటల్,
స్తీరక్కుష: “మాధవయ్య తలసీదళ” మంచు వహింపు మంగజా: 84

- చం. కలరవ మూన్పు నల్లిపజ కప్పకరా మెనుమెంట, రాజమం
దలి నడతేరఁ, శైత్రబలనాథనిఁ గూడి, నిలింపజాలకం
బలదు సన్నతింట, విషమాంబక మానసళోభి రాగతా
హాళహాళిఁ గూర్చితొర! విషమాంబక! మానసమాజమై ఖరిన్. 85
- చం. దళమయి చి తపీథి నముదారారుపారవ మెచ్చ, నీ వయో!
యల హారిదంబిబాపహమై తగుగేదగితేకు వంకి చా
యల, హారిదంబిబాపనుల నన్నిఁటిఁ గప్పక పర్ము తేరి మా
యల, హారిదంబిబాత్కుజ! మృగాత్కల నొంపదలంపు గాంతురే? 86
- కం. కలికాకులకర కుచ, కు
త్కులికాకుల మిమ్ము రాగకలఁ, గీరమణి
కల గీ రమణియోన్నతి
కల గీ రమణిలలామ కలఁగు, ననంగా! 87
- చం. అని వనజాతబాణుఁ గొనియూడి, వధూమణు లాదరంబుతో
ననల వమాన తీవ్ర విరహాఖ్య మహాజ్వరరేఁ మించ మే
న నలసమానసం బెనయునాతికిఁ గంతునకూన్నినట్టి క్రొ
న్నన లనమాన హార్ధకలనంబులు దార్ప గ్రహించి, రందఱున్. 88
- చం. చెలవ మెనంగినట్టి యలచి తత్వార్పిత సూనపాళికల్,
బిలా మరునార సాలనుచుఁ భాయనినెప్పేఱ యాత్కుమించగన్
బిలుమణు నారసాధిపకుమారిక వింతలే? దాల్పుకుండుటల్;
నలి నవి మారయు క్రిగనినన్ సుమన స్తతి యంటణాత్రమే? 89
- చం. నలినకరా లలామక మనస్థభయంబు తలంగఁజేసి, వే
నలి నకరాల సత్ర్యియమునం జలకా స్తుర్పిప్రసాద ముంచి, చా
న లినకరాలఘు క్రమమునన్ భోవతీవియ నా వ్యురాశగా
వఱులఁ దలంకుమ్ముఁ గొనివచ్చిం కేఁనిశాంతసీమతన్. 90

తే.గి. వాసవోపలకచ కేళివాస మెనసి,

యంత విరిశయ్య మయీ జేర్పి, యంతరమున
నరతి రాజీల్లఁ, గటువ త్రన రతికామ
నుం దెదయ కుబ్బ, విరహో ప్రి నుండె నపుడు.

91

చం. జవగతి మిత్రుఁ దభ్యివతినవ్విధిఁ జేరఁగనేగె నత్తతిన్.

రవరవ సంతత్యగతి రాజిల మారుడు, మారుతాఁ కీ
రవర వసంత ముఖ్య బలరాజియులిన్ దగి రత్త యాకలా
రవరవ సంతతంబుఁ బ్రిదరమ్ముల నేయగు, గాంచ నోపమిన్. 92

తే.గి. అమితనిజధామగరిష పాయ వనజాత

పొతుఁడు గాలై కగతిఁడూల నిల యనినత
సంద నథివృధ్దిచేఁట్టుఱ్ఱు యవనజాత
బలములో యన సిదచార్ ప్రభలె నపుడు.

93

చం. ఉరుతిమిరేభ భేదన చణోగ్రకన త్వరజాతశాలి యో

చారి, యనివారి తాప్తకుధరాధిప శ్యంగముఁజేరి, యత్తతిన్
హారి యని వా రితాత్మతనుహో ర్యసుబింబముఁ గాంచి, రాగవై
ఖరి వడి గుప్పనం దుముక్కెవటే గ్రుంకే బయోనిధిస్తలిన్. 94

సి. భావ్యద్ధరి క్రమోపరిగ తాంబుధితటో

జ్యేల రక్క వనీ రజములనంగ,
నథ్రచించిత చరమాగ పద్మాకరా
స్తోన రోహిత సీరజములనంగ,
వనజిని కర్కువ త్రన దెల్పు నెగసి బ
ంధ్యడి వచ్చు చక్రవాలము లనంగ,
రవి నక్రవదముఁ జేరఁగ క్యామ హూమ్పును
త్తమ దీపచక్రవాలము లనంగ.

తే. గి. తమి నినుడుచేర వరకలాపముల సంగ

సీమ వారుణి దాల్పి, రాజీలు తదీయ

విషుల మణికా విభాకలాపము, లనంగ

నహాహః నవసాంధ్యరాగమ్మై లపుదు పొలిచె.

95

చం. ఘనకమలోదయం బెదయఁ గాలగతి న్యనమందుచున్ రథాం
గ నలగవాధినేత సనగఁ, గడుఁ దత్సుతి యాత్ముజింతపొం
గ నలఁగ వారికస్ముగవఁగ్రమ్ముఁ దనూస్తలి తాపథోగిచే
గనలఁగ వాడుచు స్నేమకే, గాంతునిఁ గానవమండలంబన్.

96

త. మక్కువ సారసాకరశమాజము చేరుచుఁ బట్టుబూముఁబో,
జక్కు వనాతిమానితనిజప్రతిథింబము గాంచి భర్తయం,
చక్కుట! పిల్పుఁబో, పతి వనావఁకుంజచయుఁబుదూఱుచున్,
జక్కువనాతి మాని తతశమ్ముద సంవదలెల్ల నత్తతేన్.

97

సీ. చక్రభయాపాది సమయ ఘనాఘనా

లి సుతనూ వ్యక్తమాలిన్య ఘనఁగ,

పరినటచ్చివ కబీభ్రష్ట ఘనాఘనా

త్కుక దాన వాజినాంళక ఘనంగ,

ద్యుమణిరథాంగ హత్యుత్త ఘనాఘనా

క్కు మయాస్తగిరి నితంబ రజమనఁగ,

నిశ్శేషబంధకీ నికర ఘనాఘనా

క రతీశస్మృష్ట శాంబరిక యనఁగఁ,

తే. బ్రికట దివసాత్యయాఖ్య నభస్యకాల

కలిత సాంద్ర ఘనాఘనాకళిక యనఁగ

నౌరి యతినీల దీ ప్రిజాలామహార్త

నమరె నవ్వేళ నిర్వేల తిమిరరాశి.

98

చం. ఇనుఁ డతిదూరదేశమున కేగు, దదాగమనంబుఁ గోరి, పావన జల తాకైతాంగపరివారిత పంకనికాయమై, తమికావనజలతాకి గప్పుగఱవన మధుసూదని సావహించి, నద్వనణలతాకి గాక్రు కథవల్ముగ మోడ్చుఁ బియోజహ స్తముల్. 88

సీ. వటదిశమోకి దిజ్ఞారుఱఁ చల్లు మం
గళసితాష్టతజాలకంబు లనుగు,
నచలు వపతన వేళాభ్రథలగ్ని తమఃక
దంఢాపగా జాలకంబు లనుగు,
వనరాకి రవి మాధవతుఁ దోష నంబరా
గమును బొల్పినజాలకంబు లనుగు,
దటిరా శుభము వేల్చుతెలుపచార్ల గన నాక
ఘనశుద్ధుక్కుత జాలకంబు లనుగు,

తే.గి. గురుసరప్రశ్నేణి రాజీవకులము నడచి,
యంబరష్టలి నాఱ దిష్టోఽఖ్యమైని
కతతి పఱచిన వరజాలకంబు, లనుగు
జొక్కుమగు మింటుఁ గనుపట్టి రిక్కులపురు. 100

మ. శరజద్యేషి నిశావధూటి వరజేచ్చన్ రాగు, ముస్కున్స్ బల్
త్వ్యరుఁ గాలోపధికారు, లూను నపచంద్రజోయితి రాకిలప
త్వరిపరశ్య స్వకప్పక నిష్ఠిహాత చంద్రజోయితిరాకి లన
ధగ్గరిమం, బెంపయి దోచేఁ త్రాచి, నవదాతత్విట్టులంబయ్యేడన్. 101

సీ. గగనశాలుఁ దూర్ధ్వగత రశ్మిదివియుఁ తై
జక్కుఁజేర్పు వసిండిచక్ర మనుగు,
మంథ భికరలీఁ బ్రిలులి నిశాభూత
పతి గాన్ని యాలాతచక్ర మనుగు,

చీకటిపొలదిండిమూరక గూల్పగఁ గాల
 కోరి చేనెత్తిన చక్రమనఁగ,
 నినుడు వో ఖనదారిఁ గనుఁ భార్యగిరి శిఖ
 ష్టల మెక్కినిల్పిన చక్రమనఁగఁ

తే. బ్రాచి తెలిచాయ యనుమంచు ప్రబల భావ్య
 దంతుక విహీన గానుఁ దానందు కోర్య
 జాల కూన్చిన నవకీలి చక్రమనఁగ
 నపుడు దొలికెంపుతో సారసారి వొలిచె.

102

చం. ఒనరగ రాజవయ్య నిరమంచితి తమ్ముల, సాధుచక్రమో
 దన చ్చ దయంబు నందితని, దార్శన దు స్తరచింతనా ధనిం
 దన చ్చ దయంబు, నందిత నితాంతబుధత్తకలారుఁ, దాసుధ
 జని, కదువెల్లిఱాతె ననుచార్యవఁ భాండిమ నొప్పెనయ్యదన్. 103

మ. మునుమున్ చంద్రఘటిన్ భరించి యమ్మతమ్ముల్ నించె, వేళాప్రమా
 వన శాలాకీ, తిరోహితాన్య హితభావల్లీ, మరుత్తుదిశికా
 వనకాలాశీతి రోహితాంతు సురభి వ్యాపారముల్దూల, మూ
 తన పంచ్య తపశక్తి దస్పిగొను జోయిక్కాన్పాయి పొంథాశికిన్. 104

మ. తసరెన వెన్నెల, దిష్టవిష్ట కృప సధ్వలోదయాస క్రమై
 తసయాశాలల మెల్లిజేకుల, శక్షిస్తాలి న్తునోళ్లాదితీ
 తసయా శాలల, మెల్లిమెల్లనె ముదాత్తుం భొంగలి నైట్లుఁ, జ్ఞ
 ల నవీనోదయరాగ కీలధర కీలన్ బొంగు దుగ్గాశినాన్. 105

నీ. మలినావ్యశిథారి స్నులినాంచితాకీ జ
 ఘన సారసన హిరకాంతి నెగడి,
 సుక రాళరాశాసితకరాన నోరోజ
 ఘన సార హిరయోగము భజించి,

వరవాయుక్తు బంబుధరవాలికా వ్త్క్రీ

ఘనసారతిలక నఖ్యము వహించి,
యతికాంత శివదిశా లతికాతనూ వేణి
ఘన సార సుమహా గౌగలించి,

శే.గి. పేదినీదేశ పాటలామోదినీ భృ

తాతిఘన సారసావతంసాశు బెంచి,
యవుడు పొడసూపే బథికభయ ప్రవసుము
హోదినేంద్రాతవంబు చంద్రాతవంబు.

106

వ. వెండియు నా వండువెన్నెల దండం బథండకాండ జారిమండల మాయ్
మ్మోక్కికమయ భద్రాపన సమానీన నీలాంకలంకావరా హిత పట్టాభి
పేచనావర సమయ మహార్షాజాభిషిక్త గంగాది వుణ్యతరంగిటీ
విశదజల త్రప్తవాటూంబుల పోలికం బ్రివహించుచు, నస్తాచల సంగతాహి
మాంకు కిరణకూరు తృణాంకుర నికరంబుల నన్నింటిమేసి దర్శించి
రథంగజనంబులకు వైకల్యంబుల జేషార్పి సముజ్ఞంచమాణ సత్ర్ప
శావాప్తిం జైలరేగు నిశానైచికిం బల్టీ చకోరపత్నంబులు గురువం
జేయ్పు తారాధవోధస్తల పరిదృశ్యమాన నవాంశుక స్తనంబుల ధరిత్రీ
పాత్రి రిష్ట్సోపాలకుండు పిదికిన నవీన పయుసు పరంపరలదారిం ఊవ
ట్లుచు, దినాంత పర్యంతం బొక్కుప్రొట్లుండి యతికాంత కాసారసోపా
నోపాంత శశికాంత సంతానమరీచికా వీచికావతీ వీచికాజాతంబులం
శాచ్చి యొదలి వికసితారుజ శరజఫీలి వసించి కమలాహితధ్యాన కలి
తాంతరంగంబున నున్న చకోరసువాసినీ జనంబుల కప్రతమ్మంబు లగు
విశదాహూవంబుల సమకూర్పు దర్శియ శ్శామాప్రకాండంబు పూర్వ
దిశావదత కోఛా బ్యారనంబుపై, జంద్రమహరట్లంబు వెట్టి యొయ్య
నోయ్యనం దారాసుభద్రాపటలంబులు తైచి విసరం బ్రిసరించు తదీయ
పిష్టపట్లంబుల చండంబువం బెంపొండుచు, నెట్లుకొని గట్టుగముల
తంబులం బొడకట్లు నెలచ్చులం గరంగి మట్టమీలం సురియు
పెస్సుటీ బిలురొద యభంగతరంగ నినాదంబును ముందుముందుగు

మందగతిం దోతెంచు చందనాచల పవనకందిం దరజితంబులై నిండారవిరిసిన బొండుమల్లియ విరులపిండులు పాండుర డిండీరథండ మండలంబులును మదిఁ గడురు ముదమును దమతమ సుదతులు గవగూడి యెదుర్కొను రేపులుగు కొలము తెడురెక్కు సమానపతీక మీనవితానంబులునుం గాఁగ నమూనపథికమానినీ మానసాల మూలస మున్మాలనంబు సేయం బిడుగి దినాంత విలయకాలమ్మును వేలాతి గంబైన పాలవెల్లి పొడవునం బొడసూపుచుఁ, గోకనద పరాగ మహాదయరాగ విలపనంబునం గోరకిత సీరజతారకాసమున్నేషంబునం గోమల శ్యామలైతర కుముదవలయ సుధారథము విశేషంబునం గౌమరొంది త్రదజసీనమయ భాసమాన పయోధరపథంబున కన్న మున్ను మున్ను కమ్ములకు వెగలంబై ఔలంకు కొలంకుగమిం బాసి పన్నుంపు వెన్నెలమిన్న చొంరాని లతానివానంబుల దాగంబోవుచుఁ దదంతర వంపుల్యమాన మల్లికావల్లికా మతల్లికా ప్రపంచవరక్కుటి ప్రకాండం బులు నిండి రేయండమెండుకొను జేయ దాగవచ్చిన చోటు దలవరు యన్నెతెఱం గొయ్యునఁగని భేదించు రోదరతలోదరీవారమ్ముల నయ నమ్ముల జాలుగాజాఱు ననావిలఱిలమాలికలతో మేలంబులాడుచుఁ, దళతళమను నెలచలవ కిన్నెలమెడలం గలయనించిన యతిథింధుర సౌగంధిక సుగంధధురంధర గంభో త్రమారసంబు దమతమ రమణుల కిమోక్కువిపండు లపదంశమ్ములుగా నాదారంగ్రోలి తదీయ మాహాత్మ్య కల్పిత మానసవిత్రమంబును దత్పాత్రల సరగనెఱమించు నిగినిగల మఱలన్ సలిలంబులూర మదిరనించినారని గై కొని యచటం బ్రతిఫలించు పర్వతపాసనకు నిడిన కెందలిరుటాకని దివిచియు విలోచన మాలికలు వానితావికింజేరు తుమ్మెదలని గదిమియు ముదంబును బ్రియుల కందీయంబోవు మందగామిసీబ్బందమ్ముల హాస్తారవింద పందీపితహీరకటక శోభాధట్టంబులం జైట్టవట్టుచు, నమాన పానశాలాచత్వరంబుల విమలాసవంబు లాలనమెచ్చం ద్రావి నిర్మితహర్ష్యరాజం బులు జేరంబోవుడు జంద్రికాహలాపానలీలాగతి నంబరంబునం జరించుచుఁ దత్పమర్పిత మదమూర్ఖితంబులగు చకోరకోరకుచా నిచయంబుల కటూతారక్షంబులు నెఱమించులై కోకనదకోటుకోటి లీన

మధుకరరుంకారంబులు గృజనంబులై నిగుడం బొడసూపు వెన్నెల జడివానగాదలంచి యౌదలలు బియ్యెదలుగప్పి నెచ్చెలికేలు కైలాగుఱుని బుడిబుడిరయంబిడర నడచు పడతిమిన్నల యున్న తస్తనాంతర విలంబమాన ముక్కాహార గౌరరుక్కతిం బునదుక్కం బిగుచు, వెగలమై నెమ్మిదిగ్గమ్ము సిగ్గు వెనుకకుదివియ నగలిక మరుందు వైచు మొగ్గములికిగములు ముంగలికినూకం గరంబు మదం బున దూరియాడు వలదొరపట్టంపు తేసుంగు రంగును జూపట్టిచు నెచ్చెలుల కుళలత్వంబున మందమండకలనంబును గేళికామందిరంబులు చేరి యథిష్టుడు కరంబువట్టి శయ్యనుంచి ముక్కియంపువేరు లంటు పేరు, జన్ములుముట్టుచు మురిపెంపునెమ్మామున మదుపునందిచ్చు డారిగెమ్మావినొక్కుచు దమిరేచి బంధురథంధవిచేష సంబంధంబున ననవిల్చుక్కయ్యంబును జొక్కుంచి చొక్కుంపుగళల యికులెణీగి మిక్కలిగలయ గ్రక్కున వెక్కుసంబై తసువునజెమటలు గ్రిక్కుటిసిన మదనమాయావిలనంబునం బొడమిన ప్రోదతనంబున నెంత గమ్ముంబు గ్రమ్మై నని పతులకు దెలియకుండు బలుకుచు జేల చెఱంగున విసరికొను నవోధానికరంబుల ధవకాంబిరాంచల విభా తరంగంబులం బొంగిపొరలుచు, తొలుతటి కలయికల మనమలరు గలసిన చెఱవరతనంబులు దలయ్యనడలచుచు నలమరానివిరాళిం గొని నెలవొడుపునెనుక నలదువాళ్లారకలికి జెలరేగన్ దమి నెంతిని పతులపుడు తమయ్యెదు బొడము మమత నిదురగదియము గెంజిగిం గదురుక్కొను కనుతుదలును రసుతలమ్మును దొలఁకు గురువిరచా జ్వరిరథరంబున విరిపొన్నునం బొరలు జొక్కువడుమణిసరంబులును మరుని యఱవాడికైడ్యును పేతెరం జూఱుకుచుచుక్కుననాటు దాళక నెలుపు నిట్టూర్చులానుం బరయువతితిలక సంపర్క ప్రకారంబ తోరంబునా నెఱింగింప నలచి యవలిమొగంబై శయనించి మాటి మాటికి బోటిక త్తెలవలుకులు నిజ్జపేమాతిశయ జనితవియోగవేదనా కార్యంబులుగా దెలిపి యినుమడికూటుమల నలమి రత్నిందులికవాయు గరం కువంబులు జట్లారు. పువ్వుటోడుల శయక శేశయనమాక్షి ప్రఫునసారఛ్యేదంబులం బాక్షికరింపచు, నలదు మల్లి యవిరిషరులు దుటిమి

యమలహో కీక దామంబులుదాల్చి కపురంపుబోట్టులుదీర్చి కమనీయ మలయజ కర్మమంబలంది కలికితెలిచలువలూని వెన్నెలం దలవరులు గనకుండ సంకేతనికేతనంబులకు బోపుత్రోవంబొంచి కమలకలికా సంలగ్ని మధువనినాదవలయ ఫ్లీంకారసంకలిక మృత్యులయష్టి కరం బూని యడ్డమ్ముపులైతెంచు వారెవ్వయెరెవ్వయెర్న దలంగుమనంబున ఘట్టకుబీకం బ్రిభాతం బగుదారియయ్యే నని మాఱువలుకనేరక మూలమూలల నౌడుగుచుం దలంకునెడు గిలకిలనవ్వుచుం దమ్ము తుఁగుజేయ నొక్కింత చిగురించు నలుక నథిసారికాజనంబులు ప్రియులపైరువ్వుం మువ్వుంపువిరిగు తులం జివ్వుకుచిలుచు, వన్నెగల వెన్నెలబయట నెన్నురానివేడుక వన్నిరంబులవన్ని సుహృన్నికరంబు లతోఁ బెన్నెర్చున జూదంబు లాడుచున్నకతంబునుఁ, గొంతతడవగుటు బటుతర మహానట మనస్తట నానట దైర్యవిపాటునాటోవ నమత్కుట శంబిర్ప్రతిభట కృషీటిజకోరక శరపటలభారా దోధూయమాన మాన నంబుకో విచ్చులవిడింపెచ్చుపెఱుగు తాపంబున వెచ్చసూర్యును నెమ్ముకిఁ గ్రచ్ఛుకొని పొచ్చు మోహంబున నెచ్చెలిచేతికి నచ్చంపుగుతుతిచ్చి మచ్చికల వల్లభుం దోదొగ్గనిరమ్మంచుఁ బంచి యంచితటహిరంగణ ప్రదేశంబుల నిలిచి పతిరాక కెదురుచూచునదియును నెయ్యంపు బొదల తూఁగుటుయ్యలపై నొయ్యారంబునం గూర్చుండి ప్రియుండు పసిండిదండియుఁ ఖూని సుతిమీట విభునిచెంత పసియంచి చిన్ని కిన్నెరంబుని పంచశరదేవతా విజయప్రవంచ నమంచితంబులను సూతనగీతంబులు పలికించి చెలులు జొక్కించునదియును నడంగ లూరయం గొనసాగ నల్లినజడకుఁ జాట్టిన మెల్లివిరితావి య్యోలైడలకుం బిరవ మంజుల చరణకంజ నంజిత కంజరాగమంజీర శింజారవంబులు కర్ణగాని మాన్సు నొఱించిన వలదొర పరువంపుఁ గైదువుతెఱుగున నిండార దువ్వులువగప్పి కాంతునికాంతంబునకుఁ బోటులవెంటం జసునదియును దనమనంబలరు గలసి కళలు దేలించి మేలంచి యేలినసాయకునియెడ నెడయనిప్రియమ్మునందటిసి విరిపరులుటిమి చఱవపెదచల్లు కలపంబలఁదే యంతంతం బొదము మోహమ్ముల నలమి కెమ్మువినొక్కి పునారుతులకు వేడుకరేచి పై కొనునదియునునై

వెలయు వెలయువిడల గలిత చందనచర్చాపాలికలం గన్ త్రర దరహోన
విభాగించో ఇకలం గర్జావతంసిత తైరవపత్రీ మంజరికా విభాగికలం
గబరికావేష్టిత లతాంతమాలికలం గలసి మెలగుచు, మహాత్ముల
మండల త్రాతైకవిషోర విలాసాంచితం బయ్యను మహాత్ములమండల
హరతైక విలాసాంచితంతై యసమకాండ చండ్రప్రతాప నాశక
నిజోదయంబయ్యను నసమకాండ చండ్రప్రతాప సంఘర్షికర నిజో
దయంతై దివ్యచక్ర చిత్రానంద సంధాయకం బయ్యను దివ్య చక్ర
చిత్రానంద భేదకంతై రాజస్థాను ద్రుహిణాండ కరండంబునకు వెండి
జలపోసనంబుదారిం బ్రికాశించె నయ్యవసరంబున.

107

మ. అల పాంచాలకుమారి, యేవతీ, పుష్టాంచ త్వరాగారికిన
సెలమై రా నలకాండధామగతి కెంతేదోచి పెల్లేచ వె
నైల. వైరానలకాండ ధామనయనోన్నేష స్పృరతోగ్రుకిలా
ఓల ప్రొయన్ వెఱనూని, ము— సితరుచిన్ బల్గ్రున్ విరోధోక్తులన్.

చం. కమలక యోర్వ్య హేతితతి, గాఢ నవోదయ రాగకీలిచే
దెమలక, రాహువత్రీ సముద్రపిషాగిన్ నడంగ, కున్నమ
త్స్వమలక రాకిధిక శిఖాతీఁ దూలక, పొల్చి తళ్ళటా!
కమలకరా ఇకాధిగత కాలపి నేమన వచ్చు జాబిలీ:

109

శ. స్వామ్యయన్ వనితాఁ దూల్చుటలు దీవ్యచ్చుక మోదచ్చిద
స్వచ్ఛందోహ, యమాన ధామహృత చంచత్తావ కోజోఖిల
స్వచ్ఛందో హాయ మానమేయటలో! యష్టుచ్ఛేదనా ధ్యంప్రేశా
స్వచ్ఛందోహాయ మానమేయటలో! నిచ్చల్ దల్చుమా హృత్సులిన్?

సీ. అనురక్తి పొదల దివ్యచార్యవనవలా ల
లిత కంతుకేఇకాగతిఁ దెమల్చి,
మాతంగసణ్య మేమఱక గన్ వలాల
నేఱమారుని చెలికై నెడయ మాని,

చక్ర వివ్రవర తేజంచెల్ల నవ లాల
సారూఢిఁ గరశ క్రి నపచరించిఁ
పరమలింగా ప్రీఁ జాపట్టు తానవ లాల
నదీ పీఁ బాషండవరణిఁ దాల్చి,

శే.గి. మలినతరకీర్తి జాతంబు లిల నలర్చి
ప్రోదిఁ గను నిష్పుఁ దిలకింప రోహితాంక
వతి కడుపు మండకుండునే? భాదబాగ్ని
రూధకీలా పరంపర రోహితాంక!

111

మ. అలరం గామవిమోహనైక విష్ణుతుల్ ప్రాంచ స్నులగ్రీగతుల్
దలఁగన్ రాజిలు సీమవోభ్యదయ మాత్రుంజాడుగా, విష్పుర
త్సులికాలాభ మనంగఁ జెందనే: సుదృగ్ంగ్రీతంబు చాల స్నువో
త్సులికాలాభ మనంగక్తు నిటలోగ్ర జ్యోతితుల్య ద్వ్యతి! 112

సీ. కల సూపి తొలుదొల్లు గాంచితోఁ: మేఘవా
చా లసమానార్చి శ్వయ స్ఫురణము?
వెమువెంటుఁ జసుచుఁ జయ్యన లాగితోఁ: సదో
చాల సమాస్యచాయోత్సు టాంకుమహిమ?
జడల నదుమనుండి పదసితోఁ: కందర్ప
హాల సమాతత నిటలాగ్నిక్రుక్తి?
ననుజాండ ననుచుఁ బాలందితోఁ: మనచాల
హాల సమాఖీల కీలాలిరూఢి?

శే. నకట చల్లనిరాజ పీవట్టి సీకుఁ
బొసుగె నేదారి? నీసర్వ భువనజాత
సుఖదతేజంబు నన నిట్లు కుంభదౌర్య
పుంజనిథ ధామ; మహాతభువనజాత!

113

కం. ఈలీలఁ జంద్రు నని, ల
క్షైలలనా తనయుఁ బలికెఁ గినుక మధువరా
జాలక, శరభవ జాలక
జాలక శరభవ దురంత సంతాపికమై. 114

చం. కలుగునె నీకు సద్యశ? మథండరుపాగతి, నిస్యోన ద్విణో
జ్యోల విజిఫన ము క్తితసొయుకథరఁ గృహీటజూంబకా
వలిఁ గర మేఁచుఁ; ద్వ్యాద్యులనివారక సార కృహీటజూంబకా
తలిత భుజాపహళో మహిమఁ దూల్చిపుఁ గాక, కృహీట జూంబకా. 115

నీ. తరుణ తురంగాయత కుకాండజాతముల్
పంచరకారలోఁ బిడకయున్న.
పతత నారాచ్ఛిత సితకాండ జాతముల్
కదు నిశాతత్వంబుఁ గాంచియున్న,
మది ఘనభయ రేఖ మధుకాండ జాతముల్
లలితపత్రిబలంబు గలగున్న,
జక్కుఁ దేరైన వృషత్క్షాండ జాతముల్
పొదలు చాంచలి మూలనొడుగున్న.

తీ. సారకాంతాలపాయకాసన మథండ
తాగతి భజించియున్న, నీధాత్రి నవ మ
సార కాంతాలకాపాఁఁ యోరతావ
కీన ధాటికి బ్రితుకునే? సూనథాఁ. 116

కం. మద నానాపిక కలగతి
మ దనాపాత నాదరేఁ మవల నిటులు మ
మృదనా? యేఁఎగ నీయెడు;
మ దనావిల వినుతి నలరి, మన్మవే మదనా! 117

సీ. పర మరుత్వర మారి పరమారి ధర్మాయై
 కర్తాయై వెలయు శ్రీభర్త యుండ,,
 బిరిణితాసుర రాజ సురరాజ పొళ్లాయై
 శీలియై తగు తమిక్కుచూలి యుండ,
 సముద్ర శమనాత్మక శమనాత్మక భారియై
 హరియై మించ దశ్శరి యుండ,
 దశితోగ్రబల మానఱల మానవదియై
 మోదియై మను కై లభేది యుండ,

తే. గి. నకటకట: నత్కు-దంబ వైరాప్తిఁ బొల్పి,
 చెలఁగు చై త్రికుతోఁ జెలికై నలరు బెల్ల,
 ధరణి నార్యాకిమథన వర్తనకుఁ గాదె?
 వారి నెవ్వారిఁ గావే? పారిజాత్ర:

118

వ. అని యానారి శంబరారిం దూటి యమ్మారున కెక్కుఁడై వైజేరు
 సమీరు నిట్టనియై.

119

ఆ. గి. మలయు జెంత సీవు మహినొప్పు వటుతరున్
 సారె వడక నెంత? భీరు లనగ;
 నలఁవ రాగ వల దనిలః విష్ణుంభిత శోణ
 నల పరాగ వల దనల కణా?

120

సీ. గురు కలకంటికా పరిరక్తి మాధవ
 శయము రాడిఱట గాంచంగలేదో!
 విపయోగుల నొంచ విధమాను మాధవ
 పత్య హృషీతి చూపట్లేదో!
 యనవద్య వసు హరి యగుము శ్యామాధవ
 త్య రహించుటన్ చాలఁ దలఁపలేదో!
 యఖిల భృంగాంతర వ్యాపుతి మాధవ
 దృతి నిచ్చుచెలరేగు జెఱఁగలేదో!

తే.గి. కటకటా! యిట్టివారితోఁ గరము నంటుఁ.

గని మలిన పంకజాతవాసన చిగుర్చు

ధర సుదృక్షుఁ దూలింపదగవె? పవనః

కడు నవమువృత్తిఁ దగు పదాగతికి నీకు.

121

తే.గి. అంతరమున నటించు పేరాస మీఱు

దోద్రు తజియింతు, మాకు సంతోష మీర?

సారే బయ్యగ్రమికై యవ్వుడేఁ చకు, సమీర

శాంకురాభాంగ మింపుఁ బాయఁగ పమీర!

122

కం. అని యాజలజేత్తఁ యి

ట్లని లాదులఁ జాల దూజీ, యవుడు కిసలజీ

వన గోవిథసూను మధు వ

వన గోవిథసూను మధువవారము లేచన్.

123

సీ. వకులాగ నవపల్లివ కులాలీఁ జొరఁబాఱుఁ

గజకు కై దువులపై సుఱుకువగిది;

సుమనోళ్ళ చాం పేయ సుమనోరజముఁ దూఱు

ఫొరాగ్నిమండలిఁ జేఱువగిది;

మధుపాద పాసూన మధు పాఁఁ దిలకించు

ఘనవిషోదక మానుఁ గాంచువగిది;

లతికా నికర గౌర లతికాంతతతి మున్గు

మించు పెన్నదీఁ బ్రివేశించు వగిది;

తే. దోద్రు బిఱమాఱు బిఱమారు దోర్చులమున

సాత్కువలవంత వలవంత మగుచు నిగురుఁ,

జటుల కలనాద కలనాద వటలి కలికి,

ఓడలి, యారామ యారామవదవి నెనసి.

124

- చ०. లలన పటీరథార పొదలన్ బీదలన్ వడిఁ దూతు; శారికా
కులములు త్రైయఁ జాలఁ గలఁగుం గలఁగుందువడన్ మనంబు; గో
ర్ము లెదయ హఁ; యటంచుఁ బటుం; బటుందపు మెగ్గచిల్చుట
మ్యులు మరుఁడేయఁ బూనుఁ దరముం దరముం జెలి చెంతఁజేరినకా.
- చ. ఇట్లు పంచబాణ బూజపంచక ప్రపంచిత విరహమంతాపంబునం
భ్రమించు నమ్మించుఁ తోడిం తోడెచ్చి మచ్చిక గ్రఘ్నకొన నెచ్చెలి
చెలువపిందు లచ్చుంపుఁ జలువ వెదజల్లు మెల్లవిరి సజ్జ నుంచి ప్రియ
కథానులాపంబులం బ్రోద్దు గడపు నవసరంబున. 126
- చం. కనికర మింతలే కసమకాండుడు శ్యామ నలంవ వేదగ్రుఁ, జ
క్రుని కరహేతుధారఁ గలఁగన్ ఫుటియింపఁగఁ బౌపిగాదు మా
కని, కర మాత్రుఁ దత్పురత నందుచుఁ, జయ్యన నేగె నష్ట లో
కనికర తాపహరి యుదుకాంతడు వారిధినేతఁ జేరఁగన. 127
- చం. ఆరామ కపుడు కుభవా
గ్రారాగతిఁ దెలిపె నొక్కుతరుణి. వరకా
వారనికాంత మితవు నల
వార, నిశాంత మితిరహిత హరి విభవమున. 128
- చం. వెలసే బిదాయుధార్ఘటులు వింటివే? ఓయధరాసులి ప్రత్నా
విలసితఁ; పుష్టురారి పృథివీపతి పాంథపరాకి గెలిపి, తా
విలసిత పుష్టురాధిష నవినపురేషముఁ జేరఁగఁ జనన.
దోలుత సుషోభట ధ్వనిత దుస్తర కాహకికాధ్వనుల్ బిలెన. 129
- మ. స్వరదాశాండ ఫుటిన నిశాతప వయస్సుల్ పేరఁ, బూర్యావసీ
ధర గోపాలతనూజమోఁ గని, తోద్దం జంద్రమండంబు వా
పి, రహిన్ దద్ధధిండ మునె; నన నాపైన్ గంటివే? ప్రాగ్దిశా
ధర, గోపాలతనూజి! వాపవహరి త్వద్ర్మ విలాసాళ్లమై. 130

మ. ఘనమి త్రైక వసుప్రతానముల రాగశ్రీ గౌనవ్, గజులా
భ నఘువ్రాతము చేర, గేచూ తముడాప్తగ్రావధమ ద్వ్యాదా
మ నదీపాశికఁ దానమంద, కుచితం బాటిలై నాఁ, చాండిమల్
మన, దీపాశిక దా నమందగుణసేమా: మించె నీచింపవే? 181

మ. తసుమధ్యః కమ, రోదసిన్ గముచు జ్యోతిష్మానువలికల్ కల్యావ
త నికాయాహతిఁ దూలఁ, ద్రెల్కఁ దొయతన్ దారప్రసూనప్రజం,
బనవద్యమ్ముత పూరపూరిత నవోదార ప్రసూనప్రజం
బన డిందెన్ శఁ, వత్తిమండల రవంబల్ గ్రమ్మై నవ్విక్కులఁ. 182

మ. అల పెస్యేగురుఁ జాక్కు పేరి యతి దీవ్యత్వాందుభాతి మైఁ
జెఱివారంగఁ దరోర్జితస్తీతి వియత్సీమం జనం గంటివే?
చెయవా: రంగదరోర్జితస్తీతి దినాస్యేయైక సంధ్యాంశుకు
ఉ లసచ్చాటిక తన్నును స్ఫురణవెంటన్ ఖర్యై జిత్రంబగన్. 183

మ. నమచున్ మోదము కోకివిప్రతి, చంద్రద్వ్యూతరాణి వలో
కన మెల్లన్ జన జోడుగూడి నియవం, గంగామ్మై రాజీవలో
కనికారేషుఁ: నాళభామివర సంఘాతంబు, రాజీవలో
కన మౌకుళ్యము జాఱ మేఱకనియైన గాసారశయ్యస్తలిన. 184

మ. అమలాంగీమణి: కాంచు, వేళయను సైశాప్తాఁ మేలీనేర్పునఁ
గమలాగారముఁ దా రయుత్కు నలరం గావింపగా, నచ్చటన్
గమలాగార, ముద్దారపంబు మచిఁ బోంగన్ గొయ్యగూచ్చుండె, మ
తమ శృంగీమిష గాయకావితతి గీతప్రాతముల్ వాదఁగన. 185

చం, హరినిలయంబు తూర్పుడెనయై మనుటన్, సమయాఢ్యహోఁ వి
స్ఫురిత తదంతుకోచ్చపర పూర్వుబలాహకకూట భూరిగో
పుటమును గై శ్యాగు ప్తపమపూర్వుబిలాహకకూటి: భూరిగో
వర మిషరీతి నిత్యై ననివార్యమణికలకంబుఁ, గాంచితే? 186

శే. గి. అనుచుం జెలి విన్నవింప, నయ్యంబుజాకీ
చారుసుమళయ్య డెగ్గి, తత్పమయ కృత్య
మెల్లఁ గావించి, సురు భజియించి, రవికు
లోత్తము వరించుతటీఁ గోరుచుండె; నంత.

137

అశ్వసాంత పద్యములు

మ. సతతానందిత నంద: నందనవనీ సంచార జాగ్రత్తియో
ర్ధత కొట్టాహాల కంద కంద సుషమొదాంగ సాక్షిత్ర్ణియో
రతినంద స్వచ్ఛికుంద: కుందరదనారత్నాం ప్రిలాఛింక గుం
భిత వత్త స్వీడమంద: మందరధరాశ్వ దూర్పిభాంచితా:

138

కం. చక్రప్రహారణ: రష్ట, కృచక్రప్రహారణ విహోర: సారంగ దీప
షైక్ర ప్రమథన: జ్ఞానా, వక్ర ప్రమథనత శంఖవంతి విభవా: 139

తీతాపూ. వారణ ప్రభూతదంత వైరి దోర్యోసారణ:
సార ఛాంక మౌనిరాజ చక్ర లోషకారణ:
కారణప్రభాతి మోర కంపమల్ల మారణ:
మా రణ ద్వన్ధుప్రభూత మండలీ నివారణ:

140

గద్యము

ఇది శ్రీమదనగోపాల ప్రసాద సమాసాది తోషయ

భాషా కవిత్య కూకకత్ర

రేవర్సుగోత్ర పవిత్ర సురథి ముల్లత్థమాపాల వత్సుత్ర
కవిజనవిధేయ మాధవరాయ ప్రణీతంత్తైన
చంద్రికాపరిణయం బిను మహాప్రబింధంబు నందు
ఇత్తత్తార్యానము.

శ్రీలక్ష్మివరసింహాయనమః

చ ० ద్రిక్తాపరిణయము ప ० చ మా శ్వాసము

క०. సుభగంభావుక ఘనకో

స్తుతః సాధ్యవన వహకృత్వ దుర్దమ చక్రాః

ప్రథవాసుర పర్వంకష

విఠవమైన్య ప్రతాపవృత్తః గోపాలాః

1

తే.గి. చిత్తగింపుము కౌనకా ద్యుత్తమహర్షి

సమితి కిట్టిను, రోమహర్షిం తనూజాః

ధువిదః తద్రాజచంద్రిక వివరిషా వి

ధాన పాణింధ మాత్మచేఁ దనదు నపుడు.

2

మ. సుత తారుణ్య కుభోదయస్థితి, తదస్తో కాశయాలంబి తే

పితమున్, బోటులచే నెఱింగి, తదమూలేయస్థార్థ సంసీద్ధికై,

చతురత్వంబున్, దత్స్వయంవర విధిన్ జాయింపఁ బంచెన్ భట

ప్రకతిన్, వే క్షణదోదయేక్యారుఁ దతి ప్రస్త్రాత్మి లిప్తాత్ముడై.

3

మ. ధరణీసాత భటచ్చటా ముఖరితో ద్యుచ్ఛంద్రికై క స్వయం

వర కర్మేజివ డిండిమాచిక మహావాదిత్రసారంబు, దు

స్తరమై యత్తతేఁ బొఱ్పె నద్యుతగతిన్, వప్తార్పీ మధ్య భూ

వరకోటీ పుటభేదనోమ విశిషా వల్ల ప్రఫూంబులన్.

4

మ. శ్రేవణాభ్యత్పున పోవుటున్న సముదంచ దూరిథేరి సము

దృవ భాంకారము, లష్ట మేలగున, వద్దత్ర ప్రాపుఁఁక్యాంబుదా

రవ భంగిన్ సుమకాందకోదయ ప్రమగ్రత్వంబు, చాలం దలం

ప విచిత్రంబోకాః చిత్తవీధి నవసిప్రేషికిం జేరుటక్.

5

- చం. కమల శరుందు ప్రొఫ్ కట్కాముథ వై ఖరి నిత్తచాపవ
ర్యము గౌని గూర్చు బంభరసుజారవ, మెంతయు నాత్మునాద్వితీ
య మయి యెసంగ, దేశవసుధాధిష ముఖ్యపురీ లలామ బృం
దములఁ జెలంగే దత్పులహ నవ్య గటీరనినాద మత్తటిన్. 6
- మ. మను తాత స్తత లోక వాగమృత సంభూతిం గడుం జంద్రికా
వనితామోహముఁ గాంచి. మన్మశర జ్యోలావాఁ గుందు, వి
శ్వ నరాధిశ్వరకోటికిం. ర్యవ యిడెన్, స్వాంత ప్రియంభావుకా
తను తట్టోపము. తత్ప్యయంపరముఁ జెందం బోవ నప్పట్టునన్. 7
- మ. పరభంభాకుల నిష్ణవప్రతతి నవ్యమావతంప స్వయం
పర భద్రోన్నతి. యెయ్యెడన్ దెచెనో. వై ఇంబె యప్పేళ న
ప్యరతిప్రీ గతి నేగెగుఁ దొడెగు, విశ్వారాట్టులం బౌర! యు
ర్యవ నేమంచు మతింపచ్చు జలజాత్తస్పీత మాయావిధిన్, 8
- చం. నెలఁత వరించుఁ దమ్మిదియెనిక్కు మటంచుఁ దలంచి, వేడుకన్
గలసి, పయోజుణ జయకారణ రూపచషోయత న్యిరా
జిలు నకలాంతరీప నృపశేఖరు లెల్లు, బ్రియాతుకాములై
పెలలిరి దంతి చక్రవర్ధ వీతి పెదాతి సమూహా సంవృత్తికా. 9
- మ. సక యొవ్వాని వరించినన్ నిజ శితాత్తవ్యాజ వాతంధయా
శికిఁ దజ్జీపసింపసానమును హళిన్ జేర్చి, యాతాముకం
జకరన్ గైకాని వత్తుమంచుఁ, దలఁపెచ్చన్. గొంద ఐర్యోకపు
త్రకు లేశెంచిరి, లేఖవర్ష్య పృతనా ప్రాతంబు నేవింపఁగన్. 10
- చం. సాగసు చెలంగ నప్ప శతకోమణిభూషణ భూషితాంగులై,
యగణిత హా స్థిరాజవృత్తి నంచిత శద్రగజాధిరూఢులై
ద్విగుణిత హర్షయత్తి నరుడెంచిరి, కొందఱు దేశవల్లభుల్
నగకుచ నవ్యదీయఁగు దనర్పుదు మద్రమ యంచు నెంచుచన్. 11

- మ. మజియుఁ వచ్చిం దేశనాయకులు భాషా మంగళసూఫ్తి నీర్తుతే పీటింప, సురేంద్రసీలరథ సంతానంబుపై నెక్కి. శ్రీ మెఱలయన్, వారిధరాళిపై, రగు భరామితున్ బలెన్, వేడుకర్ దొఱయన్. సంగర పారదృశ్వ బిలపందోహంబుతోఁ జయ్యనన్. 12
- చం. మొనుసిన యెక్కు చక్కుదనమున్, నెఱనీటును, మొంచ మోదహ్ త్రీ సఫుడు వచ్చురాజసుత బృందము గన్నాననయ్యః మారు నొక్కనీఁ గని యుఖ్యలచ్చిపయి, గాటుతోఁసు భజించి ధాతి, సూతన వనజాత్కోటుల, సుదారమహత్యతచే సృజించెనాన్. 13
- మ. జగతీమార్ఘము తెల్ల, నిండి యిసుముల్చలన్ ధరంజీపేరన ట్లుగ, నేతెంచిరి రాజపుత్రులు, నీటుక్ మీఱ నప్పట్టువన్, జగదంధంకరణాథ్య పైన్య విధుతజ్ఞుధూళి మేఘాకిన్ మిగులన్ గర్జలఁ గూర్చి, మర్కజ ధింధిమాయర్పటీ పేటికర్. 14
- చం. వనిత స్వయం వరోతవ్యము వాసిగు గన్నాన వచ్చు భూమికాం తనికర మష్టుదోచేఁ గరిసాయక పాశులపై, నిజైకతై త్యనియతి మాని, చల్లదన మంది, మహోదయ కై లకోటులన్ దినముకావేశఁ జూడఱదు, దీధితిరాజ సమూహ పై బరిన్. 15
- మ. నెఱి నంకాంచితమూర్తు లందఱు, కలానీకై క రోచిష్ట లందఱు, నత్తాలపదశ్ఛ లందఱు, దగ్గఁ క్యామాభిరాముత్సు లందఱు, గానం.. బఱతెంచు రాసుతులు, నేత్రప్రేతిఁ జేకూర్చి రత్తుతే, నొనో: నన, విశ్వరూపగతిచేతం దోయ చంద్రప్రశ్నితిన్. 16
- చం. వనజకున్ హాసించు పదువంపు విలాపము లేనివాడు, సూతన వరరత్న భూషణ వితానము దాల్చనివాయుదార పావన బిలయుక్తి రాజిలనివాడోకదైన సయారే: దోపఁ దయ్యు సఫుడు, వనిదంబున కిలేశసుత్తావశీలోను గన్నానన్. 17

- చం. శరజహితా న్వయేంద్రుడు, సుచంద్ర ధరాధిపచంద్రు, ద్ధప్త త
తరుణీ స్వయంవరోత్సవ విధానముఁ దా విని, త న్వయించుఁ బో
హరిమణి వేణి యంచు ముద మాంతరఫీదికఁ గందజింపఁ, గ
స్వరవిథుఁ దాత్మసభ్యకలను వెముపాయక కొల్యు, వే తగన్. 18.
- మ. ద్విరదాధిశ్వరు నెక్కి, పౌర వసుగాత్రీ రత్న వారంబు క్రొ
వ్యారి సేసన్ బయి నింప, విష్టతతి దీవింప, న్వవానేక పాం
దుర పట్టాతపవారణావృత ముఖుండున్, జారు భూషావిభా
న్వర గాత్రుండునునై, పురిస్వేదలి రేవన్ వచ్చే నిప్పట్టునన్. 19
- చం. అసురవిదారి, కాంచనశాంగ రథాంగ పరిత్రమి ప్రకా
ర నముదితారవంబు, లిభరాట్టుటలీ మనబృంహితంబు, లు
ల్లసిత మహాచమూ కలకలంబు, ఇగ త్రితయంబుగపు, సం
తసమున సర్వదేశజననాథులు గన్నాన, వచ్చే నత్తుతిన్. 20
- చం. ఘన కమలేశ్వరాత్మజ వికస్వర దీప్తివిలాస హరి పా
వన రుచిజాల లభ్యి దయివాఱుయుఁ దోచినయట్టి లోకటిం
ధ నతని విస్కయంబును గనుంగొని, రమ్యుడ నష్ట చక్కుఁబ
ద్విని తరఫీనగఁ దమమతిం దలఁపుంచిరి, రాజు లందఱున్. 21
- మ. అతులంబై, యనవద్యమై, కువల యోదార ప్రమోద ప్రద
త్మత సంధించి, కరంబు రాజీలు సుచంద్ర ప్రాజ్య తేజోప్రజం,
బతివేలం బగుచున్ వెలుంగఁగ, ననంతాస్తాని, నాక్తత్ర సం
తతి చూపుటై పముట్టిత స్వక మహామూర్ఖిచే నయ్యుడన్. 22
- తే, గి. ఇట్టు లపుదేసుదెంచిన యట్టి సకల
మనుషకాంతులఁ, బాంచాల జనవిభుండు
రహి నెడుర్కుని. యభినవ్యరథ్యమయ మ
హాన్వత నివేశపాశల మనిచె; నంత. 23

- చం. అవనితలేంద్రు లెల్లు, బ్రిమదాతిశయంబును దత్స్వియంపలో
త్సవదిన వేళ, దివ్యమణి జాత వినిర్మిత మంచమండలిన్
బ్రిమిమలచిత్త పద్మలయ బాగుగు జేరి వసించి, రంగనా
నివహము చామరల్ వలయనిక్కజనంబులు మించ పీవగన్. 24
- మ. అలవేళన్ హారిపుత్ర హారక మహాండై, నిష్టులాహీన హా
ర లతాశోభిత మూర్తియై, తసు సుచంద్రక్షైతలేంద్రుండు, ని
ర్కుల పాండుద్యుతిమ నృణీమయ మహామంచాగ్ర భద్రాపన
పులిందా జేరి వసించె రూవ్యగిరింగాత్మాయన్యధికుం డనన్. 25
- మ. ఘన ముక్కామణికాపనంబున సిరిం గన్పట్టు నాదై త్యథే
దను, డోరారి నుతింపనయ్య, ఖరరు కైష్యంబుచేతన్ విక
ర్తన బింబమును నుండుటన్ పడలి, శిశచ్ఛాయబింబంబుచే
రిన వారాశిసుతామనోహరుని దారిం బూని, యప్పట్టునన్. 26
- సీ. సురగణ్ణ లావణ్ణగరిమ, రాజాలకుం జూం
చాలి నిరాశ హెచ్చంగు జేయ;
మణిమంచ బింబితాత్మచ్ఛాయ, తనుం గొల్పు
దటియ మన్మథుభద్రి దనరు జేయ;
హీరభూషణ విభావారంబు, వెన్నెల
వలగొన్న రేతేనిం దలిష జేయ;
వంది కంరద్యును, తైవశవర్తీ నఫ్రు
మెనపి చూచు సురాలి కెతుక జేయ;
- టే.గీ. కంకణ క్రేంకృతు అప్పు బంకజాప్య
లలదు వింజామరలు పీవ. యష్టసేక
పార్శ్వమును గొల్పు, బుధపాలి ప్రస్తుతించ
మంచతటి నా సుచంద్రుండు మించెనపుడు. 27

క०. నరనాయకుల మంచాం

తరముల వలిగాడ్చు మశలే దపణతనయ మం

దిర కేళివన పాణి

సురసాంశి వాసనా భిశోభిత గతియై.

28

వ. అంత ననంత కాంచన మంచాగ్ర సమంచిత సింహాసన సహానీన మానవనాయక సేవమాగామి తత్తతేసాధిష సంఖ పరస్పర సంఘ ర్షణ సము త్రిప్తి చ్ఛిరత్తు రత్నాంగద పరాపూర్ణ శామ్రషట్ట పటా స్తరణ విభ్రాజితంబును, నంతరీషకాంత శిరోవిభాసి తానంతచరనాథ మటి మయ మకుటతల నరీనృత్యమాన విసీలకాంతి ప్రరోచు కుహనాధూప ధూమ పూరితంబును, శంబరాష్టికదంబక కరాంబుజ సముద్రచుదరు జూంబర శుభాడంబర కంకేళికుసుమ గుటుచ్చ రింథోళికావితాన విభూతింబును వై యొప్పుమీఱు గగనాస్తాసంబును బాకారి పాచక పదార్థ ప్రసుత పలూళ పయోధీశ పవమాన పోల స్తుయ పార్వ్యతీపతి పరివృతుండై తదుత్తమంబు వీక్షింప నిండు పేరోలగంబుండె. గాలవ కాండిల్య కౌశిక పసిష్టప్రముఖ మహార్థులు హర్ష్టత్స్వర్ష్టంబును జూడం దొడంగిరి. గరుడ కిన్నర గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య ముఖ్య లంతంతంగాంచి సంత సిల్లిరి. అవుడు రాజసభాస్తలం బిపరిషిత వేతధర సాహసోనివాద వావాలంకై యథినవభూషణ మరీచికా విషోరవాటంకై యతలితంకై యతిశయల్లం గసుంగాని యాత్మణదోదయ క్షమాధ్యక్షంతు సెమ్ము నంబున సీ స్వయంపరమునకు పచ్చిన ధరాధిషపుల యన్వయ సుకాది కంబులు పేర్కొని కుమారి తెలేంగింప నెవ్వురు చాలాదు రథిల జగ జ్జనని గిరిరాజతనుణగాక యని తలంచి యప్పుడు.

29

మ. పరిపూతాత్మ పమన్మితుండగుచు, దత్స్వాంచాల ధాత్రీతలే

శ్వారచంద్రుండు, కరాబుల్ మొగిచి, శక్యదృక్కి వై పుల్య మాం

తరవీధిం దశకొత్త, నిల్చి, వినయాత్మన పస్సుతీంచెన్ మహీ

ధరసమ్రాట్యుత, నిర్మలామృతధునీ ధారాళ ధారోక్తులనే.

30

దండకము

జయజయ జగతీనాయకే! భక్తలోకేష్ట సంధాయకే! నిత్య విందు త్రికోణాస్తకోణాది కోణావళీ విముఖ చృక్రసింహాన నోదైశ్యేత మానాత్మికే! పరమంత్రాత్మికే! సద్గుటానోక హాపాంత సీమాపన ద్వోధముద్రాన్వితాంబర స్వాంత నిద్రాశ పంచాగో సీలనాకారకాపాంగ సంధారథంగి సముద్రాత సగ్గదికార్యాత్రయి నక్క వైధాండ థాండప్రకాండే! దయాత్రాత యోగిప్రకాండే! వినీలాంక రేఖావృత్తారి బింబోపమా సమైక త్యుండలీభూత హీరోపలప్రోత కోదండదండోత్మోద్వాంత వైత్యుపకా రోజ్యులద్గో నికాయోవ భక్తోగ్ర దూమ్రాత్మదర్శపుల ధ్వాంతికే! వార్షుకాంబోదజి త్యాంతికే! రోచమా సాత్మాభూ మిత్రతా రాహితీ యుక్తచిత్తక్రియ సంధరవ్యుధ్వ పష్టంఱ విధ్వంనవోదార లక్ష్మీక నిద్రాపహ ర్యుధుతక్రీడనాలి మాయా ఘనప్రకమాభ్యంచితే! సత్కులాం నిరాకుంచితే! మతదంతింద్రి గజ్జముధంగపర్యిజ ధ్వాన దైత్యుంద్రి సేనావళీ సింహానాధ్వ గానాభిరంగ న్యాహజన్యారంగప్పలీ నృత్య దుగ్గాసివల్లీనటీ పార్చిపితా పరీత్రపాప్మంబలీభూత కుంభాదిక క్రవ్యభుజ్యులికా నిగ్గళ నౌక్కిక క్రేసికే! పుణ్యమర్యైత్యుర్కారోహ్య సౌభాగ్య సౌభాగ్యితోదార కారుణ్య నిక్రేసికే! శివగృహాణే! నిజోపమ్యలీలా నిజోజ్ఞంభమాణేందుజాయా పరివ్యక్త జాగ్రత్కుండాకూర శంకాసమాపాది లాక్షేరసోలీంగి తాంఘ్రియజ్ఞదేవ్య నుఖవార్యిత విభ్రాజితే! దేవతాపూజితే! నిత్యసత్కాంత సంసేవ్య పాదాంబుజాతారుంభుత పద్మాకరో దంచితాంబోజ ప్రైస్య క్రియావాచి శింజారవోర్ధాని మంజీరభూషామసంగే! కనజ్ఞాంపుకర్తీ జితోద్యన్మనోభూ నిషంగే! మహాయావనాళీక మల్లాధిభూకేశికా స్తంభ సంవిత్పుర్మా తూర్పురుకాండే! పరోరాజ సౌభాగ్యజి స్వాభికుండే! వలగ్గు పశీ కార్యుజ్ఞజ్ఞాసు వుష్ణేషుబధ్య స్వురస్మృష్టికాబంధన ప్రోత్స గంభీర నాభిగుహంత స్తంభ ధ్వాంతరేఖ మనీపాప్రద శ్యామరోమాళికే! సార శృంగారవరాకి భంగ ప్రమాకృ ధ్వాశిపాళికే! భారుతారుణ్య మయా మహావుంభి కుంబద్వయా ధ్వాపర ధ్వారవహోభవే! పాణిభాత్రాత పాథో భవే! సంతతానక్క సర్వజ్ఞదృగ్జ్ఞత పాతక్రియ జాయమానాత్ములావణ్య

కూలంకపొ బుద్ధిగ్రసేణికా రూపముక్తావళి భాషమానే: తథామోది కాశీశ్రీ కష్టారికాపంక చర్చ పదిదోతమానే: మనోజ్ఞాన్యవద్దారై హతార్ఘా పరాంబోజబాణ ప్రతిష్ఠాపితమాల్య శంఖిభవ త్స్తంధరే: పాణప్రాణబంధుభవ ద్భవ్యవాగ్నంధరే: నలలిత తిగచక్రాంగ కాండద్విజా విత్తతాంకాన్విత ప్రస్తుర త్వక్వింపి ప్రీతీకాళ రమోయ్యస్త వింబే: నవాదర్శ సద్గ్రహ నిర్వాపణోద్యుత గండద్వయాంచ స్వరీచి కదంబే: స్వకశ్మీ సమంకూరిత తార్పిస యోగాటపీలీన కుందోపరివ్యక్త సవ్యమంకంపా రసోహకరాశ్రాంత వీటిరసవ్యాప్త దంతాశికా దైయతపా ద్యుజ్యుల ద్రూడిమీవీజబాలే: సునాసా జితామూల్య సౌవర్ణజబాలే: లసత్కృజలాంకోపథి తోర్చికా యుక్త రమ్యస్వలూవణ్ణ కేవసీవీధికా సంచరణంజరీటాయమా నోల్లపల్లోచనే: భూర్జలతాయుగ్మ పంపార్చి తానంగబచ్చియో మోచనే: భవ్య, కాశీశ్రీరథూ చిత్రికాకార ఫాలాంతర భ్రాజమానానిలా పేత్తుబే: వక్రీతీజిః పరిక్షిణ హృద్భక్షపానాథ కాంతి త్తుబే: పంతతాభ్యర్థ సీమాపన ద్వేణికారాచు పందర్శనోద్యిగ్ను చేతన్ను చూడామణిభూత సీతాంశురేఖా గళత్పాండుర న్యేదపాథఃపృష న్యులికామోహ దానర్థు మత్తాలలంతీ లకాలంకృతే: రత్నతటంక యుగ్మన్వితే: కాలకంఠాంతరంగ ప్రమోదప్ర దావ్యతన్న చాంపేయ దామాణ్య సౌధామినీవల్లికా యుక్తవేణి పయోదాభిరామే: నతాగారిరామే: పతత ముగబే: త్వ మేషాత్మమాతా కమే: త్వాంభసే దేవదేవి: త్వయూ రక్షితోఽహం వికాలామ్మి: తుభ్యం మనోభక్తివిత్తం దదమ్యంబికే: నాశ్రయామి త్వదన్యం మహాకాశి: దాస్యం తప పార్చిపయ్యావతంనే: త్వదీయే పద్మాంధ్యమే సంపవ స్వదీయశయో గౌరి: రజ్జుద్యుమం, దేవి: తుభ్యంనమో, యోగిమృగోజ్యుల చ్చిత్కుశాయై నమో. గోధ్భాః కృత్త రాత్మిట్కులాయై నమో, ఉఁఁఁమగీర్వాణ నితోయైత్పవాయై నమో, దేవతారూప శయ్యశయై నమస్తై, సథిభూత పద్మల యాయై నమస్తై, స్వభక్తాశి చిత్రాలయాయై నమస్తై, మృగాధిశ వాహాశ త్తమాయై నమస్తై, పయోజుత్త శశూర్తమాయై నమః, కాంతిమత్తై నమః, కాంతమత్తై నమః, కాంతమత్తై నమః, కృరక్తాయై నమః, కైపులజాయై నమః, కామదాయై నమః, కాశికాయై నమస్తై నమస్తై నమః.

సీ. బొదలఁ దశదళకృతు రిక్కతేనితోఁ
 గూర్చి పైగ్రిమ్ము క్వానలతోడ,
 నెమ్ముముతమ్ముపై నిగురు లే నవ్వోతోఁ
 నుదుటి చూపున నొప్పు నుదుటితోడ,
 పాలిండ్రనొరయు ముత్యాల పరాలతోఁ
 బూలదండుఁ రనర్చు కేలితోడ,
 నదుగుల జీరు పుత్రడివలిపెమ్ముతోఁ
 దావి గ్రమ్మెరు మేని తీవతోడ,

టే.గీ. నలరి, వలిగట్టుపట్టి, తగ్గాలిచి వేల్పు
 టెంతితలమిన్ను లేతేర, నెల్లువారు
 గాంచి యబ్బిమ్ము మదిఁ జాలసుంచుఁ, బుచమి
 సామి ముంగల నష్టదు సాక్షిత్సురించె.

32

ఉ. ఇట్టు లపొరతత్పరత హౌచ్చుఁగ నా సెగకంటివేల్పురా
 పట్టపుచేవి, తథ్దరజీపాలవు ముంగలఁదోఁప, వేడుకల్
 మత్తెగయ న్నమీశ్వరులు మంచతలంబుల నిల్చి, భక్తిఁ జీ
 పట్టి, లలాటవీథిఁ గరవంకరుహంజలు యంచి రందఱున్, 33

ఇ. ఆవేళన తణదోదయ క్షితితలాధ్యత్తండు, తల్పాద రా
 జీవ ద్వంద్యము మోక్షిఁచేరిపి, వినయత్రీఁ, ఇంద్రికన్ దన్మహి
 దేవపేర్యయసి కప్పగంప నటుఁ దోత్రెపించె పేగన్. వయ
 స్యావారంబుల నాత్కులోచనకృత వ్యాపారముల్ పంపఁగన్. 34

సీ. నానావనీపాఁినవ్య రాగోత్సవ
 పంధాయకామూల్య చైత్రీవేళ,
 రతి పగ్గ విలపనోదిత చాతురీక సీ
 రజనూతి కల్పిత రత్నపుత్రి.

యదీక న్యాయిముఖ్య విధా వినిర్వాత
పాంచాలభూపాల భాగ్యలక్ష్మీ,
దివ్యాశి పరిపారదేవతా జనమర్య
తల రోచమాన కందర్పవిద్య.

గీ. తను విథా ద్విగుణభూత ధాగధగ్య
పంచాలనర్థ మణి పరిపొక్కర యుక్త
తన్నపో రాజపుత్రీక ధరణినాయ
కాళ్ళ స్థాగసెచ్చ నాటాని కపుడు వచ్చే.

35

ఉ. వచ్చు సువర్ణగౌరి జనవర్యకుమారి విలోచనంబులన్
గృచ్ఛుకవట్టి, యచ్ఛటి ధరాపతిసూను నికాయ మయ్యేద
నైచ్చి నుతించే: నిశ్చలత మేసులఁ, గన్నుల పమ్మదాశ్రిపుర్,
మచ్చిక లాత్ము, నోదలఁ జలాచలభావము, నివ్వబీల్లఁగు.

36

సీ. కొర్మిన్యుండు తీవయో! కొర్మిన్యుండు తీవక
నిశ్చలాంగద్యతి నెగడు తెట్టు?
జాహవా బొమ్మయో! జాహవా బొమ్మకు
మేనఁ జల్లని తావి మెలఁగు తెట్టు?
మందార వల్లియో! మందార వల్లికి
మందయానంబు పెంపొందు తెట్టు?
మరుఁ దెక్కుదంతియో! మరుఁ దెక్కుదంతికిఁ
బలు వాక్యనైతుఱాల్ గలుగు తెట్టు?

గీ. లూరి! యానారి చారు శృంగారభంగి;
బిరో! యాచాన శోందర్య విలనంబు;
లహచా! యాబోటి విబోష్మక హఃవగరిము;
మనుచుఁ గొందలు వర్షించి రనువమోక్తి.

37

చం. పలుచని వారికిం బోడమి భాసుర పుణ్యజనాహితాత్మునిం
గలసి చెలంగ నొష్టుదని కల్పించెలంది దలంచి, ధతి¹ ని
య్యలఘునకున్ జనించె; నమురంచిత పుణ్యజనాత్మ నొక్కరా
జు లలి వరింపగోరి యని, సొంపుగ నెంచిరి కొండతూత్కులన్. 38

సీ. అథిల వాటిత యగు నార్యఁ గర్జుశా
కృతికి రాతికి బుట్టనెనిన పడి,
యసమ కళాజాల వవతికి రతి, కనం
గ విలాసంలభ్య గఱుపు రట్టు,
ఘనరసోదయ యు కీఁ దనరు ఘర్యరఁ, బంక
సంకులఁగా దార్పుజూలు మాట,
సుమనోచనార్థ్య ఘృత్తి మచేంద్రివనిత, స్వీ
శ్రీయుక్తగాఁ ఘబొంచిన కొజంత,

శై.గి. సత్కులోదృవ. వరవిలాసయుత, నవఘ
మానిత, శ్రీవిరాజిత, సీ నెలంతఁ
గోరి నిర్మించి, వారించికావియె నలువ;
యసుచు నెంచిరి కొంద తీంపెనయు వేద్యు. 39

కం. అని యాగతి స్వపతతి, తి
య్యని పలుకుయ పెలయఁ బోగడుయ్యెద, నాళి
జనముయ చెంతలఁ గౌయవగగఁ,
గనకలతాగాత్రి జనకుఁ గదిపె ముదమునన్. 40

మ. తరుణీశల్లజ మిట్లు తన్నుపతిచెంతం జేరి, యవ్వేళ భీ
క్తి రహింపం దశముజ్ఞఁ గంతురిపువంకేజాఖీకిన్ ప్రొక్కెర్, ని
ర్పుర వీష్ణుగతి మారకాండపరి పగ్గంబూన్ని యుర్యీళ దు
ఘృద మానంబు హరించు మంతుఁ గని చక్కన్ ఛాపుమన్ బోలికన్

తే. నతి యొనర్చిన చెలువ, కన్నగతనూజ,
యపు “జథీష్టార్థనంసిద్ధి రస్త” టంచ
హో దీవించి, కోగిట నలమి, కనక
మంగళాష్టత పాశికల్ హోఇ దార్చి.

42

మ. అంతు జతురంత యానంబున నాకాంతాశిరోమణి సుండ నియో
గించి, యంచిత మనోంచల నిరాకుంచిత ప్రమదసమాజమై, యా
గిరిరాజతనూజ, పథీజనంబులు వెనుఫెంట నడువ నెచ్చెలి చెలువూని,
తత్పార్యవంబున నడుచుచు రాజనభ ముఖంబుఁ జేరి, యథంగ మేరు
శృంగంబులం దోచు సింగంపుఁ గొదమల తెఱంగునఁ గాంచనమంచ
నికాయములం జూవట్టు సఁలాంతరీపానం తాకాంత లతాంతసాయక
సంతానంబులం జూపి, క్రమంబున నొక్కుక్కుని దేశాదికంబులు
దేటపడు జాతుర్యంబున నిల్లనియె.

43

పుష్టిరద్వీపాధిపతి

మ. కనుగొంటే? విరిగల్యకంరి! మహితోత్కుండా సముద్రాతి, నీ
జననాభాగ్రణి, సుజ్జలాంపిర్) సరసీజాత ద్వయ వ్యాప్త నూ
తవ సామంతన్వప చ్ఛటా మతుటముక్కు కొంతి సూనోత్కురున్.
వినుతామ ర్యానికాయుఁ, “బుష్టిర” ఘుష్టిర్యీపావనీ పాలకున్.

44

మ. పరాజ ప్రభల ప్రభావ హరణ ప్రోథస్తితిం బొఱ్చు నీ
సరనాభోత్తమ దోఃప్రతాపతువూనా నాశికమిత్రుండు, దా
ధర నిరిక్షించుఁ జూమీ! యమస్వనః మిక్కిందద్వైషిధమిత్రుల్! త
త్వరమారాతి వధూ సకజ్జల దృగజ్జతాంబు ధారాగతిన్.

45

మ. అతులాంభోరుహాపీలిఁ బొఱ్పెనఁగు సత్యస్యామి కీవి య్యాలా
పతి తోడన్ రహిఁ: బెండ్లిమొక్కు ఘటియింపం జేర, నీకూమ్మిఁబో
యతు దాత్మేష్టపథలంభు లంతకయము, స్నాజ్ఞక్కి! యాతోవ నూ
రీతశాఖావఁ సాఁచి వాని వటధాత్రీజాత మర్పింపుగన్,

46

చం. పరస తపాగమంబున నిశాకరసోదరదాస్య! యామహీ
శ్వరుఁ గవగూడి, నీవు విలసజ్జలభేల నొనర్పుఁ జేరఁగా,
వర నరసీహ ద్విమలవారివయోనిథి పీచు, లారణ్లు
కరము ఘటీంచుఁ గా, కరుఁ కంజకరమ్ముల నాఁ పాడుగన్. 47

తె.గి. అని తెలిపి, హైమవతి యాలతాంగి చిత్త
సారవము తజ్జనాధికచంద్ర రక్తి
నలర లే కనిపై తెలిసియు, నవ్వులు జను
జేసె శిఖికాధురంధరగ్రశేణి నవుడు. 48

వ. చెంత నొక్క మహీతాంతునిం జూపి యక్కంతు విరోధికాంత యా
శకుంతరాజ యాన కిట్లనియె. 49

శాకద్విపాధివతి.

మ. జలజాత చృదదేశ్య నేత్రు! కసమీ! “శాకాంతరీపేతు”, ను
జ్ఞయల చామోషు వృత్తాశు, నీఘను, బుధస్వామివ్రజ స్తుత్యమై
యలరున వీనిసుక్తి రి శితకిరణస్వామోళి, వేధోండవం
క్తుల మేల్కైలిమి గుండ్లపేరుగతి కన్నో నాపు నెల్లపుడున్. 50

మ. ధర నేతన్యహిపాలచంద్ర కృత నిత్యస్వర్ణనాంభః పరం
పర లప్రత్య మహంబురాణిగతిఁ దోషన్, గామ్ము! నిచ్చర్ తదం
తరపీధిన్ బదభాగ్ని కీలతతి యందం బూని భర్మావనీ
దరమున్, మూర్కికరీతిఁ దాల్చి యుదుషంతానంబులం, జూపడున్. 51

సీ. పవనాహతోర్చుకా నవనాదయుత పయో
ర్షవనాథ భేలనా రమ్యగతులు,
కలశాధి నంళోభి బిలశాయ పర్యంక
తల శాయపురుష నందర్మనములు,

సరసాత్కృహిత సుమోత్కృత సారఫల దశ
కర సాల వల్లికా పరివిష్టతులు,
చరమాన్యనగ వనీవర మాగ్దచారి కి
స్వరమానినిమణి పరిచయములు,

శే.గి. ఆవక పురాణపుణ్య సంతాన కలనఁ.

భారిమాండల్యవన్మృధ్య! చేరు నీకు;
మహిత సుమదామకమున నీమానవాధి
కాంత పుంగవు కంతంబు గట్టు మిపుదు.

52

మ, అని యశాంకరి వల్కు. ముంగలికి వేగారూధిచే నేడు న
మ్యస్యాస్యామణి దృష్టి, తన్మృపతి నిర్మాంభావిధిం దెల్పు, ఇ
య్యను ద్వానథురీఱు లంద తొకగోత్రాధికునిం జేర్పు, న
య్యనముం జాపి, యపర్జ యట్లనియె మత్స్యంణిపమానోతు లన్. 53

క్రొంచదీపాధిపతి.

శ. పాంచాలాత్కృజి! గాంచు, వీని, దధిరూప జ్యైవట ప్రాప్త
“క్రొంచదీప” ధరాధురంధరుని, నీరాజన్యదానాంబు ల
రిప్పించున్ వాశ్వరపాణి కెంతయు మహార్థిన్, వానిపై నీసుతో
మించన్ బోలె నమూల్యలావణి, తమన్నేషంబు గూట్టున్ గడున్. 54

చం. వర చూరిజా త్యథండరుచి వారము నొంచి, మహాళ్లమండలిన్
ధుణి నడంగు ద్రోక్షి, వనితామణి! యావిభు నద్యశోవిఖాం
కుర చూరుఁ దొప్పు, గుండలిత కుండలినేత సదాంగదంబునై,
శరద పథంబు దంత్యసుర చర్మమునై, చెలువార నెప్పుడున్. 55

మ. సరసీకోపమగంధి! సంతతము క్రొంచదీప సంవాసి శం
కర పూజాగతి మించెనా నలరు నిక్కం శీన్మృపాఱందు, శం
కరభావమ్మున నద్గణావుతియు, రంగమ్మతియు, న్వీదీప
తుపుర సంభేదన వృత్తియు, స్పృమగుణ స్పృర్తిన విషంభింపగన్ 56

చం. అవిరశ రత్నమాటముల, హారి మహాసుమనో వితానవై
భవములఁ బొల్పు కౌర్చించగిలి, బంధురనూతన బంధుజీవ ఛాం
థవరదసాంతుకామణి! యసారత మింపఁగుఁ గాక నీకుఁ బోర్చి
తృవకర తేళికా కనకసోధ విధానముఁ దాల్చి యెంతయున్. 57

మ. అని యయ్యందుఫరసుంపరి యెత్తింగింప, నన్నుపశురందరునిపై
నక్కందరదనడిందంబు పొందుపడకున్ని— తెలిసి, యానధుర్య లమం
దరయంబున వేతొక్కుమహీశ కందర్పుఁ జేరం జన, నందు నతనిం
ఖాపి. యాగోత్రధరష్టుతితనేష్టవక శతవత్రి సగోత్రనేత్ర కిట్లవియోఁ 8

కుశధీపాధిపతి.

చం. నెలఁఁత! “కుశాంతరీప” ధరణీ రమణీంద్రుడు వీఁడు, వీనియో
దలపయ నుంచ మీవు కరతమరసార్థితప్పొక్కికాఁ: ని
య్యలముఁడు మారవీరవిశిథాఘ విలోడిత చిత్తదైర్యఁడై
దరఁఁ ఖామీ! నిరంతరము త్వయ్యుచదుర్గము లాప్రయింపఁగున్. 58

చం. నిరుపమ విత్రవస్తనయ నిగ్రహకృ ద్వ్యావిషాధ్యఁడై, మహా
చారిల సంయతుందయ. బుధార్పిత రామవచ్చాధ్య నొప్పు, నీ
వరకుల సార్యభోముని మనం బలరన్ వరియింప, మేదిని
వరసుతి! నీకు నెంచ ననివార్యకుఁచోవయ మఱ్పు ఉబ్రిమే? 60

మ. బల జాటీమణి దీప్తి దీపవుల సంభారాపుయో జన్యమం
గశగేపోంగణపీథి వీఁడు గుణటంకారాధ్య మంత్రధ్యనుల్
సెంగన్, సాహసరాష్ట్రుఁ గూడి కరనాళికంబులన్ గూర్చుఁబో.
వలిమై నాకబలిన్ ద్విషత్కురిశిరోన్పోరు ముక్కతతిన్. 61

మ. వరశోగాన్యితుఁ దీన్పుపాలకుఁడు ప్రోవన్, నిచ్చుల న్నించు న
ర్పిరపొంపత్యథివేష్టుతోర్యర, ధరాత్యదేవి పంత్రాత ని
ర్జర పుర్యత్తమలీల నిత్యసుఖ విభ్రాజ దృఘచ్ఛేణికా
పరిష్కిన్, హితదాయ రాజమణి వంప్రాపీం, గురంగేత్తకా! 62

క०. అని తెలుప, మనం బచ్చుట

మొనయిమి, శిబికాథరాళి ముదిత నొక మహీ

తుని చెంతు జేర్పు, శివ, యి

ట్లను నావిభుం జాపి చెలువ కమ్మతజిదు కిన్.

63

శాల్క్రూలిద్ధిపాథిపత్తి

శా. ఒ పదాత్రనన! గాంచు మీనృవతి రమ్యాత్కుంరమై, “శాల్క్రూలి
ద్ధిప” త్రాం చఱం డితం, డితని విద్యిట్రాగ్రంత. కుత్వీత్రు కే
శి పిచ్చండక వైఫరిన్ వలయకై లీయోరుకూటంబు, లా
శిపాళీగతి లిల్లరాడ్యువాంశీశ్రేణి, పొల్చున్ గడున్.

64

మ. కలు మన్నీరను పెనొస్త్రలంకు నడుమన్ గన్పట్టి, పీఎలు శా
ల్క్రూలికాధీషము శ్రీయుతిం దనరుం, గొమ్మా! తమిక్క నా మధ్యసం
ఘటలి జ్యోతిర్సులికాఖ్య కేసువుతోద్యత్కుర్ల్చుక్కా సూప్తి రా
జిల ప్రోణాద్రి, తద్గుగాభ్ర మరిాజిస్టేముం జాపట్టఁగా. 65

మ. తచుటీ! పీని యశోవదాతథక ముద్యచ్చుక్కి మిన్నొంది బం
ధుర తారాకుల గో స్తునీఫలములన్ దోషో రుజింప, న్యో
వరి తథైన్యముం జెంద, దేతదతిదీన్య జైత్రీభేరి రవో
త్కుర ఫక్క ద్వృహికాండ కర్పురగళ ద్వాహోయింబు బిందుచ్చుటన్. 66

ఉ. ఈ వసుధేరుఁ గూడి హరిణేషుణ! నీతు ముదంబు నిక్కు వే
లా వనపాటికా విప్పుతులన్ జరియించుచు మించువేళ, నీ
పై వలగొన్న సంక్రమనమాజము దూలఁగ బొల్చుగాక, హో
లా వనరాళి వాఃకణకుల ప్రగితానిల పోతజాతముల్. 67

వ. అని యప్పంచాస్య పంచాస్యమయ్య యెఱింగించిన నా కాంచనాంగి
నెతారీంచలం బతనిపైఁ బర్మిప్రింపదయ్య నది యెఱింగి వేణుక్క
మహీకపుంగవుఁ జేర నియోగించి యారాజేంద్రుం జాపి యస్సెలతక
న్నెలతాల్పవేల్పుప్పుదేవి యల్లనియె.

68

ప్రశ్నదీపాధి తి.

మ. ఆరి జన్మంబుధి సంభవ జ్ఞయరమా హోసాంకుర తీక్కరి, నీ శరజాప్రోపచ మూర్తిఁ గాంచు చెలి: “ప్రశ్నదీప” భూభర్త, సప్త రసాఖృధరణీయమై పొచులు గోత్రీఁ, దాట్చు సీమేటి భావ్యర కోర్చుస్తి భుజాంగదాగ్రి అచితాంచ చ్చక్రీరీలోపథితి. 69

మ. అనిశంబన్ బుధవర్ష్య కల్పతరు, దీవ్య ద్వాననాలభీఁ జేకొని, యమైనైతరుచిం గరంబు మను నీళోణేస్తులాధికవర్యుని కీర్తిప్రికరంబు మించ, సకి; యోహాఽః! పూర్వ్యవక్షేవలం లివతన్ రాజిలు నడ్డి ద్వాంతవరధమం తెచ్చునే? యొచ్చుటన్. 70

చం. పరవ సితోపమాధరః రసాల పయోనిధిరాజ వేష్టితో ర్యర కథినేక నీ పతి, నవరిత వైభవశాలి నీ మహీశ్వరు, నవ లాలసా తిలకవల్లిక చయ్యనఁ బల్లవింప, నశ్వరగతిఁ గాంచపే? నయన వారిదుహోతమునం బ్రియంబునన్. 71

వ. అని యట్టు లాగట్టుకొరపట్టి వివరించిన, నా రాచవట్టి యాదిట్టమై వైరాగ్యంబుఁ దెలుపు చిన్నినవ్యవహవ్య, నవ్వనిత దరహసచంద్రీక శచీయ వంతమకారణంబై ప్రివర్తితి. నంత య నావలంబక కదంబకంబు జంబాదీప భూపాలలోకంబుఁ జేర్పు. నన్నగాధిరాజుమారి యోనారి: నేరేడు దీవియరాజులు వీరు, పీరిలోఁ నొక్కరాజుకుమారునిమైఁ జాపు నిలపు మమ్మహాత్ముని గుణంబులు వర్షించెదనవి యావతిచ్చిన, నాకాంత యథిలదేశ నాయక గుణశ్రీవిం కొతూచాల పూర్వ్యమాం స్వాంతమై శాలీనతాభరంబున సూరకుండె, సదియైతింగి పర్వమంగళ యక్కురంగనేత్రీ కందఱం దెలుపునదియై వారిలో నొక్కరాజాం జాపి, యట్టనియె. 72

గౌడదేశాధిపతి

చం. పొలతుక! గౌడదేశవరపుంగవు డీతుడు, వీనిఁ గాంచు, మి
య్యలఫుడు నిత్యనద్గుణచయస్థవరణ్ కుభకీర్తి పుత్రికా
వలి నటియింపు జైయుఁ గడు వాగ్రమణండము లెల్లుఁ గంచుకుం
డలగతిఁ బాయుకూని ద్రుమణాక్రమణంబులు చక్కుఁ జైకొనన్. 73

మ. నమి దుర్దోష్యుతిత హోతిభృద్దుకన విస్మార ప్రభావాప్తిమై
క్షముఁ చెంపొంది, యుచగ్రజిష్టయుతి నిచ్చుల్ బల్మైనల్సూపు శం
బముపై ధాటికిఁ జయ్యనన్ వెదల సీక్షైథర్థామాగ్ని. క
ర్యమచింబోపథి నారతిచుఁ నహరజ్ఞవాన య్యాతోవలన్. 74

చం. వనఱ గృహంబులన్ విడిచి వారిధి రాజకుమారి, యామహీ
ళై నయునపద్మ సీమముల పంతుమున్, వసియింపుఁ, బాడు గై
కొనిన తదాలయ్యా, సుమకోమల: బల్రోర నివ్వట్లుఁగా
వనిశము మొత్తులాడు మలినాత్క బింభరదంభ భూతముర్. 75

తే.గి. అనిన దైవతాత్మమనకు వేదాంత మనగ
వనిత స్వాంతు బిల జనెంద్రు నెనయ కునికి,
వేణోకనిచెంతు జేర్పి, యవ్వెలాది కద్ది
తనయ యారాజుఁజూపి యట్లనియె నపుడు. 76

మధురానగరరాజు

చం. రతి దుకుకొత్తుఁ గాంచు మధురావగరీ పరిపాలనక్రి యో
ర్మితమతి సీ పుహీవతి: విశేషకలక్షణ శోభితాస్య పం
భృత తపసీయమేఖలిక, సీనరపాలక ఖగ్గవుత్రి, న
దృవతగతిఁ గాంచి. శ్క్రుతతి పూను ననిన నవమోహ మాత్కులన్. 77

సీ. మధురాపురీ మణిమహానీయ సౌవర్ణ
హర్షింపందోచుఁ విహిరములకు,
నవవద్య బృందవనాంతాంత లతికాంత
రతికాంత ఛోరణి భేలాగులవు,

గలిత సారపమిత్ర కన్యకా కల్లోల
మాలికా పాలికా కేలికలకు,,
జారు గోవర్ధనాబల కందరా మంది
రాళి నిగూహన వ్యాప్తులకు,,

గి. దరుణ చపలాయమాన తైతకదశాప్త
కబరికాబంధః యాకాంష గలిగి సెని
సి ధరాధీశకులమో? నెనయు జేయు
మలము లజ్జావలద్దుష్టి విలపనంబు.

78

చం. కువలయ వంభ్రమప్రదత్కున్ నెలవై, పరచక్ర దర్పవై
తప హరణాధ్య వర్తనకు, బాదయి, యా విభుదోర్మాంబు, గో
త్ర వెలయు, దత్తులా విరహితా జనితోరు మలీమహత్వ మో
యువతి: వసద్రమేశ తసుతోపథి, బర్య రినెంద్రుమేసునన్. 79

శే.గి. అని యెతీంగింప, నపుడు పశ్చించలములు
ప్రాల్ప, శిఖికాధరుల్ తద్విరక్తి సెతీఁగి
వేతొకనృపాయఁ జేర్పు, నాపెలఁది కగజ
థమ్ముప్పొకునిఁ జూపి యిట్లపుచుఁ బలికె.

80

కాశీరాజు

మ. పలజాలోకలలామ: గన్నానపే? యా వారాణసీరాజు ను
జ్యోలమేణోదినరాజు; నిష్పతి భూజావష్టంభరేణున్ ద్విష
ద్వంకోటిన్ మథియంచి నిర్వై విజయస్థంభంబు లాశాగజ
వలికిన్ నిష్పతి కట్టుఁగంబముల రేవన్సోప దిగ్యిథులన్. 81

మ. వరదానంబు, ననల్చాకరియు, శక్యదోగ వంపత్తి, ని
ఖ్యరపుం గూటపుమేలిపై యా పతియొద్దు భాసిల్ల నస్రాంతః ము
ర్పుర తాఁజేరి, పయ్యాజలోహను, కరిస్యామిం, గిరిస్యామి, నా
హరిరాజున్, గిరిరాజు, నెంచక, ప్రమోదావాత్మి మించ స్వదున్. 82

మ. అవనీసాయక పద్మసాయకుని, దివ్యానంద కాంతార వ
శ్వావిహాన్వితు, వీని, నియురముఁ జెందం జాడవే? దృష్ట్యే
హ్యవలగ్నమణి! నీకు గాంగజలభేలో బోగముల్, హాస్తిదా
వన విద్యేషి పద్మానేవన విధానం, బట్ట నిర్మాంతమున్. 83

కం. అని తెలావ వినియు నల ఇ
వ్యాని వినవటులుండ! యానవహు లొక్కున్నపూ
లనిఁ జేర్పు, గౌరి యావిథు
వనజాయికిఁ జూపి యటులు వల్మైన్ వేడ్కున్. 84

కళ్లాటభావతి

శా. కళ్లాటిక్కురుఁ దీతఁ డిమ్ముషజలోకస్వామి వీక్షింపు మూ
కద్దంతాయతనేత్రః వీని జయజాగ్ర దృర్ఘుభంతాకులో
దీర్ఘధానము దిక్కుభిత్తి వరిభిత్తిస్వార్పిఁ జేవట్టుగాఁ
దూరం బుర్వరుఁ వ్రెట్ల వైరిన్నపసందోహంబు చిత్రంబగన్. 85

మ. బలభిన్నిల పహోద రచ్చికురఁ యాపట్టాఖిషిత్తేంద్రు హ్నా
త్స్ఫులి వణ్ణింపఁ దరపే? యిప్పతి, తమబ్బయాగతిఁ మన్మథుం
గలనం గలిగి, తదంకమందలముఁ జక్కుం గై కొనెం: గానిచో
దలఁపన వీనికిఁ జెల్ల నేర్చునె? వముర్యున్నక్ర కేతుచ్చుటల్. 86

చం. ఇనకుల నుత్య రాజవరమేళ్లుర లఙ్జణాలి యివ్యిభుం
డనికము చక్ర హర్షద మహావేషుదాన మొనర్ప నేర్చువాం
చ నెనయు చంద్రుఁడో, జాము రసాపలయాతపవారణంబు త
త్స్ఫునజవజ త్రమాంబుకణికలో సుము ముత్తైపుషుం లెంచఁగన్. 87

మ. వరసామ్యంబు ఘటిల్లె నంచు నృపతుల్ వర్షింప, రాజాధిర
జ రవిదోతనరూపతేజ నితనిన సోమావ్యః యుద్యమామై,
నిరతం బోష్యము సర్వభూవ హరిజీనేత్రా శిరోరత్న ది
వ్యాధుటల్ త్వయత్నదవిథి మూవకరసాన్యాదేశముం బూనఁగన్. 88

వ. అని తెలిపి, యాయుర్వేశుపై మనంబు పర్వతునికి, నాశర్వ ప్రేయపి,
సుపర్వరాజ గర్వపహ పై భవధూర్వపూండగు నొక్క రాజకులో
ద్వపూం జేన నియోగించి, యాపర్వేందు వదన కతనిం జాపి
యట్లనియె. 89

కాశదేశాధిపతి.

మ. వనితా: కన్నాను, కాశరాజితరు, దైవాలు నడ్పిాన్ రాజరా
జన, నార్యేశ్వరమైతి, సద్గ్రివిం ధుర్వత్వంబు, నాత్మాంషీనే
వన తప్పర్వయుతా ప్ర పుణ్యజన శక్యత్పుంపదాపాద కాం
చన ధీఘృతియు, సార్వభౌమ నిభృతారా గు స్తియుం, బూమచన్. 90

సీ. గురు పద్మినీ రాగసుంభిత స్వాంతంబు
గని యొప్పుఁ జక్రపత్పవతాన;
మతివేల మథుపాఁికా స్త్రీఁచే నెచ్చే
నలరాఁఁ బారిజాతాగమోఁ;
బాదలివర్ధన ప్రోథి ప్రచారంబు
భాసిల్లఁ గడుబోంసుఁ బాలకదలి;
సద్యమహరియై సంలభ్య దోషాను
సృతిఁ బొల్పు వానతే యాశ్వరుండు;

గి. తత్పమాస కీఁ బంకనంతతిఁ గరంబు
ను విరక్తీ వహించుఁ గైరవచయంబు;
వనమ మై మించు సీమేబీయ శముతోద
సాటి యగునెట్లు? సారపణ్ణాతినయన. 91

చం. వలదొర మీఱురూ పు దయవాఱుగ రాజీలు నిర్జరాధిషో
పల నిఫ సీలవర్ష, మహిపాలక శేఖరు, పీనిఁ బెండియై
నెలఁతుక: యామహోత్సునెద నిచ్చులుఁ బాయక యుండు, మంజుస్నా
చల తట భాసమాన నవచంపకవల్లి తెఱంగుఁ బూమచన్. 92

తే.గి. అనఁగ నమ్మట వినియును నలర కున్ని
తెలిసి, మఱియొక్క భూపాలతిలకుఁ జేరఁ
దార్పి, శర్యాణి రాజనందనను బలికే,
దగ్గఁ ఉస్కేఁ యమ్ముతజిద్ధవ్యవాణి.

93

అంగదేశాధివతి.

మ. అనవద్యద్యతి నంగబూమివతి నోయజ్ఞాక్షి! వీఁఁింపు మొ
య్యాన, నేతన్నిప దాటికా నవకథా వ్యాఖ్యాత్తు ఫేర్డీకుల
వ్యవ సంద్రావిత నాభవద్రిపు పురీ జాతంబు, రాంతారత
న్నైనఁ, జిత్రం లగుఁ గాదె? గోత్ర కవుఁనామంబు చేకూఱుట్టీ, 94

సే. అత్రంబు రాయు పుణ్యజనాలయంబులఁ
గమలించి తగుకీలి నమరు కూలి,
సుసచక్రము లాత్ముసాధ్వనం ఓంద వి
షక్రేణుల నోసంగు జలభరంబు,
కదు పదాణల మోదగరిము బెంప నెపంగు
నతనుక్షప్తము లూసు నమరుతరువు,
ఘన బుభ ద్యుమ్మంబు గొవి యజ్ఞహీతభావ
మలర భాత్రి రహించు బలిసుభారి,

తే.గి, లలి గురుక్షేత్రము భూరించి చెలఁగు రాజు,
నితర రామల రసగతి నెనయు నుదధి,
యింతి! మదిలో ననాతతాయిత వహించు
నివ్విటుని సాటిగా సీగి నెన్నుఁ దరమే?

95

మ. పరశక్త్యప్రియ భావ భావుక లపద్యష్టాంచిత శ్రీ ద్విజో
త్కుర సంరక్షణ దక్కించయుని లోకస్వామి నిమ్మేటి నం
బురుపామ్మన్యముభిమవర్షిక! ఇగంబుల్ మే లనం బెండ్లిమై,
సరసీజాసను బల్ముచాన యన నిష్టల్ మించు ముత్కుంచతోన్. 96

- వ. అని యెతింగింప, ననంగీకారభంగి నయ్యంగన యంతరంగం
బెపంగిన సాచెంత నొక్క నరపుంగవుం జాపి, సారంగదారిసారం
గయాన తరంగవళీమణిం గుణించి యిట్లనియో. 97

కేరళదేశాధిపతి

- చం. ఇనకులమౌర్ఖి కేరళమహిపతి యాతడు గాంచు ప్రీతితో;
మనఁగ నపారిజాత మహిమంబున రాజీయ నివ్విభుం డిలన్
మను, ననపారిజాతమహిమంబును గుందరదాలలామ! పా
నన సుమనో హృదిష్టఫల వార వితీక్షలూ చమతక్కుతిన్. 98
- మ. అనిశం బీఘనుక్కి ర్థిధామ యుగళం బిహోన్యవైరాప్తినో
యన, నందాక్కుబ్రిపోవ, వేతొకటి వజ్రారూఢిఁ గూల్యాన్; విరో
చను వేతొక్కుబీ యేచ, నందాకటి మించం జేయు; హంసోన్నతిన్.
మనుమన్నాక్కుబీ నొంప, వేతొకటి మన్మాన్ గొమ్మై; చిత్రంబగన్
- చం. పలలిత చక్ర సంభరణవక్క మహాశయు, దేవవక్కితో
జ్యోల దయుఁ, భారుపోత్తము, నిశాచర సాధ్విపక్క త్పమాఖ్య, ని
యులఘునిఁ జెట్లవట్టి, హరి నంబుధిరాజతనూజ వోలె, ని
వృ దారముఁ బాయ కింపున నెపంగుము; వాపవ నీలకుంతలా! 100
- ఉ. నా విని కొమ్మై యిక్కివలంబును దన్నుపచంద్ర నిప్పుటు
శ్రీ వెలయింప, ముంగలికిఁ జేర పుటించె వయస్యయోర్తు దో
ద్రో వరయానధర్య తతితో వివరించుచు, నప్పు. దొక్కు వృ
థ్యేవిభుఁ జాపి, గౌరి సుదతిం బయకున్ బ్రియవక్కు నైపుణిన్. 101

దహశభూపాలుడు.

- కం. నాళిక నయన! పార్శ్వ
మౌర్ఖి మణిఁ గాంచు దహశభూపావిభు, రతిరా
చ్చ్యుళి నూత్నకూ సౌ
శిలీమ న్నుసుజలోక శేఖరు, వీనిన్. 102

చం. శెలత: గళీర పుష్టిరథనీ పరిగాణముల్, సురాగ మం
దల ఫలభక్తింబులు, కనప్పమనో మహిలా నికేతన
శ్రల పరివాసముల్, పశుత్రాల్ దాల్చు, భయాభయ యుక్తిం బొల్చు ని
య్యలముని శత్రుకోటి, కచలావః లేఖపురుల్ విచిత్రతన. 103

సీ, దరిసించుచో నెల్లఁ దాటీంచుఁ దావ, మీ
యవనీం త్రైమాపు చంద్రాతపంబో:
యెనసినచో నెల్లఁ మసువు నామోద, మీ
రారాజు చిత్తంబు సారపంతో:
నెరసినచో నెల్లఁ దొరపు దేవత్వం, మీ
యరిభేది మాట సవ్యమృతంబో:
యుంచినచో నెల్లఁ నించు నిష్టంబు, లీ
ధీరునిపాణి మందారలతయో:

శే.గి. యస్తుచ్ఛు సత్కు-విలోకంబు లభిసుతించ,
సలరు స్తోదహంకోర్చుర్వాధ్యక్షరత్నం.
మతివ: సీ భాగధేయంబు కతన నిటక
వచ్చె, వరియింపు మీతని భావము చిగుర్చ. 104

వ. అనిన నయ్యప్పలకుపు యవుతియెడం జిత్తం బొస్పింపకున్చి
దెలిసి యాచాయ నొక్కు-సృష్టిం జాపి నొపలిమాపు పేల్చుజవరా
లాచివురాకుబోఁడి కిట్టనియె. 105

ధోటుదేశరాజు

చం. కనుఁగొను బోటి: బోటనరకాంతశిఖమణి, ధామ ధిక్కు-శా
తమమ్ముణి, మీదు జన్మపనుధాష్టలి. శింజిని కార్తిపొందు దూ
ర్పిన, వరి తద్ధుత్తిం గనుఁ, బరిస్ముటకాండనికాయముల్ విగి
డిన నవి తద్వధు-టి నిగిడించుఁ గనుంగవ నద్యతంబుగన్. 106

- చం. ఉరగము వక్రవృత్తి, నవలోతము సత్పుఫ రోధకోస్సుతి
స్మృతం, గిరీంద్రు వంకరత బుట్టి, డులీకు జడప్రవారమున్,
కరపతి దుర్మిద్రకముఁ, గన్నాని రోసె, ధరిత్రై తద్దఁజే
తర గుణాలి నివ్యిభునిఁ దన్యిః వరించి, చెలంగు నివ్యులన్. 107
- ఉ. ఇస్కురనాశచంద్రు వరియించి ముంబున నేసుదెంచు నిన్
గస్ములపండుబై యలరఁ గన్నాని, నిపయి నించుఁ గాక, యే
తన్నగరీ వహామజేవితానము సౌభయయింబు లక్కి, యు
ద్యన్నవ హోక్కికాత్తత సుమావఃికా కలికాకులంబులన్. 108
- తే. అనగ తూష్ణీంపేతి భజించె నంబుజాకీ;
తన్ననోమోచూ దుర్యిధత్వయింబుఁ దెలినీ,
యప్పు దాచెంత వేతొకగ్రు యథిపుఱూపి,
ఎంతి కమ్మేనకాపుత్రి యిట్టు లనియె. 109
- సింఘదేశాధిపతి.
- మ. తులకింపన్ బ్రామవంబు కగ్గాసుము సింధుస్యామి నీదంటఁ, ఇ
క్కిలనేత్రామణి! పాండుకాంత యుత తుంభయ్యాహిసీమ ద్రణ
ప్రలకాశిన్ రిష్టకోటి చేరి కడు మించన్. దివ్యరామోవదే
శ లసవ్యుత్తి ఘటించు వీని యసియజ్జ్ఞద్వంసి నిక్కంబుగన్. 110
- చం, అలము శరోభవృత్తి మహిమాభిహాత్ ప్రతికూలు, పంతతా
తులిత గభీరభావ భరితవ్, సుమనోజన మోదకారి, ని
ర్మల మజేదాత, నియ్యవనిరాజ కులాజరరాజు, నాత్మ, నో
సెలాతుక! సింఘరాజసుచు నిచ్చ నుతింపుగుఁ జెల్లకుండునే? 111
- చం, సకి! రతివేళ నీవు గళనంయుత నిస్యన బృంహితార్ఘటుల్
రకమయి మీఱఁ గంతుకరిరాజ నిరూఢి విశ్వంఖలైక వృ
త్తికఁ దగ, నీ మహీతలపతిచ్చుల యింత, ఘటించుఁగాక తా
వక కువకుంభవీథి ననివార్య నభాంకుశ ఘూతజూతముల్. 112

తే.గి. అనిన నెమోన్ము మరలిచె వనజ వదన;

యది కనుంగొని, గిరిజ యప్పదవిఁ గుకురు

వరునిఁ జేచాయఁ జూపి, యప్పనిత కిట్టు

లనియె మహాతీరవామిత్ర నినదకలన.

113

కుకురుదేశరాజు

చ०. చెలి! కుకురు శ్వమారము శేఖరుఁ దీతదు వీనిఁగాంచు, మీ
జిలజశోపమాను నెఱచక్కుఁదనంబు జగంబులెంచ, ని
చృలు నెదుఁ గుంరుజేయుఁ దొపసామి, వనావళిఁ దోలు నామనిన్,
దలఁచుఁ దృణంబుగా నలజన్మపథుఁ, దానెగఁట్టు వావవిన్. 114

చ०. సరసమహాత్ముత స్ఫుఖవనజన్మవినాశన హోతువైన యా
నరపతి కీ ర్రదైవము గనవ్ బ్రతికూలతచేఁ జరింప, ని
ర్జర తరుపాఁ కేవు తనచాయ పొంగునె? చుట్టమై కడున్
ఖరదనుజారికిం ఒగయ గాగొక్కా? కట్టినకోఁక యెంచుగన్. 115

క०. అని పాంచాల కీతివర
తనయామణి క్రదిరాజతనయ తెలుపుగా,
నెనయింప దయ్యె నపుడ
ఘనుపైఁ గలకంఠి చిత్రగత రాగంబున్. 116

మ, అంత నయ్యనంతజాట సీలకుంతల, యక్కాంత కిట్టు పకలదేశ
కాంత నంతానంబులం గ్రమక్రమంబునం దెలుపుచుం జనిచని,
యూరాజనభా మర్యాంబున సక్తప్రనికరాంతర ద్వోతమాన రాకాసుధ
కరుండునుం బోలె నమూర్య లక్షు లక్షీతగాత్రుండును, నమపమాన
కలాపాలికా సమన్వితుండును, ఇకోరలోచ నానందపంధాయక శేజ
స్ప్యాంద్రుండును, నగుచుఁ జాప్ట్టు మచంద్ర మనజేంద్రుం జూపి,
కథియచిత్రంబు తదాయ త్రం ఒగుట దెలిసి, యఃనకగోరి కాగోరి
యిట్లనియె.

117

- ఉ. ఆవనజాక్షి యాతటి నజాంగనయానతిఁ దత్సుచంద్ర ధ
త్రీవిభున్ వరించి యలరెన్, నలు బైమి యువంగ, నమ్మడ
త్రీ వెలయంగు జిత్తుముల జిష్టు విరోచన సూర్య పంతతీ
రావరు తెల్ల పమ్మతిఁ గరంబు మనంబున పంతసిల్లఁగన్. 127
- ఊ. వించిరి నేఱపుర్ ప్రియమునిక్కుఁగు గ్రొవ్యూరిసోన; వక్క దీ
వించిరి శాపసాధిపు; లవేల మృదంగరవాళి మించ పం
ధించిరి నాట్యవృత్తి సురపీరజనేత్రలు; చిత్తపీధి మో
దించిరి పర్యాదేశజగతీరమణల్ నిరసాయ మెగ్గుఁగన్. 128
- ఉ. కసమధ్యమణి వైచినట్టి సుమనోదామంబు వక్షస్తలిన్
గసుపట్టం బొలిచెన్, దిసేంద్రకుల భూతాంతేశు దహట్టువన్,
మన తారావాళికా ధరుండయిన రాకా యామినికాముకుం
దన, క్యాము నయనోత్సు లోత్సువ కరోదార ప్రభా పంభుతిన్. 129
- ఊ. వికవ చ్చంద్రకలాప యుక్తమయి, శీవిన్ దేవయోషామణి
ప్రకరంబుల్ గొలవంగు జేరి, యల గోత్రాభ్యుత్కులాధీశ క
వ్యక తన్నష్టు వరింపు, దత్సుసుమ మాలాప్రిన్ విరాజిలై, సూ
ర్య కులోత్తంనము పద్గంటోత్సువము లారన్ దణ్ణిజామూర్తినాన్. 130
- ఉం. మగువ దవిల్చినట్టి సుమహాలికతావికిఁ జేరు తేఁబెదం
టగమి రొదల్ నెలంగు బొగడఁ; మలినాత్మక మున్ను మన్మథా
సుగుణత నేయ మంతువు గసుంగొన కిష్టసుమార్పుణంబుచే
దగ మము బ్రోవలే యునబు దత్సుతికై వివరించుపోలికన్. 131
- ఉం. నరవతి దేహాదీప్తి సుమనవ్యరపల్లరి, శోణభా ధురం
ధర యయి చూడ రాజిలె నెదం, దను నెలఁ దలంబు చంద్రికా
శరుణీ కటూత్థావ్య దమ్మతచ్చుట పర్యుగ నిల్వాలేక దు
ష్కర మదనాత్మపావకశిఖాలత వెల్వెడుదారిఁ బూమచన్. 132

- చం. జనవర సార్వభౌమునెద సామ్యషుభింబితమై నెలంత యిం
చిన సుమథానుకంబు గనఁ, జేర్పె ముదంబు, తదంతరంబునం
దెనసి భలంచునట్టే కుసుమేషకరాథులఁ బట్టితెత్తుఁ జ
య్యున, నికి నిల్చుఁజేయదు నటంచు వడిం ఊరణ్ణాఱై వడిను 133
- చం. పురమిమగండు దాలిలిన పువ్వులదండ, తదంగకాంతిచేఁ
గడుఁ గనకప్రసూనవర గౌరవ మూనుగుఁ, దుష్మైదర్ భయం
బిళరుగు జాఱిపాగె, “నచలాధిపకన్య వరించె నీఖనిన్
గటిమికిఁ జేర కింక నని” కంతునకు న్యివరించనోయనన్. 134
- మ. ఘన ఘంకేరుహరాగ హరరుచిరేణ వ్యాప్తమై యింతి వై
చిన యూక్రొన్యిరిదండ.. తర్తుయెరుఁ బొట్టెకు దవ్వుగాకీ వినూ
తన జాగేందిర చేరి యద్దరణినేతన గౌగిఱం దార్పినం
తనె కణ్ణెనగు తడ్పుజావసులకు ద్వంద్వైక బంధంబనన్. 135
- చం. అల వితిదండచాయ కర మయ్యేడ బర్యుగుఁ, దన్నుపొల హ
ర భశలభాయు గాంచుగ విరాజిలదయ్యుఁ; దలంప నోఁ విని
ర్ముల మహిధాట్టుకాంచిత కరష్టితి మంచుఁ జేరుఫారి మేర్
చెఱవముచెంగటన ధరణఁ జిల్లరపేరులవన్నె హెచ్చునే? 136
- మ. హరిమధ్యర్పిత సూనధాముఁ రయి, గోత్రాధ్యర్థుం దత్తత్తున్.
జిరకాలేపితకాంకు యంతయును దన్ జేరం బ్రమోదాక్రు పం
శరికాకీ ద్వయిలో, గళద్వీరహాతప తీక చిత్తంబకో,
సురు లోమాంచ పినఢ విగ్రహముకో, నుహ్వానెఁ జిత్రంబగన్. 137
- వ. అయ్యేడ నయ్యగరాజుకుమారి యాప ప్రవముద్ర మద్యరాజలోక
వర్షానావమ యోరరికృత మానుషాకారంబు దూరంబు కాపించి, యుదం
చిత చంచరీక కులాకర్మజప్రకార శావమిక్కిత వరిమశమిత పారి
శాశ కుసుమాలికా పంపేస్తిత వేణీకలాపయును, జూదావలంబిత

చూచారత్నయమాన తారావరయును, భుజాచత్పుటు పంచ్యత పాశాం
కుళ రసాలశరావన ప్రసవరోప యును, నిషచరణ పరసిజ భజనాపరా
యం పకలభవన జనోపంచిహి ర్మిగ్గతానురాగ మోహద గౌరాంగరాగ
యును, ఆతోష్మివమన ఘనప్రబాలింగిత దివ్యమణిభూషణ పూగయును,
సమజ్ఞల జ్ఞానమయ నయనకలిత పాలభాగయును సగుచు, జగ
దధ్యత తేజోవిలపనంబున నమ్మిహోరాజీంద్రముంగల నిలిచి, మంగళ
కరంబులగు వేనేక వరంబు లొపంగి, వెండియును బావకవిఖధ
మహా నృత్య తంత్రంబు నొక్కమంత్రంబు దెలుపం నలంచి
యూన్సుపతి కిట్లనియె. 138

మ. నిరవద్యంబయి, నిష్టులంక మహామై, నిర్మాపి తామోఘమై,
హరమాయి లవకాంచి తాత్కుమయి, నిత్యంబై, మహోంద్రాది ని
ర్జర సేవ్యంబయి. యుష్టదంబయి, యజప్ర మొక్కుమంత్రం బిలన్
అరిపంభేదని: మొంచుఁ జమ్ము భువనేశ్వర్యాఖ్య పమ్మజ్ఞంభియై. 139

ఉ. అమ్మహానీయ మంత్రము రసాధిపః నీ కిపు దెత్తు, దానిఁ గై
కామ్ము త్వదీహితమ్ము లొనగుర్చుఁ బరించినమాత్రః; దత్పుకా
రమ్ముఁ వద్దురుప్రవర రమ్యవచోగతిచే నెఱింగి, ని
త్యమ్ము జహిరపుమ్మి: దినకరాభ్యుద యావపరమ్మలన్ మదిన. 140

చం. ఆవీ భువనేఁ, యూ మనుకులాభరణమ్మున కున్నమత్కుప
న్మునుతిలకంబు నిచిఁ, నృవమ్మార్థి లిలిన్: ఘటియించు ప్రొక్కు గై
కొని, యలచంద్రికావనితఁ గూడి హరిప్రమదాది లేథికర్
తమ్ భజియింపగొ, నెనసే దధ్యరాజము నంతసంబునన. 141

చ. అపుడు నిజాత్కులాలసిక యంతయుఁ చేకుల, నాముచంద్ర భూ
మిపతి నిజోవ్తింధు నృవమిత్ర జనంబులు చేరిరా సువ
ర్క్ష వటహరావ మెచ్చ శివరస్తులఁ ఔరె, నెలంత లెల్లను
చ్చమ్ రతనాలయారతులు చక్కు నొపంగఁగ సత్కు నమ్మిచున. 142

మ. పకలాంబోనిధి మధ్యదేశ వసుధేశ వ్రాత, మహేశ్వరుడు జం
ద్రిక్ యామేటి వరించుటల్ గరము నిర్మిత్రప్రఫోన్‌రిష్టు
యకతన్ మించు, దచీయళోభన దిదృజైయత్త భిత్యంబులన్
స్వక రాజచ్ఛిరాజీఁత్తేరి నిలిష్టున్ సైస్యశ్వరుల్ సొంగున్. 143

మ. జననాణెంద్రు సుచంద్రు జంద్రిక వరించ, స్నేహుగా మక్కుతా
తమపుణ్యంబు ఫలించె నంచ ముద మాత్రున్గాంచి, పాంచాల భూ
వనిశాపల్లిలహమోఁ వేగ మహిదేశ్వరేణి రావించి, కో
భన లగ్గుం బలరాత్రివేశ ఘటియింపం జేపె నపుట్టునన్. 144

ఆశ్వసాంతము

మ. తమభా నారద: నారదాది వినుతోద్దు మాహావ ప్రక్కియా
ఘనతా శారద: శారదావక్షత జాగ్రగ్దోప వత్సప్రగో
పన భాసారద: సార దానవ భిదా ప్రాంచద్యశో నిర్మితా
తమ పత్మారద: పారదాత్మచరిత ధ్వన్సాఖి లామోదయా: 145

కం. శరథీన శరథి ఘన భా

స్వర థివిషయా: నిలిధ శరథి: స్వరథి
శ రమావలంబః శంబర
పర మాకర కరణ భరణ: పరమాభరణా:

146

వంచపమరము

ధరాదరా: ధరారి మోధామధామ పత్పదా:
పరాపరా: పరాగపూత భామ: భామహోజ్యుల
చృరాశ రాశరాజ దత్తసార: సారభేరనా:
దరాదరా: దరాన్యితోఘ తార: తార కౌస్తుభా:

147

గద్యము

ఇది శ్రీ మదనగోపాల ప్రసాద వమసాదితోభవు భాషా
కవిత్వ కొకక్రత్ర రేచర్లగోప పవిత్ర సురభిమల్ల
శమాపాఠ పత్నుత్ర కవిజన విధేయ మాధవరాయ
పటేళంతైన చంద్రికాపరిణ యంఱనందు
బంచమార్యాపము.

శ్రీలక్ష్మినరసింహాయనమః

చంద్రికాపరిణయము

షష్ఠాచ్ఛవిసము

క०. శ్రీమ జ్ఞటిపోలు పురీ
ధామ! సుధాధామ తిగ్రైధామ సూప్రసి
తోర్మల నయనద్వయ! యు
ద్వామ గుణాభీల! శ్రీమదనగోపాలా!

1

తే. గి. చిత్రగింపుము, శౌనకా ద్వ్యాత్రమర్షి
సమితి కిట్లసు రోమహర్షి ఇ తమాణుః;
ధల నృవతి రేయ కథలగ్ని మనువుపఱచి,
పురము గయాసేయ శిల్పికోత్సవముఁ బనువ

2

సీ. చంద్ర వితానమర్త చక్కుఁగా దారింగా
స్తానాచిరముల సౌధవజముల;
రామాకృతిచ్ఛేణు బిబలఁ జిత్రించిరి
కురుజుల నవమణికుద్వ్యతటుల;
హరిణ కేతువయంబు వరునఁ బొందించిరి
సాలాగ్రముల గృహా ప్రంభతతుల,
తోడ్రోనమేదు లద్వుతముగా నిల్చిరి
రాజవేధికల ద్వారప్రతతులఁ;

తే. గి. విలసిత చృద గుచ్ఛమండలముఁ బూన్చి
రంగదులఁ దోరణ ప్రస్తుతాంతరముల
నవ్య రంబున పకల దేశాధిరాజ
శేఖరులు మెచ్చ నవ్వేళ శిల్పివరులు.

3

- మ. అలఘు స్వర్జసుచేల కాప్తి, ఘన ఘుక్కాశి సమాసక్తి, ను
జ్ఞానప ద్వైద్ధతి, వైజయం త్యభియుతిన్, సంధించి యవ్యాటున్న
బిలు నేర్చుల్చున శిల్పిరాజి ఘటియింపం బొమ్మె; నెంతేఁ గురుం
జులబా లచ్చుత రూపవైభవమునన్ పొంపొంది తదీఘులన్. 4
- చ. సరవ పుధా ప్రతంబులగు చక్కనిగోడల శిల్పిరాజి భా
ప్యార కనకద్రవప్రతతి ప్రాసిన చిత్రపుట్టిమ్మ లొప్పేఁ, ద
త్వరిషయరీతిఁ గాంచ వడిఁ శాటులఁజేరి, వధూభికా నము
తప్పర కుభిగీతిఁ భోక్కిఁ, సురకాంతలు నైళ్చులి నిల్చిరోఁ యన్న. 5
- మ. తశకుం బంగరుకుచ్చుడాలు నవవంధ్యన్, నీలగుచ్చ ప్రభా
వళి యల్లన్, సుమదామచీధితి యుదుప్రాతంబులన్, వజ్రకుం
భ లపచ్చాయ సితాంశుదీప్తి, నిగిడింపన్, శిల్పికు భ్రాదుంపే
రులు, ధాత్రిం గన నద్యుతంపె క్షణదారూధిన్ విజ్ఞంభించుటల్? 6
- చ. కువలయ రాజచక్ర ములకుం బెనువేదుక వంఘచేంచు కాం
తివితతి మించ శిల్పికులు దీర్పిన నాతన చంద్రసూర్యకో
టి వెలిఁగెఁ; ధూపకైతవ పట్టిష్ఠ తమ స్తుతిఁ గాంచి, యోర్వ్య మం
చ వనికిఁ శేరు నైళ్చకవపూర్త తమిశ దినేశ లోఁ యన్న. 7
- చ. ధరణిజనంబు మెచ్చుఁగ ముదంబున శిల్పికులంబు చిత్రవై
ఖరిఁ గయినేయ, సప్తలరేఁ గన్నాన, నంచిత వైజయంతయై,
వరిపుత చిత్రరేఖయయ, భవ్య మహాసుమనో వితాన భా
స్వారయయ, ర్మాక్యరంభయయ, చక్కనిగ నప్పరి, వేఱువీడన్క. 8
- మ. ప్రశన వర్ణికురిపీతయై, వరికన త్వాటీర కాశ్మిర గం
ధ పముల్లిపు పయోదరాధ్యయయ, నూత్న స్వర్జ చేలా ప్పయై,
పొనుఁగెం దన్నగరీలింపు మపు దొపు ల్యుఱుఁ; ద న్నాంచు మా
త్ర నమత్తాతను వంత్రమ స్వురణ గోత్రాలోకము ల్యోపఁగన్. 9

- చ.. తొడిబడి దిక్కుల్నిరమలఁ దూఱ్యాము, నద్రిగుషంతరంబులన్ నుడిగొనుచున్, ధరిత్రీఁ గలచోటుల ముంచుచు, నశ్రవధ్దతిం దొడరి తరంగితంబగుచు దు ప్రరవర్తనమై మెలంగె న మృదు; వురి భద్రవాద్యకుల భూరిరవోముచు చిత్రవైఖరిన్. 10
- మ.. అనమంబై, సుమనోనికాయ సముద్రామోద సంవర్ణకం బునునై, శోభిత నైకరాగ యుతమై, ప్రోద్యుత్సువర్జాధ్వమై. మన మధ్యభ్యదయంబు దెల్పు గిరిజాకల్యాం, మహిషున్నన్ వినతాంగీ నికరంబు వాడేఁ గలకంతికంత నాదోవమై. 11
- ఓ.. ఆయిద గౌరివంపున సురాంబుజనేత్ర లభింద హోర్ధభా రాయతి వెల్లిమీఱు, దలయంటఁగు, మజ్జన మాచరింపు, గై సేయుగు, జంద్రికావనితు జేరి: నవ్యఫలాష్టతాదికం శాయత హేమపూత్ర నిచయంబులఁ బూని, రయంబు మీఱగన్. 12
- ఔ.. ఆ నారీమఱు లంత శోభనవితర్ష్యగ్రస్తులిన్ స్వాయత ర త్వానీకం బగు పెండిపీట నిడి, యందు భూపకన్యమణిన్ వ్యానమ్రాననవంద్ర ముంచి, శిరపంటన్ జేరి రింపెచ్చ “శో నేశోభనమే” యటంచు విఱబ్బాతాననల్ పాడగన్. 13
- స్త.. పొగ సెచ్చ సీధరేఖనిపట్టి తలయంటు దగు సీకళానిధిదంబ యనుచు. సీ కంజకర కథిషేకంబు సపరింప నీ నుమనోదంతి యెఱుగు ననుచు, నయవుగా నీ కొమ్మనలుగు గావింప నీ పురథిచరిత్ర నేర్చరి యటంచు, మహితాఁ: యవ్వేళ మసలుగా నేటికే యాక్యామనేవ కీవేగు మనుచు,

తే. గి. సరసముగ సీగతులు బరస్వరము ఫలికి

కొనుచు, నారాత్రికంబు నొయ్యన నొనంగి,

పీడియం బంజలి ఘటించి, వేద్ముమీఱు

మదిరలోచనశిరసంటు గదిసి రష్టడు,

14

చం, ఈరు అరపీద, దివ్యమటికుండల రోచులు గంఢభాగ భా
రురముల నోలలాడ. గుచ్ఛై లయుగంబున ఘర్మువాకణో
త్మురములు గూడ, మధ్యమపథం బసియాద, ముదంబుతోడు జూ
తురిఁ దగు నొక్కప్రోద, యలతొయ్యలికిన శిరసంపై నూనియన్. 15

ఉ. భాసురరక్తమై గలమపాశికు గుండెన నించి, కంకణ
ఘూషమనివ్యనాః పెలయింగ నయోగము లూని. “సువ్యిను
వీయ సువిసువీ లాలి”యని వింతగు బాధుచు దంచి, పుణ్యగు
త్రాసుర కామిసుల్ సతిశిరంబున సుంకులు చల్లి రత్నతీన్. 16

కం. బాలామణి యపు దొకచెలి
కైలా గొపఁగన్ దమీశ కాంత మయ వయ
శ్శాలాంతర మెనసె; మరు
త్స్మాలాహికచూ లలామకములు తజింపన్. 17

ఉ. సెలజిగిథీతి నిర్లు ధరణీధరకందరు దళజ్యాప్తికై
బిబతప మూన్చి, కైక్యగతి భాగుగుగు బుట్టగు. జోయిలిపుకాదనా
కలనము నేర్చు వాని లలిగైకొని మేపు పురాతపో రమూ
కల యను, బెత్తెగంధ మొకకాంత వధూటి శిరోజపాశికన్. 18

తే. గి. ఘన వయోధరపదవి నశ్శత్రమాలి
కారుచులు పర్యా, శ్శ్యమ యొక్కర్తు చంద్ర
కలిఁ బూని, నవమ్మశమ్ములు జకోర్
చపలనయనకు వేలార్చె పమ్మత్రదమును. 19

మ. కనకాంగిజన మారతు లోనరుపన్ గంజద్విషత్క్యాంత మ
జ్ఞనశాలా కలశాంబుధిన్ వెడలి, తేజం బెచ్చ నా పద్మపా
ణి నపీనచ్చదమండలిప్పతి సమున్నిద్రాః గేయాభి హ
ర్తిని జాపశ్ఛైదు పుష్టాఖ్యగల వేదిన బొల్పె; నపుట్టనన్ . 20

సీ. కనకదామముఁ జీర్పి వనితకు జడయల్లె
నథిపాళికలు గేర నబల యొకతె;
వరచంద్రీరేఇ సుందరి నెమ్ముగంబునఁ
చీర్పెఁ దామరన్యఁ దెఱవయొకతె;
చలువగందంబు తోయ్యలిమేన నెనపెఁ జం
పకవల్లిఁ గికురింపఁ బడతెయొకతె
ఘనకంకణంముఁ లంగనకరముఁల నుంచెఁ
జిగురాకు నెగ్గింపఁ జెలువయొకతె:

తే. గి. చారుపత్రముఁ లెడయకొప్పార భూరి
వజ్రమాలిక నెలకొల్పె వనిత, గచ్ఛి
సుబ్బికవ గుబ్బియిలయబ్బి కొంచెవఱువ;
దంటతన మొవ్వ విరిదమ్మికంటి యొకతె. 21

మ. లలనాహోః శివార్పితంబులగు మేలగ్గాటి ముత్యంపుక
ముత్తులు డాల్పెన్, భవదాస్యదీ ప్రిగతి కాత్మన్ సుండు రేషేని ని
స్తులపీళమృతధరచే మసుపుమంచన్ వేగఁ దచ్చంద్రమం
దల డింభంబులు భక్తి విన్నపము బాన్పన్ జేరుదాఁం దగన్. 22

ఈ. చక్కని వుఫోని యత్తి నాసంగిన సారమసారహారముల్
చక్కెరశోమ్మచగ్గవ్ బొసంగె, వధామణి శ్యామ గావునన్,
జొక్కుపుగుత్తులన్మనముఁ జొన్పుగ సుబ్బలు, నిబ్బరంపుమే
ల్పుక్కువ నందుప్రాయ నిమాణవక ప్రకరంబులో యనన్. 23

- ఉ. ఆయురవీందగంథి చదణాంబురుషాంబులు దాల్చు బొట్టె వ
గ్నాయ యొసంగినట్టి యభినవ్యవిద్యారజ నూపురంబులో
రాయవి హంసకత్యమున రాజిలుటంబలె నిప్పుమస్వర
త్రీయుతి నొంది దాలెనసి చెల్పుముఱునే నటంచు నెంచుగన్. 24
- ఊ. అంగన యంతక్కి వరిషుముల్నిత రోహితకాండ పొండు ర
శ్మృంగదముల్ పహించె; శుభహార మసారకదృష్టి ధాలురే
ఖం గన నుజ్యులేందిర, వికస్యర వల్లవకోరకాఖికా
వంగతిఁ దద్ముళా తిలకసాలలతల్ పడిఁ బూను చాడ్పునన్. 25
- ఉ. సకియ తమీచరాబల యొసంగిన చొక్కుషు ముత్తియంపు బొ
సికము ధరింపు బొట్టె; నది చిక్కునిదాయ నిశాప్తిఁ గాంచి, బొ
లిక యలికష్టలంబు స్వీకులీనత మించుగ, గాంచుజేరి చం
ద్రకళ ప్రేయంబు మించు బిరిరంభము దార్పినదారిఁ బూనుచున్. 26
- ఊ. నలిననిభావ్యమోఁ వరుకానివితీర్ణము కెంపుతాగమిన్
దత్తతచమంచు రాజిలు సుదర్శన మెంతయునొప్పేఁ; గందర
ముక్కులు దప మాచరించి, తమముల్ గచలీల జనించి, భానుమం
డలి గ్రహియించేఁ, జామ్మునుమనంబు పథితతి కొండజేయగన్. 27
- ఊ. తర్కాశ్చీమణి, యుష్ట మారుతవధూదత్తంబు ముత్తెంపు ముం
గర నాపన్ ధరియించి చెల్పెనసై జక్కున్; వేగుఁజుక్కున్ వహిం
చి రపన్ రోచు దినావ్యలక్ష్మి యన, నష్టికాంగరాగంబు ని
ర్ఘరపంధ్యార్థుచియై, సురేంద్రమణి హారచ్ఛయ లిర్చెతగన్. 28
- ఊ. నవలా ఔలాలిలీ పమర్పితము నానారత్నవంయోజితం
బపు నొడ్డుజముదాల్చు నొప్పేఁ; నది తారాధ్వస్తులీతిఁ దొ
ల్ల విపర్మించితి, నిష్ఠ మధ్యవఫలీలం గాంతుఁబో, యంచు మిం
చువడిన జీరు ననేకవర్షపరిది సూప్తిన్ విష్ణుంభించుచున్. 29

మ. అలగోత్రాపతిపుత్రి. యిట్లు గిరికన్య ముఖ్య దిగ్దేశరా
జ్ఞాలినాస్యాంతా పముచ్చిత మహానానామణి భూషణా
పః శృంగారిత గాత్రిమై, ద్విజసతీవారంబు దీవింపఁ, దౌ
య్యలు లారాత్రికముల్ ఘటీంప, నవమోదారూఢి మించెన్గడున్. 30

శే.గి. అంతకయ మున్న బంధు వయస్య దండ
నాథ ముఖ్యలు, తత్పుచంద్రీ క్షితింద్రుఁ
చండ్లి కొడుకు నొనర్ప దర్పించేద్గుఁ
గడుగి, కుభలీల నాశిసంఘములఁ బినువ.

31

చం. తరుణులు చేరి, కాంచనవితర్సీక శోభనపీరిఁ బెట్టి, భూ
వరు వసియింపఁ జేసి, ద్విజవారిజలోచన లెల్లఁ గోకిల
స్వరమునఁ బాటపాద, నవివారిత మంగళవాద్య నిష్ఠవో
త్యురములు చాల బోరుకొన, గ్రగున నారతు తెత్తి రయ్యెడన్. 32

సీ. అఱచందమామపై కులుకు చీంకటిపెల్ల
లన, పాలతటఁ గుంతలాఁ జాఱ,
మదిచేరి మచుమేదఁ బొదలుధూపము పర్యు
పోల్చుఁ, గ్రాందావి యూర్పులు జనింప,
నన నూగువేద్గుఁ జేకాని మోర్చియు తేఁచిచాల్
సరి, నీలవలయముల్ చాల మొరయ,
అవలియాకులఁ గ్రమున్ నవప్రామకణముల
గతిఁ జెక్కుల క్రమాంబుకణిక లఱ్చు.

శే.గి. పరులు నటియింప, నునుగాను నంచలింప,
గుబ్బకవ రాయిడింప, సకుల్ నుతింప,
చూవునెఱమించు మించుమేల్సాగసు నింప,
నమ్మిపొయి శిరసంపై గొమ్మ యొకతె.

33

- గి. అంత నవ్యరుషో త్తము, తంఫుర్యియుగి
నడరు మిన్సులపావాలు దొడిగి, కమల
హుస్త కరమూని, ఘనవేజికాకి కాభి
కలిత పాథోగృహము, మందకలన నెనసి. 34
- చం. అశినిభవేణి యోర్తు ఘపీపొగ్రణైకైకమీథి, జందనా
మంకము వెట్ట, నొక్క సుకుమార లతాసుమగ్రతి కోష్టవా:
కులముల మజ్జనంబు పమకూర్చె, మనోభవరాజ్య మందగా
జెఱవుగు గట్టిఱట్ట, మఖిపేక మొనర్పినచాయ నయ్యదన్. 35
- చం, చెఱవయ్యుకర్తు చెందిరికచేల మయిం దహియొత్తివైచిని
స్తుల విశదంబరం బొవుగు దోడన తాల్చి, నదప్రియంబు మ
త్యులలిత రోహితాంధవటే సుమ్మిని దాని నదల్చి, వెన్నెలన్
వలనుగు బూని తోచు రవివైభరి నప్పతియొప్పె నంతటన్. 36
- చ. అల జలశాలికన్ వెడలి యూజననాయకు, రళ్ళరాగవ
ద్వులభి విభా జటాయుతి, నవారిత హోకికుద్యదీప్తి ని
రక్తల గగనాపగ్రహి, గడురాజిలు పూజవికెన్ వసించే; గ
ల్యుల దొర యథ్యిపెల్యాడి శిపాపతియొరలు జేరపోలికన్. 37
- సీ. తడియొత్తి నేర్పు గన్వద నఫాంకురపాణి
నెఱులు చిక్కెదలించె నెలతయ్యుకతె;
యింపు రెట్టేంపు జొక్కుంపు సాంబ్రాణి భూ
పపు దావిఁ బొందించే ఉపతుయ్యుకతె;
తపుగుంచియు బూని కటయు నెఱుల్లర్చువ్వి
సాగసుగా సిగవైచె మగువ య్యుకతె;
మొగలితేకుల దంట మొనసిన భొండు మ
లియ పూనరులు చుట్టె లేమయ్యుకతె;

- శే. దివ్యతర రత్నజూలా ప్రీ దేజరిల్
న్యుకన్యామనోహరుం డత్తక్తి
మహిమ సృజియించి యంచిన మంజుమవుటి
నప్పతి కలంకరించే; గంజాస్య యొకకె. 38
- కం. అల నృపమణి కస్తూరీ
తిలకము దా దీర్ఘ, నిరత దీస్కికా సం
కలికమయి మించు మోమను
కలువలదొరయిందు, జిన్నె కరణి వహింపన్. 39
- కం. జనపతి వీసుల హరి యం
చిన ముత్తెపు బొంటు లంరె; జేరువ లగ్గం
బెనసె విలంబం బికె నే
ఉని దెఱవఁగే జేరు, కవి సురాబార్య లశ్వన్. 40
- కం. వీవలిచెలి పనిచిన ము
క్రావితో ఏఖనివక్త మలరారెన్, దా
రా విపర ప్రతిఫలన
శ్రీ విలింశ కనకధరణి, తృ త్తటపోలిచైన్. 41
- కం. జముఁ దంచిన మణి హంపక
మమరెన్ బలియింఫీర్; ద్వుత్పురాక్కుత శ్వ
ప్రతముఁ భాషుము, ధామ విథో
ఘముచే నని యదుగునొందు కంజాప్తు క్రియన్. 42
- కం. పరభుజుఁ దంచిన రతన
ముఖం పతకము నృపతి దాల్పు బొసుగెం; జిత్త
ష్టూ చంద్రికా సురాగా
పలి వెగ్గంచుగుచుఁ తైకి వడి వెదతె ననన్. 43

- క०. శరధీశ ప్రేషిత భా
స్వర మోక్తిక కుభికఁ దాల్పె జనపతి; “కుభికే
శిర అరోహ” యటంచన్ శరణీసురపాణి సుస్వనంబును బయకన్. 44
- క०. మదు ద్రీప మణిముద్రిక
నరనాథు కరాంగుళఁడునర్మై; బ్రహ్మేం
దిర తనచెలిక్కి రా భ
మర భద్రాపనము నిచ్చు పొంపు వహింపన్. 45
- క०. పతి దాల్పుఁ బొలిచె ధనదా
ర్పిత హీరాంగదము; తన ధర్త్రీభూతు
ధృతి కలరి, భజాభజన
దృతి సుండలితాహినేత యెనసిన పోలిగ్గున్. 46
- క०. హరుఁ దంచిన నవ కనకాం
ఓర మయ్యెడు గప్పి, నృపతి భాసిల్లెను; బం
ధుర పొంధ్యరాగ వృత్తమై,
ధరణేం గనుపట్టు శిరధామని చాయన్. 47
- వ. తవ్విధంబున వకలదిగ్గాజ నియోజిత నానావిధ దివ్యమణిభూషణ
భూషితగాత్రందగుచు నాసుచంద్రధరు కళ్త్రుంటు నికాముఖకృత్యం
ఖులు నిర్విటీంచి మించినముదంబున వేణుదొర యుంచిన చొదంతి
నెక్కి యుదయనగ వజ్రశ్యంగాగ్ర విశోకమాసుండగు నరుణ
భాసుండో; యన నభిలచక్రలోచన పమోదుపంపాదక మహాస్నుర
ణంబునం బొఱపొందుచు, నభినవ్య శతకుంభ శుంభవారాంచిత
పొండురాతపత్ర పహాడుంబు దుట్టు వలగొన నరుణమణిగణ
పంపూర్యత ఫణిరమణ ఫణ దళళత మధ్యస్థితుండగు నృసిద్ధాదేవుం
దునుం బోలె నవరిషిత నిబుధమనఃపత జరీజృభ్యమాణ మహాదృష్ట

పంవర్ధక విగ్రహప్రకాశంబునం బొగదొందుచు, నాతో గైత్రపువ సంద
ర్ఘువ లాలసా నానంద్యమాన పౌరమానవతీ జనంబులు చల్లు మల్లికా
మాఘుయ వల్లికాదికోరకవారంబులు చుట్టు నావరింప శీతకైల హిమాధి
దేవతా వికీర్ణమాణ మిహికా మటికాపటల సంపృతమూర్తియగు దక్షిణ
మూర్తి తెఱంగున దిగ్దళనకలనా వరీవృత్యమానపద్మకోలాహలంబుల
కింపుఁ బొనుచు, భార్యవద్యయ పరిభ్రాజమాన గజాధిరాజాధిరోహి
సామంతమహీకాంత సంవీజ్యమాన భవవలవ్యజనంబు లపమాన
పవమాన మందయానవై ఖరిఁ జాంచల్యమాన సమీనకాళమాలిక అన్న
నంబుఁ బొదలింప మహీతలంబునం దోచిన శరద్దినదైవంబు
శెఱంగున ననేకరాజహొంప సంసేవ్యమానుండయి రాజిల్లుచు.
సగజేయ తపనీయ భంభికా తత్తుంభికా తమ్ముట తమ్మామికా ప్రముఖ
బహుమఖవాద్య నిస్యానంబుల నలరి తదేకమంగళం పదలోకింపు
దివురషద్యయవిభాకరులు తమతమప్రియజనంబులకరంబులకొప్పగించి
యంచిన నేతెంచినిలఁచు గురువమాతత తేణోవిలాస లాలస్యమాన
తత్కుమార శతశతంబులదారిం దైవాలు పరిచారక పాణిభృత గంధ
తైలదారా దేవీవ్యమాన దీపికాసమూహంబుల పీచులక్ష్యంబులుగా
నొనర్చుచు, నిరుగద నెడయాక యదురు నోయ్యారంబున నడచు గణికా
గణంబులం గముంగొని తొంగలించు మోహంబునఁ దుదేకతాసతం
బొలుచు నథోవితర్పికాసేన నిర్జరస్తోమంబుభైఁ గంతుఁడు తత్పమయ
సముచితపుచూరూపంబు లంగీకరించి ప్రయోగించు నిర్వేలక్ష్యాలూరుల
జాజ్యల్యమాన కలంబకదంబకంబుల డంబున యంత్రకారవారంబు
ల్రోక్కుమై తుంబగా మట్టింపబులు నాకాళబుంబును నవలోకించుచు
సర్వపర్వంసహజన శ్రవణపర్వంబుగా నిజానవర్య పర్వగద్యంబులు
చదువుచుం బఱాటెంచు యాచక కపీశ లోకంబుల కాత్మీయ బంధుమిత్ర
దండనాథ పురోహితముఖ్యలు దోయుక్కముంచి వెదజెల్లు నవరత్న
సుష్టుజోతింబులతో మైమల్యంబును కారునికర కరశృంగసముత్పాత్య
మును భారుథపునికా శిథిస్పులింగికా నికాయంబులం గాంచి వేదుకు
బొనుచు, సుత్తుంగమాతంగ చక్రాంగ వంఘాత సంఘటిత జము
ప్రకాగ్రతిత హతుకపటుంచల శేటిక్యమానపవమానధారా నిర్మాతంబై

స్వాత్రయరూప జలద్వాతంబు దెనలకుం బాణిచన నంబరాంతరంబున నిలువనోపక దివిజరాజ రాజధానికారావరుద్ద ముదిరంబులఁ గదియం బఱచు శంపాలతావితానంబుల మేసులంగురియు తత్ప్రయాం జంజన్మ మావ స్వేచ్ఛదఖిందు నందోహంబులయందంబున నష్టత్రమార్గాభి యాయ నష్టత్రమాంగణ పావట్యమాన గర్వస్థలీ నసీన్వస్యమావ పాండు జ్యోలన సుకికాజారంబులపై జాపుయిలిపుచు, నశేషంగ జ్ఞేగియమాన చిత్రసృజనాపారీణ లోహ కారకోశికవారంబు లపరిమితంబుగా నిజ చమక్కరంబునం బుట్టీంపు బట్టుఉంపిం బగులు వేధోండభాండ మండలంబువరిను బఱచుడి వెదలి నలుదిక్కులకుఁ బఱచు నుజ్యుల జ్ఞోక్కురంబుల తీరున బంభజ్యమాన మటబొంపటలంబుల నిగ్గమించు నానాధికాంబులంగాంచిమెచ్చుచు, కబరికావిన్యుస్త చాంపేయుప్రసవ చరీచర్యమాం వరాగపాళికా వలయంబులుం గమనీయ ధూమ్రప్రరో హంతరాంతర బినీభ్రస్యమాన తముతరానల కణాలికావలయంబులుం చిరపురంబు నతీర్థుత్వంబునం జాపట్ల నుదారభ్రమణ యంత్రంబుల గుండ్రపునలుదిరుగు తెగగంటేటెగగంటి కంటితో నదైత్వపాదంబులు సేయననంజిల్పి కరయష్టికాగ్ర బంధ్రమ్యమాం చక్రబొంబులు జాపున నాక్రమించుచు, తమోరిష్టత్తీయ మహామహానివహంబులు శృంగీకరించి నిరగ్గశనీరంద్ర వట్టాకపవారణచ్చాయా కపటుంబునఁ బుదమినంతయు నాక్రమించు కటికిచీకటి గని భయంబుపుట్ల బొతాంబుఁ తొరణాతి యనేకదేశాధినాయక చమూహషాచరణ న్యాసం బున నచ్చుట నిలువలేక యవారిత వారవాణసాహానినాద పావల్యమాన ధూరాగంబున నొక్కుమొత్తంబుగా గ్రంథునం తైకివెదలు తైజసత్ర్య బుకపరంపరల పెంపున బ్రాంతిపుట్టీంప నిగురు బిఱునులమిఱుం గులుల మీక్కించుచు, నిరత సురతతి వర్ష్యమాన వితీర్థిచాతురి పోవస్య మాంబు లగు రారణ్యమాన మానిత బిరుద శంఖధ్వనంబులఁ దన శుభంబు దెలిసి యది తిలకింప నేశెంచిన పత్మార్థిప్రవాహంబు పోలికం బ్రికాశించు నహర్యార్థికా మరీచిభట్టుంబుల దృఘమంబులం గట్టుచు, నిర్మేల సూర్యాంగోతిప్రభావ నహ్యాంతర్మితుండగుల వన్నెల మిన్నుం గన్నులుగానక శాతవయమానాంతరంబున వియత్రలంబున

నంబుకారిచింబిసత్యం బైనఁ గమంగొనుదుముగాక యని చయ్యన
నెగసి యగణిత పారలోకసంఘ సంఘర్షణోత్పత్త దృష్టాంగద
మణిచూడ్చపరంపర నిండారఁ గపిన నచ్చటం జూడనోపమి నంజాత
మూర్ఖ మహాత్మ్వంబున గ్రగ్రునంద్రెష్టు నీలోత్పులకులంబుచెలువున
వలుదకంబంబులపయసుండి జల్లునరాలు నీలోత్పులబూడకులంబులం గని
యలరుచు, సుకర భ్రమరక ప్రకరణ భాగ్యంబును, సురుచిర కైరవదళ
మోచనసమృద్ధకు తమ్మురూపవైఅర్యంబును, సుందర కింజల్క
మూంజుల్యంబును, శోభిల్ల నుల్లసిల్ల శల్లకీ పల్లవాధరామతల్లికల సరస
కళాపాథికా రోచమాన కువలయేళసేవమనోరథంబున నేఱెంచిన
కుముదలతికలంగఁ దలంచి నథోంతర వావస్యమాన మరున్నానవతీ
పాతిత సంతానలతాంత జాగక్ష్యమాన మరందబింధు నందోచూకుచూనా
మహిత హిమవృష్టిధ్వంబుల కెట్టులోర్చు నని తనైతైత్తిగౌరవంబున
నీడజేరిన చంద్రాతమండలంబు డెడంగునఁ సురంగలోచనామణలపై
నెత్తిన యుల్లాభంబుపై దృష్టి వెల్లివిరియించుచు, నథంగుర మార్గంగిక
మృదంగ దిమిధిమిద్వానంబులు నతివేల తాళికతాళనిస్యానంబులు
ననూన వాంశికవంశికానేకరాతనంబులు నసమాన గాయకగానంబులు
నతిశయల్ల నాత్మీయ తాండవవిలాస ప్రతిమానభావ భావనా నరీనృత్య
మాన సురమీనలోచనా జనంబుల మీదికిం గుప్పించి తిరస్కరించి
మరలంజేరుతీరున లాఁగులపై చుచుం బట్టించు బిరుదుపాత్రల
నేత్రంబుల నాముచు, నసదృశంబును నవజ్ఞాననగోచరంబును నత్య
దృష్టంబును నభూతపూర్వంబును ననితరలభ్యంబును నగు పైధవం
బునఁ చాంచాలభూపాలమందిరంబు చేరంజను నమయంబున.

48

- శా. ఛద్వాన్యాంకరిత త్రపాభర యుతేజీరీతి నాలేఖరా
ట్టుదైతైన్ జక్కుగనెక్కు వచ్చు ధరణీభ త్రు గన్న దట్టి
పద్మాస్యమణు లెల్ల సమ్మదము లొప్పం జేరి రంచన్, శిర
స్పస్సోఫుంబుల నూపురార్ఘ్యిక లోజం జాతె వేగసీతిన్.

49

సీ. పుణ్యవాసన పొంగిపోదలెనాఁ జెమబై

కొనఁ గప్పురపుహూత సుమృద్ధనఁగఁ,
బరువూనుబుధి వెంబడిఁ బర్య రాగంబు
గతిఁ జలవుణిషిరకాంతి నిగుడఁ,
ద్విరసేగ దృకేప్రిషిత వయస్య దెల్పుదఁ
రి వతంసెత్తుతటుంగి ల్రోయ,
మోమునథఃకాలమునఁ గై శ్య ఫనసిమ
శారుమించిన ప్రౌమయరము ప్రాల,

తే. నలక లరవిదఁ, రముఁ జూచి యలరి వాడ
సకులు గౌనియాడ, నంముర్చిల జవము గూడఁ,
జొక్కు మగుమేడ కేతెంచె నొక్కుప్రోడ,
యింపు దొలుకాడ, గోత్రమరేంద్ర్యి జూడ.

50

చం. తిలకముఁ దీర్ఘితీర్పక సతీమణి యొక్కుషై హీరదర్పణం
బలరఁ గరంబునం జనవరాగ్రణిఁ గ్ర్సోవచ్చెసి ధామమం
డలి నిను లోకభాంధవు అధాఖడి నేఁచినయట్టి చల్లమిం
చులదొరఁ బట్టితెచ్చితిని జామ్ముని చేరు దినాథిదేవిసాన్.

51

చం. తరుణి యొక్కర్తి వేగణనిత శ్రీమవః పరిపృత్క మానితాం
బిర యయి, పైతుళుల నెదుఁ భాణి ఫటించి, మహాష్టోపురం
దరుఁ గన నేసుదెంచేఁ గడు డక్కుతి సీకని నిర్మలాత్ముతో
నిరుపమ చిత్తవసనగత సీరదుషంబకు ముట్టుపోలికన్.

52

మ. కనకాంగితిలకం బొకర్తు, వతి సింగారించుచున్ గేల నూ
తన ముక్కావఃి ప్రేల వచ్చె నలగోత్రాకాంతు వీక్షింపఁ జ
క్కుని క్రొమ్ముగగలపేరు పూని లలిమై గందర్పసామ్రాజ్యల
క్కు నవేహన్ వరియింవజేరె నని నెమ్మిం జూపుల్ మెచ్చఁగన్రఁ

- చం. తర్జిత పారిజాత సుమదామక వాసన పీక్కుటీల్ల, వి
స్పృగ దహితప్రతమయ భూషణదీధితి పర్య, నొక్కుసుం
దరి నృపు గాంచ వచ్చె వడిఁ; దద్దిథవంబు సురేంద్రమైథవేం
దిర నెకనక్కెమాడ జగతింగన నొందు మహోని తీరునన్. 54
- మ. అనురాగంబున కన్న మున్న చూడయం, ఛ సన్మనోఫిక
స్నమ మున వీక్షణపం క్తి, యంతకుసుమన్ పాదప్రవేగంబు, చా
ల నహంహర్షిక నొంద. వచ్చె, నతిహేలామైథవతీయతిన్
ఘనవేఁతిలకం బొకర్తు, ధరణీకాంతాగ్రణిం గన్నానన్. 55
- మ. పకిచా లిట్లు శబ్దాప్తి వచ్చపతిఁ గాంచంజేరి, యవ్వేళ మో
క్తికజాలాత్మకపాఁఁ జలై నలభాత్రినేతమై. మల్లికా
ప్రకరంబుల్ మధుమానలక్కు వరియింపం బెంపుతో వచ్చు చై
త్రికు మీదన్ సుమణాలకేనరము లెంతే వైచందంబునన్. 56
- మ. జలజాప్తాస్యయమోఁ, యప్పు డల పాంచాలేంద్ర చంచన్మణీ
నిల యాభ్యంతికసీమ లేఖవరదంతిన్ డెగ్గి, యమ్మేటి యు
త్ప్రలికా సంపదచే నెదుర్కొన, లతాగాత్రి శిరోరత్నమం
దలి యారాత్రికముల్ ఘటింప, బుధసంతానంబు దీవింపగన్, 57
- చం. అలిత సువర్జువేత్రికకులంబు బరాబరి యూన్సుఁ, జెంతలం
గలసి నిజాప్తబంధు మహికాంత చయం బరుదేర, నొక్కు నె
చెపులి కయదండఁ శేకొని, వచింపగరాని యొయార మొచ్చ, ని
ర్కులిన వివాహరత్నమయ మండపరాజముఁ జేరె నయ్యడన్. 58
- కం. నరపతి పాంచాలక్షీతి
వరు వసుషుసుఁ గనకపీతి వసియించి, యన
ర్పు రుచిఁ గనువష్టైఁ బ్రాంశ్లిహి
ధర పీథిన్ బొలమ తహినధాముని చాయన్. 59

- చం. విమల బుధాంతరంగ నవవిష్టుయదంబ, మహాసదృష్ట రా
ట్టిముదకరంబ, నై తనరు భవ్యమహాంబును, బొల్పు పూరుషో
త్తము వద, ముల్లనత్తియి విధానముతో, గడిగెను! బ్రాజేసుఁ దా
త్త్రమహిశ నించు దివ్యజలధారలు, గాంచనపొత్తి నుత్తయైన. 60
- చం. యువతులు పాటు బాసుగ, నవోత్కులికన్ చుట్టమంత్రజాలకం
బవనిసురాళిక లైలువ, నాతణదోచ్య రాజుసంసు నిం
వపు మథుమర్కు, మన్ముపకులాగ్రణి కుత్సప మూస్సు; జంద్రికా
ధవళవిలోచనాధర సుధారన మీట్టిదె యన్నకై వడిన్. 61
- చం. కనకవుగదై నొప్పు మహికాంతనిముంగల న్నట్ట చక్కుఁ దా
రిఘవ బిలుచెంద్రకావితెర, జిష్టుదికాధర భాసమాన సూ
ర్య నికట శోభి సాంధ్యాచుచి యందము గైకొన్నె, బిడ్చిసీవిలో
చన కమలానుమోదరనజాతము మిక్కిటి వ్యుఁ జేయుచున్, 62
- థ. అపేశన్ తణదోదయ ఛీలివరాభ్యద్ధస్తలిం శేర నా
శివారంబుల కెచ్చరించి, బిలుహోని దత్పురోధుం దుమా
దేవిసన్నిధిఁ బొల్పు భూపశతు దోకైచ్చెన్; వరశ్రీ “మమగ్నేవర్షే
విహావేష” యంచు సరస్మోకిన్ భూసురు ల్పాల్పుగన్. 63
- సి. విథిలాండ్యతముగ ముస్సుటిముస్సుని వె
ల్పుడి తోచు లచ్చినెలంత యన్నగు,
దళతళమను చుక్కుచెలిచాల వలగ్గాను
గనువ్వు శితాంశుక కళ యనంగ.
నథికయత్తమున నాయ్యన నడతెంచు ర
తీశని పట్టంపుచేసుఁ గనుగ,
భువనై కమోహాంబు బొదలాడ నలువ యం.
తిక మొందు మోహినీదేవి యనగ,

- తే. చారు కులదేవత నివాసమై వెదలి,
యజర వనితాకి చుట్టూరా, నాకి యత్న
రీతి నొల్లన నడుచుచు, వృపులు గాంచి
నిశ్చలత నిల్చు, గురుఁ జేరె నెలఱత యపుడు. 64
- మ. కనకాంగిమణి, యాత్మదృగ్రిపు మహాకంజావళిన్ మెట్టుతీ
రును జొక్కుమైగు మెట్టుబాగ్గియైటిక నంముర్ భూర్ధ్వి, యివ్వేళ నా
జననాథాగ్రణి ఘుంగల న్నియల, నోజన్ భూసురుల్ మంఖల
ధ్వనిఁ గన్యావరణంబుఁ జెప్పిరి ప్రమోదం బూన బంధు ల్పుదిఁ. 65
- మ. వనజాతీల్ “ధవళంబుఁ” భాడుగ, మహావదిత్రసాదంబు భో
ర్క్కును జారుక్కిఁ బులోహితండు “సహరిః కుర్యాత్పుదా మంగళ”
మున్ని చిత్రంబగ మంగళాష్టకము నెయ్యింబొపుగుఁ జెప్పి. శో
భనలగ్గుం బదెచేరె నంచు వివరింపన్, పంత్రమోఘుస్తితిన్. 66
- మ. జలజాప్తాస్వయము దైత్యభేదిగుఁ దహాజన్ వారియక్కాఁగుఁ
గలితైకాత్మదలంచి, యత్తి “నిమాం కన్యాం ప్రదాస్యామి”యం
చల పాంచాయిదు “దారణోసె” తనకన్యన్ దత్సుచంద్రావసీ
వలజానేతకు; లేఖపాకి ప్రసవప్రాతంబు వర్షింపగన్. 67
- చం. ధరణిఁ బరస్సురోక్కి జవదాటకయండ ఘటింపు గర్త తో
యరుఛాకరుండు, గావును దదాత్మ ననన్సరిగా పథూవరుల్
శిరముల సుంచి రపు గుడజీరకముల్, ‘పతి ముస్సు దార్చె’ మం
దరి యటమున్న చేర్చె”నని తత్త్వియణంథవు లగ్గడింపగన్. 68
- కం. అల మహిషతి మది సమైద
మలరు “మాంగల్యాతంతునాఁనేను” యటం
చెలమిఁ బులోధుఁడు దెలుపగుఁ,
గలకంరికిఁ దాఖిబొట్టు గట్టెన్ జక్కన్. 69

- మ. సక్కిపై నా సృష్టి నింప, నల కంజాతాణి గోత్రాధినా
యక్కపై నింపగ, సేవభ్రాత దనరె సామ్యస్వార్తి నవ్యేళి; ద
తృకరాలంకృతి నాద వాదములు దోదోమించ సాహిత్యపో
షకుఁ దబ్బాస్యురీడు దార్పు నర్జునమణీ జాలాభిషేకం బన్ఱ. 70
- మ. “కపిలావాచన” భద్రవేళి దగి రాకాంతావిభుర్, సేపము
తైపు చాల్కారొక్కము మెట్లుఁబ్రాయ్యుటికె ల్యాప్లించు పెన్మ్యుఁడితోఁ,
దపసియాంకుక సూను నంభృత తులాత్మన్ బూన లావణ్యభా
గ్యాపటుశ్రీ సమరీతిఁ దెల్పు సరిదూఁగన్ నిల్చుండంబునన్. 71
- చం. అల యిసనన్నహాస్పురణ నందుచు శ్యామయు, నా కలాపినీ
కులతిల కోత్స్వవాకలనఁ గూడుచు నా హరివంశనాయకుం,
డలరి యజ్ఞప్రమున్ వెలయ, నయ్యుడ నంచితమంత్రక్తిఁ, ద
త్కులిత కరాంబజస్థలుఁ గట్టిరి కంకణము భూరామరుర్. 72
- చం. అఖిచికురా సువర్ణవసనాంచల సంగ్రథితాంకు కాంతుఁడై,
యల నరపాలమోఁ, విమలాంబజరాగ వివహాపీఠికా
ఫులి వసియించి, లాజసమదాయమునన్ శిథిహాఁమ మూన్సై ము
త్కులిత చెలంగ; భూసురవితానము మంత్రము లగ్గడింపగన్. 73
- మ. పనెకల్ హత్తుగ జేసె నంపిఁ చెలి, చంచత్కుఁడ్య చిత్రాత్మ ని
ల్పిన కంతుండు పురాకృతాగము సనన్ జిత్తంబులోనిల్చి యం
చనరక్తిఁ దముఁబ్రోవు మంచుఁ దదనుచ్చయోవధిన్ డాసి వం
దన మూన్సుం, గని, ప్రోతు నంచభయపాదంబాను చందంబునన్. 74
- చం. జనపతి మోఁ భూసురు లొసంగు కుట్టతపాఁఁ దాల్చి, యం
గనలు ఘటించు నారతులు గగ్గొని, యంత వహూకరాత్మహ
స్త నినుఁడై ముదంబున లనత్కులదేవగ్యాహంబుఁ జేర నా
య్యునఁ జనియెన్; గలభ్యసుల వైదువు లింపుగుఁ బాటుఁ బాదఁగన్ 75

- ఉ. మొర్కు పుటీంపఁ బెండ్లికొమరుం డబలాయతి నేనుదేరఁగా,
నక్కలదేవతా జనులయంచున నే యెదురేసుదెంచి మేల్
నిక్కుఁగ నిల్చి తత్పుభులు, నీటున వారల నిల్చి, రంగునన్
గ్రిక్కును దత్పుమాఖ్యలఁ బరస్సరవాణి వినంగ సయ్యదన్. 76
- చం. తెలువుము చంద్రికాఖ్య? జగతీవరః యన్న, విభుండు నవ్వునన్
దెలువకతెల్పు, లో నెత్తిఁగి నీరజలోచన, యాణలందఱున్
దెలుపు సుచంద్రనామము? సతీ: యన, నెమ్ముగ మెత్తి దానిచే
దెలిపె; సకల్ ధరన్ సహజదిష్టికెళల రౌదరే కదా: 77
- చం. చెలి: సుముఖోక్తి దెల్పు? సృష్టిభరు పేరని దాసి వెండియున్
గలరవ లెల్ల వేడ “సుముఖం”బని నేర్చునుఁ బల్పు; “నీవు మున్
దెలిపినుఁ దెల్పుఁ గొమ్మ పతి: దెల్పువే? యావనితాఖ్య కాంతవా
క్కులనుఁ, “కాంత”, యనుగా మదిమెచ్చిరి తర్వాచోర్ధుముల్
- ఉ. వెన్నెల కెద్ది పేరు వృథివీవరః తెల్పుఁగదే? యటన్నచో
నన్నుఁపహూళి “జోక్కైత్పున్” యసు; సంగనః యొప్పగురాజపే రదే
మన్న “సుకోతరశ్శై” యసు: నబ్రము “చంద్రిక” యంచు భర్త యా
కన్నె “సుచంద్ర” యంచుఁ బలక న్యుది నాగిరి, లజ్జపెంపునన్. 79
- చం. మను హృదయాలయా ఫివృత మోహనిరూఢీఁ బరస్సరాఖ్య లిం
పున నవికంబుఁ బిల్పు వల భూపతియున్ సతియున్, ప్రియాకా
జనములు దెల్పుడన్న నొకసారి వచింపఁగ నేర రౌరః యే
మనదగుఁ దత్త్రిపా జలరుహశగ శాంబరికా విలాసముల్? 80
- చం. అలతటి నాకియత్పుగతి వంచిత మంథరవాజ్ఞిరూఢీఁ బే
రులు వచియంచి, భక్తి మదిఁ గ్రుమ్ముర దేవులమ్రొక్కిస్తు, బాసిక
ముగ్గులు నడలించి, బంధువుతి ముద్దుగ బువ్వుము లారగించి, తొ
య్యలియు విభుండు మించిరి నిరగ్గ సంశ్రమ వైశవంబులన్. 81

కం. ఈ లీల నశేష నిలిం

పాశి నుత తత్కుర్గ్రహ చతుర్పు సీర్పి

వేలాంచిత విభవము హే

రాకంతై వెలయ నా ధరావతి యలరెన్.

82

ఉ. వేదవిధానమున్ బుడమివేట్టులు దెల్పుగ, నంత శేషపకో

మాదికుఱుమంగళాచరణ అన్నియుఁ దీర్ఘి, చెలంగు నాథరి

త్రీదయితామరేంద్రునకు, దివ్యమహర్షికులాగ్రగణ్య లా

మోదముతో నష్టిష్టకరముల్ వరముల్ మట్టియించి రందఱున్.

83

ఉ. వేడిన కోరికల్ గురియు వింతగు మానికముల్, జగమ్మలం

జోడొ కచోట లేని పటుసామ్ములు, హోచ్చగు పైడివల్పులున్,

వేడుక పొంగ 'పీడు' చదివించిరిఁ: బంధులు, సర్వదేశ స

ప్రూఢమరేంద్రులున్, హితులు, మంత్రులు, తన్నహినేత కయ్యేడన్.

సీ. అహాకీ లోభదని దివ్యగజంబు, బృంహితా

ర్ఘుబీ గేరు భద్రవారణ శతములు,

ననికి వేలపుతేజి, నలరు కై జామోర

యుల్లార్పుచేఁ జీరు చూయకులములు,

వేగంబీతేరి కావిమెఱుంగు, పడుగవీ

వలిఁ బాయిశేయు సుజ్యుల రథములు,

దెఱగంబీ తెఱనల తీరెల్ల, బశుకు చూ

పులనె పోనాడు పూఁబోఁడి గములు,

తే.గి. దులకుఁ జేజేల రతనంబు దొడర, సుగుణ

ఖారగతి నెగఁబట్టు నుదూరమణులు,

వపుతు పాంచాలుఁ దొసుగెఁ: దద్వీపులవిభవ

జనిత హూర్మాపమతికిఁ దన్ననుజపతికి.

85

సీ. పన్చటిచావ మొసంగే దగ్గను నరి
మండలి కిది యారి మన్మ నసుచు,
నాశగోఘ మొసంగె నాశవర్తున నిది
పరవహినుల భంగవలు ననుచు,
శాతహోతి నొసంగే సమిదుజ్యలిత వీర
తరులను నిది మాయు దార్శన ననుచు,
ఘనవల్లి నొసంగె వేగ మహాహితాశల
కిది సుమనోయోగ మెనపు ననుచు,

శే.గీ. మతీయు దివ్యాయుధంబు లత్తులి నొసంగె
నవ్య విజయేందీరా నిదానమ్మై లనుచు,
హోఖి దశకూత్త నల కూకుదావతంప
మవ్విభున కిట్లు తెలుపుచు నాదరమున.

86

చం. అసమ బుధప్రకాండ యుతి, నాతత నిర్కులి పుష్టిరావగా
ప్రీ, సరస పారిజాత జగతీరుటూ శోభిత సోధయుక్తి, ని
వ్యసుభ మరుత్పురస్పురణ పాటిలు భవ్యస్పరీ శతంబులన
బసుపున కిచ్చె నయ్యవనిపాలుడు పుత్రికి పమ్మదంబునన్. 87

మ. ధరణిన్ మేల్ రతనాలసొమ్మైలును, జల్లార్పీరఱం, గ్రోత్త క
స్తురివీజన్, ఘనసార సాంద్ర ధమనిస్తోమంబు, లవ్యేళ ని
ర్ఘర చామీకర పేటికోత్సురములం బన్నించి, దా వెండియున్
దరుణీమోఖి కొసంగె నయ్యవనికాంశాభర్త చిత్రంబుగన్. 88

చం. శ్రీరతమశ్తృక్తి ప్రమేక్కి తమచెంగట నిలిపిన్ గ్రోత్తపెండ్లీకూ
తురు, కడు బుజుగించి లలితో మునికామిను లెల్లు నాసువ
రషుచికిఁ జాల సైదువతవం, బతిదీర్ఘ తరాయు రున్నతుర్,
సరసతమాజ లాభము నొసంగిరి; కత్పరతా యుతాత్మచేన్. 89

సీ. అలము, థోగపమృధి నర్చించే బోలోమి;

యసువహూజశ్రీల నెనపె ననలి;

ధర్మైకబుద్ధి నొందఁగ జేసె యసుభాము;

యిష్టురమ్యత్పవం దిచ్చె నసురి;

కమలాభ్యదయము పొంద మరించే శాశిని;

సుసుర్మానస కీ జోన్పే, బిపులి;

రాజహూళ్యస్సుతీ బ్రిబలించె ధనరాళ్లి;

యాశభ్రత్తి ఘుటించె మృదుపథాటి;

శే.గీ. మతేయు దక్కిన నిర్మరీమణు అదార

కలిత సౌభాగ్యవిభవముల్ గలుగు జేరి;

రపుడు, పాణాకరణ మంగళానుచచిత

కుతుక్కుయై శ్రీ రహించు నా క్షీతి పసుతకు.

90

మ. మనుషాధీశసతుల్ నుతింప ననుకంపాలక్కి నప్పేకు గం

ధినిపంగప్రియభాము, యాత్మమహిమన్ విత్యంగరాగంటు, నే

యని సింగారము, వాడనట్టివిరి, పాయన్నేని తారుణ్యవ

ర్మమన్, పీచని సొంపుపెంపు, గలుగన్ దార్చెన్ వరం బింతిక్కన్.

చం. పటుకులు దేనె లట్టిపడ భావిశుభంటులు దెల్పు, నేర్చుమై

బొలయలక్క మరల్పి చెలిపోలిక నీవిభు నిస్సు గూర్చు, ని

చ్చులు భవధిష్టమంతయు బొసంగు దవర్పు నెఱుంగు, నంచు ను

త్యులిక వచించి యొక్కుచిలకన్ గిరికన్య యొసంగు గొమ్ముకున్.

మ. నురఖిన్ బొన్నులతావి, మల్లియలతేజు న్యేసవిన్, జాతిమై

ఖరి వద్దాది, శరద్మినాళి ననసొఫు సూఫుర్తి, నేమంతిడా

ల్యున హేమంతముఖంబునన్, కిశరవేళ న్యుల్లచాల్పెంపు దా

ల్పి, రహిం గూర్చు నటంచు నొక్క విరి నిచ్చెన్ గొరి యష్టాక్షిక్న.

- చం. తలఁచిన కోరికల్ గురియుదాని, మెఱుంగు మెఱుంగుమిన్నలం
డళతకమంచు మించు జిగిదాని, భరించినమాత్ర దేవకాం
తలఁ గికురించు పొంపెనుగుదాని, నొకానొక రత్నమాలికన్
జలరుచాలోచనామణి కొసంగె, గిరీంద్రకుమారి యత్తటిన్. 94
- చం. మట్టియు నమూల్యవాంఖిత నమాజము లాద్యతిచే ఫటీంచి, యా
తెఱవు గవుంగిలించి, నరదేవకుమారిక! పోయివత్తు ని
త్తటి నని తెల్పి, యాగిరిశతన్వ్య ముదంబున నేగె, వేబపుల్
తణీగొని వెంటనొంద రజతక్షితిభృన్నిలయంబుఁ జేరుగన్. 95
- ఉ. అంత సుచంద్ర మానవకులాగ్రణిచే, తణదోదయ తమా
కాంతునిచే, బహుకృతులు గై కొని, తత్కలాంతరీప రా
ట్టంతతు లెల్లు నైజష్టరజుతముఁ జేరుగ నేగె, మానసా
భ్యంతరసీముఁ దచ్చుభమహావిభవోన్నతి సన్మతించుచున్. 96
- మ. అల పూంచాలవిభుండు పుత్రి కథికాంతావాస నూత్సుప్రవే
శ లనన్నుంగళ మూన్నుగాఁ దలఁచి, తత్సరంగదేశియ కుం
తలఁ దాఁ గౌగిటఁ జేర్పి, యంకవసతి దార్చుల్పి, నవ్యాత్ర నం
కులమై కస్తవ దోష నచ్చెయవుఁ బల్యున్ ప్రీతిచే నత్తటిన్. 97
- కం. నిచ్చలు పుట్టిన యింటికిఁ
జొచ్చిన యింటికి నహూర్వుటభకీ త్రితతుల్
హెచ్చు మెలంగవె తల్లి! భ
వచ్చరితము భువనపుణ్య వైతారిఁ తొదలన్. 98
- సీ. వంశధర్మనిరూథి వఱలించె సీనారి
మహితశాస్త్రాఁ ధిగమంబు కలిమి.
గురుతరులకు వన్నెఁ గూరిచె సీశ్వామ
ఘన సుమనోవికసనము చేత;

నిసుసుదయంబున నెనేగు నీపదిశైని
 మంజులామోద సామగ్రి మెఱయ;
 ద్విజరాజీఁ భోషించి దీపించు నీకామ్ము
 భాసుర ఫలదాన పటిముఁబూని;

శే.గి. యనుచు జగమెల్ల నుల్లాస మతిశయల్ల
 పంతుము మెచ్చ మనుమమ్ము, తుమకు జన్మ
 పద మను దనర్ఘనంభోజపాణి జీవ
 నమ్మ “జీవన”మని యెంచుమ్ము, కొమ్ము! 99

కం. అట్టీయెద నట్రు లత్తలఁ
 దొఱ్ఱీగ నవనమిత వదనతోయజ యగునా
 పట్టిఁ దన యంకపాఖిఁ
 బట్టి నయంబొప్పు జనీని వలికెఁ గరుణన్. 100

మ. అల కై లేంద్రతనూజ యంతపతి నర్థాంగీకృతం జేసె శి
 తలరోచిర్చుకుటుండు, గాను జిలులుఁ దత్తత్తదత్స్విచితో
 జ్ఞయల కృత్యంబుల మెచ్చిమెచ్చరు భరాచక్రంబునుఁ భర్త. లై
 న లతాంగిమతో! హూతధర్మసరణిన వరింప మేలెంతయున్. 101

ఉ. కైరవకోటి కూటములగావని, చక్ర మవక్రకౌతకో
 దారత పీఱ, పద్యరవితానము లెల్ల మహామహాంబులన్
 భూరివికాస వైభయల బూనుగుఁ జేయుచు, లోకచిత్ర గం
 థీర చరిత్రవై జగతీఁ బెంపు వహింపగదమ్ము చంద్రికా! 102

కం. మనవేణి! నిస్సు నీకుఁడు
 దనమూర్తిగు దలఁచి మిగుల దయచేసినచో,
 వినయంబు హూని విక్ష్యాత
 మన హూజ్యత మెలుగవమ్ము వసుమతిలోనుఁ. 103

సీ. కవగూడి పత్సుతీఁ గువలయంబ చెలంగ
 నలరు శ్యామయే శ్యామ యవనినెంపఁ,
 బురువరత్నముఁ జెంది సురభివృత్తి సుమనో
 గుణ మూను కొమ్ముయే కొమ్ము తలఁప,
 పర్యమంగళ యథీక్యరునకు సామేన
 యనదను పతి పతియగు సుతింప,
 నినపాదనేవనంబున ఫునామోదంబు
 నెనయు పద్మినియె పద్మిని సుతింప,

టీ. సుచిరముగ సుమనోవృత్తి సొంగుఁ బూని
 కలదినంబులు ప్రియమదిఁ గలసిమెలసి
 నదచుకామిని కామిని నఱినయన!
 తెలిసి నీవింకఁ బతిచెంత మెలఁగుమమ్మ.

104

మ. అని వా రంబజనేత్ర నంప, సటఁ దత్తాంశేశ్వరీయుక్తుడైన
 జననాథేంద్రుడు, కాంచనాంచిత మణీ జాజ్వల్యమాన ప్రభా
 జనిత క్షైచరదైనింబి ధింణావంస్తాన మౌఖ్యందనం
 బున, నాత్మియపురీలలామకము నామోదంబుమైఁ జేరఁగన్. 105

సీ. పరవర్ణసంపత్తి నిరుపమతీఁ బూను
 సాంగ నాలాకళా చక్ర మనఁగ.
 పసుకలాప విభూతిఁ బనమీలు శ్రీవథూ
 రమణీయతర తసూరాజి యనఁగ,
 స్పృథితర తారకావటిముఁ గౌతుక మూము
 లహూకీ ర్తి వపనవప్రపాఁ యనఁగ,
 ఘన జమనోదార గరిమ నింపులునింప
 వివిధ భాష్యవకార వితతి యనఁగ,

తే. గీ. పొర వరవర్ధనీకోటి బారు దీరె:

భర్తుమయ హర్ష్యవీథులఁ బార్థివేంద్రుఁ

డసమ నుమపేళలా లాభ హర్షభార

వార కర్మేజపా నుభావముల రాగ.

106

చం. పకల జగన్నైహరు నుచంద్రునిఁ, జంద్రికఁ, జూడ నిట్లు కౌ
తుకములజేరి, పొర నవతోయదవేణిక లెల్ల నుల్లవ
చ్ఛకచకయ ఒసమాన మణిసంకుల కంకణరాజి గల్లన్న
వికసిత మల్లికావతతి నింపుచ నింపులు పెంపుమీఱఁగన్.

107

నీ. చట్టుకూఁతు నొక ర్థు సర్వజ్ఞాదగు మహే
శ్వరునితోఁ దార్మిన వామరచన,
ఖరపాదు రథవదంతరయైన పదిశ్చని
తోన గూర్చిన పవలైన చెయ్యు,
లల కుముద్యతి మనోహరియో పత్పతి
తో మచించిన యాప్రదోసస్మిషి,
చిరహారుమని వసస్ఫురితాంగి యగు లక్ష్మి
తో నెనయించు నతుల్యసరగ,

తే. మన్మియు జగంబు మఱవ, నయ్యజ్ఞి జన్ముఁ
డతులధీ చాకచక్యంబు, నసమ రూవ,
మానుకూల్యంబు, ననురూవ యోవనంబు,
నమర నిద్రంపతులఁ జేసె ననమశక్తి.

108

చం. త్వమ నొకకిన్నురాగ్రసరు సఖ్యముఁ బూని, మహానటుండు నా
నమరి, తపస్యిరాజ వనితాళి ప్రతంబులు దూర్చినట్టి, యా
కమలకరున్ వరించు గిరికన్యక నవ్యఁగజాలుఁ జంద్రికా
కమలదశాక్షి, సద్గుణనికాయవయోధి నుచంద్రుఁ జేరుటన్.

109

- మ. కమలావాపీ మలీమసాంతరమున గ్రన్యట్లు, మిన్నందు, దుర్గమవృత్తిన్ జరియించుఁ, దద్యయమున గ్రాంచున్ విరూపంబు మేఘము; తద్యక్తిఁ బొసంగె నా కచిరదుక్కుం, బింబు నామించు తాఁ గమలాలోకనమై, యుదాగుణవ త్యాంతాప్రిఁ బొల్పెన్ ధరన్. 110
- వ. ఆను నహ్విరకామినీ కలాపాలాప్రవపంచంబున కుదంచితంబగు మనోంబలంబున దట్టంబగు మోదంబు రెట్టింప నోక శభముహూర్తం బున భగవదనంగివిద్యై యగు నయ్యనవద్యాంగియు దాను ననేక రంభానంభ్రమ విజ్ఞంభితంబు, నగజ్యమఫవ రలంకృతంబు. నపరి మిత సుషనోవితన విద్యోతితంబు, నసంఖ్య కవిజన విభ్రాతితంబు, నసుపమ గురుసమాజనంకులంబు, నకలంక కలాసిథి ధురంధరంబు, నపార కుచి ధర్మ పుణ్యజన రసాధిశ మండితంబు, నచంచల సదాగతి ధనద మహేశ్వర రాజివిరాటితంబునై. యమందవిభవడిత పురందరమందిరంబగు నాత్మియ నివేశనంబు ప్రశేషించి, యాసుచంద్రధరఁచంద్రుండు, వక్షపాతపరాజ్యుత ప్రచారుండయి, మహాసీయ వసుకలాచంబున నశిరూపవక్రంబున కవక్రప్రమోదంబు గూర్చుచు, నద్దంబుల కహీనద్యుమ్మంబు లొసంగుచు, బచ్చినీసము దయంబున కఖ్యదయంబు ఘటించుచు, నపూర్వ వితరణపాండితీ ధురంధరుండై కువలయంబునకుంబోలె దుర్వార శార్వర్వాతంబున కామోదవర్ధనంబుఁ జేయుచు, నభంగ మంగళ తరంగితంబగు నోక్కునమయంబున.
- 111
- సీ. తెలగంచీరా రాలఁ దీర్ఘిన కంబాల
 జతఁ గూడి యున్న వజ్రంపుటోది
 యన నంటఁ దార్పినఁ దలుకులీనెడు జాతి
 గుజరాతి కెంపురా కుబుతమిక్క
 మొగడల లోయంత్రముల జాఱు పన్నీటి
 పలచని తుంపులుల్ పడగ మీఱు
 జాఫవాబొమ్ముల కేలనుండెడు వట్టి
 వేరుల సురటీల వీజనంబు

తే. విరళవిరళంబులై దెన ల్పిమళింపఁ
జేయఁ గారుత్కుతగవాత్సిమ సంఘ
బీత భరణినా గళధూవ వితతిచేత
గమ్మను విషారగేషా ప్రఫూణమందు.

112

పి. రతిరహస్యాధిదేవత, తదాక్రయ మంది
శృంగారకళ బయల్పేసె ననగఁ,
మరురాజ్యరమ, నిన్న మరగి డాసితి నంచ
మచ్చికమైఁ గరంబిచ్చె ననగఁ,
మధులక్ష్మి, ప్రాచీనమంతువు మఱపింప
వెనఁ బింబిచర్య గావించె ననగఁ,
రతి, భర్త కథయంబు మతిఁ గోరి తథేము
నిశితశత్ర్మి నెడుటనిలిపె ననగఁ,

తే. లీల నయవంక వేర్యేఅఁ గీలుబొమ్మ
లగురుధూపంబు లిద, తెలనాకు మడువు
నొసఁగఁ, బువ్వుల సురటిచే విసర, రత్న
థిపిక గ్రహింప, నెమ్ముది ధృతి రహింప.

113

చం. ప్రకటిత చిత్తభూ బిరుదపద్యములం బలె వింతఱంతులను
సకినము లగ్గడించు నెరచాయలఁ బాయని కెంపుకోళ్ళతోఁ,
జికిలి చొకాటపున్నెఱుగు చిక్కుని పెందెరతోఁ, విధూత వృం
త కుసుమతలుపై సిరులఁ దార్శను శయ్య వసించి నంతఱన్. 114

కం. చిత్తప్రభూత కలహఁ
యత్తతఁ గడుఁ దత్తటించు నాత్కున్ ప్రీదో
దవ్వాత్తి నడంచుఁ దగు న
బ్రిత్తటిఁ గని, పల్పి రషుడు ప్రీయపభు లెల్లన్.

115

తే.గి. పురుషుణిఁ గూడి యామోదగరిమఁ బూను
సట్టి లతకూన సొమనస్యంబుఁ బొగడ
నానె? యాకల్చకంబైన, గానుఁ దధుణిఁ
తాల్పు మాకల్చక సూఫుటి భవునిఁ గదియ.

తే. అని చెలులు ఘనమణి కలామళి భాస్య
దంశుకంబున నలరించి, యద్యుతముగ
జంద్రిక సృష్టాంబకాబ్జముల్ సంతసిల్
నతనిఁ జేర్పుంగఁ దలఁచి, దీవ్యన్నవో క్తి.

117

చం. చనుదము లెమ్ము శ్యామ! ఇఁక ఛైధరచంద్రుని డాయుగా వతన్,
మన మలరంగఁ దత్కురవిమర్షము దక్కినుఁ దెల్యిదక్కునే?
యని, నయమొప్పు దచ్చుయము నంబి తెమల్చిన, లజ్జపెంపున్ న
వనందళాక్షి నమ్రిముఖపారిజయై నిలఁబూన, వెండియున్. 118

సీ. తొయ్యలి! నీచన్నవోయి చక్రము గెల్పు
నదియె? రాజపరిగ్రహంబు లేక;
పెలఁది: నీకటిసీమ విషమగోత్రము నొంచు
నదియె? దేవేశలీలా ప్రి లేక!
కాంతి: నీకనుఁగవ కై రవాపి మీఱు
నదియె? యినాలోక మొదవకున్నఁ;
గలికి! నీమయికాంతి కై తకంబుల మించు
నదియె? యాశ్వరయుతిఁ బొదలకున్నఁ

తే. గాన, నీవింత హిత మాత్కుఁ గాంచలేక,
గోలవయి యేల యాపేశఁ గోమలాంగి!
మొక్కులము చేసె? దని పల్చి ముదితలేల్
తోడితేఁ గాంత పడకిల్లు దొరయవచ్చు.

119

- మ. ఆమరేళశ్రవిజేత్రకుంతల, వయస్యాయత్నయు కీర్తి ఏ విషా
ర మహాగేహము సొచ్చి, యచ్చట మసార ప్రంబసార్భ్యంబునం
దు మొగిన నిల్చుగ, రాగయు కీ, నది దోషోఽి దెల్పె భూభ ర్తు
నృమహినేః నిత్యమహాశుచి ప్రకృతికి నైషంబు పోచోవునే? 120
- ఉ. అత్తతీఁ దత్పయ్యిజన, మనావిలధియుతి హత్తి మీర లి
ప్పుతడిబొమ్మ, రాజమణి పుత్రికలార! భజించుండుఁ ద్య
చిత్తమహంగ, నంబొక విశేషవిభానము నెంచి, చంచనా
యత్తత నేగె; దాని జలజాస్తి యథార్థమకా గణింపఁగన్. 121
- సీ. సుమశర ప్రాపుచాగమక్తి నంబుద
శ్రేణీ గన్వదు తచీద్రేఖ యనుగు.
చితి పూనిక్కుగ్రహియింప భావజాండు పునర్గ్రహి
హంచుమ్మ సుమచావయష్టి యనుగు.
సాహిణి రా నిగ్ సాధించు నావల
రాజుక్కొత్తచిలుకతేజి యనుగు,
వనపాట దోటనేర్చున వచ్చు శృంగార
భరణి జ భూరిమంజరిక యనుగు.
- తే. నప్పడు నృష్టికమ్ముగవ నాంగికాభ నలమి,
యతఁడు దివియంగ వెనుదీసి, యంతరాక
గచ్చి యయి నిల్చి, తత్కురాకర్షణమును
గదిసె నక్కంత తల్ప, మక్కంబ మెదసి. 122
- మ. సదనాధార సమగ్రవాసననో: తత్కుధీవతంసంబు, తా
సుదితప్రంబతఁ గాంచే, దత్కులవ నయ్యర్యిశరత్నంబు తా
నదియే తాల్చుఁ, దదాత్మమం దగుఁగదా: శ్యామాతిభామ ప్రభా
పృదమూర్తిఁ భజియించి తద్దుణతతిన్ సంధింప రెవ్వరిలన్. 123

చం. జలరుహసేత్తె గాత్రమహి సాంద్రమహింకురపూర్ణి యంటఁ, ద
త్స్తులిత మన పుట్టాకమును గాథశరాభి నగవీచి, చిత్తజుం
డలరు మహారసోత్స్తురము నచ్చటఁ దారిచెనాఁగ, నత్తజీన్
బులకిత మైన మైన బొరలిపొంగె నవోదితఫుర్మువాళ్ళాటట్. 124

చం. చెలిచెలులందఱున్ జనిన సిగ్గది పోవకయున్న దేమి తాఁ
జలమున? నంచ నెంచి యతిసాంద్రదుషాయుతిఁ కోలె ఘర్ముహః
కలికలఁదోఁగి కోఁఱుచి గన్వద నొయ్యన జాఱి తద్వధూ
కులమణి పమ్ముళం ఔడనేఁ గుంకుమచొట్టురసంబు చయ్యనన్. 125

చం. జలజశరాఖగ ప్రమచర చంక్రమణంబు లమందతం గనన్
గలికి తమిన్ ద్రపొంబువము గప్పిన నాననచందదర్మనం
బులవడకునిగై నత్తజీ నిజాంచిచకోరకయుగై మాఁకటం
దలఁకుచుసుండ నద్దరణినాథుఁడు పలుగై రసో త్తరంబుగన్. 126

పీ. వర శంఖహూగ సంపద గళ్ళము నీకు
పతి! పోకముడి సుంత సదలరాదె?
కువలయశ్రీ నేలుకొను నేత్రురుచి నీకుఁ
దొయ్యలి! రెండూరు లియ్యరాదె?
ఘన కుందవిభవంబు గను దంతములు నీకు
బిసబాహా! యొకరేఁ యొనఁగరాదె?
బహుదివ్య ఫలలక్కుఁ బరఁగు వాతెఱనీకు
నింతి! మంజులకుచం బిడగరాదె?

శే.గి. రాజవిజయంబు చేసె నీరమ్మయుఖము
లేమి! యవనతప్పుత్తి చాలింప రాదె?
నిరుపమ చుచ్చిరమణికి నీ కరయుఁ దగునె
వర పటలరీతి చేవికువఁగను రాదె? 127

- కం. అను య శూర్యకముగ న
వ్యవశావన నిటులు వలికి వసుధావతి త
ద్వానరమ్యంగక సంప్ర
ర్షన లాలపవృత్తి యగుట పంప్రమ మేసఁగన్ . 128
- చం. సృష్టిమహాబలోత్కురము నేర్పున వజ్యధిరోహిణిన్ పమ
గ్రపటిము లగ్గకెత్కుత్తలే గంపమునొందు సతీకుచాది దు
గ్గ పదవి నాక్రమించి, యటరంజిలు నాయకరత్నమున్ గ్రహిం
చి, పరమకౌతుకం బతనిచి త్తమునన్ ఘటియించే న త్తతిన్ . 129
- తే.గి. అటులు సేత్రాచారణయుక్తి నతిశయల్లు
రాజమౌళికి నీవి కరష్ట మయ్యే
సై వపిమృషుటు దానె తదంగసీమ
యతనిఁ బొచివి సుఖించే సాంద్రానురక్తి. 130
- తే.గి. అపు డతర్పితపంప్రాప్త మగు పరస్ప
రాంగ సాంగత్యస్మాఖ్యంబు ననుభవించు
జంపతుల తెస్సు ద త్ర్విప, పద్మకయైన
యూడి యగుగాదె, మటి జగత్పూళియిందు. 131
- మ. జలజాతాప్త కులావతంన మటు దత్సారంగనేత్రాధర
చ్ఛపలింపీఫల చుంబనంబువలనన్ పద్యసృముధ్యాత పి
చ్ఛిల మోహండయి, చన్న లంటి తగ నాక్షేషంబు నూన్పన్, గన
తృపతంబై యది చేసే గంచుకథిదాఁ భూయత్తపాయు కిగాఁ. 132
- చం. క్రమమున రాజమౌడి యెడగానని ధోతపటంబు వీయు, ద
త్కుమలదళాష్టి బెగ్గబీలి క్రమ్ముతరాగును సారెసారెకుఁ
విమలపయ ప్రస్తరంగతతి వేమరు నేగుచు నాగుచండగా
నమరెడు గాంగసైకతమునందమునన్ జఘనంబు మీఱగాఁ. 133

సీ. చానచెక్కిలిపేరి చంద్రభండమున భా
 స్వత్సరజక్కతి వఱల నీక,
 జలజాక్షిగుబ్మగుబ్మలు సద్వజ్ఞ
 యోనృత పమ్మర్థ మొంద నీక,
 నతి రదనాంతక చ్ఛలసుమాపవమున
 నలచు ద్విజావళి నాన నీక,
 నెలాతతమాపద్మిని విగాధదోషాను
 బంధ నిర్వంధంబు బడయ నీక,

తీ.గి. తార్పు బర్వంబు; వక్కపాతంబు గూర్చు;
 నుంచె నామోద; మొనుగే బదోగైదయంబు;
 సంత సుమక్కతశాత్ర రహాస్యతత్త్వ
 మదనభుండు, సుచంద్రభమావిభుండు.

134

తీ.గి. అతనుశాత్ర విభేదంబు నాదిఁ గాంచి
 యంత సద్వయభావనాయ త్త వృత్తి
 నలరి తత్త్వియ సాయజ్య మంది పొందె
 ససదృశానందమయత నజ్ఞాక్షి యపుడు.

135

చం. తొలుత దృశావిలాపములు, తోరపు టాననవిభ్రమంబు ల
 ప్యల, నటమీద నావయవ వైఖరులన్, గనుపట్ట నాన యన్
 బలుతెర నారతిస్కరులు పట్టి పదల్పుఁ, గ్రమంబునన్ వధూ
 తిలకము రాజమౌకి మదిన్ ముదమూనిచె, న రక్కిగతిన్.

136

కం. కంతుకలా పారగ మగు
 సాంగంతమునం దిటులు రాగవల్లిక మెఱయు—
 గాంతుడు కాంతమౌకి
 నెంతయు సంతము నూన్చు హితనవరతులన్.

137

సీ. మంజులాహీన హర్ష్యిప్రదేశంబున
 కువి గదుత్స్వలీలఁ జూచికొనుచు,,
 గలభోతమయైల కందరాష్టలుల మ
 హసంది హరిలీల లరసికొనుచు,
 సుమనోనివాస భాసుర సగ్గుములందు
 దివ్యసారంగాభ దెలిసికొనుచు,,
 బుష్టరపీథులఁ బొలపోందు నేక చ
 క రథ విష్ణుర్తిని జాంచికొనుచు,,

శే.గీ. గమలాటై త్యారి, శర్యాతే కమలాటైరి
 ధారి, పోలోమియుర్యుర్యాధరవిదారి,
 భాయహరి. యన నలరితి పకలకాల
 సముచితాశేలనంబుల సతియుఱతియు.

138

సీ. ఆ ధరాధిపు యళోహరి జగ త్రటై ప్రాల
 నుడిగె ఘనాఘనాఖ్యదయ లీల;
 లా మహీఖృతుధామ ధామనిధి ష్ణుర్తి
 ధరఁ దూతె శార్యురపర విభూతి;
 యా రాజు వితరణ భూరి భూరిజలాడిఁ
 జనె దుర్గదుర్గతి శాదపటీమ;
 మా రసావతి శరవారి వారిదరేణ
 నడఁగె శాతవహంస హంసపోడి;

శే. యాసుచంద్రుడు ధర్షంబు నాశ్రయించి,
 నీతి దయివాఱు గాంచి, యసీతి నొంచి,
 యరిది జగమెలు భాలించు నపుడు, పకల
 జనులు తభసమ్మదష్ణుర్తి మనిరి వేడ్కు..

139

త ०. అని రోమహర్షుకౌ త్స్వజ్ఞ
దనమ మండై కచరిత మంతయుఁ దెలపన్,
విని, కౌనకాది ముని చం
ద్ర నికాయము గాంచె నథికతర హర్షంబున్. 140

ఆశ్వాసాంతము.

ము. వర విద్రావణ! రావణ ప్రభలహృ తప్తిత ప్తిత భా
ష్యర యానక్రమ! నక్ర మృదునవిధా సచ్చక్ర! సచ్చక్ర సం
భరణ శ్రీధర! శ్రీధరప్రభ మహాపర్యంక! పర్యంక దు
సుర సాశ్వరన! వాదన ప్రమదవ త్స్వాత్మక్క! సాశ్వత్తుకా! 141

త ०. గణాతి గా ప్రరక్షణ!
తుండాంబజనీ కశ్త్ర సారవణై శీ
తుం! వృజినకూట తక్షణ!
తుంఖండిత నిర్జూరారి ఘననై న్యగణ! 142

మాలిని

శక్తిదనుజ కీమా! ఔరితాఫోఘ నామా!
వికటిక విరామా! విశ్వసంహర్ష ధామా!
ష్వాక పరిసుత సోమా! శక్తకోటీర ధామా!
వికల చరణసీమా! విద్యుష ధ్వంత ధామా! 143

గర్యము

ఇది శ్రీ మదనగోపాల ప్రసాద సమాసాదితోభయ భాషా
కవిత్వ కళాకశ్త్ర రేచర్లగోత్ర పవిత్ర సురభిమల్ల
ష్టమాపాల సత్పుత్ర కవిజన విధేయ మాధవరాయ
ప్రపీతంతైన చంద్రికాపరిణయం
బిను మహాప్రబంధంబు నందు
సర్వంబును షష్ఠార్యానము.
సమా ప్రము